SC·SUP·21·Pl·2.

43
1 H
9

SPECVLVM ANTIQVAE DEVOTIONIS CIRCA MISSAM, ET OMNEM ALIVM CVLTVM DEI: EX ANTIQVIS, ET ANTEA NVNQVAM EVVLGATIS PER TYPOGRAPHOS AUTORIBUS, à Ioanne Cochlæo laborioſe collectum.

Ex uetuſtis Bibliothecis Eccleſiarum ac Monaſteriorum Moguntiæ, Miſnæ, Vuormaciæ &c.

NOMINA AVTORVM IN PROXIME SEQVENTI PAGINA COMMEMORANTVR, INTER QVOS AMALARIVS, Treuerenſis olim ſub Carolo Magno Archiepiſcopus, primum tenet locum.

DEVTERONOMII XXXII.

Memento dierum antiquorum, cogita generationes ſingulas.
Interroga patrem tuum, & annunciabit tibi:
Maiores tuos, & dicent tibi.

Cum gratia & Priuilegio Cæſaris & Regis Romanorum, Ad Septennium.

Apud S. Victorem extra muros Moguntiæ, ex officina Franciſci Behem.

M. D. XLIX.

43-1-H-9

SPECVLI HVIVS AVTORES NOVEM.

I Amalarius, Archiepiſcopus quondam Treuerenſis Pag. 1
II Vualafridus Strabo, Abbas S. Galli in Heluetijs pag. 66
III Baſilius Magnus, de Miſſa Græcorum. pag. 117
IIII Expoſitio Miſſæ breuis, ex ueuſtis codicibus. pag. 134
V Petri Damiani Liber, qui dicitur, Dominus uobiſcum. pagina 145
VI Gemma animæ Liber, de antiquo ritu Miſſarum. pag. 163
VII Micrologus de Miſſa rite celebranda. pag. 197
VIII Nucleus de Sacrificio Miſſæ. pag. 213
IX Liber de uita S. Bonifacij Martyris, cum Catalogo omnium Epiſcoporum, & Archiepiſcoporum, Sedis Moguntinæ. pag. 234

IN FARRAGINEM CATHOLICARVM ANtiquitatum Eccleſiæ, Carmen M. Gerhardi Lorichij Hadamarij.

Rapſodus ueterum farragoq; ſacra librorum,
Cochlæi profert quam pia ſedulitas,
Cuiq; ſacerdoti præſens & iuſta parari
Farrago hæc poterit Bibliotheca pio.
Tempore tranſacto quæ ſi prolata fuiſſent.
In lucem terſo hæc munera ſacra ſtylo:
Antidotum contra lites rixaſq; fuiſſent
Nunc hoc ſint contra pharmaca ſera malum.
Pharmaca certa ferunt aduerſus temporis huius
Hæreſes & contra ſchiſmaton omne genus.
Antidotum ſint & contra mala quæq; futura
Queis tentare lemur poſsit ouile Dei.
Hunc tibi fac redimas, præſens ergo atq; futurum
Rapſodon contra lector amice malum.
Cochlæi celebra præclaram & ſedulitatem
Tanta Dei regno prouenit unde ſalus.

REVERENDISSIMO

IN CHRISTO PATRI, AMPLISSIMO AC ILLVSTRISSIMO PRINCIPI AC DOMINO, D. GEORGIO,

Epiſcopo Leodienſi &c. Domino ſuo Clementiß. Ioannes Cochlæus S. P. D.

REuerendißime Pater, Illuſtriß. Princeps, Patrone ac Domine Clementißime: Cum nuper ex Gratioſißimis literis Celſitudinis tuæ non obſcure intellexerim, hoc meum contra nouas ſectas in ædendis Catholicorum libris propoſitum, ac indefeſſum ſtudium, Pietati tuæ non diſplicere, Quæ uiſis quibuſdam Doctißimi ac Clarißimi uiri. D. Conradi Bruni libris, alijſq; nonnullis, procuratione mea æſtate præterita hic æditis, clemẽtißime adhortari me nõ dedignatur, ut hoc inſtitutum meum iuuandi ac promouendi fidẽ Catholicam, ueramq; pietatem, ſedulo proſequar. Ego igitur, & ſi is non ſum, qui laboribus meis utiliter prodeſſe Catholicis, et efficaciter hæreticis reſiſtere poßit: aut qui uel à mendacibus (ut uere ac ingenioſe ait Amplitudo tua) magiſtris ſeductos reuocare, uel nõdum ſupplantatos in uera fide ac religione retinere queat: Tua tamen Pia & Clementi adhortatione animatus, ultra ætatis prouectæ iam ingenioliq; mei uires, conatus meos ad conſuetos labores fortius extendo, ut ſi obſtinatis et proprio iudicio (ut ait Apoſtolus) damnatis hæreticis nullo ſtudio ſeruire ac prodeſſe ualeam: Catholicis tamen noſtris per fraternæ charitatis obſequia oſtendam, quám leues inſtabileſq; & degeneres ſint illi, qui fidem Eccleſiæ antiquam, tam leuiter quolibet nouæ doctrinæ uento agitati, deſerunt. An nõ unus Gregorius Papa, aut Bernardus Abbas (qui Latina duntaxat ſacrarũ literarũ interpretatione uſi ſunt ambo) plus fidei, morumq; & rerum cognitionis complectitur in ſcriptis ſuis, quam habent uniuerſi hæretici huius temporis in cunctis conuitiorum iactantiarumq; ſtridoribus ſuis? Qualis quæſo cernitur hodie uita apud ſectas nouas? qualis conuerſatio? qualis timor Dei? qualis cura ſalutis? Quando fuit maior, quam nunc, fraus in commercijs? maior ſumptus et obliguritio in commeſſationibus? maior luxus & pompa, atq; ſuperbia in ueſtitu & ornatu corporis? neglectior cura in ijs, quæ ad Dei & ſanctorum cultum attinent? maior inobedientia & contemptus mandatorum utriuſq; poteſtatis? Quamuis uero hæc omnia omnibus uulgo nota ſunt, in factis & in ipſa rerum experientia: Pro mea tamen erga patriam ſolicitudine, curaui hac hyeme excudi & in lucem

 emitti

emitti, complura ueterum Catholicorum ſcripta, quæ antea nunquam in lucē prodierunt: Vnde queant intelligere ac uidere, quicunq; non ſunt facti tanq; Idola & ſimulacra gentium, quæ oculos habent, & non uident: aut uelut equus et mulus, quibus non eſt intellectus: Quod ſuperbis nouatoribus iſtis & Eccleſiæ contemptoribus (ijs præſertim, qui nunc tam ſeditioſe ſcribunt aduerſus publicatam Auguſtæ Cæſareæ Maieſtatis Ordinationem, quæ uulgo INTERIM dicitur) in rebus fidei & religionis longe periculoſius credatur hoc tempore, quam ſanctis & antiquis Eccleſiæ Doctoribus: quorum uita & doctrina uero Chriſti Euangelio in omni pietate reſpondit. Inter quos ſane Patres, Amalarius, Treuerenſis olim Archiepiſcopus, primum hic tenet locum, qui permagna ualuit autoritate, ſub pio & uictorioſo Principe CAROLO MAGNO eiusq; filio Ludouico Pio: cuius natos Lotharium ac fratres eius, ex Proauis Orthodoxos nominat. Quod autem Io. Tritemius, diligentiſſimus ueterum perſcrutator, nullam prorſus de hoc ſcriptore mentionem facit, neſcio unde acciderit, niſi quod ſuſpicari licet, huius libros ad manus eius non perueniſſe. Ego certe nuſquam reperire potui Amalarij ſcripta (quorum tamen Rupertus Tuitienſis, in opere ſuo de Diuinis officijs, mentionem fecit, ante annos CCCC.) niſi hic in unica Bibliotheca Eccleſiæ S. Stephani: Vbi unicū ſupereſt exemplar, peruetuſtum quidem, ſed lectu difficile: quia ab indocto ſcriptum olim Librario, qui confudit uerborum iuncturas & ſyllabas, atq; per hoc ſenſum Authoris plærunq; peruertit & corrupit. Itaq; dum iunior eſſem, excripſi Quatuor eius libros, quos Dreſdæ in Miſnia furto amiſi, ante annos XX. Reuerſus autem huc anno ſuperiore, cum eſſem alijs mancipatus occupationibus, unum duntaxat é Quatuor illis libris excribere potui, quem de Officio Miſſæ elucubrauit: Quæ horrēdiſſime nunc ubiq; á nouarum ſectarum ducibus blaſphematur, & aboletur. Ne uero contemptim reijciatur: uel ab Aduerſarijs, quibus contrarius eſt: uel á Catholicis, quibus ignotus eſt: addidi ei alios quoq; autores fide dignos, ut iuxta legis et Euangelij decretum, irrefragabilis ſit teſtis Eccleſiaſticæ ueritatis: quia ſcriptum eſt. In ore duorum aut Trium teſtium, ſtabit omne uerbum. Hunc igitur uetuſtū priſcæ fidei ac ueræ pietatis teſtem, Eccleſiæq; Doctorem (qui non ſolum Treuiri, ſed & Romæ atq; Conſtantinopoli perſonaliter conſtitutus, ſummis Principibus & Patriarchis uenerabilis fuit) R. et Illuſt. Celſitudini tuæ ſupplex et deuotus nuncupo, ut ſub tuo Patrocinio é puluerulentis latebris prodeat in lucem: Iuxta illud uerbum Domini. Qui facit ueritatem, uenit ad lucem, ut manifeſtētur opera eius: quia in Deo ſunt facta. Bene uale Clariſ. Princeps, Mogūt. apud S. Viſtorē extra muros X. Cal. Mar. M.D.XLIX.

PRÆFATIO

PRÆFATIO AMALARII, ARCHIEPISCO-PI QVONDAM TREVERENSIS, DE OFFICIO MIS-*ſæ, ad Ludouicum Pium, Imp. Romanorum.*

GLorioſiſsime Imperator & magnificentiſsime, ac
centies Inuictiſsime, à Deo coronate, necnon &
conſeruate atq; conſeruande: Seruus ego ueſter,
quamuis minimus omnium, afficiebar olim deſide-
rio: ut ſcirem rationem aliquam de ordine noſtræ
Miſſæ, quam conſueto more celebramus, & am-
plius ex diuerſitate, quæ ſolet fieri in ea, hoc eſt, quod aliquoties una
epiſtola legitur, aliquoties duæ, & cætera talia, ſimulq; de cæteris
officijs. Præterita proxima æſtate uidebatur mihi, quaſi in cripta
poſito, feneſtra lucis ſcintillas radiare, uſq; ad noſtram paruitatem,
de re, quam deſiderabam. Longa eſurie auidus, non frenum paſſus
ſum timoris alicuius magiſtri, ſed illico mente gratias agens Deo,
ſcripſi quod ſenſi. Dein tractare cœpi, cui ſapientum porrigerem Dedicatio
ea quæ ſcripſi: Vt eius autoritate ſtatuerentur ea, quæ ordinate ſunt ſcriptorũ.
ſcripta: ſeu corrigerentur, quæ inordinate. Venit in mentem inter
omnes ſpirituales mentes in hoc ſæculo degentes, ueſtrã potiſsimum
pollere: Cui ineſt charitas ſine liuore: ſapientia ſine præiudicio ſcien-
tiæ, quæ inflat: humilitas cum pietate, quæ nulli rectitudini reſiſtit:
quæ uos quotidie exaltat ante dominum: & eos qui ueſtigia ueſtra
intuentur, ſequendo, ab infimis & caducis ad ſublimia & ſempiter-
na erigit, Quapropter arbitratus ſum, poſſe meam paruitatem adi- Excuſatio
tum reperire, ad ueſtram excellẽtiſsimam prḙſentiam. Inſuper etiam de oblatio
me cognoui debitorem ueſtri ſeruitij, quamuis abſens degerem, & ne huius
non uacuum redire ad ueſtram glorioſiſsimam et pijſsimam prḙſen muneris.
tiam debere: Dicente Domino in lege. Non apparebis in conſpectu *Exod. 23.*
meo uacuus. Et iterum in Euangelio: Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæ *Matt. 22*
ſari. Præſumpſi propter nimiam humilitatem ueſtram, de qua dixi-
mus, ueſtræ excellentiſsimæ poteſtati ea offerre: Prḙſertim cum ſcia-
mus, uos rectorem eſſe totius Chriſtianæ religionis, quantum ad ho
mines pertinet. Ardor mihi inerat, ut ſcirem quid priores auto- Cauſa ſcri-
res haberent in corde, qui noſtra officia ſtatuerũt. Sed quia hoc dif- bendi hu-
ficillimum mihi eſt, affirmare, ut identidem ſcripſiſſem, quod illi me- ius libri.
ditabantur: ut unum tamen ſuffugium mihi eſt, ſi ea quæ ſcripſi, uide
buntur ueſtræ pietati à uia charitatis non excedere. Ex libro Au- *Aug. de Doct.*
guſtini de doctrina Chriſtiana defendar, ab illis qui uoluerint car- *Chr. li. 1. c. 36*
pere quaſi periculoſe ſcripſiſſem: Eo quod mentem autorum officij
noſtri non præſentem haberem. Dicit memoratus Doctor in libro
memorato primo. Quiſquis uero talem inde ſententiam dixerit, ut
huic ædificandæ charitati ſit utilis: Nec tamen hoc dixerit, quod ille,

quem legit, eo loco ſenſiſſe probabitur: non pernicioſe fallitur, nec omnino mentitur. Ineſt quippe in mentiente uoluntas falſa dicendi. Et paulo poſt. Sed quiſquis in ſcripturis aliud ſentit, quã ille, qui ſcripſit, illis non mentientibus fallitur. Sed tamen ut dicere cœperam, ſi ea ſententia fallitur, quæ ædificet charitatem, quæ finis præcepti eſt: Ita fallitur ac ſi quiſquam errore deſerens uiam, eo tamen per agrum pergat, quo etiam uia illa perducit. Corrigendus eſt tamen, & quam ſit utilius uiam non deſerere, demonſtrandum eſt: ne conſuetudine deuiandi, etiam in transuerſum aut peruerſum ire cogatur. Notandũ eſt etiam, ne uideretur paruitas mea quaſi furtim interpolare meis uerbis ſanctorum dicta patrum: interpoſui in finem eorum & principium meorum, ſignum crucis. ✠

Acclamationes more ueterum

Diuo Ludouico uita. Nouo Dauid perhennitas. Da Principi domine uitam. Ipſi nouo Salomoni fœlicitas: Pax mundi uos eſtis. Pio Principi proſperitas: Domine uitam ipſi concede. Veſtra fides uos ſeruet. Chriſtus quẽ uos honoratis, ipſe uos ſeruet. Poteſtatem ueſtram Deus ſeruet. Deus pacificet regnũ ueſtrum. Iudith Orthodoxę, nobiliſsimæ atq; prudentiſsimę Auguſtę ſalus per multos annos. Lumina pacis Domine ſerua. Lumina mundi domine ſerua. Vita ueſtra tutela omnium eſt. Veſtra fides Eccleſiarum eſt gloria.

Pijſsimos dominos noſtros Imperiales natos, Lotharium glorioſiſsimum coronatum, et fratres eius, Chriſtus conſeruet. Ex proauis Orthodoxos domine ſerua: Cuſtodes fidei Domine ſerua.

Elenchus

ELENCHVS CAPITVLORVM LIBRI
Tertij Amalarij, Qui eſt de officio Miſſæ.

1 De ſignis, quibus congregamur inidipſum.
2 De ſitu Eccleſiæ.
3 De choro Cantorum.
4 De ueſtimento Cantorum.
5 De Introitu Epiſcopi ad Miſſam.
6 De kyrieeleyſon.
7 De Cereis.
8 De Gloria in excelſis Deo.
9 De prima oratione Miſſæ.
10 De ſeſsione Epiſcopi.
11 De officio Lectoris & Cantoris.
12 Quid ſit inter Reſponſorium & Tractum.
13 De Alleluia.
14 Quid ſit inter Alleluia & Tractum.
15 De expoliatione Caſularum.
16 De Tabulis.
17 De Aſcenſu in pulpitum.
18 De Diaconi aſcenſione in Tribunal.
19 De officio, quod uocatur Offerenda.
20 De Secreta.
21 De hymno, ante paſsionem Domini ſiue præparatione.
22 De hymno, Sanctus, Sanctus, Sanctus.
23 De Te igitur.
24 De inſtitutione dominica, in conficiẽdo corpus & ſanguinẽ.
25 De Aſcenſione Chriſti in Crucem.
26 De corpore domini, poſt emiſſum ſpiritum in cruce, et noſtra mortificatione inidipſum.
27 De præſentatione Patenæ.
28 De officio domini, quod memorat requiem domini in ſepulchro.
29 De oratione Dominica.
30 De præſentatione ſubdiaconorum, ut ſuſcipiant corpus Domini de altari.
31 De Immiſsione panis in uinum.
32 De pacis oſculo.
33 De Agnus Dei.
34 De Euchariſtia.
35 De parte oblatę, quæ remanet in altari.
36 De ultima benedictione.
37 De ulteriore ultima benedictione.
38 De Miſſa pro mortuis.

EX MISSA S. BASILII MAGNI ORATIO DEVOTA, QVÆ SVB MISSÆ CELEBRATIONE A QVO- *libet utiliter dici poteſt, etiamſi aſtantes non partici- pent corporaliter de Sacramento cum ſacrificante.*

OMnipotens æterne Deus, Te ſupplicıter exoramus, ut nos omnes, de uno pane & calice participantes, coadunati in- uicem in unius ſpiritus ſancti communione, & nullum no- ſtrum ad iudicium aut condemnationem facias accipere ſanctum corpus & ſanguinem Chriſti tui: ſed ut inuenia- mus miſericordiam & gratiam, cum omnibus ſanctis, qui à ſæculo tibi placuerunt, etiam patrum Patriarcharum, Pro- phetarum, Apoſtolorum, Euangeliſtarum, Martyrum, Confeſsorum, Do- ctorum, & omnis ſpiritus iuſtorum finem in fide habentium. Præcipue ſanctę & intemeratæ, benedictæ Dominatricis, & ſemper uirginis Marię, Sancti Io- annis præcurſoris & Baptiſtæ, Sancti N. cuius memoriā facimus, & omnium Sanctorum tuorum. Quorum poſtulationibus uiſita nos Deus: Et memento omnium dormientium in ſpe reſurrectionis uitæ æternæ, & refrigera eos, ubi
✝Viſitur. ✝uiſitat lux uultus tui. Adhuc te obſecramus. Memento S. Catholicę & Apo- ſtolicę Eccleſię, quę eſt à finibus uſq; ad fines orbis terrarum, & pacifica eam, quam feciſti honorifico ſanguine Chriſti tui. Et ſanctam domum iſtam con- firma, uſq; ad conſummationem ſæculi. Memento Domine eorum, qui mu- nera iſta tibi obtulerunt, & per quos, & pro quibus ea obtulerunt. Memento Domine frugiferorum, & bene operantium in ſanctis Eccleſijs, & memoran-
✝ t. tium pauperum: Retribue illis diuitibus ✝ & cœleſtibus donis tuis. Da illis pro terrenis cœleſtia: pro tēporalibus æterna: pro corruptibilibus incorrupti- bilia. Memento Domine eorū, qui ſunt in deſertis, et montibus, & ſpeluncis, et cauernis terræ. Memento Domine eorum, qui ſunt in uirginitate, et uiduitate, & reuerentia, & Monachali habitu, & uenerabili ciuilitate degentes. Memen-
Notabilis ora- tio pro Imp. to Domine pijſsimi & fideliſsimi noſtri Imperatoris, quem decreuiſti regnare ſuper terram: Da ei arma ueritatis, arma bonę uoluntatis. Corona eum, obum- bra ſuper caput eius in die belli, conforta brachium eius, exalta dexteram eius, corrobora Imperium eius: Subditas illi fac omnes barbaras Nationes, quæ bella uolūt. Tribue illi profundā & inablatā pacē. Loquere in cor eius bona, pro Eccleſia tua & omni populo tuo, ut in tranquillitate eius tranquillam & pacificam uitam peragamus, in omni pietate et uenerabilitate. Memento Do- mine omnis principatus & poteſtatis, & qui ſunt in palatio fratrum noſtro- rum, & omnis exercitus. Bonos in bonitate conſerua: malos bonos fac in be- nignitate tua. Memento Domine circumſtantis populi tui, & pro certa cauſa remanentium, & miſerere eis et nobis, ſecundum multitudinem miſericordię
Pro circumſtā- tibus & pro a- lijs diuerſis ho minibus. tuæ. Promptuaria eorum adimple omni bono, coniuges eorum in pace & concordia conſerua: paruulos enutri, iuuentutem baiula, ſenectutem contine, puſillanimes conſolare, diſperſos cōgrega, errātes reuoca, & coaduna ſanctæ tuæ Catholicæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ. Energumenos à ſpiritibus immun-
forte ✝ coitera. dis libera, nauigantibus cōnauiga, iter agentibus ✝ coitra: uiduis patrocinare, orphanos protege, captiuos libera, infirmos ſana: Qui in ergaſtulis & in me- tallis atq; exilijs, ſeu amara ſeruitute, uel in quacunq; tribulatione & anguſtia ſiue anxietate ſunt, releua. Memēto Domine et omnium petentium magnam miſericordiam tuam, & omniū amantium nos & odientiū, & poſtulantium

nos

nos indignos, orare pro illis, & omnis populi tui. Memento Domine Deus noſter omnium, & ſuper omnes effunde diuitem miſericordiam tuam: omnibus tribuens, quæ ad ſalutem ſunt poſtulationes: & quorum nos memoriam non fecimus, aut per ignorantiam, aut per obliuionem, ſeu propter multitudinem nominum: Ipſe memento Deus, qui ſcis uniuſcuiuſque ætatem & appellationẽ: qui ſcis unumquenque de uêtre matris ſuæ. Tu es enim domine auxilium inauxiliatorum, ſpes deſperatorum, laborantium ſalus, nauigantium portus, languentium medicus. Ipſe omnibus omnia ſis, qui ſcis unumquenque et poſtulationem eius, domum & neceſsitatem eius. Et erue domine ciuitatem hanc, & omnem ciuitatem & regionem, à fame, peſtilentia, terræ motu, dimerſione, igne, gladio, incurſu alienigenarum, & ciuili bello. In primis memento domine Archiepiſcopi N. quem da Sanctis tuis Eccleſijs ad pacem, integrum, honorificum, ſanum, longæuum, recte tractantem uerbum ueritatis tuę. Memento domine omnium Epiſcoporum Orthodoxorum, recte tractantium uerbum ueritatis tuæ: Memento domine ſecũdum multitudinem miſerationum tuarum & meę indignitatis: Indulge mihi omne delictum uoluntarium, etiam non uoluntarium. Et non pro peccatis meis prohibeas gratiam ſancti tui ſpiritus à propoſitis muneribus. Memento domine honorifici presbyteratus, qui eſt in Chriſti miniſterio, & omnis ſacerdotalis ordinis. Et neminem confundas circumſtantium ſancto altari tuo. Viſita nos in bonitate tua Domine: Appare nobis in diuitibus tuis miſerationibus. Bene temperatos & utiles nobis + aëres tribue: pluuiam pacificam ad fructificationem terrę largire. Benedic coronam anni benignitatis tuæ. Comprime ſchiſmata Eccleſiarum: Extingue incurſiones Gentium: Hęreſum inſurrectiones cito deſtrue uirtute ſancti tui ſpiritus. Omnes nos ſuſcipe in regno tuo, filios lucis & filios diei: oſtendens tuam pacem & tuam charitatem. Da nobis domine Deus noſter, Omnia enim dediſti nobis. Da nobis uno ore & uno corde, glorificare & laudare honorificentiſsimum & magnificentiſsimum nomen tuum, patris & filij & ſpiritus ſancti: nunc & ſemper & in ſæcula ſæculorum, Amen. *forte + auras.*

CORRECTORIVM.

Pag 4. linea 10. Nec. lege Nam. pag. 7. in marg. lino. pag. 9. lin 1. ſua. & lin. 8. generis. pag. 16. in marg. Iudicum 6 pag. 22. lin. 18 gregarim. pag. 29. lin. 22. & labium. pag. 45. lin. 3. dilectum. pag. 48. lin. 15. niſu. pag. 54. in marg. uncta. pag. 61. lin. 6. ſuper pag. 74. lin. 7. ſpiritales pag. 89. li. 19. quedam. pag. 91. lin. 16. cõmunicabant. pag. 113. lin. 30. muniat. Et lin. 36. De Comparatione. pa. 114. lin. 24. poteſt. pag. 115. lin. 11. & Centuriones. pag. 119. in marg. oblatarum. pag. 126. lin. 28. & generationes. pag. 127. lin. ult. Sancte Sanctorum. & Spiritum ſanctum. pag. 128. lin. ult. Domine. pag. 129. lin. 5. Coaduna. Et lin. 8. ergaſtulis. pag. 130. lin. 23. ſancto. pag. 134. lin. 4. offerentibus. pag 146. lin. 22. ratiocinantes. pag. 148. lin. 23. ſe poſtulat Et in marg. Iudicum 6. pag. 149. lin. 1. ſuo. pag. 152. in marg. a multis. pag. 153. lin. 37. quorundam. pag. 157. lin. 33. omnis. pag. 158. in marg. filij. pag. 163. in marg. Eſaiæ 55. pag. 169. lin. 4. inclinatus. Et lin. 24. oſculatur. pag. 172. lin. 1. pr-fuit. pag. 188. lin. 2. capiti Chriſto. pag 198. lin. 17. ieiunij. pag. 202. lin 3. ſeruitutis noſtræ. pag. 215. lin. 23. triẽnem. pa. 226. in marg. Demus Deum. pag. 338. lin. 14. tuę. pag. 339. lin. 28. Onus. pag. 240. lin. 28. fidei. & lin. 33. At ille. pag. 243. lin. 9. exhibeatis. pag. 246. lin. 1. tranſmiſit. pag. 250. lin. 24. luendo. & lin. 26. Carolorum.

IN NOVEM HVIVS SPECVLI OPVSCVla antiqua, de Ritibus Miſſæ & pio Dei cultu Index, per Io. Cochlæum ſuperadditus, cum Ternis per ſingulas paginas literis, ut A primam, B mediam, C ultimam paginæ partem demonſtret Lectori per charitatis obſequium, unde citiſſime inuenire atq; conſpicere queat ſummatim, quicquid hic quærere intenderit.

A

Acceſſus altaris, quo ſe ad Miſſam preparat ſacerdos 197.A
Agnus Paſchalis in nouo Teſtamento non debet offerri ad altare 88.B
Alleluia leticiam ſignificat, & Dei laudem 23.A
Alleluia & Tractus quomodo differunt Ibid.B
Altare menſa Domini dicitur 35.B
Altaria ſunt antiquiora, quam Tabernaculum & templum 68.A
Altaria in quibuſdam Eccleſijs in diuerſas partes reſpicientia 71.C
Altaria & templa ſunt propter ſacrificia, & non econuerſo 816.C
Ambroſius ordinem Miſſæ aliter inſtituit, quam Ro. Eccleſia 94.B
Amplitudo Archiepiſcopatus Moguntini 333.B
Angelorum nouem ordines in præfatione, & eorum uerba 36.A
Angelorum in Miſſa præſentia 53.C
Angelorum præſentia in templis, probatur ex ſcripturis 60.A
Angeli offerunt ſacrificiū laudis in Miſſa 192.B
Antica & Poſtica templi 71.B
Antiquitas ſacri Canonis in Miſſa 99.A
Antiphonæ ab Ignatio inſtitutæ 104.B
Apoſtolorum triſtitia poſt paſſionem Chriſti ſepulti 50.C
Aqua ſparſionis cum ſale benedicto, res antiquiſſima eſt 113.B
Aucta cum tempore orationum & officiorū compoſitio 96.A
Autor ſacri Canonis quiſnam fuerit 203.C

B

Baculi de manibus, quando Euangelium legitur, deponuntur 27.B.138.B
Baculi ad quid in manib. portātur 176.A
Baptiſmus ab initio in ſimplici aqua 108.A
Baptizati in nomine Trinitatis, rebaptizari non debent Ibid.C
Baptizandi licentia in neceſſitate etiam mulieribus conceſſa 109.A
Baptizandi legitima tempora ſunt Paſcha & Pentecoſte Ibid B
Baptiſmus paruulorum, & reprobatio Pelagianorum 110.C
Baſilicæ cur dicuntur Eccleſiæ 3.A.74.A
Benedicti Patris Monachorum ordo et diſpoſitio officiorum in cultu diuino 107.A
Benedictionis in ultimo diſceſſu exempla 60.A
Benedictiones rerum corporalium ab antiquo approbatæ 88.B
Benedictionem, lecturus Euangelium, quomodo petit 148.B
Benedictio ſacerdotis Miſſa finita quid ſignificat 192.A
Benedicere populo debet presbyter in Miſſa, abſente Epiſcopo 210.C
Benedictio ante communionem á ſolis Epiſcopis datur 211.B
Beneficiorum Dei erga homines commemoratio 121.A
Beneficiorum Dei altera in Canone Græco commemoratio 126.B
Bethlehem Eccleſiam ſignificat 15.B
Bigami cur ſacerdotes fieri non poſſunt 157.A
Bonifacius Archiepiſcopus & Martyr, in die ſemel tantum celebrauit 93.B
Bonifacij huius celebre dictum de uaſis ligneis in altari 101.C
Bonifacij huius ſanctum in pueritia propoſitum 334.B
Bonif. ſtudia & profectus in ſcientijs 335.A
Bonif. miſſus in legatione á Rege ad Archiepiſcopum Cantuariæ 336.A
Bon. profectus cauſa peregrinationis ex Anglia in Friſiam Ibidem.
Bonifacius reuerſus in Angliā, obtinuit licentiam eundi Romam 337.B
Bonifacius miſſus á Gregorio II. in Germaniam 338.B
Bonif. prædicauit in Turingia & in Friſia triennio 239.B
Bonif. Romam reuerſus Domino Apoſtolico fidei ſuæ rationem fecit 240
Bonif. factus Epiſcopus Romæ, ſolenne Iuramentum præſtitit Pontifici 241.B
Byſſus & linum candorē caſtitatis indicāt 7.C

C

Campanæ dicuntur ſigna, & Prædicatorem ſignificant 2.A
Campanarum plectrum & funis quid myſterij habent Idid. B

Campanæ

Cãpanæ & Nolæ uaſa ærea unde dicuntur 72.B
Candelabra illuminationem Prædicatorum ſignificant 9 C
Canones Apoſtolorum, quid ad ſacrificium offerendum ſit 88.A
Canoni Miſſæ à diuerſis factæ ſunt additiones 99.B
Cantorum ordo à Dauid inſtitutus 5.B
Cantorum officium eſt, laudis Dei confeßio 6.B
Cantorum uox & dulcedo ad quid dirigitur 9.A
Cantoribus fugienda eſt iactantia in modulatione 14.A
Cantores uices prophetarum gerunt 20.A
Cantor ſcindit corda ad compunctionẽ, ſicut arator terram Ibid.B
Cantor primus ut Bubulcus, alij ut Boues ſunt 21.B.
Cantores in gradibus quid deſignant 172.C
Cappellani unde dicti ſunt 115.A
Catalogus Epiſcoporum & Archiepiſcoporum Sedis Moguntinæ 333.A
Catechumenis non licet intereſſe Miſſæ ſacrificio 59.B
Cauſa inſtituendi templa & ſacrificia 69.B
Centurionis uerba de Chriſto in cruce quid ſignificant 46.A
Cerei in manibus Acolytorũ quid ſignificãt 13.B
Cerei ſeptem ſignificant ſeptem dona ſpiritus ſancti 14.C
Cereoſtata, Epiſcopo ad ſedem aſcendente, mutantur de locis ſuis Ibid.& 170.A
Cerei Paſchalis benedictio in omnibus Parochijs 113.C
Chorus quid & unde dicitur 5.B
Chriſtus lachrymis lotus eſt antequàm obtulit ſe in cruce 32.A
Chriſto in ſacra cœna multos affuiſſe creditur 36.C
Chriſtus aduocatus noſter, quomodo pro nobis interpellat 58.B
Chriſtus in nouo Teſtamento meliora & utiliora inſtituit, quàm in lege 86.C
Chriſtus panis uiuus, et granum frumenti, per ſimilitudinem 178.C
Chriſtus ante legem repræſentatus in ſacrificijs Abel, Melchiſedech, & Abrahæ 185.C
Chriſtus in lege multorum ſacrificijs præfiguratus 186.A
Chriſtus unicum ſacrificium noſtrũ, boue aut oue longe melius 222.B
Chriſmatis uſus in Baptiſmo 108.B
Chriſtiani maxime tenẽtur ſacrificare Deo 220.B
Chriſtianorũ ſacrificiũ unicũ & ſimplex 222.A
Clades Germaniæ per nouas ſectas, in perdendis & deſtruendis multis & magnis libris de ſanctorum uitis & laudibus 232.A
Collecta, unde dicitur 198.B
Collecta olim una tantũ in Miſſa dicebatur. Ibid.C
Columbæ & Turtures quid myſtice ſignificant 22.B
Communicandum eſt ſemper à ieiunis, nõ à pranſis 89.C
Communicandi tempus in diuerſis terris uarie obſeruatum 90.B
Communio quotidiana fuit in primitiua Eccleſia 92.B
Communicare uno die ſepius, an liceat 100.C
Compunctionis Duo ſunt genera, Timoris & Amoris 23.B
Corporale lineum in quibus aßimilatur Chriſto 184.A
Corpus & ſanguinem Chriſti proprium, uere in Miſſa offerri 225.B
Criminoſi cur excluduntur à Communione Sacramenti 87.B
Cruce ſignat ſe populus, quando legitur Euangelium 27.A
Crucis ſigna ſuper panem & uinum in Canone 42.C
Crucum ſex ordines in Canone Miſſæ 140.C & 185.B
Cruce ſignãtur frons, os & pectus, ad audiendum Euangelium 175.C
Crucis ſigna 23. in Canone, quæ tribus digitis facimus 187.C
Cultus Dei exterior ſine interiore Deo non placet 82.B
Cultus Dei à Iudæis ablatus, & ad omnes gentes translatus 221.C
Currus Dei Decẽ Miliũ qd myſtice ſignificat 9.B
Cyprianus de ſurſum corda in oratione 33.B
Cypr. de modo orandi corde potius ꝙ uoce 38.C

D

DÆmones quare ſibi ab hominibus ſacrificari cupiunt 217.B
Dauid Rex amator Muſicæ C
Decimarum perſoluendarum ius, ex lege & Patrum exemplis 111.C
Decimæ iuſtius dãtur à Chriſtianis ꝙ à Iud. 112.B
Dedicationis templorum & altarium antiquißima exempla 79.A
Deus, qui ubiq; eſt, cur in cœlo habitare dicitur 17.B
Deo ſoli debentur ſacrificia 215.A
Deo ſacrificia exhibita ſunt ab Abel, & deinceps ab omnibus Ibid.B
Deus non eſſet Deus, ſi non eſſet omnipotens 226.B
Deo fac, quod tibi ab aſino aut equo tuo uis fieri 227.C
Diaconorum numerus diuerſus, quid myſteriorum habet 10.A

Diaconi

Diaconi Duo cur oſculantur duo latera altaris 12. B
Diaconus benedictionem ab Epiſcopo, & Euangelium de altari accipit 26.C
Diaconi cur inclinati lauant manus, quando immolatio fit 45 A
Dies Exequiarum pro mortuis, Tertia, Septima & Triceſima 61.B
Dies Anniuerſaria pro mortuis, ex Aug. probatur 62.C
Dignitatum Eccleſiaſticarum & ſecularium inter ſe comparatio 113. C
Dij horarij & Diarij gentilium hodie 219.C
Dona & templa ex iuste acquiſitis rebus uult Deus 83.C
Duæ candelæ ardentes, quæ Euangelium præcedunt, quid ſignificant 138.A
Duo Acolyti, Moyſen & Heliam ſub Euāgelio repræſentant 175.A
Duo Cantores cum uino & aqua, Enoch & Heliam ſignificant 181.B
Duo magna uolumina de ſanctis, Miſnæ deperdita 232.B
Duplex cauſa ad conueniendum in Eccleſijs 3.B

E

Eccleſia pro domo Dei accipitur, ubi ſeorſum ſtant uiri & fœminæ 3.C
Eccleſiæ pars Auſtralis uiris, Aquilonaris fœminis datur 4.B
Eccleſia cœtus fidelium, & locus ac ædificium dicitur 73.A
Eccleſia eſt in omnibus una, & in ſingulis tota 150.B
Eccleſia uniuerſalis, multa in perſonis, una in fide & charitate Ibid.C
Eccleſiæ locutiones non ſubiacent Grammaticæ regulis 157.C
Eccleſia neq; caſibus neq; numeris & temporibus ſubiacet 158.C
Eccleſia non conſtringitur lege temporum, nec ſeruit elementis 159.C
Eccleſia corpus Chriſti, eſt uelut panis ex multis granis 179.B
Eleemoſynæ plus Deo placent, quàm ornamenta templorum 84.A
Epiſcopus in Miſſa Vicarius Chriſti eſt 8.A
Epiſcopus inclinatus oſculatur miniſtros oſculo Chriſti 11.B
Epiſcopo innuente Cantores dicunt Gloria patri Ibid.C
Epiſcopus cur oſculatur altare & librum Euangelij 12.B
Epiſcopo altior debetur in ſedendo locus 18.A 172.B
Epiſcopus in Miſſa typum Chriſti repræſentat 169.B
Epiſcopus cur ſedet tribus horis, quando legitur Epiſtola & canitur Graduale 173.C
Epiſcopus in Miſſa quali utitur forma benedicendi 189.C
Epiſtolam in Miſſa inferior ſubdiacono legere non debet 200.C
Epiſtola Gregorij II. ad Bonifacium Martyrem 338.A
Epiſtola eiuſdem Greg. ad Carolum Martellum, Ducem Francorum 242.B
Epiſtola eiuſdem ad Prælatos & Principes Germaniæ Ibid.C
Epiſtola eiuſdem ad Turingos, qui ad ſacros ordines admitti debeant 243.B
Eulogia panis benedictus, qui poſt Miſſam dabatur populo 193.A
Euangelium ſtando audiri debet 26.B.96.B
Euangeliū cur nudato capite audiri debet 138.B & 176.B
Euangelium olim uerſus Meridiem, nunc uerſus Aquilonem legitur Ibid. & 175.B. & 201.B
Euangelium cur in altari legitur in ſiniſtra parte 201.C
Euchariſtia extra Eccleſiæ unitatem indigne ſumitur 56.C
Euchariſtia ſumi debet à ieiunis & ſanctificatis 57.B
Exempla ſcripturæ, de Exequijs mortuorū 60.C
Exemplum ab Aſino aut Equo, contra curioſos de Deo 227.A
Exequiæ pro mortuis, quibus proſunt 62.B
Exorciſtæ antiqui cōtra nouos Dæmones 164.B
Expoſitio uerborum ſacri Canonis, hæc dona, hæc munera 40.A

F

Feſtiuitates ſanctorum quædam non ſuo tempore celebrantur 159.A
Feſtum decollationis Ioannis in menſe Auguſto Ibidem
Feſtum S. Petri ad uincula, non rei geſtæ tempore colitur Ibid.
Filij Iſrael propter genus, unum erant: licet multi eſſent in perſonis 158.B
Filij Eccleſiæ magis unum ſunt ſpiritu & fide, q̄ erant illi carne Ibid.
Fornicator per pœnitentiam poteſt reſtitui ad ſacerdotiū, Bigamus autem, etiam ſi non peccat, non poteſt fieri ſacerdos 156.B
Fractio panis ſeu oblatæ diuerſa habet myſteria 190.C
Fractæ oblatæ Tres partes quid ſignificāt 191.B

G

Geniculationes non omnibus diebus fieri debent 103 A
Gentiliū qualia ſunt hodie ſacrificia 219

Gloria

Gloria in excelſis Deo, cur ad Orientem uerſus dicitur 15.C
Gloria in excelſis, cur ab uno incipitur & à multis cantur 135.C
Gloria in excelſis, quibus diebus dici non debet 197.C
Gothardi Epiſcopi Hildesheimenſis uita 333.B
Gradus ligneus Esdræ, figura Dominicæ paßionis fuit 25.B
Gregorius pauperum ſtudioſior fuit, quàm templorum ornandorum 84.B
Gregorij diſpoſitio in cantu Reſponſoriorum & Antiphonarum 106.C

H

HÆreticorum audacia, prohibentium ſacrificare Deo 218 B
Hæretici nunc à mundo ſacrificia tollunt Ibidem C
Hæreticorum ſumma ingratitudo, ſacrificare nolentium 220.A
Hæretici aureum ſeculum à nobis tollere conantur Ibid.C
Hæreticorum ſtultißimus error contra Teſtamentum Christi æternum 224.B
Horæ Canonicæ à Chriſto & eius Apoſtolis obſeruatæ 103 B
Horæ Canonicæ dici debent uniformiter etiam à ſolitarijs 152 B
Horæ iſtæ, in hymnis, collectis, homilijs &c. non debent mutari, quando à ſolitarijs dicitur Dominus uobiſcum, Oremus &c. Ibid.
Humilitatis ſpiritus in Vualafrido autore egregie docto 67.B
Hymnus Angelicus additus præfationi in Miſſa 35.A
Hymnus Angelicus duplex, unus, Gloria in excelſis, alter, qui in præfatione ante actionem præmittitur 94.C
Hymni à diuerſis compoſiti, ut Ambroſio, Hilario, Gelaſio &c. 103.C
Hymni non omnes ſunt Metrici, nec omnes in ſcripturis poſiti 104.B
Hymnus Gloria patri, aliter & aliter pronunciatur 105.B

I

IDolatria per Dæmones introducta 69.A. & 217.C
Idolatria circa ſtatuas & imagines prohibenda eſt 77.C
Idolatria homines facit ſeruos rerum inſenſibilium 217.C
Imaginum uſus licitus & moderatus 76.B
Imagines ad quid ualent Ibid.C
Imaginum cauſa, inter Græcos Imp. & Latinos ſchiſma fecit 77.B
Immißio oblatæ in calicem quid ſignificat 54.C
Introitus Epiſcopi ad altare quid ſignificat 8.A & 197.B
Introitus Antiphona à Cæleſtino Papa inſtituta Ibid.B.& 95.A
Introitus Miſſæ quid myſtice deſignat 134.C
Inuocatio ſanctorum in Letania 113 B
Ioſeph ab Arimathia laudatißimus, per Archidiaconum repræſentatur 46.B
Ioſeph iſte exhibuit Chriſto cœnaculum ſtratum pro ultima cœna 183.C
Ioſeph iſte Syndone corpus Chriſti inuoluens per Corporale ſignificatur 184.C
Ite Miſſa eſt, Quid repræſentatur his uerbis 210
Iudæi cur hodie non ſacrificant 219 B
Iudæis reiectis, Chriſtiani à Deo aſſumpti ſunt ubiq; 221 A
Iuramenti, quod Papæ præſtitit Bonifacius Romæ, forma 241.B
Iuſtitia Dei ſeruata in redemptione hominum per Chriſtum 223.C
Iuſtitia ceßit miſericordiæ per mortem Chriſti (224 A

K

KYrieeleyſon dicimus, ne de operibus noſtris præſumamus 13.C
Kyrieeleyſon cur in omni officio orationis præmittitur 14.B
Kyrica, Græce, Dominica Latine, Teuthonice Kyrck & Dom, dicuntur 75.C
Kyrieeleyſon & Chriſteeleyſon quid myſterij habent 135.B

L

LAudare Deum in Tympano & Choro quid eſt 6.C (7.A
Laudare Deũ in Cymbalis bene ſonantibus
Lectio differt à Pſalmo & hymno 18.B
Lectio & Reſponſorius Cantus quomodo differũt Ibid.C (96.C
Lectiones ex epiſtolis Pauli in Miſſa leguntur
Lex ueteris Teſtamenti uarie accipitur 10.C
Leo Papa I. In uno die VII. aut plures Miſſas celebrauit 93.B
Letania maior VII. Calend. Maij à Greg. Papa inſtituta 112.B
Letania Triduana à Mamerto inſtituta Ibid.C
Libellus Romanus de Cæremonijs & Cõmunione in Miſſa 55.B (174.C
Liber Euangelij cur in ſiniſtro brachio portatur
Lynus ex præcepto Petri ſtatuit, uelato capite in Eccleſiam introire mulieres 5.A
Loca orandi in Primitiua Eccleſia diuerſa fuerunt 70.B
Loca ſacrata deſerit Deus propter peccata populi 82.C

M

MAgi Pharaonis phantaſtica, Moyſes uera ſigna fecit 228.C
Manuũ expãſio in ſacro Canone 206.C

Miſſa

Miſſa pro mortuis quomodo differt ab alijs miſſis 60.B
Miſſas celebrare uno in die an plures liceat 93.A
Miſſa propter multas cauſas celebratur 134.A
Miſſa quotidie iteratur propter 4.cauſas. Ibid.B
Miſſa Quatuor pietatis actus continet 136.A
Miſſa á Quatuor cauſis nomen habet 166.B
Miſſa cur abſq; lumine non celebratur 203.B
Miſſa non Natiuitatis, ſed paßionis Chriſti, myſterium eſt 204.C
Modeſtia Vualafridi circa finem libri ſui 116.A
Mors æterna hominum, per temporalem mortem Chriſti compenſata 28.B
Moyſes quomodo ad Deum clamauit 223.B
Moyſes typum Chriſti geßit 166.C
Moyſes extenſis manibus orans Chriſtum in cruce præfigurauit 193.B
Mulieres cur uelato capite debent orare in Ecleſia 4.B
Mulierum in paßione Chriſti conſtantia 37.A
Muſicæ uis naturalis ad affectiones animorum 20.C
Mutatio Reipub. Conſtantienſis in utroq; ſtatu 65.B
Myſterium in numero et ſtatione Diaconorum in Miſſa 135.B
Myſterium in loco Ambonis altiori pro Euangelio, quàm pro Epiſtola 137.A
Myſterium in deportatione & lectione Euangelij in Miſſa Ibid.C
Myſteria in ſacris ueſtibus ſacerdotum 161.A
Myſterium in ſex ordinibus et numeris Crucis ſignorum in Canone 185.B

N

NEuma eſt Iubilus & ſequentia poſt cantatum Alleluia 172.B
Nomina multa & diuerſa ædificiorum ſacrorum 73.A
Noui Teſtamenti ſacrificium á Chriſto ſapientiſſime inſtitutum 95.C
Numerus miniſtrorum non par, ſed impar, eſſe debet 171.B
Numerus ſignorum crucis in Miſſa ſemper impar eſſe debet 205.C

O

OBlatio legalis uaria fuit & multiplex 28.B
Oblatio noſtra duplex, mortificatio carnis & bona opera Ibidem.
Oblatio Chriſti omnibus ueterum oblationibus præfigurata 29.C
Oblationis noſtræ moralis expoſitio 30.C
Oblationes legales figuræ fuerunt & ceſſarunt 85.A
Oblatio una pro multis fieri poteſt in communi 58.A
Oblationes uirorum, mulierumq; & Cleri quid ſignificant 139.A
Oblationes huiuſmodi præfiguratæ ſunt á populo offerente Moyſi 177.A
Oblationum ſpecies ſeptem in uet. et nouo Teſtamento 178.A.B
Oblatio Chriſti uoluntaria, et pro hominibus neceſſaria 223.A
Offertorium & Antiphona Cõmunionis in Miſſa 97.C
(bent 80.B
Opera multa & diuerſa, quæ in templis fieri de-
Opera quæ in Eccleſijs fieri non debent Ibid.C
Opera ſingulorum membrorum attribuuntur toti per unum ſpiritum 153.C
Oranti opus eſt miſericordiã petere propter Tres cauſas 14.B
Orationi ſacerdotis, reſpõderi debet Amen 16.C
Oratio ſeu Collecta ſacerdotis in altari uerſus Orientem fit 17.A
Oratio ſterilis eſt ſine boni operis fructu 34.A
Orate pro me peccatore fratres, uerba ſunt ſacerdotis ibidem
Oratio Chriſti in horto ter facta qd petijt 39.C
Oratio Dominica deſignat unitatem, ubi unus pro omnibus orat 51.B
Orare pro mortuis quotidie bonum eſt 61.C
Orant Chriſtiani uerſus Orientem, Iudæi uerſus Occidentem 71.A
Oratio in Eccleſijs qualis eſſe debet 81.B
Oratio non in geſtibus aut clamoſis uocibus, ſed in corde conſiſtit 82.B
Orationes, quæ Collectæ dicuntur, quales ſunt 95.C
Oratio Põtificis in Miſſa p Catechumenis 122.C
Oratio eiuſdem, ut ſuſcipiat Deus ſacrificium noſtrum 124.B
Oratio deuotißima in laudem Trium perſonarum in Deo 125.B
Oratio notabilis pro Imperatore 128.C
Oratio pro ciuitate 129.B
Oratio ante ſacram cõmunionem dicenda 130.B
Oratio poſt communionem in gratiarum actionem dicenda 131.C
Orationis Dominicæ ſeptem petitiones ſecundum ſeptem dona ſpiritus ſancti 141.C
Orationes in Miſſa non quælibet, ſed per Concilium approbatæ dicantur 199.B
Orationes concludi debent ad patrem, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum Ibid.C
Oratiões in Exorciſmis aliter cõcludũtur 200.B
Orationes quæ in minori Canone ante ſecretam dicuntur 203.A
Organa dicuntur ſpecialiter, quæ inflantur follibus 6.C
Oſculũ in Eccleſia nõ dant uiri mulieribus 55.C
Oſculum pacis ante communionem datur 100.A

Pacis

P

PAcis oſculum accipere poſſunt, etiam ij qui non communicant 100.B
Pacis oſculum in Miſſa datur propter Tres cauſas 190.B
Pacis oſculum quare ante communionem datur 203 C
Paganorum templa nominatim in ſcripturis expreſſa 68.C
Panis forma in Euchariſtia in modum Denarij facta & 192.C.180.B
Panem intinctum communicantibus dare nõ licet 209.B
Panem & uinũ uere tranſſubſtantiari in Euchariſtia 226.A
Panis quotidie mutatur in carnem uictu naturali 320.B
Patenam Acolytus inuolutã, ſubdiaconus nudam tenet 49.B
Patena repræſentat Nicodemum, & Tres Marias cum unguentis 185.A
Patenæ uſus, ut in ea frangatur oblata 205.A
Patrini & matrinæ in Baptiſmo infantiũ 111.A
Peccatores in loco ſancto à Deo puniti 93.B
Planeta ueſtis ſacra presbyteri et Diaconi 202.A
Populus hodie non ſic communicat in Miſſa ut olim 192.C
Picturæ & ſculpturæ à Moyſe & à Salomone factæ 76.C
Poteſtatis utriuſq; membra in unum Eccleſiæ corpus coniuncta 115.C
Præfatio ante Actionẽ, quæ Canon dicitur 98.C
Preces à diuerſis compoſitæ, à Gregorio in librum Sacramentorum collectæ 96.A
Proceſsio ſolennis Epiſcopi cum Clero in Miſſa publica 167.A
Proceſsio ad Miſſam per Decem ordines Cleri & populi 168.B
Proceſsio publica cõformis exitui Iſrael de Ægypto 193.B
Proceſsio publica repræſentat ſpiritale bellum contra Diabolum 194.C
Prudentia carnis ſuperbiam ſapit 147.C
Pſalterium & Cithara quomodo differunt 6.B
Pſalterium Gallicanum ex LXX. interpretum Græco textu 107.B

Q

QValis fuit Miſſa Apoſtolorum tempore 1.A.93.C
Qualis fuit oratio Annæ matris Samuelis 81.C
Quanta bona ex Catholica religione accepit olim Ciuitas & Diœceſis Conſtantienſis 64.B
Quid in templis loquendum eſt 4.C
Quinq; orationes in Canone pro diuerſis ſtatibus Eccleſiæ 189.A
Quinq; Benedictiones Dei generales Ibid.C
Quinq; Cruces ſuper panem & calicem differenter fiunt 206.A
Quinq; cruces cum corpore Dominico ſuper calicem 207.C
Quinta feria olim feſtiua fuit ſicut Dominica 91.C
Quomodo calix & oblata locari debent in altari 202 B

R

REceſſus altaris, quas requirit poſt Miſſam orationes 212.A
Reliquiarum deportatio in proceſsionibus quid ſignificat 194.A
Reſponſorij uerſus quomodo cantari debet 21.A & 137.A
Rom. Eccleſia omnibus maior, nunquàm hæretica fuit 94.B
Rom. Eccleſiæ ordo in diuinis officijs cæteris Eccleſijs præfertur 160.A
Rom. Pontifex in Eccleſia Chriſti ſupremus Monarcha & Chriſti Vicarius 114.A

S

SAcerdos per unitatem fidei, charitatis & ſpiritus, tota eſt Eccleſia 154.B
Sacerdos recte dicit, Dominus uobiſcum, & Oremus 160.B
Sacrificia noſtra uiſibilia, ſignificant inuiſibilia 31.B
Sacrificium uniuerſale, eſt immolatio Chriſti 42.A
Sacrificium pœnitentum eſt ſpiritus contribulatus 43.C
Sacrificium Chriſti ſecundum ordinem Melchiſedech 86.B
Sacrificia legis grauiora & ſumptuoſiora fuerunt Ibid.
Sacrificium altaris ab uno & ab omnibus offertur 125.C
Sacrificium quotidianum propter Tres cauſas fit 180.C
Sacrificium laudis in præfatione & hymno Angelorum 182.B
Sacrificiorum multitudo & diuerſitas à Moyſe in lege inſtituta 215.C
Sacrificiorum uera ratio, qua Deo ſubditus ſit homo 217.A
Sacrificare non licet ulli creaturæ, niſi Deo ſoli 217.B
Sacrificia Iudæorum, quæ à Deo reiecta fuerunt 218.B
Sacrificium ſemel in cruce oblatum, ſemper offertur ab Eccleſia 224.A
Salutatio ad populum in Miſſa, quomodo fieri debet 16.A
Salutandi cõſuetudo antiqua & laudabilis 29.C

Salutatiōis exēpla in ſingulari et plurali 148.C
Salutatio Epiſcopalis, Pax uobis 149.B
Salutatio hæc, Dominus uobiſcum, etiam ad unum dici poteſt Ibid. C
Sanctos Dei quomodo rogamus & inuocamus 78.A
Sanctorum communio per uirtutem unitatis facit ſingulos Eccleſiam 155.A
Sapientiæ mundanæ contemptus 147.A
Saracenorum qualis hodie de Chriſto fides eſt 219.B
Satisfactio pro peccatis hominum per mortem Chriſti 223 B
Schola à uacando dicitur, ut uacent auditores à terrenis curis 19.B
Scrutator maieſtatis opprimetur à gloria 227.C
Secreta oblationis in Miſſa quid repræſentat 30
Secreta cur ſic dicitur 34.B.38.C
Secretæ orationis utilitas 140.A
Secreta ſignificat Chriſtum latuiſſe in ſacrificijs antiquis 181.C
Sedit olim Tribus horis Epiſcopus ad altare ſacrificans 136.B
Septenarius numerus in Miſſa multa complectitur 170.B
Septem partes Canonis, ſeptem ordines & ſtatus hominum ſignificant 188.A
Septē oratiōes ſeu Collectæ dici poſſunt in Miſſa, non plures 198.C
Similitudo de Cantore & ſeruo arante 173.A
Solitariorum quæſtio ſuper precibus horarum Canonicarum 146. B
Solitudo pluralis, & multitudo ſingularis, per ſpiritum ſanctum 151. B
Solitarij poſſunt loqui et orare pluraliter 151. C
Solitarij in orationibus ſuis uti debent conſuetis Eccleſiæ uerbis 160. C
Solitarij non corporalem, ſed ſpiritualem, attendant præſentiam 162. B
Solitariorum ſolicitudo circa ea quæ Dei ſunt, 164. B
Spiritus elationis in eloquentia & populi fauore 161.C
Subdiaconi, in faciem ſacerdotis reſpicientes, quid ſignificant 36.C
Subdiacōi quare ſtāt inclinati ſub Te igitur 39.A
Subdiaconi in altari repræſentant mulieres in paſſione Chriſti 48.C
Subdiaconus quomodo typū Chriſti gerit 180. C
Surſum corda, cur alte dicitur à ſacerdote 34.B
Syluester inſtituit ferias totius ſeptimanæ 92. B
Symbolum in Miſſa poſt Euangeliū, unde aſſumptum eſt 97.B (cat 6.A
Symphonia chori unitatē Eccleſiæ in fide ſignifi-

T

Tabulæ ex oſſe, in manu Cātoris, quid ſignificant 24.B
Teleſphorus Papa, natione Græcus & Anachorita 15.B
Teſtimonia ſcripturæ de ſacrificando in omnibus gentibus 221.C
Thuribula poſt Euangelium lectū, per altaria ad nares hominum portuntur, & fumus manu attrahitur 138.C
Thuribuli uaria de Chriſto myſteria 171.C
Thymiama ſignificat corpus Chriſti 9.C.32.B
Thymiama in Thuribulo igne ſpiritus ſancti accenſum 26.B
Thymiama perfectorum uitam ſignificat 35.C
Thymiamaterij myſteria ſub lectione Euangelij 138. A
Totum in ſingulis partibus, per Eccleſiæ unitatem 153.C
Trahere funem Campanæ ſurſum ac deorſum in pulſando quid ſignificat 2.C
Tranſubſtantiationis multæ & inuictæ probationes 228. A
Triforme corpus Chriſti 57.C
Tubæ argenteæ Moyſi ad congregandum populum 1.B
Tuba uocans nos ad pœnitentiam Ibid. C
Turba à Chriſto ſalutata in die palmarum 29. C

V

Vaſa ſacra altaris olim uitrea et lignea, poſtea aurea & argētea facta ſunt 101.C
Veſtes ſacræ Clericorū quō auctæ ſunt 102
Vini & aquæ in calice cōmixtio 32.C & 180.A
Vinum & panes populus, Cantores aquam offerunt 33.A
Vini ſimilitudo ad ſanguinem Chriſti 179.C
Virtutes Deo magis placent, quàm terrena ornamenta 84. C
Vnus pro multis, & multi pro uno, in ſcripturis 151.A
Vnum ſunt omnes, qui unū corpus Chriſti in Sacramento ſumunt 153.B
Vnum corpus Chriſti ſumus, non carne, ſed ſpiritu ibid.
Vnitatis Eccleſiæ quāta eſt uirtus in ſingulis 154
Vnitatis gratia, recte dicitur ad unum, Dominus uobiſcum 157.B
Vnus pro alio reſpondet, ut patrinus pro infante in Baptiſmo 160.A
Vocabulorum permixtiones & translationes in diuerſis gentibus & linguis, quas Teuthones à Græcis & Latinis habent 75.B
Vtilitas ex picturis & Imaginibus in Eccleſijs 78.B

DE OFFICIO MISSÆ, PRÆFATIO AMALARII, ARCHIEPISCOPI QVONDAM TREVRENSIS.

D*Omino opitulante, intercedente Beato*
Medardo Confeſſore, cuius feſtiui-
tas hodie apud nos celebratur in gau
dio ſanctorum, prompti ſumus ani-
mo, ad ſuſcipiendum Dei munus: ſi
tamen ipſe dignatur purgare & ſere
nare oculum, in quo diſcamus de of-
ficio Miſſæ, quid rationis in ſe conti- Qualis fuit Miſſa apud Apoſtolos.
neat diuerſitas illa, quæ ibi agitur.
Cum ſatis eſſet, ſine Cantoribus & le
ctoribus, & cæteris quę ibi aguntur,
ſola benedictio Epiſcoporum aut Presbyterorum, ad benedicendũ
panem & uinum, quo reficeretur populus ad animarum ſalutem: Si
cut primæuis temporibus fiebat apud Apoſtolos. Ac ideo primo di
cendum eſt de ſignis.

De ſignis quibus congregamur inidipſum. *Caput I.*

SIgnorum uſus a ueteri Teſtamento ſumptus eſt:
Scriptum eſt in libro Numerorum. Locutus eſt Do Nume. 10.
minus ad Moyſen dicens: Fac tibi duas tubas argen Tubę duæ du ctil. s Argenteæ.
teas ductiles, quibus conuocare poſsis multitudinẽ.
Et paulo poſt: Quando autem congregandus eſt
populus, ſimplex tubarum clangor erit, & non con-
ciſe ululabũt. Filij autem Aaron ſacerdotis, clangãt tubis. Et iterum:
Si quando habebitis epulũ, & dies feſtos & Kalendas, canetis tubis
ſuper holocauſtis & pacificis uictimis, ut ſint uobis in recordationẽ
dei ueſtri. Audiuimus clangorẽ tubarũ in recordationẽ dei noſtri re Tuba uocans nos ad pœnitentiam.
ſonare: detq; nobis deus, ut quicquid boni facere poterimus, ſiue ſin
gulariter in noſtra cauſa, ſiue cõmuniter in cauſa fratrũ, ut eſt ſigna Iohel. 2.
mouere, in memoriam eius faciamus. Audiamus & tubam uocan
tẽ nos ad pœnitentiam, quando in aduerſis affligimur: Dicente Io
hel. Canite tuba in Sion, ſanctificate ieiuniũ: uocate cœtũ, congrega
te populũ, ſanctificate Eccleſiam: coadunate ſenes, congregate paruu
los & ſugentes ubera. Quod ita Hierony. in eodẽ: Clangite tuba in Hieronymus.
Sion, & pœnitentiam populis prædicate: Sanctificate ieiuniũ, præ-
dicate curationem ſiue cœtum. De quibus iam diximus. Congrega-

te populum, ut diſperſus peccauerat, congregatus peccare deſiſtat:
Sanctificate Eccleſiam. Sanctificate Eccleſiam, ut nullus in Eccleſia non ſanctus ſit: Ne forſitan impediantur orationes ueſtræ, & modicum fermentum totam
1.Cor 5. maſſam corrumpat. Et adunate ſiue eligite ſenes, ut non ætas in eis ſed ſanctitas eligatur. Congregate quoq; paruulos ſugentes ubera,
Campana, ſignum & typus Prædicatorum. ne ulla ſit ætas quæ nō conuertatur ad dominū. Paruulos atq; lactentes, de quibus in Pſalmis et in Euangelio legimus. Ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem. Prædicationem, quam ſignificat clangor tubarum (Hieronymo exponente) ſignat ſignum, quod in noſtra Eccleſia reboat. Signum noſtrum eſt ex metallo æris: Et eſt metallum durabile & ſonorum. Habet idem ſignum interius plectrum ferreum, quo tunditur ut audiatur: Ora q; Prædicatorum ſignificat noui Teſtamenti, quæ plus durant quàm tubæ ueteris Teſtamenti, atque altius reſonāt. Ora prædicatorum noſtrorū durabunt
Pſalmo 75. uſque in finem, & auditur longe ſonus eorum uſque in fines terræ.
Quid uas, plectrum & funis campanę ſignificant. Tempore Iudæorum notus tantum erat in Iudæa Deus: at nunc in omni terra. Vas metalli æris, ora ſignificat (ut diximus) Prædicatorum. Ferrum interius, linguam eorum. Per funem intelligimus
2.Cor.10. menſuram noſtræ uitæ: Vnde dicebat Paulus, Sed ipſi in nobis noſmetipſos metientes & comparantes noſmetipſos nobis. Menſura
Myſterium funis campanæ. meæ conuerſationis nuſquam mihi ſatius oſtenditur quam in ſcriptura: Ac ideo funem ſcripturam intelligo. Funis qui habet initium à ligno, ſcripturam ſacram ſignificat noui Teſtamenti, deſcendentem à ligno Dominicæ crucis. Quod tamen lignum a ſuperioribus continetur, quia Dominica crux a Prophetis & antiquis patribus continetur: Qui funis uſque ad manus ſacerdotis pertranſit. Etenim
Gregorius. ſcriptura ad opera ſacerdotum debet tranſire. De qua dicit Gregorius, in libro de ædificio Templi: Quiſquis hanc legit, in ea ſemetipſum metitur, uel quantum in ſpirituali uirtute proficit, uel quantum a bonis quæ præcepta ſunt longe diſiunctus remanſit: quantum iam ad-
Trahere funē ſurſum ac deorſum. ſurgat ad bona facienda, quātum adhuc in prauis proſtratus iaceat. *Hæc uerba nouiſsima ualde congruunt operi Presbyteri, qui ſignum mouet: Quādo funem ſequitur inſurſum, id agit, ut in ſeipſo recogitet, quantum ad bona opera ſit erectus: Quando deorſum trahit, id cōſyderat, quantū iaceat adhuc in prauis. Qui ſecundū uerba
Ne deſpiciat presbyter pulſare campanā. ſancti Gregorij ſemetipſum metiť, ipſe habilis eſt, fratres uocare ad unum cor et unam animā. Ne deſpiciat Presbyter hoc opus agere, ut in iſto imitator ſit filiorū Aaron, ſicut & in multis cæteris. Qui recog
Vinculū plectri quid ſignificat. noſcit debitorē eſſe prędicatiōis, nō debet ſe retrahere a mouēdis ſignis: cū ex eiſdē poſsit prædicare populo: Vinculū: quo plectrum ligatur uaſi, quædā moderatio eſt: quæ ſcit ad tēpus mouere plectrū linguæ, ut labia feriant. Vinculū ad tactū funis mouet plectrū, quando modeſtia ad autoritatē ſacræ ſcripturæ linguā prædicatoris mouet.

De Situ

De ſitu Eccleſiæ, Caput II.

ECcleſia eſt conuerſatio populorum, per miniſtros Eccleſię, ab eo qui facit unanimes habitare in domo. Ipſa domus uocatur Eccleſia, quia Eccleſiam continet. Ipſa uocatur Kyrica, quia eſt Dominicalis. Kyrios Græce, Latine Dominus: Ac ideo Kyrica Dominicalis. Ipſa uocatur Baſilica, Id eſt, Regalis, a Baſileo. Baſileus Rex dicitur, quaſi baſis populi. Laos populus dicitur: Baſilaus baſis populi. Vnde Iſidorus: Baſilicæ prius uocabantur Regum habitacula, unde & nomen habent. Nam Baſileus Rex: & Baſilicæ, Regiæ habitationes. Nunc autem ideo diuina templa Baſilicæ nominantur, quia ibi Regi Deo cultus & ſacrificia offeruntur. Ioſephus ſimili modo nominat domum, quam ædificauit Salomon ad ſuum opus, dicens. Poſt templi fabricam, quam ſeptem annis prædiximus, fuiſſe perfectam, ædificiũ domuũ Regalium conſtruere cœpit, quod XIII. annis uix impleuit: Non enim huiuſmodi erat feruens ſtudium, ſicut in templo. Et poſt pauca. Hæc quidem ſecundum fœlicitatem Hebraicæ regionis, ac merito Regis ædificata ſunt. Quorum totam expoſitionem & ordinem dicere neceſſarium eſt, ut ex hoc omnes conijciant magnitudinem, cum legentes uiderint huius rei deſcriptionem. Erat magna Baſilica nimis & pulchra: Hæc innumera columnarum multitudine portabatur, quam ad iudicia rerumq; cognitiones diſtribuit. ✠Audiſtis ex autoritate ueteri ideo conueniſſe populum ad Baſilicam, ut audiret iudicia. Audite Apoſtolũ cur conueniatur in Eccleſia. Itaque fratres mei (inquit) cum conuenitis ad manducandum, inuicem expectate. Si quis autem eſurit, domi manducet, ut non in iudicium conueniatis. Monſtrante Paulo, propterea conuenimus ad Eccleſiam, ut manducemus cœnam Domini. Duo audiſtis cur conueniat populus: Vnum ex antiqua traditione eſt, ut iudicia rerum & cognitionis accipiat: Alterum ex nouo Teſtamento, ut manducet: Vtraque quærimus ad Eccleſiam, ſcilicet ut in ea audiamus iudicia noſtra, mala ſiue bona: & cognitionem Dei, & ut manducemus corpus Domini. Idcirco quæ præter iſta ſunt poſtponamus eo tempore, ut iudicia Domini percipere & retinere queamus, & panem Domini manducare, ſtudentes noſmetipſos probare, ſi digne poſsit a nobis manducari.

Pſalm.67. | Eccleſia, Kyrica id eſt Dominica dicitur. | Baſilica pro templo accipitur. | *Ioſephus de antiquit. lib. 8. c. 5. Et de bello Iudaico lib. 6. cap. 8.* | Baſilica Salomonis. | *1. Cor. 11* | Duplex cauſa conueniendi ad Eccleſiam

In conuentu Eccleſiaſtico ſeorſum maſculi, & ſeorſum fœminæ ſtant. Quod accepimus a uetere conſuetudine, dicente Beda, in Tractatu ſuper Lucam. Quęrit aliquis, quomodo Dei filius tanta parentum cura nutritus, his abeũtibus potuerit obliuiſcendo relinqui. Cui reſpondendum, Quia filijs Iſrahel moris fuerit, ut temporibus feſtis uel Hieroſolyma confluentes, uel ad propria redeuntes, ſeorſum uiri, ſeorſum autem fœminæ choros ducentes, incederent: Infanteſque

In Eccleſia ſeorſum uiros et ſeorſum fœminas ſtare.

uel pueri cum quolibet parente indifferenter ire potuerint. Ideoque
Luce. 2. beatam Mariam uel Ioſeph uiciſsim putaſse, puerum Ieſum, quem ſe
cum comitari non cernebant, cum altero parente reuerſum.

Cur ſeparatim ſtant uiri & mulieres.

✠Quamuis & aliud in re poſsimus tenere, quod caro uiri & mulie
ris, ſi propius acceſſerint, unumquodque ex altero accendatur ad li
Prouerbi. 5. bidinem. Qua de re dicit Salomon: Longe fac ab ea uiam tuã. Quo
niam propterea uenimus, ut defleamus carnales delectationes, neceſſe
1. Cor. 11. eſt uitare fomenta earum. De habitu mulierum docet Paulus Co
rinthios. Vos ipſi iudicate, inquit, decet mulierem non uelatam ora
re Dominum: nec ipſa natura docet uos, quod uir quidem ſi comam
nutriat, ignominia eſt illi: Mulier uero, ſi comam nutriat, gloria eſt
illi, quoniam capilli pro uelamine ei dati ſunt. Ambroſius in Epi
ſtola ad Corinthios. Mulier, inquit, idcirco debet uelare caput, quia

Cur mulier uelato debet eſſe capite.

non eſt imago Dei, ſed ut oſtendatur ſubiecta. Et quia præuaricatio
per illam inchoata eſt, hoc ſigni debet habere, ut in Eccleſia propter
reuerentiam ſacerdotalem, non habeat caput liberum, ſed uelamine
tectum: Nec habeat poteſtatem loquendi, quia ſacerdos perſonam
habet Chriſti. Quaſi ergo ante iudicem, ſic ante ſacerdotem, quia uica
rius Domini eſt, propter reatus originem ſubiecta debet uideri.

✠Et alio modo. Quia & uiri quidam comam nutriebant, & mulie
res nudo capite procedebant in Eccleſiam, gloriantes in crinibus:
Quod non ſolum inhoneſtum erat, ſed etiam concupiſcentiæ fomẽ
ta præſtabat. Maſculi ſtant in Auſtrali parte, & fœminæ in Bore

Cur uiri in Auſtrali, fœminę in Boreali parte ſtant.

ali, ut oſtendatur per fortiorem ſexum, firmiores ſanctos ſemper con
ſtitui in maioribus temptationibus æſtus huius mundi: & per fragili
orem ſexũ infirmiores in aptiore loco, ſicut dicit Paulus Apoſtolus:
1. Cor. 10 Fidelis eſt Deus, qui non patietur uos temptari, ſupra id quod pote
Apocal. 10. ſtis. Adhoc quidem pertinet, quod Ioannes in Apocalypſi ſua, uidit
Angelum fortem, qui poſuit pedem ſuum dextrum ſuper mare, ſini
ſtrum ſuper terram. Fortiora etenim membra in maioribus pericu

Quid in templo loquendũ ſit.

lis, & alia in competentibus ſiſtuntur. Locutionem quam homi
nes debẽt habere in Eccleſia, Paulus manifeſtat, dicens ad Epheſios.
Epheſ. 5. Loquentes uobismetipſis in Pſalmis & Hymnis, & canticis ſpiritua
libus. Quod ita Hieronymus in tractatu memoratæ Epiſtolæ. Qui
ſe abſtinuerit ab ebrietate uini, in quo eſt luxuria, & per hoc ſpiritu
fuerit impletus, iſte omnia poteſt accipere ſpiritualiter: Pſalmos,

Quomodo differunt Hymni, Pſalmi & Cantica.

Hymnos, & cantica. Quid autem interſit inter Pſalmum, Hymnum
& canticum, in Pſalterio pleniſsime diſcimus. Hic autem breuiter
Hymnos eſſe dicendum, qui fortitudinem & maieſtatem prædicant
Dei, & eiuſdem ſemper uel beneficia uel facta mirantur. Quod om
nes Pſalmi continent, quibus Alleluia uel præpoſitum uel ſubiectum
eſt. Pſalmi autem proprie ad Ethicum locum pertinent, ut per or
ganum corporis, quid faciendum & quid uitandum ſit, nouerimus.

Qui

Qui uero de ſuperioribus diſputat, et conuentum mundi, omniumque creaturarum ordinem atque concordiam, ſubtilis diſputator ediſſerit, iſte ſpirituale canticum canit. Vel certe, ut propter ſimpliciores manifeſtius quod uolumus eloquamur: Pſalmus ad corpus, canticum refertur ad maieſtatem. Et canere igitur, & pſallere, & laudare dominum, magis animo quam uoce debemus. Quod prætermiſimus, quis Apoſtolorum primus ſtatuerit, ut fœminę uelato capite intrarent in Eccleſiam, lucremur intromittere. Linus, natione Italus (ut legitur in Geſtis Epiſcopalibus) ex præcepto beati Petri conſtituit, ut mulier in Eccleſiam uelato capite introiret.

De Choro Cantorum. Caput III.

AVguſtinus in Pſalmo Centeſimo xlviij. ait. Chorus quid ſignificet multi norunt: Chorum, quia in ciuitate loquimur, prope omnes norunt. Chorus eſt conſenſio cantantium. Si in Choro cantamus concordi cantamus. In Choro cantantium quiſquis uoce diſcrepuerit, offendit auditum, & perturbat Chorū. Iſidorus: Chorus eſt multitudo in ſacris collectus. Et dictus Chorus quod initio in modum coronæ circum aras ſtarent, et ita pſallerent. *Quid Chorus*

✻ Cantorum ordinem ſuſcipimus ex Dauidica inſtitutione, quādo reportanda erat arca Domini de Domo Obethedom, in ciuitatem Dauid: Præcepit Dauid (ut uerba dierum narrant) conſtituere Leuitas de fratribus ſuis, cantores in organis Muſicorum. Conſtituerunt Leuitæ Eman, Aſaph, Ethan, ut concreparent in Cymbalis æneis. Et poſt reliqua. Aſaph autem in Cymbalis perſonaret: Banaias uero & Iaziel ſacerdotes canere tubis iugiter coram arca fœderis Domini. In illo die fecit Dauid principem ad confitendum Domino, Aſaph & fratres eius. Et iterum. Eman quoque & Idithun canentes tuba, & quatientes Cymbala, & omnia muſicorum organa, ad canendum Deo. Et iterum. Cantores filij Aſaph ſtabant in ordine ſuo iuxta præceptum Dauid, & Aſaph, & Eman, & Idithun, prophetarum Regis. ✻ Cantorum primus (ut uerba dierum narrāt) Eman extitit. Hi uero ſunt qui aſsiſtebant cum filijs ſuis, de filijs Caath: Eman cantor filius Iohel, filij Samuel, filij Elchana, filij Geroan, filij Helied, filij Itho, filij Sub, filij Elchana, filij Maach, filij Maſai, filij Elchana, filij Iohel, filij Atariæ, filij Sophoniæ, filij Caath, filij Aſir filij Abiſaoh, filij Chore, filij Saar, filij Caath, filij Leui, filij Iſrahel: & fratres eius qui ſtabant a dextris eius. Officij tamen illorum auctor extitit Dauid: De quare dicit Auguſtinus, in libro xvij. de ciuitate Dei, cap. xiiij. Erat autem Dauid uir in canticis eruditus, qui harmoniam Muſicam non uulgari uoluptate, ſed fideli uoluntate dilexerit: Ita Deo ſuo, qui uerus eſt Deus, in iſta rei magnæ figura-

Cantorum ordo a Dauid conſtitutus. *1. Paral. 16.* *1. Paral. 6.* *alias. Heman & Helcana.* *Dauid amator Muſicæ.*

tione ſeruierit. Diuerſorum enim ſonorum rationabilis & moderatus concentus: Concordi uarietate compactam bene ordinatę ciuitatis inſinuat unitatem. ✠ Hic tractent cantores quid ſignificet Symphonia eorum. Ea admonent plebem, ut in unitate unius dei cultus perſeuerēt: Etiā ſi aliquis ſurdus affuerit, idipſum ſtatu illorū in Choro ordinatiſsimo inſinuāt, ut qui auribus capere nō poſſunt unitatē, uiſu capiant. Porro cātores laudatores dei ſunt, Et ad laudem cæteros excitantes. De quo Hierony. in tractatu Eſaiæ, lib. 1. Et ſuper choros (qui in libro dierū plenius deſcribuntur) Aſaph, & Idithun, & Eman, & filij Core conſtituti ſunt: ut paulatim a ſacrificijs uictimarū ad laudes domini tranſiret religio. Id frequētiſsime reperitur in ueteri Teſtamento, ubi eorum officium narratur, opus eorum eſſe confeſsionem Domini. Hic uerſus ſæpiſsime cantoribus imputatur: Confitemini Domino quoniam bonus, quoniā in æternū miſericordia eius. Noſtri cantores nō tenēt cymbala neq; lyrā, nec citharam manibus, neq; cætera genera muſicorum: ſed corde. Quāto cor maius eſt corpore, tanto Deo deuotius exhibetur, quod per cor fit, quam per corpus. Ipſi cantores ſunt tuba, ipſi Pſalteriū, ipſi Cithara, ipſi Tympanum, ipſi Chorus, ipſi chordę, ipſi Organū, ipſi Cymbala. Vnde Auguſt. in libro pſalmorū nouiſsimi Pſalmi. Idē ipſi ſancti ſunt in omnib. organis muſicis. Et paulo poſt. Laudate Dominū in ſanctis eius: hoc exequitur uariè, ſignificans eoſdē ipſos ſanctos eius. Laudate eum in ſono tubæ, propter laudis excelſiſsimā claritatem. Laudate eum in Pſalterio et cithara. Pſalteriū eſt de ſuperiorib. laudans dominū. Cithara, de inferiorib. laudans dominū: Tanq̃ de cæleſtibus et terreſtribus, tanq̃ eum qui fecit cælum & teram. Iam quippe in alio Pſalmo expoſuimus, habere deſuper ſonorum illud ſignum, cui neruorum ſeries, ut meliorem ſonū reddat, incumbit, quod lignum in Cithara inferius habet. Laudate eum in Tympano & choro. Tympanum laudat dominū, cum iā in carne nulla eſt terrenæ corruptionis infirmitas: De corio quippe Tympanū eſt ſiccato atq; firmato. Chorus laudat dominū, quādo eū laudat pacata ſocietas. Laudate eum in chordis et organo. Chordas habet et pſalteriū et cithara, quæ ſuperius cōmemorata ſunt: Organū aūt generale nomē eſt uaſorū omnium muſicorum: Quāuis iam obtinuerit conſuetudo, ut Organa proprie dicanť ea, quæ inflātur follibus. Quod genus ſignificatū hic eſſe nō arbitror. Nam cū Organū uocabulum Græcū ſit (ut dixi) generale omnibus Muſicis inſtrumentis, hoc cui folles adhibentur, alio Græci nomine appellant: ut cū Organū dicatur, magis latina et ea uulgaris eſt cōſuetudo. Quod ergo ait, In chordis et Organo, uideť mihi aliq̃d Organū, quod chordas habebat, ſignificare uoluiſſe. Nō enim ſola pſalteria et cythara, chordas habēt: Sed q̃a in pſalterio et cithara,

propter

Marginal notes: Symphonia Chori, unitas Eccleſię in cultu unius Dei. — Cantorum officiū, Laudis Dei confeſsio. — Hieronymus. — 1. Par. 6. et 16. — Noſtri Cantores, non inſtrumētis ſed corde canunt. Et ipſi ſunt inſtrumenta. — Auguſtinus. — Differunt pſalterium & Cithara. — Laudare in Tympano et Choro. — In Chordis et Organo. — Quid Organū

propter ſonũ ab inferioribus et ſuperioribus inuentũ eſt aliquid,
quod ſecundũ hanc diſtinctionẽ poſsit intelligi, aliud nos in ipſis
chordis quærere admonuit:quia ipſæ caro ſunt,ſed iam corruptio- Myſterium in
ne liberata. Quibus ideo fortaſſe addidit Organum,nõ ut ſingulæ Chordis.
ſonent,ſed ut diuerſitate concordiſsima conſonent, ſicut ordinatur
in Organo. Habebunt enim etiã hanc ſancti differentiã,ad ſuas cõ
ſonantes nõ diſſonantes,id eſt,conſentiẽtes nõ diſſentientes: chor
das ſicut fit ſuauiſsimus cantus, ex diuerſis quidem,ſed nõ aduerſis 1,Cor.15.
inter ſe. Stella enim a ſtella differt in gloria, ſic & reſurrectio mor-
tuorum. Laudate eum in Cymbalis bene ſonantibus: Laudate Laudare in
eum in Cymbalis iubilationis. Cymbala inuicem tanguntur ut ſo- Cymbalis.
nent. Ideo a quibuſdam,labijs noſtris comparata ſunt: ſed melius
intelligi puto,in Cymbalis quodammodo laudari Dominũ,dum Rome. 12
quiſq; honoratur a proximo, non a ſeipſo:et inuicem honorantes,
dant laudem Deo.

De ueſtimento Cantorum. Caput IIII.

PRimi Cantores ueſtiti erant byſsinis (ut uerba die 2.Paral.5
rum narrant)dicendo: Tam Leuitæ quam canto-
res,id eſt,qui ſub Aſaph erant, & qui ſub Eman, &
qui ſub Idithun:filij & fratres eorum , ueſtiti byſsi-
nis. Cymbalis.et pſalterijs et citharis cõcrepabant.
+ Ex natura byſsi poſſumus intelligere , quam Cur Byſsinis
proxima ſint inter ſe hæc duo , byſſus & linum, quo noſtri canto- et lineis ueſti
res utuntur: Dicente Beda,in libro de tabernaculo & uaſis eius. Byſ- untur Cantores.
ſus nanq; (ut ſæpius commemoratum eſt) de terra uiridis naſcitur,
ſed eruta de terra ſiccatur. Contunditur quoque & torquetur, ac
magno & longo exercitio ad candidum de uiridi producitur colo-
rem. Sic & caro noſtra, ut ad uirtutem decoremque caſtitatis per-
ueniat, arctius neceſſe eſt ieiuniorum,orationis,uigiliarum, & toti-
us continentiæ laboribus ſubigatur:quibus naturales & uelut inge-
nitas ei delectationes exſiccare,atque ad eam,quam deſideramus,di
gnitatem uirtutis accedere queamus. Et in alio loco eiuſdem . Quid Byſſo & linio
per byſſum,niſi candens decore munditiæ corporalis caſtitas de- caſtitas deſig
ſignatur? + In ſignificatione non diſcrepat noſtrum linum,quo natur.
noſtri cantores ueſtiuntur,a byſſo. Ipſi enim labores (quos ſupra di
ximus) nõ ſunt candor,ſed per eos peruenitur ad candorẽ. Ac ideo
(ut prætulimus) p̃ caſulã poſſumus intelligere ipſos labores: In cami lib.,2,cap. 19.
ſia uerò ipſam munditiẽ carnis,quæ ſplendet ante Dominũ. Ex no- Non omnes,
bis ipſis poſſumus addiſcere: aliud eſſe ieiunium,orationes, & ui- qui laborant
gilias: & aliud munditiam carnis. Multi enim ieiuuant , & orant uigilijs , ieiunijs &c. caſti ſunt.
ac uigilant: & (quod grauius eſt) delinquunt per carnis appetitum.
Vnde & Hieronymus , in tractatu Epiſtolæ ad Epheſios. Quanti

enim diligunt dominum, parati exilia, parati martyria, parati inopiam, & omnia pro eo contumeliarum genera ſuſtinere, & nihilominus carnis paſsione ſuperantur.

De Introitu Epiſcopi ad Miſſam.
Capute V.

Introitꝰ quid ſignificat.

OFficium, quod uocatur Introitus Miſſæ, habet initium a prima Antiphona, quæ dicitur Introitus, & finitur in oratione, quæ a ſacerdote dicitur ante lectionem. Introitus Epiſcopi ad Miſſam, qui Vicarius eſt Chriſti, ipſius aduentum nobis ad memoriam reducit: et populi adunationẽ ad eum, ſiue per ſuã prædicationem, ſiue ſuorum prædicatorum. Introitus Epiſcopi celebratur uſque ad ſeſsionem ſuam. Tangit enim ex parte officium, quod Chriſtus corporaliter geſsit in terra, ſiue diſcipuli eius, uſque quo aſcendit ad ſedem paternam.

Introitum inſtituit Celeſtinus.

Hoc officium addidit Miſſæ Cęleſtinus, Qui (ut in geſtis Pontificalibus cõtinetur) conſtituit, ut Pſalmi Dauid Centum L. ante ſacrificium pſallerentur antiphonatim ex omnibus, quod ante non fiebat: niſi tantum epiſtola Beati Pauli Apoſtoli recitabatur, & ſanctum Euangeliũ: & ſic Miſſa celebrabatur. *Quod nos ita intelligimus, ut ex omnib. Pſalmis excerperet Antiphonas quæ pſallerẽtur in officio Miſſæ. Nam antea inchoabatur Miſſa a lectiõe: Qui mos adhuc retinetur in uigilijs Paſchæ, & in uigilijs Pentecoſtes.

Ephe. 1.

Chriſtus filius Dei, qui elegit ſuos ante conſtitutionem mundi, ut eſſent ſancti & immaculati, miſit præcones in ueteri teſtamento (ut de alijs taccam) qui ſuauitate & modulatione uocis populum ſuum congregarent ad unius Dei cultum.

Supra c. 3. Auguſt. de ciui. Dei, lib. 17. cap. 14.

Quorum auctor fuit Dauid, de quo Auguſtinum prætulimus, dicentem in ſuperioribus. Erat autem Dauid uir in canticis eruditus, qui harmoniam Muſicam, non uulgari uoluptate, ſed fideli uoluntate dilexerit, & reliqua. Poſt eum Eman, Aſaph, Ethan & Idithun, de quibus iam prædictum eſt: & quid ſignignificet eorum pſalterium, Cithara, Tympanum, Chordæ, Organum, &c.

Cur non ſedetur, ſub introitus officio.

Hæc ſunt omnia in opere & cantu: Vnde mos inoleuit, ut non ſedeatur in Eccleſia, quam diu præſens officium agitur: Quoniã operi & labori Chriſti ſiue præconuentus deputatur, quo prædeſtinati ad cultum unius Dei uocantur: De quo ſtatu dicit Libellus, qui inſcribitur de Ordine Romano. Pontifex incipit: Gloria in excelſis Deo, ſi tempus fuerit: & non ſedet, antequam dicant poſt orationẽ primam, Amen.

Qũo trahimur ad Chriſtum.

Quicunque enim Deo attrahitur, delectatione adtrahitur, nõ neceſsitate. Vnde Auguſtinus, in tractatu ſuper Ioannem, ſermone xxiij. Porro ſi Poetæ dicere licuit,

Trahit

Trahit ſuam quenq; uoluptas: *Verg. in Buc.*
Non neceſsitas ſed uoluptas, non obligatio ſed delectatio: Quanto fortius nos dicere debemus, trahi hominem ad Chriſtū, qui delectatur ueritate, delectatur beatitudine, delectatur iuſtitia, delectatur ſempiterna uita. Ac ideo cantorū uox dulcis huic operi dedita eſt, Cantorū uox dulcis. ut ſua + dulcitudine idonea ſit hortari populū ad confitendum Domino. + *dulcedine.* Ita enim ſcriptum eſt, in libro Paralipomenon. Igitur cūctis 2. *Paral.* 5. pariter & tubis et uoce, Cymbalis & Organis, et diuerſi generi muſicorum concinentibus, & uocē in ſublime tollentibus, longe ſonitus auditur: Vt cum dominum laudare cœpiſſent & dicerent. Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in æternum miſericordia eius: Impleretur domus Dei nube, nec poſſent ſacerdotes ſtare, et miniſtrare propter caliginem: Compleuerat enim gloria domini domum domini. Præconibus pſallētibus, quando placuit Chriſto Domino pſallentum uenire: aſcendit ſuper currum ſuum, & uenit in mundum, diſponere eundem currum per loca congrua. Quid currus Chriſti per quem uenit. De quo curru dicit Pſalmiſta. Currus Dei decem millium multiplex. *Pſalmo* 67. Vnde Auguſtinus, iterum in Pſalmo lxvij. Multitudinem ſanctorū atque fidelium: qui portando Deum fiunt quodammodo currus Dei, ſignificauit hoc nomine. Hanc in manendo et regendo perducit in finem, tanquam + curſum ſuum, uelut in locum aliquem deſtinatum. + *currum.* ✠ Multitudo decem milium ſanctorum eſt in ordinibus Currus dei decem Milium Myſtice. Eccleſiaſticis, & auditoribus eorum. Septem gradus ſunt ordinatorum: Octauus cantorum, Nonus & Decimus auditorum utriuſque ſexus. Milium additur ad inſinuandam perfectionem eorum: ueniente domino ducit ſecum Prophetas, ſapientes & ſcribas. Myſteriū proceſsionis. Hos in Euangelio promiſit ſe mittere ad inuitandum populum. Ecce ego mitto ad uos (inquit) Prophetas, et ſapientes, & ſcribas, & reliqua. *Matth.* 23. Diaconi in loco Prophetarum ſunt, quia nunciant ex Euangelio futuram uitam. Qui ſunt Prophetæ, ſapientes & ſcribæ in nouo Teſt. Subdiaconi in loco ſapientum, qui ſciunt ordinatè uaſa Domini diſponere: et quid primum ferendum ſit, quidquè poſterius. Acolyti in loco ſcribarum, qui accendunt corda fidelium ex ſcriptura ſacra. Præuenit in thuribulo thymiama, quod ſignificat Corpus Chriſti, plenum odore bono. Thymiama ſignificat Corpus Chriſti. Hoc enim corpus primo neceſſe eſt prædicare in omnibus gentibus. Vnde Paulus dicebat ad rudes Corinthios: Nihil me iudicaui ſcire inter uos, niſi Chriſtum Ieſum, & hunc crucifixum. 1. *Cor.* 2 Dein ferantur candelabra, ut ſupra fundamentum iam poſitum luceat lux prædicatorum coram hominibus. Candelabra illuminationē prædicatorū. Iam eos inluminatos ſequantur Subdiaconi: ut poſsit prædicatorum ordo dicere: Sapientiam loquimur inter perfectos. 1. *Cor.* 2 Euangelium illis iungatur, in quo eſt declarata perfectio. Si uis (inquit) perfectus eſſe, uade & uende omnia, & reliqua. *Matth.* 19. Epiſcopus & ſibi coniuncti Euangelium ſequantur, iuxta illud Euangelicum, Si quis uult *Matth.* 16

poſt

poſt me uenire, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam et ſequatur me. Ante oculos habeat ſæpiſſime Epiſcopus, quod in mente ſemper oportet retinere. Septem Prophetæ ſiue Diaconi ſunt in miniſterio, quia ſeptempliciter diuiditur ſcriptura, inter nouum Teſtamentum & uetus, quæ Euangelio miniſtrat. Epiſcopus in medio Vicarius Chriſti quaſi Euangelium. Habet in nouo Teſtamento miniſtros hiſtoriæ, ut Lucam in Actibus Apoſtolorum: Habet miniſtros in ſeptem Epiſtolis Canonicis: Habet & miniſtros in xiiij. epiſtolis Pauli, habet et miniſtros in Apocalypſi. In ueteri Teſtamento, in lege, Prophetis, & Pſalmis. Vnde ſcriptum eſt in Euangelio Lucæ, Quæ ſcripta ſunt in lege Moyſi, & Prophetis, & Pſalmis de me. At ſi Quinque fuerint, Quinque miniſtros librorum demonſtrant Euangelium miniſtrare: Epiſcopus in medio, quaſi Euangelium habet in nouo Teſtamento: Primum ordinem prædicatorum hiſtoriæ, ſecundum epiſtolarum, tertium Prophetarum, ut eſt Apocalypſis. In ueteri teſtamento: unum legis, & alterum prophetiæ. Hæc duo Philippus in Ioannis Euangelio ad medium deducit, dicens. Quem ſcripſit Moyſes in lege, & Prophetæ: inuenimus Ieſum filium Ioſeph a Nazareth. At ſi fuerint tres, tres miniſtrationes trium librorum, fons omnis ſapientiæ Euangelium in medio, duos libros in nouo Teſtamento, ſcilicet Epiſtolarum & Prophetarum. Liber Actus Apoſtolorum, qui mittitur Theophilo epiſtolis coniungitur, Ex una re eſt epiſtola, quia mittitur alicui homini: ex altera, quia hiſtoriam tantum continet, ſtat per ſe. In ueteri Teſtamento unum, omnis ſcriptura apud ueteres Lex nominatur, ſicut de Pſalmis dicitur: Et in lege ueſtra ſcriptum eſt, quia ego dixi dij eſtis. Vnde Auguſtinus memoratus, in tractatu ſuper Ioannem ſermone xliiij. Legem appellauit Dominus generaliter omnes illas ſcripturas. Quamuis alibi ſpecialiter dicat Legem, a Prophetis eam diſtinguens: ſicuti eſt, Lex & Prophetæ uſque ad Ioannem prophetauerunt. Et, In his duobus præceptis tota Lex pendet & Prophetæ. Aliquando autẽ in trina diuiſit eaſdem ſcripturas: ubi ait, Oportebat impleri omnia quæ ſcripta ſunt in Lege, & Prophetis, & in Pſalmis de me. * Si unus fuerit, unum præceptum dilectionis oſtendit, ut Apoſtolus ad Galatas. Omnis enim lex in uno ſermone impletur, Diliges proximum tuum ſicut teipſum. Miniſterium Prophetæ eſt, ex memoratis libris Euangelicam ueritatem approbare, ut moderatè prophetia diſponatur: habeat ante ſe Subdiaconorum ſapientiam ſcilicet, ut congruo tempore prophetẽt: Et ita ordinate, ut poſſit capi ab auditoribus quod dicitur. Acolytorum lux doctorum opus expleat: ut in manifeſtam lucem perducant memoratos libros. Qui enim Chriſtum præcedit ad aliquem locum, ut Euangelium prædicet, ita uero ſapientes debet præcedere, ut † poſſit audi-

Myſterium ſeptem Diaconorum.

Luce 24.

Diaconi Quinque.

Ioann. 1.

Diaconi tres.

Generaliter totum uetus Teſtamentũ lex dicitur.

Ioann. 10

Pſal. 81.

Vetus Teſtamentũ aliquã do in duo, aliquãdo in tria diuiditur.

Matth. 11.

Matth. 22

Vnum præceptum totius legis.

Galat. 5

Miniſterium Diaconorum.

† *poſſit.*

auditoribus, et explanet obſcuros ſenſus ſcripturarum. Poſtquam
tranſit Vicarius Chriſti in medio adoleſcentularum Tympaniſtria
rum: De quibus Auguſti. qui ſupra. In miniſterio (inquit) honora
bili, Nam ita ſunt in medio miniſtri, præpoſiti Eccleſiarum nouarũ,
hoc enim ſunt adoleſcentularum, carne edomita Deum laudantiũ.

Pſalm. 67.

✚ Sapientia, id eſt, ſubdiaconi, uadunt in medio adoleſcentula-
rum Tympaniſtriarum, ut doceant quem laudare debeant Tym-
paniſtriæ. Tympaniſtriæ cantores ſunt. Miniſterium cantorum
laudem reſonat, ut idem in Pſalmo Septuageſimo ſecundo. Qui e-
nim cantat laudem, non ſolum laudat, ſed etiam hilariter laudat:
Qui cantat laudem, non ſolum laudat, ſed et amat eum cui cantat.

Tympaniſtriæ Cantores dicuntur.

Cantare laudem quid eſt.

✚ Notum eſt, quid ueteres cantores in lege amabãt: De quorum
perſona dicebat Dauid. Vt iumentum factus ſum apud te: Scilicet
ut liberos haberent, opibus abundarent, honore fruerentur, & ſani
tate gauderent: Chriſto homine nouo ueniente cor eorum mutari
oportebat ad meliora. Sapientia Subdiaconorum innouat eos, ut
qui unum antea tantum dominũ dicebant, non in tribus perſonis:
dicant nunc, Gloria patri & filio, & ſpiritui ſancto. Sed expectandũ
eſt uſque dum id fiat, quod precatur ſponſa in Canticis canticorũ.
Oſculetur me oſculo oris ſui. Scitis dicente Apoſtolo, Chriſtum ſe-
metipſum exinaniuiſſe, & formam ſerui accepiſſe. Quapropter
poſtquam præſentatus eſt Eccleſiæ, inclinatus ſtat uſq; ad impletio
nem ſuæ humilitatis: In qua factus eſt patri obediens uſque ad mor
tem. In ipſa inclinatione dat pacem miniſtris, qui a dextris leuaque
ſunt. Ipſe eſt enim pax, per quẽ reconciliatur Eccleſia deo, ſiue de no-
uo Teſtamento, ſiue de ueteri. Ipſe deſtruxit medium parietem ini-
micitiarum, fecit utrunque unum. Pacem dedit his qui longe, & pa-
cem his qui propè: Eandem pacem offert cantorib. qui retro ſtant,
adimplens quæ dixit diſcipulis. Pacem meam do uobis, pacẽ meam
relinquo uobis. Præſentibus dat: abſentibus, ſiue ueteri teſtamento
ſiue nouo relinquit. Hoc eſt quod ſolemus dicere, Innuit Epiſco-
pus cantori. Quo facto, ſapientia Dei quaſi aduentu Subdiacono-
rum intelligunt cantores, mutati iam de ueteri, trinitatem domini
laudare, & dicunt, Gloria patri, & filio, et ſpiritui ſancto. Diaco-
ni quaſi Chorus Prophetarum ſtant cum eo humiliati, & dicunt,
Domine doce nos orare. Ex ſpiritu prophetiæ, id eſt, ſpiritu reuela-
tionis cognoſcunt, non ſe poſſe habere affectum in oratione ad pa-
trem, niſi ab eodem unigenito filio eius, qui eſt in ſinu patris, edoce-
antur. Quod ſeparatim diximus de Diaconis & Subdiaconis,
& Acolytis: De uno quoque diſcipulo Chriſti intelligimus, ſed pro-
pter quoſdam profectus affectuum, unius prædicatoris opus diſtin
guitur per multiplices ordines. Cæterum Propheta Diaconus, ſapi-
ens & ſcriba: Sapiens Subdiaconus, Propheta & ſcriba: Scriba Aco
lytus,

Cantores uet. teſt. ut iumenta erant.

Pſalmo. 72.

Cantores noui teſt. innuati ſunt.

Cur Epiſcopus oſculatur miniſtros inclinatus.

Cant. 1.

Philip. 2.

Chriſtus pax noſtra.

Epheſ. 2.

Ioann. 14.

Innuẽte Epiſcopo Cantores dicũt. Gloria patri &c.

Domine, doce nos orare.

Diuerſorum ordinum unũ opus.

lytus, Propheta & ſapiens, docet Chriſtus orare diſcipulos. Quapropter cantores, id eſt, laudatores, aduentus domini annunciant
Luce.1. tempus eſſe, ut corda patrum conuertantur in filios. Sicut Abraham
Fides Trinitatis. tres Angelos uidit, et tamen unum Deum adorauit, & credidit Tri
Geneſ 18. nitatem in unitate: ſic & modo filios Abrahæ oportet credere, Et dicunt: Sicut erat in principio, & nunc & ſemper, & reliqua. Ecce
Matth.9. meſsis multa, de qua dicitur in Euangelio. Meſsis quidem multa,
Meſsis multa operarij pauci. operarij autem pauci: Rogate ergo dominum meſsis, ut mittat operarios in meſſem ſuam: Chriſtus Dominus meſsis, mittit operarios
Luce.10. in meſſem ſuam, ut ſcriptum eſt in Luca. Poſt hæc autem deſignauit dominus & alios ſeptuaginta duos, & miſit illos binos ante faciem ſuam in omnem ciuitatem & locum, quo erat ipſe uenturus.

Cur duo Diaconi oſculātur latera altaris. Eodem modo uicíſsim duo Diaconi altrinſecus uadunt oſculari latera altaris. Per oſculum eorum demonſtratur pax, quam eis commendauit dominus, dicens. In quamcunque domum intraueri
Matth.10. tis, primum dicite: Pax huic domui. Altare uel alio modo mēſa, quæ oſculatur, corda electorum ſignificat, ſiue in Hieruſalem ſeu extra Hieruſalem: Vnde Gregorius in libro de ædificatione templi. Corda itaque ſanctorū menſæ Dei ſunt. + Poſtea reuertuntur ad Epiſ
Luce.10. copum. Sic et Euangelio dicente, legimus feciſſe miſſos illo tempore: Et reuerſi (inquit) Apoſtoli nunciauerunt illi quę fecerūt. Et in ſequē
Luce.11. tib. Factum eſt, cum ſolus eſſet orans, erāt cum et diſcipuli. Sunt diſci
Cantores introitus uerſum ex Pſalterio dicunt. puli cum Chriſto, Chriſtus ſolus erat. Dein poſtquam tempus aduenit præconij Dominicę paſsionis, cantores (ut ad memoriam reducant Chriſti nouiſsimam humiliationem) dicunt uerſum de Pſalterio. Pſalterium ex inferiore parte percutitur, et ex ſuperiore parte
Cur Epiſcopus oſculatur altare & Euāgelium. habet in quo reboat. Sic et opus paſsionis Chriſti, ab inferiore parte habet percuſſurā, a ſuperiore parte dulcedinē Reſurrectionis, quę reſultat longè lateq́ per ora prædicatorum. Adimpleto tempo
Canti.3. re per conatus pręconum, uadit Chriſtus ad Hieruſalem, in qua eſt altare quod oſculatur in medio: Quoniam ipſe eſt de quo dicitur in Canticis canticorum. Media charitate conſtrauit propter filias Hieruſalem. Vicarius Chriſti hæc omnia agit in memoriam primi aduē
Repræſentatio oſculorum Chriſti per Epiſcopum. tus Chriſti. Oſculatur altare, ut oſtendat aduentum Chriſti fuiſſe Hieruſalem: Oſculatur Euangelium, in quo duo populi ad pacē redeunt, ut et nos eos diligamus, qui diſiuncti erant a nobis. Oſcula ui
Matth.15. carij Chriſti, oſculo Chriſti congruunt. Sicut Chriſtus primo oſculum his præbuit, qui primo crediderunt: ſic Epiſcopus miniſtris pri
Ioann.13. mis. Et ſicut Chriſtus his ſe offert ultro, quibus dicit: Miſsus ſum ad oues quæ perierant domus Iſrael: ſic ſe Epiſcopus altari, per quod recolimus Hieruſalem, in qua dominus ſuos dilexit uſque in finem,
Liber Euangelij in altari. ſecundum Ioannē. Et ſicut Chriſtus aſſciuit ſibi poſtea gentilem populum, qui reconciliatus eſt Deo in nouo teſtamento: ſic Epiſcopus Euan-

Euangelium, quod eſt nouum Teſtamentum. Remanet Euangelium in altari ab initio officij,uſque dum a miniſtro aſſumatur ad legendum:Quia ab initio aduentus Chriſti Euangelica doctrina reſonuit in Hieruſalem, & inde exiuit ad publicum, ſicut ſcriptum eſt. De Sion exiuit lex, & uerbum Domini de Hieruſalē. Deinde tran *Eſaie.2.*
ſit Epiſcopus ad dexteram altaris: Liquet omnibus,quod ſemper Quo ſtaut ordine Diaconi.
Chriſtus egit dexteram uitam, poſtquam reſurrexit a mortuis. *Matth.16.*

Diaconi poſtea ſtant in ordine,quibus ille prædixit. Si quis uult poſt me uenire,abneget ſemetipſum et tollat crucem ſuam,et ſequatur me.Qui poſt eum ſtant,firmati ſunt, ut eum ſequantur uſque ad mortem,& cum eo tranſeant ad æternam uitam. Maior pars in dextera parte ſtat, & minor in ſiniſtra. Quid munus illorum ſignificet, prædictum eſt: Ad inſinuandum nobis libere uetus Teſtamētum legere & tenere,ut Apoſtolus: Omnia autem probate. Aliqua pars miniſtrorum in ſiniſtra parte ſtat, per quam temporalis benedictio deſignatur. Certe & noſtra Eccleſia utrunque petit + ad Dominum,& temporalem benedictionem & æternam. Temporalem petimus, quando precamur, ut Deus conſeruet dominos noſtros,filios eorum:fructus terræ,& pacem in terra. At æternā,quando iuſtitiam,ſapientiam,& charitatem,& cætera. Inter hæc omnia Acolyti ſtant & tenent cereos in manibus. Quid aliud ſignificet,niſi unumquenque doctorem debere habere in manibus doctrinam ſuam, ut magis ſtudeat opere docere quam uerbis?

Maior eorum pars in dextera. — *1.Theſſ.5.* — Minor in ſiniſtra. — + *a Domino.* — Cerei in manibus Acolytorum.

De Kyrieleiſon, Caput VI.

HOc opere completo,id eſt, adunato per prædicationem Chriſti,populo Dei ex magna parte, in quo cantores,id eſt, Prædicatores magno certamine laborauerunt,ne aliqua præſumptio inutilis ſubripiat corda eorum,hortatur eos Dominus dicere:Dicite,ſerui inutiles ſumus. Vnde Beda in tractatu ſuper Lucam. Serui inutiles ſumus,quia nō ſunt condignę paſsiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Et alibi:Qui coronat te in miſeratione & miſericordia. Non ait, In meritis & operibus tuis. Quia cuius miſericordia præuenimur,ut humiliter Deo ſeruiamus:eius munere coronamur, ut ſublimiter cum illo regnemus. Quod debuimus facere, fecimus. Re uera debuimus, quia qui non uenit miniſtrari,ſed miniſtrare: debitores ſibi nos fecit,non noſtris uidelicet operibus confidētes,ſed de eius ſemper examine pauentes. * Ac ideo dicant Cantores, Kyrieeleiſon,potentia diuina: Chriſteeleiſon,qui nos redemiſti ſanguine tuo: Iterū Kyrieeleiſon,tu qui rediſti ad patrem,et ea claritate honoraris,qua honoratus es antequam mundus fieret. Poteſt & ſimpliciter in-

Ne quis præſumat de merito operis ſui. — *Luce.17.* — + — *Roman.8.* — *Pſalm.102.* — *Matth.20.* — Cur Kyrieeleiſon dicitur.

Cantorum iactantia in melodijs.

telligi de Kyrieeleiſon, neceſſario conſtitutum eſſe a præceptoribus Eccleſię, ut cantores poſt finitam Antiphonam deprecentur domini miſericordiam, quæ deprimat inanem iactantiam, quæ ſolet ſequi cantores. Habent enim quandam exaltationem propter egregiam compoſitionem melodiarum, & non humiliationem lectionis, qua illuminamur ad ſtudium humilitatis. Qua de re poſſunt fallaciter decipi per philoſophiam & inanem fallaciam, ſecundum traditionē hominum. Vbi eſt uera Philoſophia, non ſequitur inanis fallacia: Vbi eſt pompoſa doctrina, ſequitur iactantia animi. Et alio modo: Ante omnem memorationem ſpecialem ſacerdotum, neceſſe eſt præcedere miſericordiam domini, propter tres cauſas, quæ mihi in promptu occurrunt. Vna eſt, ut ſerenetur mens ſacerdotis ad ea intendenda quæ ore dicit: Altera, ut dignus ſit loqui Deo, quantum ad naturam humanam pertinet: Tertia, quod ſi tædio aliquo corporali affectus, ſpiritus ſine mente orauerit: dominus non in furore ſuo reſpiciat ſuper illum, ſed in iudicio miſericordiæ. Oportet ut præcedat aliquid tale, quod repellat redundātes cogitationes a mente: quæ accidunt, uiſu, auditu, cæteriſque ſenſibus: ut oratione mens ſola inuiſibilia cogitet, quoniam inuiſibili loquitur. Ac ideo in omnibus peractis officijs ſequitur Kyrieeleiſon, ante orationem Dominicam, ut eſt in matutinali et ueſpertinali Sinaxi. Nam quod nos Galli, finitis Pſalmis nocturnalibus, ſolemus cantare Orationem Dominicam, Romana Eccleſia permittit.

Colloſſ.2.

Opus eſt oranti miſericordia propter Tria.

Kyrieeleiſon ante orationē Dominicam in officijs horarum pręmittitur.

De Cereis, Caput VII.

Humilitas poſt peracta opera.

Iacob.4.

DIcentibus Cantoribus Kyrieeleiſon, Acolyti e manibus ponunt cereos in terram altrinſecus, & unum in medio: quoniam poſt peracta bona opera, ad tantam humilitatem nos deducit ſpiritus ſanctus. Cuius lumen ſignatur lumine cereorum, qui ſuperbis reſiſtit & humilibus dat gratiam, ut uere cognoſcamus nos eſſe cinerem & puluerem: Quo lumine illuminatus eſt Patriarcha Abraham, quando poſt locutionem Domini ad ſe factam, dixit: Quia ſemel cœpi, loquar ad Dominum meum, cum ſim puluis & cinis. Cereus in medio ſtans, cum deſignat qui dicit: Vbi duo uel tres congregati fuerint in nomine meo, in medio eorū ſum. Numerus cereoſtatorū non pertranſit ſeptenarium numerū: quoniam ſeptiformi ſpiritu illuminatur omnis Eccleſia, qui ſeptiformis ſpiritus ſingulariter in Chriſto habitat. Epiſcopo aſcendente ad ſedem, cereoſtata mutātur de locis ſuis, in ordine unius lineæ, excepto primo, uſque ad altare. Per cereoſtata uaria dona gratiarum ſpiritus ſancti figurantur, per quę illuminatur Eccleſia. In donis memoratis duo debemus memorari, id eſt, multifaria dona, & unitatem ſpiritus.

Geneſis.18.

Cereus in medio ſtās, Chriſtum deſignat

Matth.18.

Cereoſtata ſunt uaria dona ſpiritus S.

Per

Per cereoſtata altrinſecus poſita uſque nunc, diſtributa dona per corda electorum ſignantur. Per compoſitionem unius lineæ, unitas ſpiritus ſancti in ſingulis donis. Quæ compoſitio ex amuſsim habet a primo cereo, quem diximus ſignificare Chriſtum: A quo procedit ſpiritus ſanctus, & in quo æternaliter manet. Ab ipſo enim miſſus eſt die Pentecoſtes: ecu uſque ad altare, id eſt, uſque ad corda electorum Apoſtolorum in igneis linguis. Ac ideo quod poſtea agitur in officio Miſſæ, illud tempus figurate exprimit, quo Apoſtoli Apoſtolorumque ſucceſſores negocia Domini exercent, quod finitur Euangelio perlecto. Poteſt & ſimpliciter intelligi diſpoſitio cereorum, expeditus curſus circa altare miniſtrandi. Spiritus S. etiam a filio procedit.

De Gloria in excelſis Deo, Caput VIII.

Teleſphorus, Natione Græcus, ex Anachorita conſtituit, ut hymnus diceretur Angelicus, hoc eſt, Gloria in excelſis deo, ante ſacrificium. Symmachus, Quadrageſimus quintus poſt Teleſphorum, conſtituit, ut omni die Dominico & Natalitijs Martyrum idem hymnus cantaretur. Hymnus, Gloria in excelſis Deo, laudis eſt, ut in Euangelio legimus. Et ſubito facta eſt cum Angelo multitudo cæleſtis, laudantium Deum & dicentium: Gloria in excelſis Deo, ~~Sacerdos quando dicit~~; Gloria in excelſis Deo, Orientis partes ſolet reſpicere: In quibus ita ſolemus dominum requirere, quaſi ibi propria eius ſedes ſit, cum potius ſciamus, cum ubique eſſe. Non eſt ordo, ut qui dominum laudare uoluerit, tergum ad eum uertat, & pectus ad ſeruos. Ipſum ſtatum ex qualitate loci, ubi Angeli cecinerunt memoratum hymnum, poſſumus conijcere. Dominus qui ubique eſt, ſecundum formam ſerui in Bethlehem erat: Quæ Bethlehem noſtram Eccleſiam ſignat, quæ eſt domus panis. Angeli ad Orientem cecinerunt. De quo ſtatu dicit Michæas: Et tu turris gregis nebuloſa filiæ Sion, uſque ad te ueniet. *Turris quippe gregis hebraicè turris Ader, mille circiter paſsibus a ciuitate Bethlehem ad Orientem diſtat. Hymnus laudis. *Luce. 2.* Cur ad Orientē dicitur hic hymnus. Bethlehē Eccleſiam ſignificat. *Mich. 4.*

Diximus ſuperius, tranſitum Epiſcopi de altari in dexteram partem ſignificare Chriſti tranſitum, de paſsione ad æternā uitam: Ac ideo hoc in loco diximus, Gloria in excelſis Deo cantandum, quoniam gloria ineffabilis in excelſis facta eſt, quando Chriſtus tranſitu ſuo animas ſanctorum copulauit conſortio Angelorum. Hoc gaudium adnunciauit Angelus in natiuitate eius, dicens: Ecce ego euangelizo uobis gaudium magnum, quia natus eſt uobis hodie ſaluator. Gloria Chriſti in tranſitu de paſsione ad cælum.

Manifeſtum eſt, quibus extitit ſaluator: Quando gloria Reſurrectionis eius celebrata eſt, tunc in terra pax hominibus fuit, quib. dicebat, Pax uobis. Pax magna eſt quando ſub uno Domino copulantur *Luce. 2.* Pax magna per Chriſtum.

tur cœleſtia & terrena. Ita factum eſſe poſt reſurrectionem ſuam denunciat Saluator, dicens. Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo & in terra.

Matth. ultim.

De Prima oratione Miſſæ, *Cap. IX.*

QVando dicimus, Pax uobiſcum: quod eſt ſalutatio, ad populum ſumus uerſi: Quos ſalutamus, eis faciem præſentamus: excepto in uno, quod eſt in 4 præparatione hymni ante Te igitur. Ibi iam occupati circa altare, ita ut congruentius ſit, in uno modo uerſos nos eſſe, quam retro aſpicere ad inſinuandam intentionem deuotiſsimam, quam habemus in offerendo ſacrificio: Nec debet arator dignum opus exercens, uultum in ſua terga referre. De iſtis ſat eſt. Reuertamur ad ſalutationem. Salutauit enim in ueteri Teſtamento Angelus Gedeon, dicens. Dominus tecum uirorum fortiſsime. Et iterum dixit dominus, Pax tecum. Et iterum in Ruth dixit Booz meſſoribus ſuis: Dominus uobiſcum, Et reſponderunt ei: Benedicat tibi dominus, Nullique dubium, quin in Booz ipſe Chriſtus ſalutauerit, qui in lũbis eius erat. Scriptũ eſt in libro Paralipomenõ ſecundo. Audite me Aſa, & omnis Iuda & Beniamin, Dominus uobiſcum, quia fuiſtis cum eo. Noſtra reſponſio, Et cum ſpiritu tuo, ex Pauli Epiſtola ſecunda ad Timotheum ſumpta eſt. Sic enim in illa ſcriptum eſt: Dominus Ieſus Chriſtus cum ſpiritu tuo. Quando ſacerdos dicit, Pax uobis, ſecundum Euangelicam ſcripturam: ſiue, Dominus uobiſcum, hoc agit quod Paulus, quando dixit, Dominus Ieſus Chriſtus cum ſpiritu tuo. Hac ſalutatione, Epiſcopi et reſponſione populi intelligimus, unum debere eſſe affectum Epiſcopi & populi, ſicut hoſpitũ unius 4 domini. Poſtquam Chriſtus reſurrexit, manifeſtum eſt dixiſſe diſcipulis, Pax uobis.

4 prefationa. Cur in præfatione non uertitur ad populum ſacerdos.
Luca. 9.
Exempla ſalutationis in ue. Teſta.
Iudith. 6.
Ruth. 2.
2. Par. 15
Et cum ſpiritu tuo.
2. Ti. 4. in fin.
4 domus.

Deinde reuertitur Epiſcopus ad Orientem, & dicit: oremus. Ac dein ſequitur benedictio. Sic & Chriſtus antequam aſcenderet ad cælum, benedixit eos, ſicut ſcriptum eſt in Euangelio Lucæ. Eduxit autem eos foras in Bethaniam, & eleuatis manibus ſuis benedixit eis. Vtroque nomine, id eſt, benedictionis & orationis uocatur oratio ſacerdotis. De benedictione dicit Apoſtolus: Si benedixeris ſpiritu, qui ſupplet locum Idiotæ, quo modo dicit, Amen, ſuper tuam benedictionem, quia neſcit quid dicas? Hanc benedictionem uocat Ambroſius orationem, dicens. Imperitus enim audiens quod nõ intelligit, neſcit finem orationis, & non reſpondet, Amen, id eſt, uerum, ut confirmetur benedictio: per hos enim implетur confirmatio pacis, qui reſpondent, Amen. ✠ Finis præſentis officij, experimẽto noſci-

Oremus.
Luca. 24.
Collecta dicitur & benedictio & oratio
1. Cor. 14

to noſcitur aliorum officiorum. In fine aliorum ſolemus dicere Kyri eleiſon: ac deinceps orationem, & ſic tandem unumquenque remeare ad ſua. Eundem ad demonſtrandum finem, mutantur cerei de loco in locũ. Libet hic proferre autoritatem ſancti Auguſtini, quare mos Eccleſiæ obtineat, ſuas orationes uerſus Orientem dirigere. Dicit in ſermone Domini de monte: Cum ad orationem ſtamus, ad Orientem conuertimur, unde cælum ſurgit: Non tanquam ibi ſit Deus, & quaſi cæteras partes mundi deſeruerit, qui ubique præſens eſt: non locorũ ſpacijs, ſed maieſtatis potentia: ſed ut admoneatur animus, ad naturam excellentiorem ſe conuertere, id eſt, ad Dominum, cum ipſum corpus eius, quod terrenum eſt, ad corpus excellentius, id eſt, ad corpus cæleſte conuertitur. Ideo dicitur Deus in cælis habitare, quia maior cognitio eſt in cælis illius ſummæ maieſtatis & eſſentiæ, in angelis uel in animabus ſanctorum, quam in terra habitantibus ſanctis: propter grauitudinem carnalis habitationis, quæ uix permittit, animam ad purum ueritatis lumen aduolare.

Cur uerſus Orientem dicũtur Collectæ.

Cur Deus in cælis habitare dicitur.

De Seſsione Epiſcopi, Caput X.

DEin Chriſtus aſcendit in cælum, ut ſedeat ad dexteram patris. Epiſcopus, quia Vicarius eſt Chriſti, in omnibus memoratis ſuperius, debet et hic ad memoriam inthronizare Chriſti Aſcenſionem & ſedem. Qua propter aſcendit in ſedem poſt opus & laborẽ miniſterij commiſsi. Chriſtus, diſpoſito curru ſuo, Subdiaconos in ſuo, per conuenientia loca, id eſt: Presbyteros in ſuo ordine, Diaconos in ſuo, cæteroſque gradus in ſuis: nec non & auditores unumquenque in ſuo, aſcendit in ſedem & ſedet. Sedent cum eo quibus promiſit: Cum uenerit filius hominis in ſedem maieſtatis ſuæ, ſedebitis & uos, ſuper ſedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Iſrael. De quibus dicit Paulus Apoſtolus ad Epheſios. Et conreſuſcitauit, & conſedere fecit in cæleſtibus in Chriſto Ieſu. De his qui aſcenderunt ſecum, aliqui ſedent & aliqui ſtant. Per eos qui ſedent, demonſtrantur membra Chriſti in pace quieſcentia: Per eos qui ſtant, in certamine poſita, caput & membra unum corpus: Quoniã Chriſtus in aliquibus ſedet, in aliquibus ſtat, ut illum uidit Stephanus in certamine poſitus. Aliqui aſcendentium ſedent, aliqui ſtant. Dominus in alto cælorum ſedens, cuſtodit currum ſuum, id eſt, ciuitatem, de qua dicit Pſalmiſta. Niſi dominus cuſtodierit ciuitatẽ, fruſtra uigilat qui cuſtodit eã. Paulus, qui uice Chriſti fungebat͂ (dicente Auguſtino, in Pſalmo cxxvi.) dicebat: Timeo, ne forte, ſicut ſerpens Euam ſeduxit aſtutia ſua, ſic & ueſtræ mentes corrumpantur a caſtitate, quæ eſt in Chriſto. Cuſtodiebat, cuſtos erat, uigilabat quantum poterat ſu

Cur Epiſcopus aſcendit in ſedem, poſt orationem.

Matth. 19.

Epheſ. 2.

Quidam cum Epiſcopo ſedent, quidam ſtant.

Act. 7.

Pſalm. 126.

2. Cor. 11.

Cur altior locus debetur Epiſcopo.

per eos quibus præerat. Et Epiſcopi hoc faciunt. Nam ideo altior locus poſitus eſt Epiſcopis, ut ipſi ſuperintendant, & tanquam cuſtodiant populum. Nam & græce quod dicitur Epiſcopus, hoc latine Superintentor interpretatur, quia ſuperintendat, quia deſuper uidet. Quomodo enim uinitori altior fit locus ad cuſtodiẽdam uineam: ſic & Epiſcopis altior locus factus eſt. Et de iſto loco alto periculoſa ratio redditur, niſi eo corde ſtemus hic, ut humilitate ſub pedibus ueſtris ſimus, & pro uobis oremus.

De officio Lectoris & Cantoris,
Caput XI.

Lectio differt a Pſalmo & hymno.
LEctor dicitur, quia lectione fungitur, ut Iſidorus ait.
Lectio dicitur, quia non cantatur ut Pſalmus uel
Hymnus: ſed legitur tantum. Illic enim modulatio:
Cantus Reſponſorius.
hic ſola pronunciatio quæritur. ✠ Cantor multa
officia habet. Vnumquodque officium, ex illo quod
efficit, nomen habet. Lectionem, quæ legitur poſt ſeſ
ſionem, ſequitur cantus, qui uocatur Reſponſorius. Reſpoſorium (ut
idẽ qui ſupra) Itali tradiderunt, quos inde Reſponſorios cantus uo
cant, quod alio deſinente id alter reſpondeat. ✠ Vſus lectionis et cã
2. Eſdræ 8
tus, ſumptus eſt a ueteri Teſtamẽto, ut legitur in libro Eſdræ, quod
ponendum eſt in nocturnali officio, ſi dominus dederit. Poſſumus
Lectio legis et Prophetarum in uet. Teſta.
etiam officio cantoris, officium Prophetæ intelligere. Lectio legis &
Prophetarũ, frequentabantur a populo antiquo: Vnde ſcriptũ eſt
in Actibus Apoſtolorum. Et ingreſſi Synagogã die Sabbatorũ ſe-
derunt. Poſt lectionem autem legis & Prophetarum, miſeruut Prin
Act. 13.
cipes Synagogæ ad eos, id eſt, ad Paulum & Barnaban, dicentes.
Viri fratres, ſi quis eſt in uobis ſermo exhortationis ad plebem, dici
te. Surgens autem Paulus & manu ſilentium indicens, ait, et reliqua.
Dum legitur ſedendum eſt
✠ Quam diu hæc duo celebrantur, id eſt lectio & prophetia, ſole-
mus ſedere more antiquorum: Vnde Ambroſius in tractatu ad Co
rinthios. Hæc traditio Synagogæ eſt, quam nos uult ſectari Apo-
ſtolus. Quia Chriſtianis quidem ſcribit, ſed ex Gentibus factis non
ex Iudæis, ut ſedentes diſputent, ſeniores dignitate in cathedris, ſe-
quentes in ſubſellijs, nouiſsimi in pauimento ſuper mattas. ✠ Et ite-
rum. Per lectoris officium et cantoris poſſumus intelligere patrem
Matth. 13.
familias, qui profert de theſauro ſuo noua et uetera. Vnde Gregor.
Lector ſcriba doctus in regno cælorum.
in ſuis Homelijs. In eo quod ueritas dicit: Omnis ſcriba doctus in re-
gno cælorum, ſimilis eſt patrifamilias, intelligi ualet: quia nõ de his
qui fuerant, ſed de his, qui eſſe in Eccleſia poterant, loquebatur: Qui
Lectio & reſponſorius Cãtus quomodo differunt.
tunc noua & uetera proferunt, cum utriuſq; teſtamenti prædicamen
ta, uocibus & moribus loquuntur. Per lectionem, prædicationem
ueteris teſtamenti, quæ humilior eſt, poſſumus intelligere: Per Reſ-

pon-

ponſoriū noui teſtamenti,quæ excelſior eſt. Hæc duo prædicamenta per Ioannis uitam & Chriſti deſignantur. Nam quod ait Lucas Euangeliſta. Lamentauimus & non ploraſtis,ad Ioannem pertinet, cuius abſtinentia a cibis & potu luctum pœnitentiæ ſignificabat. Quod autem ait: Cantauimus tibijs,& non ſaltaſtis, ad ipſum Dominum,qui utendo cum cæteris cibo & potu lætitiam regni figurabat, At Iudæi nec humiliari cum Ioanne, nec cum Chriſto gaudere uoluerunt. +Sicut ſuauius eſt nouum teſtamentum ueteri: ita uulgo ſuauior cantus lectione. Præſentes Lectores & Cantores, quib. eſt ſurgere ad opus, ſicut de Paulo legimus ſuperius, negocia domini habent, quibus dicitur: Negociamini dum uenio. Lector, legē domini debet tradere auditoribus, quaſi incipientibus in ſchola domini exerceri. Nuper uocati ſunt per officia Cantorum ad nuptias: Neoterici ſunt, audiant doctorem neceſſe eſt. Doctor & Lector unum ſunt. De Eſdra enim ſcriptum eſt, quod ipſe legem Dei & faceret & doceret in Iſrael. Eundem Eſdram idem liber inducit poſtea legentem in gradu ligneo. De doctoribus dicit Ambroſius in Epiſtola ad Corinthios: Illos dicit doctores, inquit, Paulus: qui in Eccleſia literis & lectionibus retinendis pueros imbuebant, more Synagogæ: quia traditio illorum ad nos tranſitum fecit. Iterum mihi uidetur eſſe inter Lectionem & Reſponſorium, quod eſt inter Elementa & artes ipſas: Ars quoque Muſica habet Elementa ſua. Et Geometria ab Elementis incipit linearū. Et Dialectica atq; medicina habent YCATOTA SVA. Sic Elementa ueteris teſtamenti ſunt, ut ad Euangelicam plenitudinem ueniat, ſi in uero eruditur infantia. Elementa lex Moyſi, & omne uetus inſtrumentum intelligendum eſt, quibus quaſi Elementis et religionis exordijs Deū diſcimus. Dēt lectores ſiue doctores preciū domini, id eſt, uerba legis, et reſpiciant ſcholaſticas mētes, ſcilicet uacantes ab emptione uillæ, ab emptione boū quinq; iugorū, a ductu uxoris. Schola uacatio dicit. At ſi adhuc aliquis ſurdus obturatis auribus cordis torpeſcit, ueniet Cantor cū excelſa tuba, more Prophetarū: ſonetq; in aures eius dulcedinē melodię, forſan excitabit. Fiat in eo, q̃d de populo narrat̄ factū eſſe in lib. Eſdræ. Sic enim ſcriptū eſt in eo. Steterunt ſacerdotes in ornatu ſuo cū tubis, & Leuitæ filij Aſaph in Cymbalis, ut laudarent Deum per manus Dauid Regis Iſrael: Et cōcinebant hymnis et cōfeſsione domini, q̃m bonus, quoniā in æternū miſericordia eius ſup Iſrael. Omnis q̃q; populus uociferabat̄ clamore magno, in laudādo Dominū, in eo quod fundatum eſt templum domini. Et paulo poſt. Multi uociferantes in lætitia leuabant uocē, nec poterat quiſquam agnoſcere uocem clamoris lætantium & uocem fletus populi. Vnde Beda in tractatu Eſdrę. Sacerdotes quidem ſanctis ornati ueſtibus, pro ui: ſtante ad huc templo conſuerant, tubis perſonantes, & cor

Margin notes: Luce. 7. — Lectorum et Cantorū eſt ſurgere ad opus ſuum. — Act. 13. — Luce. 19. Auditores Neoterici. — Lector et Doctor unū ſunt — Differunt lectio et, reſponſorum quod Gradale dicitur. — Auditores uacent a terrenis curis. — 1. Eſdre 3. Cantores uet. Teſt. in tubis & cymbalis.

populi ad ſuauitatem ſupernæ laudis accendentes. Leuitę autem in
Cymbalis bene ſonantibus, hymnos Domino concinentes: popu-
Cantores uicem prophetarum gerunt. lus uero clamore communi, affectum ſui cordis in laudando Do-
minum oſtendens. ✠Cantores, qui reſpondent primo canenti, uo
cem auditorum proferunt, quos teſtificant laudare Deum. Non im
1. Paral. 15. merito ipſi Cantores agunt cauſas Prophetarum, quia de filijs prin-
pis eorum, id eſt, Aſaph, ſcriptum eſt in Paralipomenon. Filij eius
ſub manu ipſius erant, prophetantes iuxta Regem: Ipſi exaltant ſuā
uocem ut tuba: Ipſis dicitur in Pſalmo Octuageſimo, Tuba canite,
Eſaie. 58. hoc eſt (ut Auguſt. ait) clarius & confidentius prædicate, ne terre
amini, ſicut ait Propheta quodam loco: Exclama, & exalta uocem
tuam ſicut tuba. ✠Lex enim ſcripta data eſt in tabulis. Scriptura
enim pertinet ad lectoris officium: Prophetia menti inſcripta erat,
quam uoce fidenti Prophetæ proferebant, quod pertinet ad Can-
Officium prædicatoris gerit Cantor. toris officium. Fidi prædicatoris officium gerit Cantor: Quē opor-
tet poſt obedientiam auditorum, uerſum cantare. Quid ſignificet
Luce. 17. uerſus in officio prædicatoris, ex Euangelica parabola addiſcere
poſſum, quæ narrat de ſeruo arante: ita dicens. Quis autem ueſtrū
habēs ſeruum arantem aut paſcentem, qui regreſſo de agro, dicit il
Cantor modulatione flectit ac ſcindit corda. li, ſtatim tranſi, recumbe, & non dicit ei, para quod cœnemus?
✠Arat, qui aratro compunctionis ſcindit corda. Nulli dubiū quin
per dulcedinem modulationis ſcindantur corda etiam carnalia: &
ſe ſe aperiant more ſulci, in confeſſione uocis & lachrymarum. Mu
ſica habet quandam naturalem uim ad flectendum animū, ſicut Bo
hetius in ſuo libro, quem de Muſica fecit. Vulgatum quippe eſt, quā
ſæpe iracundias cantilena repreſſerit: quam multa uel in corporum
uel in animorum affectionibus miranda perfecerit. ✠Abſit, ut uigo
rē Chriſtiani animi in mollitiem caducā poſsit conuertere: quod ge-
Spartiatæ cur ſuccenſuerunt Timotheo Muſico. nus ipſi etiam gentiles uitabant. Vnde ſcriptum eſt in libro memo-
rato, ſuperiore loco. Idcirco Timotheo Mileſio Spartiatas ſuccen-
ſuiſſe, quod multiplicem Muſicam reddens, puerorum animis, quos
acceperat erudiendos, officeret, & a uirtutis modeſtia præpediret: et
quod harmoniam, quam modeſtam ſuſceperat, in genus Chroma-
ticum, quod eſt mollius, inueſtijſſet. Tanta igitur apud eos fuit Mu-
ſicæ diligentia, ut eam animos quoque obtinere arbitrarentur.

✠ Sufficiant hæc pauca de naturali ui Muſicæ inſeruiſſe: reuerten
dum eſt ad Euangelicam parabolam. Seruus qui arat, nō debet illi-
Parabola de ſeruo arante. cò ſe uertens de agro recumbere, ſed parare cœnam domini: De
quo ſeruo dicit Beda, in tractatu ſuper Lucam. Seruus de agro re-
greditur, cum intermiſſo ad tempus opere prædicandi, ad conſcien-
tiam doctor recurrit: Atque a publico locutionis ad curiam cordis
Tali ſeruo aſſimilatur Cantor. rediens, ſua ſecum ſecretius acta uel dicta retractat. ✠ Iuxta diſci-
plinam ſerui arantis, admonetur Cantor, ut non illico poſt actum
opus,

opus, ſui officij requiem ſpectet, & torpore ſecuritatis torpeſcat. Per fecit enim opus ſuum, quando quodammodo ſua iubilatione boues in exercitium aratri induxit. Idem Cantores prouocauit, ut ſcindèrent corda aratro compunctionis. Ac poſtea uerſus ſequitur.

Myſterium in cantando uerſum Reſponſorij.

In uerſu neceſſe eſt, ut ſuas cogitationes ad ſe trahat, & ſecun cogitet, quomodo aut quid a magiſtro didiciſſet. Verſus timore non eſt auſus alte leuare Reſponſorium: neſcit quomodo finiat Verſum. Et hic imitatur aliud exemplum doctrinæ domini, Quia iubetur ut qui uoluerit turrem ædificare, prius ſumptus cogitet, ſi habeat quæ neceſſaria ſunt ad perficiendum. Sequitur Beda memoratus. Poſt paſtum atque agriculturã, domi ſibi iubet parari quod cœnet, Hoc eſt, poſt laborem apertæ locutionis, humilitatem quoq; propriæ conſyderationis exhibere. Hoc facit ille qui Verſum cantat in repe it one Reſponſorij, exaltat uocem fiducialiter iam non timens uerſum. Illum prædicatorem ſonat, qui curſum ſuum conſummatum habet, qualis erat Paulus, cum diceret. Bonum certamen certaui, curſum cõſummaui, fidem ſeruaui: In reliquo mihi repoſita eſt corona iuſtitiæ.

Lucæ 14.

Curſus conſummatio fiduciã preber.

2. Tim. 4.

Diximus quod excitentur per Reſponſorium, qui quodam modo ſurdi ad Epiſtolam: dicamus qualiter obædientes illico proficiãt per Reſponſorium. In lectione paſcitur auditor quaſi quodammodo bos. Ad hoc enim paſcitur bos, ut in eo exerceatur opus agriculturæ. Bos enim prædicator eſt. Vnde ſcriptum eſt in libro legis: Non alligabis os bouis triturantis. Paſtus eſt enim bos ut exerceat opus. Can tor enim eſt quaſi bubulcus, qui iubilat bobus, ut hilarius trahãt aratrum. Cantor eſt de his, de quib. dicit Paulus. Dei adiutores ſumus: Boues ſunt, qui reſpondent primo Cantori, De quibus iterum dicit: Dei agricultura eſtis. Trahentib. bobus aratrum, ſcinditur terra: quando cantores intimos anhelitus commouentes, trahunt dulcem uocem, & proferunt ad publicum: qua corda ſuorum ſiue cæterorũ compungunt ad lachrymas, ſiue ad confitenda peccata, quaſi ſecreta pace faciendo terræ. Et alio modo. Ideo ſcribuntur literæ, ut per eas memoriæ reddatur, quod obliuione deletum eſt. Simili modo ex pictura recordamur, quod interius memoriæ commẽdari poteſt: Ita & Reſponſorio admonetur prædicator, quomodo doctrinam, quæ præceſſit in lectione, exerceat. Primo, ut dulcedine ſuæ imitationis plurimos ſibi aſciſcat: Coniuncti, corda multorum excitent ad compunctionem et lachrymas. Et ne ſe extollere debeat de opere prædicationis, pulſatur, quatenus ad memoriam ſibi reducat, de proprijs cauſis iudicandum ante Dominum.

In lectione paſcitur auditor ut bos.

Deut. 25.

Primus Cantor tanquam Bubulcus eſt.

1. Cor. 3.

Ibidem.

Alij Cantores ut boues ſunt arantes.

Alia ſimilitudo de literis et picturis.

Quid

Quid ſit inter Reſponſorium & Tractum, *Caput XII.*

HOc differtur inter Reſponſorium, cui chorus reſpon
det: & Tractum, cui nemo, quod eſt inter duo ſacri
ficia: ſcilicet columbarum & turturum. Tractus uer-
ba congruentia ſui officia habent. Illa quæ ſunt in Se
ptuageſima, tribulationem ſonant, ut eſt illud: Depro
Pſalm.129 fundis clamaui ad te domine. Quæ in ſexageſima, oportunitatem fu
Pſalm.59 gæ quærunt, ut illud: Vt fugiant a facie arcus, & ſic cætera deinceps
conijcere poſſumus: Laudate Dominum omnes gentes, lætitiam
Pſalm.116 neophitorum & nuper ordinatorum ſignificat. De iſtis ſat eſt.
Quid myſtice ſignificant columbæ & turtures. Reuertendum eſt ad uolucres, ſcilicet columbas & turtures, quæ
ſignificant Reſponſorium & Tractum. De quibus dicit Beda, in
tractatu ſuper Lucam. Volucres hæ pro cantu gemitus habent. Nõ
Beda. immerito lachrymas humilium deſignant, quibus plurimum in ipſis
etiam bonis operibus indigemus: Quia & ſi bona eſſe quæ agimus
nouerimus, qua tamen diſtinctione ad nõ examinanda, qua a no-
Columba actiuã, turtur contemplatiuam uitam ſignificat. bis perſeuerantia ſint conſumanda, neſcimus. Et iterum. Hoc ſa-
ne inter turturis & columbæ ſignificantiam diſtat: quod columba,
quæ geratim conuerſari, uolare & gemere conſueuit Actiuæ uitæ
frequentiam demonſtrat, de qua dicitur. Multitudinis autem credẽ
Act.4. tium erat cor unum & anima una: nec quiſquam eorum quæ poſſi-
debant, aliquid ſuum eſſe dicebant, ſed erant illis omnia communia.
Turtur uero, quæ ſingularitate gaudet, adeo ut ſi coniugem caſu per
diderit, ſolus exinde permaneat, ſpeculatiuæ uitæ culmina denun-
Quid eſt offerre turturem, quid columbã ciat, quia & paucorum eſt iſta uirtus. Et poſt pauca. Item cum in-
trans cubiculum, clauſo oſtio oro patrem in abſcondito, turturem
Matth.6. offero: At cum eiuſdem operis compares quæro, canendo cum pro-
Pſalm.94. pheta, Venite adoremus & procidamus ante Deum, ploremus co-
Exempla contemplationis ram domino qui fecit nos: columbas ad altare deporto. Moyſes
quaſi tractum decãtat tribulationis, qui ſolus aſcendit ad dominũ;
Exod.19.et 32. & ne idem populus feriatur, lachrymoſis precibus impetrat.
Dan.10. Daniel Tractum letitiæ cantat, quando ſolus fu-
gientibus ſocijs inter angelos remanet.
Ezech.40. Solus Ezechiel quadrigas Cheru
bin, & ſupernæ ciuitatis æ-
dificia celſa mira-
tur.

De

De Alleluia, Caput XIII.

ALleluia quod cantatur per feſtos dies, in recordatione æternæ lætitiæ, tam lætitiam electorum, quam laudem domini, ad memoriã reducit: In quo non oportet aliquid ſiniſtrum ſonare, ſed totum dextrũ, quale eſt in futura uita. Illi ſunt recti uerſus, per q̃s reuertimur ad Alleluia, qui lætitiã Eccleſiæ, & domini laudem ſine triſtitia retinent. Sicuti ſunt: Dominus regnauit decorem induit. Et: Dominus regnauit exultet terra. Et: Lauda anima mea dominum, Et: Iubilate Deo omnis terra, & cæteri tales.

Quid Alleluia ſignificare. Lætitiam Eccleſiæ et domini laudem.
Pſalm. 29. 96.
Pſalm. 145.
Pſalm. 99.

In Reſponſorio ſeminauimus, in Alleluia metimus. De qua re dicit Pſalmiſta: Qui ſeminant in lachrymis, in exultatione metent.

Pſalm. 125.

Quid ſit inter Alleluia & Tractum, Caput XIIII.

HOC eſt inter Alleluia & Tractum, quod Alleluia laudem ſiue lætitiã domino, Tractus uero aliquando tribulanem, aliquando lætitiam ſonat. Tribulationem, ut: De profundis, ut: Commouiſti, ut: Qui habitat, ut: Ad te leuaui oculos meos, ut: Sæpe expugnauerunt me, ut: Deus Deus meus. Lætitiam, ut: Iubilate domino, ut: Qui confidunt in domino, ut: Laudate dominum Poſt duos tribulationis, tertius occurrit letitiæ: Quoniam poſt duos dies ſepulturæ, tertius occurrit Reſurrectionis. Sunt etenim duo genera compunctionis: unum timoris, & alterum amoris. Timor in duobus diuiditur, De quibus dicit Eſaias. Ecce ego uenio cogitationes et opera ut congregem. Verba in cogitationibus compræhenduntur: cogitationes, uerba ſunt animi & radices uerborum ſonantium. Amor ſingularis eſt, unum ſcit amare, & petere unum illud, de quo Propheta dicit: Vnam petij a domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo domini.

Tractũ alij tribulationis, alij lætitiæ ſũt
Duo genera compunctionis.
Eſaie 66.
Cogitationes ſunt uerba animi.
Amor.
Pſalm. 24.

De Expoliatione Caſularum, Cap. XV.

MInistri Caſula ſe exuunt, quando Lectoris ſiue Cantoris officium aſſumunt. In Lectoris officio & Cãtoris aliquod genus militiæ exprimitur. Soli enim militant in lectione, ſiue in uocis modulatione. Hæc officia agendo, extra chorũ exeunt. Quid hoc aliud ſignificat, niſi ut itinere, q̃d arripimus, pro cõmuni neceſſitate fruamur. Et iam talia ſunt illa opera quæ ſignantur

Militia lectoris & cantoris.

per

Opera, quæ in itinere obſeruari nõ poſſunt.

per Caſulam, ut non poſſint obſeruari in itinere: Vnde Beda, in tractatu ſuper Lucam. At uero famem, ſitim, uigilias, nuditatem, lectionem, pſalmodiam, orationem, laborem operandi: doctrinam, ſilẽtium, & cætera huiuſmodi: ſi quis ſemper exequenda putauerit, non modo ſe eorum fructu priuabit, ſed & notam indiſcretæ obſtinationis, immo ſtultitiæ peruicacis incurret.

Quid Alba ſine Caſula deſignat.

Albam ſine caſula portat lector ſeu cantor in ſingulari officio, quando prudenter & ſtrenue agit contra oblectamenta mundi, et talem ſe præbet fratribus in neceſsitatibus temporalibus, ut a plurimis poſsit imitari.

De Tabulis, Caput XVI.

Tabulæ uice organorum ſunt.

SCribit Beda in tractatu Eſdræ. Laudabant autem Dominũ Leuitæ per manus Dauid: ſiue in organis, quæ ipſe fecit, ſiue Pſalmis quos ipſe conſtituit, concinentes. ✠ Eorum uice Cantor, ſine aliqua neceſsitate legendi, tenet tabulas in manibus, ut figurent illud Pſalmiſtæ. Laudent nomen eius in Choro & Tympano et Pſalterio Pſallant ei. Vnde Auguſ. in eodem Pſalmo: Quare aſſumit Tympanum & Pſalteriũ: ut non ſola uox laudet, ſed & opera.

Pſalm. 149.

Tabulæ ex oſſe ſiunt.

✠ Tabulæ quas Cantor in manu tenet ſolent fieri de oſſe, quia fortem perſeuerantiã ſignant bonarum cogitationum et bonorum operum, iuxta Euangelium: Qui autem perſeuerauerit uſque in finem, hic ſaluus erit.

Matth. 10. & 24.

Dilectio in uerbo & opere.

Vel ſignant dilectionem Dei & proximi: Quæ dilectio niſi opera habeat, uana eſt. Quapropter tenentur in manu, ut dilectio uocis exerceatur per opus. Vnde idẽ qui ſupra, in Pſalmo Centeſimo Quadrageſimo nono: Quando ſumit Tympanum & Pſalterium, manus concinunt uoci: Sic & tu quando cantas Alleluia, porrigas & panem eſurienti, ueſtias nudum, ſuſcipias peregrinum: non ſola uox ſonat, ſed & manus conſonant, quia uerbis facta concordant.

Verſus in Alleluia.

✠ Verſus Alleluia tangit Cantorem, interius ut cogitet, in quo debeat laudare Dominum, aut in quo lætari.

Sequentia, Iubilus ſine uerbis.

Hæc iubilatio, quam Cantores Sequentiam uocant, illum ſtatum ad mentem noſtram ducit, quando nõ erit neceſſaria locutio uerborum, ſed ſola cogitatione mens menti monſtrabit quod retinet in ſe. Finitur hic ſecunda periocha prædicationis, Vſque ad memoratum ſtatum currit ſermo prædicationis: quæ ultra ſunt, uelata ſunt alis Seraphin.

De

De aſcenſu in Pulpitum, Caput XVII.

LEctor & Cantor in gradum aſcendunt more anti-
quorum, iuxta quod ſcriptum eſt in Eſdra. Stetit au- 2. Eſdræ 8.
tem Eſdras ſcriba ſuper gradum ligneum, quem fece
rat ad loquendum, & cætera. Et paulo poſt. Super
uniuerſum quippe populum eminebat. Huius loci
(ut Beda ait in eodem) uidetur meminiſſe ſcriptura
Paralepomenon, ubi dictum eſt: Quia ſtetit Salomon coram altari 2. Paral 6.
domini ex aduerſo uniuerſæ multitudinis Iſrael, & extendit manus
ſuas. Si quidem fecerat Salomon baſim æneam, & poſuerat eam Salomon ſte-
in medio Baſilicæ: habentem quinque cubitos longitudinis, & tit ſuper ba-
quinque cubitos latitudinis, & tres cubitos in altum, ſtetitque ſuper ſim æneam.
eam. In medio nanque Baſilicę, in medio dicit atrij ſacerdotum, In medio Ba-
quæ Baſilica maior atriorum exteriorum omni ex parte templi erat ſilicæ.
circundata. De quibus ſuperius in eodem libro ſcriptum eſt. Fecit eti
am atrium ſacerdotum, & Baſilicam grandem: Verum quia Salo-
mon quaſi Rex baſim fecit æneam. Porro Eſdras quaſi minoris
potentiæ, gradum ad loquendum ligneum conſtituit. Sicut etiam Eſdras ſtetit
Salomon ſiue Moyſes, altare holocauſti fecerunt æneum, pro quo ſuper gradum
filij tranſmigrationis repoſuerunt lapideum: Sed nō eſt putandum ligneum.
minoris ſacramentorum perfectionis ligneum gradum, quam ba-
ſim habere æneam. Quod enim ſæpe dictum eſt, Sicut pro diu-
turnitate durandi, uel ſuauitate ſonandi, diuinis competit ſacramen Aenea diu du
tis, quæ nulla ſæculorum longitudine deficiunt: Et, In omnem terrā rāt et bene ſo
exiuit ſonus eorum. Ita etiam lignum eiſdem aptiſsime congruit, nant.
propter uidelicet trophęum Dominicæ paſsionis. Super uniuerſum Ligneus gra-
ergo populum Pontifex eminet, quando is, qui gradum doctoris dus, Domini
accipit, meritò uitę perfectioris, actionem uulgi tranſcendit. Stat au cæ paſsionis
tem in gradu ligneo, quem fecerat ad loquendum, quando ſingula typus eſt.
ri imitatione Dominicæ paſsionis, altiorem ſe cæteris facit: Vnde Prædicator 1
merito fiduciam liberè uerbum Dei prædicandi obtinet. Nam qui alius fidit, alig
paſsionem Domini pro modulo ſuo contemnit imitari: nec dum timet.
gradum ligneum, unde infimis ſupereminеat, aſcendit. Ideoq́ꝫ neceſ
ſe eſt, talis ſcriba trepidus præcepta Dei prædicet, timens ſiue erubeſ
ſens ea, quæ ipſe non fecit, alijs facienda proponere.

De Diaconi aſcenſione in Tribunal, Cap. XVIII.

SIcut uocat Cyprianus gradum, ſuper quem aſcen-
dit Diaconus ad legendum, ſcribens ad Clerum et
plebem, de 4 Quirino confeſsore ordinato: Æſtima alias 4 Celerino.
tum eſt a mea paruitate, ut ſatius cognoſcatur digni
tas Diaconi, & magnitudo miniſterij eius, uerba

pſius Cypriani ponenda, ac poſtea noſtrum ordinem. Hunc ad nos, fratres chariſsimi, cum tanta domini dignatione uenientem, teſtimonio & miraculo eius ipſius, qui ſe perſecutus fuerat illuſtrem, quid aliud quam ſuper pulpitum, id eſt, ſuper tribunal Eccleſiæ oportebat imponi? Vt loci altioris celſitate ſubnixus, et plebi uniuerſę pro honoris ſui claritate conſpicuus, legat præcepta 4 & Euangelium domini, quæ fortiter ac fideliter ſequitur: Vox dominum confeſſa, in his cotidie, quæ dominus locutus eſt, audiatur. Viderit, an ſit ulterior gradus, ad quē proficiſci in Eccleſia poſsit. Nihil eſt in quo magis Confeſſor fratribus proſit, quàm ut Euangelica ratio de ore eius audiatur: Lectoris fidem quiſquis audierit imitetur. Iungendus in 4 lectione Aurelio fuerat, cum quo & diuini honoris ſocietate coniūctus eſt. Et paulo poſt. Hos tamē lectores interim conſtitutos ſciatis, quia oportebat lucernam ſuper candelabrum poni, unde omnibus luceat: et glorioſos uultus in loco altiore conſtitui, ubi ab omni circumſtante conſpecti, incitamentum gloriæ uidentibus præbeant.

[Margin: Verba Cypriani li. 4. epiſt. 5 — Sublimitas officij Diaconorum. — al's 4 Euangelij — al's 4 oratione. — Lectores.]

+ Nunc reuertamur ad ordinem. Vſque nunc ſedimus more ueteris conſuetudinis, ut prętulimus, ſiue ob admonitionem qua monemur quomodo Deo cantare debeamus, ſecundum Apoſtolum dicentem: Cantantes & pſallentes in cordibus ueſtris. Modo ſurgēdum eſt ad uerba Euangelij. Anaſtaſius, Natione Romanus, ex patre Maximo, ut legitur in geſtis Epiſcopalibus: Hic cōſtituit, ut quotieſcunquè Euangelia ſancta recitantur, ſacerdotes non ſederent, ſed curui ſtarent. Dein ponit Epiſcopus Thymiama in thuribulum ſuper prunas, ut ſuauem odorem excitet. Thuribulum Chriſti corpus ſignificat, in quo eſt ignis ſpiritus ſanctus: et ex quo procedit bonus odor, quem unuſquiſque electorum ad ſe uult rapere. Idem odor bonam opinionem de Chriſto exire demonſtrat, quam qui uiuere uult in ſuum cor traijcit. Poſt hoc Diaconus petit a ſacerdote benedictionem. Sacerdos ei dicit: Dominus ſit in corde tuo & in labijs tuis. Intendat diligenter Diaconus, ut cor eius cum dominicis uerbis uadat, & non ſit infructuoſa oratio ſacerdotis: Dominum in mente teneat, quem ſuſcipit per benedictionem ſacerdotis. Et ut non exhalent uerba impoſita, ne introeant nociua, ſigno crucis, facto manu ſacerdotis ſuper caput ipſius, munitur. Dein uadit ad altare, ut inde ſumat Euangelium ad legendum. Altare Hieruſalem poteſt deſignare (ut prætulimus) de qua exiuit Euangelica prædicatio, ſicut ſcriptum eſt, De Sion exiuit lex, et uerbum Domini de Hieruſalem: Vel ipſius domini corpus, in quo ſunt uerba Euangelij, uidelicet bonæ nunciationis. Ipſe præcepit Apoſtolis prædicare Euangelium omni creaturæ. Ipſe dixit: Verba quæ loquor uobis, ſpiritus & uita ſunt. Chriſtus uita: uerba quæ locutus eſt, in Euangelio continentur.

[Margin: Epheſ. 5. — Standum eſſe dū legitur Euāgelium. — Thymiama in Thuribulo — Benedicit Epiſcopus Diaconu. — Euangelij librum de altari ſumere. — Eſaie. 2. — Marc. 16. — Ioann. 6. — Euangelium in ſiniſtro brachio portare.]

Diaconus qui portat Euangelium, Chriſti pes eſt. Portat Euangelium

gelium in ſiniſtro brachio, per quod ſignificatur temporalis uita,
ubi neceſſe eſt prædicare Euangelium. Salutante Diacono, con-
gruit ut omnis populus ad eum uerſus ſit. Poſt hoc ſacerdos, & om-
nis populus uertit ſe ad Orientem, uſque dum Diaconus incipiat
dominum loqui. Et faciunt crucem in frontibus eorum. Neque *Cruce ſignat ſe populus.*
hoc fruſtra accipiendum eſt: Quod infixit ſacerdos per ſuam depre-
cationem in corde Diaconi, hoc unuſquiſque fidelis ſtudeat infigere
animo ſuo. Diaconus, quia non eſt licitum, propter uerba compoſi-
ta † ſequi Sancti Euangelij ſecundum quemcunque Euangeliſtam *forte 4 ſequentia.*
orai e, præuenit eum maior benedicere: ſiue quia maiore benedicti-
one indiget, qui tradit ſemina Euangelij quam qui accipit. Sed po-
pulus interim deprecetur Deum, ne Diabolus auferat uerbum Euā- *Luce. 8.*
gelij de corde eius: neque petroſa ſint corda, neue limoſa: ſed terra
bona, ut fructum poſsint accipere & fructificare. Dicat ſaltim, qui
promptior non eſt, ut capiat uerba Euangelij, Gloria tibi domine:
Hoc orato, muniant ſe ſigno ſanctę crucis, ad confirmanda ea, quę
bene cogitando & loquendo plantauerunt in mente. Quia men *Cur fronti ſignum crucis imfigitur.*
tio facta eſt de ſigno crucis in fronte, bonum eſt intimare, cur eā po-
tiſsimum in ea parte corporis faciamus. Sedes uerecundiæ ſolet eſſe
in fronte, ſiquidem Iudæi erubeſcunt credere in illum, quem norūt
crucifixum, ut Apoſtolus Paulus dixit: Nos autē prædicamus Chri- *1. Cor. 1.*
ſtum crucifixum, Iudæis quidem ſcandalum, & reliqua: Sed credi-
mus per crucifixum ſaluari, De cuius nomine Iudæi erubeſcunt, eiuſ
que nos nomine credimus muniri. Atque ideo in fronte ſignum fa
cimus, ubi ſedes uerecundiæ eſt, ſicut iam diximus. Vſque ad iſtud *Cur deponuntur baculi e manibus.*
officium baculis ſuſtentabamur, modo ut oportet ſeruos ante do-
minum ſtare, humiliter ſtamus, deponentes baculos e manibus:
Quod poteſt nos ſeparare ab opere Iudæorum, qui dabant harun-
dinem in manū Chriſti. Sed noſtra humilitas, per baculorum poſiti
onem demonſtretur in conſpectu domini. Duo cerei, qui portā *Duo cerei, lex & prophetæ.*
tur ante Euangelium, legem & Prophetas deſignant percepiſſe Euā
gelicam doctrinam. Thuribulum uero, opinionem bonarum uirtu- *Thuribulum.*
tum procedentem de Chriſto. Ipſum thuribulum in tribunal aſcen-
dit ante Euangelium, ut ibi ſuauem odorem miniſtret. Chriſti enim
bona opera præceſſerunt Euangelicam doctrinam, ut Lucas teſta-
tur in Actibus Apoſtolorum, Quæ cœpit Ieſus facere & docere. Pri *Act. 1.*
us fecit, et poſtea docuit. Excellentior locus, in quo Euangelium *Altior locus Euangelij quā cereorum.*
legitur, eminentiſsimam doctrinam Euangelicæ prædicationis, atq;
manifeſtiſsimam autoritatem iudicandi ſignat. Status cereorum,
monſtrat inferiorem eſſe legem et Prophetas Euangelio. Euangelio
repoſito poſt lectionem in loco ſuo, cerei extinguuntur: Quia finita
prædicatione Euangelij, lex et prophetia ceſſabunt. Euangelium *Euangelium uſq; ad finem mundi.*
quod a primo tempore aduentus Epiſcopi quieuit in altari, uſque ad

nouiſsimam tubam Diaconi, Illud tempus ſignificat, quo neceſſe eſt illud prædicari. Præcedens officium, prædicationem Chriſti uſque ad horam paſsionis demonſtrat: & ſuorum prædicatorum, uſque in finem mundi, & ultra. Sequens, opus paſsionis Chriſti & Reſurrectionis, atque aſcenſionis in cælos: ſimiliter ſuorum uel ſacrificium uel mortificationem, & reſurrectionem per confeſsionem, atque

Matth. 25.

ſuſpirium in cælum, ubi audituri ſunt, Venite benedicti patris mei, poſsidete paratum uobis regnum.

De officio quod uocatur Offerenda, *Cap. XIX.*

FInitis prioribus officijs ſuperius memoratis: Officium introducitur, in quo celebratur oblatio eorum, qui domino uota ſua perſoluunt. Primo ad memoriam reducenda eſt oblatio legalis, ac deinde Chriſti, poſtremo noſtra. Oblatio legalis, habebat duo altaria: Vnum in introitu tabernaculi, Alterum in tabernaculo. Altare in introitu præfigurabat præſens officium: De quo ſcriptum eſt in libro Exodi. Poſuit & tentorium in introitu tabernaculi, & altare holocauſti in ueſtibulo teſtimonij: offerens in eo holocauſtum & ſacrificia, ut dominus imperarat

Oblatio legalis duo habuit altaria.

Exod. ultimo.

Antiquitus a lege fuit Capitulorum diſtinctio quã nunc eſt.

✠ Pro quibus cauſis offerebatur, Numerorũ liber manifeſtat, dicens in ca. xxxvij. Loquere ad filios Iſrael, & dices ad eos. Cum ingreſſi fueritis terrã

Num. 15.

habitationis ueſtræ, quam ego dabo uobis: & feceritis oblationem domino in holocauſtum & uictimam pacificam, uota ſoluentes uel ſponte offerentes munera.

Duæ ſunt oblationes noſtræ.

✠ Eſt & alterum genus ſacrificij, quia duæ ſunt noſtræ oblationes: Vna eſt per mortificationem carnis, Altera in oblatione bonorum operum. Quæ utræque offeruntur in introitu tabernaculi. In præſenti uita mortificare carnem oportet, & bona opera reddere. De ſecundo ſacrificio memoratus liber ita

Num. 15.

memorat. Erit ſacrificium ſimilæ duarum decimarum, quæ conſperſa ſit oleo tertiæ partis Hin, & uinum ad libamentum tertiæ partis eiuſdem menſuræ offeret in odorem ſuauitatis domino.

Offerre per manum ſacerdotis.

✠ Et quod per ſacerdotis manum debeat offerri, manifeſtatur in Leuitico, cap. xxix. Ideo offerre debent ſacerdoti filij Iſrael hoſtias ſuas, quas occidunt in agro, ut ſanctificentur Domino ad oſtium tabernaculi teſtimonij: & immolent eas hoſtias pacificas Domino.

Leuit. 17.

2. Paral. 29

Pro quibus rebus offerebãt ſacerdotes Domino.

✠ Et iterum in Paralipomenon monſtratur, pro quibus rebus ſit offerendum. Ingreſsi quoque ſunt Sacerdotes ad Ezechiam Regem, & dixerunt ei: Sanctificauimus omnem domum domini & altare holocauſti. Et poſt pauca. Conſurgenſque diluculo Ezechias Rex, adunauit omnes Principes ciuitatis, & aſcendit in domũ domini. Obtuleruntque ſimul

mul Tauros vij, Arietes vij, Agnos vij, & Hircos vij, pro peccato,
pro regno, pro ſanctuario, pro Iuda. Dixit quoq; ſacerdotibus, filijs
Aaron, ut offerrent ſuper altare domino ✠ Docti ſumus ueteri te- Myſtica ſacri
ſtamento, pro quibus offerre debeamus ſacrificia: ſcilicet pro uotis, ficia pro diuer ſis.
pro ſpontaneis, pro peccato, pro regno, pro ſanctuario, pro Iuda.
Quando adimplemus ea quæ in tribulatione promiſimus, pro uo-
tis facimus: Quando gratias agimus de perceptis, pro ſpontaneis:
Quando compungimur de commiſsis, pro peccato: Quando recta
corda petimus Regibus, pro regno: Quando ſtabilitatem ſacrorum
graduum, pro ſanctuario: Quando pacem & unitatem populi, pro Cantus inter offerendum.
Iuda. ✠ Interim cantus celebrabatur in templo domini, dicente eo- 2. Paral. 29
dem Paralipomenon. Conſtituit quoque Leuitas in domo domini,
cum cymbalis & pſalterijs & citharis, ſecundum diſpoſitionem Da-
uid. Et paulo poſt. Cumq; offerrentur holocauſta, cœperunt laudes
cantare domino, & clangere tubis, atq; in diuerſis organis, quæ Da
uid Rex præparauerat, concrepare. Omni autem turba adorante, canto
res qui tenebant tubas, erant in officio, donec compleretur holo-
cauſtum: Cumque finita eſſet oblatio, incuruatus eſt Rex, & omnes
qui erant cum eo, et adorauerunt. ✠ Sed antequam ingrederentur Labium æneum in templo ad lauandum
ſacerdotes ad holocauſta, lauabant manus ſuas, ut ſcriptum eſt in
libro Exodi, cap. xxx. Locutuſque eſt dominus ad Moyſen, dicens. Exod. 30.
Facies ad labium æneum cum baſi ſua ad lauandum, poneſque illud
in tabernaculo teſtimonij ad altare, & miſſa aqua lauabunt in ea
Aaron, & filij eius manus ſuas ac pedes, quando ingreſſuri ſunt ta-
bernaculum teſtimonij, & quando acceſſuri ſunt ad altare. ✠ Suffi- Principium et finis offerendæ.
ciant iſta interim de oblatione ueteri: nunc uideamus Chriſti oblati-
onem. Officium, quod nos dicimus Offerendam, ab illo loco incho
atur, ubi ſacerdos dicit, Dominus uobiſcum: Et finitur in eo loco, u-
bi excelſa uoce dicit, Per omnia ſæcula ſæculorum: Ideo excelſa no-
uiſsimũ profertur, ut audiatur a populo, & populi reſponſione con
firmetur oratio. Chriſtus enim uenire dignatus eſt Hieruſalem,
in die Palmarum, & ibi expectare diem immolationis ſuæ. Omnis Matth. 21. Immolatio Chriſti.
retro immolatio illum præfigurabat. In illo conſummata eſt omnis
immolatio. In eo die deſcendit dominus de monte oliueti, ueniente
obuiam turba multa. Non eſt dubium, quin ſalutaret eã, ſecundum Turba a Chriſto ſalutata.
morem bonum antiquæ traditionis: quem etiam noſtra non ſolum
perita Eccleſia, ſed etiam uulgaris tenet. Solet ſibi obuianti aliquis
bonum optare, cauſa ſalutationis: Et præcipue propterea dicimus,
dominum ſalutaſſe turbam uenientem ſibi obuiam, quoniam talis Pſalm. 128.
erat conſuetudo Iudæorum, ut Auguſtinus in Pſalmo, Sæpe expug- Conſuetudo ſalutandi operantes.
nauerunt me. Noſtis enim fratres, inquit, quando tranſitur per ope-
rantes, eſt conſuetudo, ut dicatur illis, Benedictio ſuper uos. Et ma-
gis iſta conſuetudo erat in gente Iudæorum. Nemo tranſiebat & ui-

debat aliquod opus in agro, uel in uinea, uel in meſſe, uel aliquid eiuſmodi, non licebat tranſire ſine benedictione. ✠ Hæc conſuetudo manet uſque hodie in noſtra Eccleſia, quando tranſitum facimus de uno officio ad alterum, quaſi nuper introeamus ad operarios, ſalutamus eos uerbis benedictione plenis. Poſtea dicit ſacerdos, Oremus. Niſi Chriſti uirtus corda repleſſet turbarum ad orationem, non ei canerent tam magnificas laudes: Oratione enim ſere natur cor ad cognoſcendum dominum. Puritas lintei, quod ponitur in altari, puritatem mentium eorum ſignat, qui Domino cantabant. Eandem puritatem, qua repleuerat corda cantantium, requirebat in templo, quando eiecit inde uendentes et ementes, dicens: Scriptum eſt, Domus mea domus orationis uocabitur. Dum enim ſacerdos ſuſcipit oblationes, Cantores cantãt: Quam diu enim turba cantabat Oſanna in excelſis, Chriſtus uota eorũ ſuſcipiebat. Ob latione ſuſcepta, ſacerdos redit ad altare, ut in eo diſponat ſiue ipſe ſeu Diaconus oblationes coram domino, quas illi immolaturus eſt in ſequentibus Miſſæ. Chriſtus enim poſt accepta uota cãtantium, Hieruſalem, & templum domini intrauit: in quo erat altare, ibique ſe præſentauit ſibi Deoque patri, ad immolationem futuram. Poſtea dicit ſacerdos Secretam, ut ſecreta Chriſti, quæ illo tempore agebantur, nobis ad memoriam ducantur. Auguſtinum legamus ſuper Ioannem, ubi exponit Chriſtum ueniſſe ad diem feſtum Scenopegiæ: non manifeſte, ſed quaſi in occulto, Ita inquit. Manifeſtetur ergo, tollatur uelum, appareat quod erat ſecretum. Omnia, quæ dicta ſunt antiquo populo Iſrael, in multiplici ſcriptura ſanctæ legis quæ agerent: ſiue in ſacrificijs, ſiue in ſacerdotijs, ſiue in diebus feſtis et omnino in quibuslibet rebus, quibus Deũ colebãt, quæcunq; illis dicta et præcepta ſunt, umbræ fuerunt futurorum. Quorũ futurorũ? quæ implẽtur in Chriſto. Vnde dicit Apoſtolus. Quotquot enim pro miſsiones dei in illo eſt, id eſt, in illo impletæ ſunt. Ex his dictis poſſumus intelligere, cuius uice ſecretam dicat ſacerdos. Agnus paſchalis latebat in Chriſto, qui immolandus erat. Hoc erat ſecretum Apoſtolis, erat ſecretum cæteris fidelibus, qui cum eo erant: Erat ſecretum populo Iudæorum, uſque ad diem cœnæ, quo ipſe apertius manifeſtare dignatus eſt paſsionem ſuam: Vſque ad illum diem protenditur ſecreta ſacerdotis. Moraliter. In præſenti officio altare noſtrum præfiguratur ab altari holocauſti, quo immolabantur uictimæ pro peccato, pro regno, pro ſanctuario, pro Iuda, pro uotis, pro ſpontaneis. Has oblationes cotidie habemus in noſtra Eccleſia, eaſdem per manus ſacerdotis offerimus. Altare noſtrum, deſignat in præſenti generalem uitam iuſtorum, qui carnem ſuam crucifigere cotidie cum uitijs & concupiſcentijs, atq; in hoſtiam uiuentẽ Deo offerre ſolent. Si altare, quod præfiguratur ab altari holocauſti, ſignificat

Marginal notes: Oremus. — Puritas lintei puritatem mentium deſignat — Matth.21. — Ioann.2. — Eſaie.56. — Sacerdos redit ab oblatis ad altare. — Secreta quid repræſentat? — Vmbræ futurorum in lege — 2.Cor.1. — Chriſtus Agnus, qui latebat. — Altare holocauſti figura fuit altaris noſtri. — Gal.5. — Rom.12.

nificat generalem uitam iuſtorum, oblationes quæ in eo offeruntur, eorum cogitationes & bona opera deſignant. Redeamus ad initium præſentis officij. Salutat Epiſcopus populum, deprecando ut dominus ſit cum illo: populus e contra orat pro ſacerdote, ut ſimul cū ſuo ſpiritu ſit dominus cū eis. Hæc ſalutatio introitū demonſtrat ad aliud officium. Poſtea dicit, Oremus: Admonetque ut unuſquiſque offerentium ſeſe ad ſuam conſcientiam introducat. Si quis habet ad immolandum, immolet: Id eſt, ſi quis conſcius eſt proprij uitij, roget ut mucrone inuiſibili feriatur. Si quis habet uoluntarium ſacrificium, ſiue ſpontaneum, ſiue pro quacunque re ſit, precetur antequam de manu eius exeat, ut acceptabile ſit domino: Nec deſpiciatur, ſicut deſpectum eſt Cain, quia non recte offerebat. Interim ponitur ſindon in altare. Sindone, quā ſolemus Corporale nominare, admonetur omnis ſcilicet populus, & miniſtri altaris, nec non & ſacerdos, ut ſicut linteum caſtigatum eſt ab omni naturali uiriditate & humore: ita ſit mens offerentium, ab omni carnali cupiditate: Et ſicut illud nitet ſuo ſplendore: ita intentio offerentium ſimplicitate niteat coram Deo. Dein tranſit ſacerdos ad ſuſcipiendas oblationes. Interim cātores cantant more antiquorum, ut iam prætulimus, ſiue turbarum quæ cantabant Chriſto uenienti Hieruſalem. Populus dat oblationes ſuas, id eſt, panem & uinum, ſecundum ordinem Melchiſedech. Panis quē offert, et uinū, exprimunt omnia deſideria pia, interinſecus latētia, ſiue ſint pro immolatione ſeu pro hoſtia uiua q̃d foris agitur, ſignū eſt illius quod intrinſecus latet. Vnde Auguſt. in lib. x. de ciuita. Dei, cap. ix. Qui autē putāt hæc uiſibilia ſacrificia dijs alijs congruere, illi uero tanq̃ inuiſibili inuiſibilia, maiora maiori, melioriq́; meliora: qualia ſunt purę mētis et bonę uoluntatis officia, profecto neſciunt, hæc ita eſſe ſigna illorum, ſicut uerba ſonātia ſigna ſunt rerum. Quo circa ſicut orantes atque laudantes ad eum dirigimus ſacrificātes uoces, cui res ipſas in corde, quas ſignificamus, offerimus: ita ſacrificantes non alteri uiſibile ſacrificium offerendum eſſe nouerimus, quam illi, cuius in cordibus noſtris inuiſibile ſacrificium nos ipſi eſſe debemus. * Suſceptis oblationibus reuertitur ſacerdos ad altare, diſponente Diacono oblatas ſuper altare, more primorum ſeptem Diaconorum. Lauat ſacerdos manus more priorum ſacerdotum, ut exterſæ ſint a tactu communium manuum, atque terreno pane. Quæ lauatio manus, mundationem cordis ſignat per lachrymas & compunctiones, ſicut Beda in libro de tabernaculo & uaſis eius refert. Recte (inquit) + per altari holocauſti, labrum ponitur, in quo abluti ſacerdotes ingrediantur tabernaculum, & Thymiama domino incendant. Duobus quoque modis lachrymarum & compunctionum ſtatus diſtinguitur, Et poſt pauca. Neque enim quiſquam

Expoſitio offici Secretæ.

Offerentes examinent conſcientias ſuas

Geneſ. 4.

Myſterium in Sindone id eſt Corporali.

Oblationes populi, panis & uinum.

Viſibile ſacrificium ſignū eſt inuiſibilis ſacrificij, quod nos ipſi ſumus.

Lauat ſacerdos manus.

forte + pre.

Labrū æneū

de plebe ibi lauari,ſed ipſe Pontifex iuſſus eſt,& filij eius, uidelicet ſa
cerdotes gradus inferioris:quia magnorum uirorum, ſicut perfecti-
or uita, ſic & compunctio ſolet eſſe ſublimior. Et iterum. Quod ſi in
perſona Aaron, ipſum magnum Pontificem dominum ſaluatorem
accipere uolumus, Conſtat, etiam eum huius aqua labri, priuſquam
ad altare oblaturus intraret, eſſe lotum: Quia priuſquam Thymiama
ſui ſacroſancti corporis, propter ſalutem noſtram, in altari crucis in-
cenderet, pro noſtro amore etiam lachrymas fudit, Quod in reſur-
rectione Lazari celeberrime innotuit. * Cantantibus adhuc can
toribus, uadit ſacerdos ad altare, & orat: quod cæteros præmonuit
facere, agit. Orat pro ſuis proprijs delictis remiſsionem, ut dignus
ſit accedere ad altare, & ad tactum oblatarum: ne fiat illi quod factũ
eſt Bethſamitibus, qui temere uiderunt arcam domini. De quo ſcri-
bitur in libro Samuelis: Percuſsit autem de uiris Bethſamitibus, eo
quod uidiſſent arcam Domini, & percuſsit de populo lxx. uiros, &
Quinquaginta milia plebis. * Dein ſuſcipit oblationes ſacerdotũ
& diaconorum, quibus licitum eſt accedere ad altare. Accipit etiam
ab Archidiacono duas: unam pro ſe, & alteram pro diacono. Ex
thuribulo quod ſuperimponit poſt orationem, demonſtrat, per quẽ
ei propitiari poſſit dominus: uidelicet per dominum noſtrum Ieſum
Chriſtum, cuius corpus deſignat thuribulum. De quo ſcriptum eſt
in Exodo, ut offerãt in eo Thimiama domino, ne forte moriantur.
Vnde Beda memoratus. Mors etenim timenda eſt animæ ſpiritua
lis & æterna: ſi qui ad miniſterium altaris electus, Thymiama oratio
num Deo reddere negligit. Diaconus aquam miſcet uino: Cur hoc
fiat, Cyprianus monſtrat, ad + Quirinum de ſacramento dominici
calicis, dicens. Quando autem in calice uino aqua miſcetur, Chriſto
populus adunatur, & credentium plebs ei in quem credidit, copula-
tur & iungitur. Quæ copulatio & coniunctio aquæ & uini ſic im-
miſcetur in calice domini, ut commixtio illa non poſsit ab inuicem ſe
parari. Vnde Eccleſiam, id eſt, plebem in Eccleſia conſtitutam, fideli
ter & firmiter in eo quod credidit perſeuerantem, nulla res ſepara-
re poterit a Chriſto, quo minus hæreat ſemper & maneat + indiui-
dua dilectio. Sic etiam in ſanctificando domini calice, offerri aqua
ſola non poteſt, + quandoquidem & uinum ſolum non poteſt: Nã
ſi uinum tantum quis offerat, ſanguis Chriſti incipit eſſe ſine nobis:
Si uero aqua ſit ſola, plebs incipit eſſe ſine Chriſto. Quando autem
utrunque miſcetur, & adunatione confuſa ſibi inuicem copulãtur,
tunc ſacramentum ſpirituale & cæleſte perficitur. Sic uero calix Do-
mini non eſt aqua ſola, aut uinum ſolum, niſi utrunque ſibi miſcea-
tur: quomodo nec corpus domini poteſt eſſe farina ſola, aut aqua ſo
la, niſi utrunque adunatum fuerit & copulatum, & panis unius com
page ſolidatum. Quo & ipſo ſacramento, populus noſter oſtendi-
tur

Marginal notes:

Chriſtus lachrymis lotus eſt antequam in cruce offerret.

Ioann. 11.

Oratio ſacerdotis pro ſe ipſo.

1. Reg. 6.

Thuribulum deſignat corpus Chriſti.

Exod. 30.

Vini & aquæ commixio in calice.

al's + Cæcilium.

Cypria. lib. 2. Epiſtola 3.

al's + diuina.

al's + quomodo nec uinum ſolũ poteſt.

Ex farina & aqua commixtis fit panis.

tur adunatus, ut quẽadmodum grana multa in unum collecta, et commolita & commixta, panem unum faciunt: ſic in Chriſto, qui eſt panis cęleſtis, unum ſciamus eſſe corpus, cui coniunctus ſit noſter numerus et adunatus. ✠ Omnis populus intrans Eccleſiam, debet ſacrificium Deo offerre: At cãtores, qui ſunt de genere Leuitarũ, propter inſtantem neceſsitatem cãtandi, non habeant licentiã huc illucque diſcurrendi, ut ſinguli offerant cum cæteris. Populus offert uinum, cantores aquã: Sicut uinum & aqua unum fiunt in calice, ſic populus & cãtores in corpore Chriſti. Cantores more Leuitarũ antiquorum, qui omnia neceſſaria tabernaculi prouidebãt, quærant aquã ad fontem & ſeruent eam coopertam uſque ad tempus ſacrificij, & tunc mundã eam offerant. ✠ Poſtea ponit calicem in altari Diaconus, & ſudarium ſuum in dextro cornu altaris. Eſt habile ad hoc, ut quicquid acceſſerit ſordidi, illo tergatur, et ſacerdotis mundiſsimũ maneat. Si per incuriã ſacerdotis, ante horã ſacrificij aliquæ maculæ inhęſerint uariarum temptationum, has ſuo ſudario tergat. Hora ſacrificij ita uigilet, ut nullæ poſsint inhærere, quantum humana fragilitas ſinit, quin illico repellantur in hoſtio ſuggeſtionis, ut quieta mente pro peccatis aliorum intercedat. Vnde Cyprianus, in ſermone de oratione dominica. Quãdo autem ſtamus ad orationem, fratres dilectiſsimi, uigilare & incumbere ad preces toto corde debemus. Cogitatio omnis carnalis & ſæcularis abſcedat, Nec quicq̃ tunc animus quam id ſolum cogitet, quod precatur. Ideo & ſacerdos ante orationem, præfatione præmiſſa, parat fratrum mentes, dicendo, Surſum corda, ut dum reſpondet plebs: Habemus ad dominum, admoneatur nihil aliud ſe quam dominum cogitare debere. Claudatur contra aduerſarium pectus, & ſoli Deo pateat. Nec ad ſe hoſtẽ Dei, tempore orationis adire patiatur: Obrepit enim frequenter & penetrat, & ſubtiliter fallens, preces noſtras a Deo auocat: ut aliud habeamus in corde, & aliud in uoce, Quando intentione ſyncera Deum debeat, non uocis ſonus, ſed animus & ſenſus orare. Quæ autem ſegnitia eſt, alienari & capi ineptis cogitationib. & prophanis, cum Deum deprecaris: quaſi ſit aliud, quod magis debeas cogitare, quam id quod cum Deo loquaris? Quomodo audiri te a Deo poſtulas, cum te ipſe non audias? Vis eſſe dominũ tui memorẽ cum rogas, quando tu ipſe tui memor non ſis? Hoc eſt, de eo hoſte in totum non cauere: Hoc eſt, quando oras Deum, & maieſtatem Dei negligentia orationis offendere: Hoc eſt, uigilare oculis, & corde dormire: Cum debeat Chriſtianus, & cum dormit oculis, corde uigilare: Sicut ſcriptum eſt ex perſona Eccleſiæ, loquãtis in Cantico canticorum, Ego dormio & cor meum uigilat. Quapropter ſolicite & caute Apoſtolus admonet, dicens. Inſtantes orationi, uigilantes in ea. Docens ſcilicet & oſtendens, eos impetrare quod poſtulant de

Deo

Populus uinũ cantores aquã offerunt.

Sudaria Diaconi & ſacerdotis.

Ne inhærẽt ſacerdoti tentationes.

Cypri. ſer. 6.

Surſum corda

Ne ſit locus ineptis cogitationibus in oratione.

Vigilare in oratione.

Can. 5.

Coloſſ. 4.

Ne ſit oratio ſterilis ſine fructibus. — Matth. 3. & 7. — Tobie 12. — Orate pro me peccatore fratres. forte + orationes. — 2. Par. 7. — Pſalm. 19.

Deo poſſe, quos Deus uideat in oratione uigilare. Orantes autem, non infructuoſis nec nudis precibus ad Deum ueniant. Inefficax petitio eſt, cum precatur Deum ſterilis oratio: nam cum omnis arbor, non faciens fructum, excidatur & in ignem mittatur, utique & ſermo non habens fructũ, promereri Deum non poteſt, quia nulla operatione fœcundus eſt, Et idcirco ſcriptura diuina inſtruit dicens. Bona eſt oratio cum ieiunio & Eleemoſyna. ✝Quo facto reuertitur ad populum ſacerdos, & precatur ut orent pro illo, quatenus dignus ſit uniuerſę plebis oblationem offerre Domino. Præſentes ✝ adorantes prælibatæ ſunt, in Paralipomenon, ubi orat turba cantantibus Leuitis. Poſt holocauſtum nempe incuruatus eſt Rex & omnis populus. ✝ Audiui dicere quod plebs eadem hora tres uerſiculos cantet pro ſacerdote. Mittat tibi dominus auxilium de ſancto: & duos ſequentes.

De Secreta, Caput XX.

Oratio quæ Secreta dicitur. — Cur alte dicit, Surſum corda etc. — Leuit. 4.

SEquitur ſecreta: Secreta ideo nominatur, quia ſecreto dicitur. In hac primo nominatur hoſtia ſiue ſacrificium oblatio: In hac precatur ſacerdos, per eandẽ hoſtiam purgari uſquequaꝗ. Sacerdotis ſolius eſt, ſoli Deo offerre ſacrificium: ac ideo, quia Deo cogitationibus loquimur, non eſt neceſſaria uox reboans, ſed uerba ad hoc tantum, ut eiſdem admoneatur ſacerdos, quid cogitare debeat. In ſequenti nanque oratione clamat populum, ut quod ipſe iam habet, habeat & ille, ſurſum cor: Ac deinde, ut gratias agat Deo pro ſerenitate mentis. Igitur hoc neceſſario extollitur uoce, quod omnibus licet ſimul agere, id eſt, gratias referre deo, hoc adclamatur. Quod ad ſolum ſacerdotem pertinet, id eſt, immolatio panis & uini, ſecreto agitur. Quantum enim uictima præſtabat in ueteri Teſtamento ad domini ſacrificium, poſtquam ducta erat ad oſtium tabernaculi: tantum præſtat ſacrificium in prima poſitione altaris, Non poteſt iam mutari, neque in melius, neque in deterius.

De Hymno ante Paßionem Domini, ſiue præparatione, Cap. XXI.

Hymnus Angelorum, qui & pręparatio dicitur.

HYmnus ideo dicitur, quia refertus eſt gratiarum actione et laudibus angelorum: Præparatio, quia parat fratrum mentes ad honeſtatem, decentem conuentũ ſanctorum angelorum, qui ſolent adeſſe conſecrationi corporis Chriſti. Et ipſa in reuerentiam tantæ conſecrationis: ac ideo excelſa uoce cantatur. Officium hoc inchoatur a

ſalutatione, quæ dicitur ante Surſum corda: finitur in hymno, Sanctus, Sanctus. Præſens officium illud tempus nobis ad memoriam reducit, quando Chriſtus in cœna aſcendit in cœnaculum magnum ſtratum, & ibi multa locutus eſt cum diſcipulis, & hymnum retulit Deo patri, quem Ioannes commemorat, uſque dum exiret in montem oliueti.

Præfationis principium & finis.

Matth. 26.

Ibi gratias egit Deo, ibi hymnum cantauit, in quo precatus patrem, ut ſeruaret diſcipulos ſuos a malo, dicendo. Non rogo ut tollas eos de mundo, ſed ut ſerues eos a malo: Et ut ſancti permaneant, Sanctifica eos in ueritate. Et iterum · Et pro eis ſanctifico meipſum, ut ſint & ipſi ſanctificati in ueritate: Et ut in cælum tranſeant, dicit in ſequentib. Pater quos dediſti mihi, uolo, ut ubi ego ſum, et illi ſint mecum, ut uideant claritatem meam quam dediſti mihi.

Ioann. 17.

Hymnus Chriſti post cœnã in horto dictus.

Iuxta hunc ſenſum altare eſt menſa domini, in qua conuiuabatur cum diſcipulis: Corporale, linteum quo erat ipſe præcinctus: Sudariũ, labor de Iuda proditore. Hunc ordinem ſequitur ſacerdos cum ſuis auditoribus. Aſcendit in cœnaculum, quando dicit, Surſum corda. Auditores reſpõdent. Habemus ad dominum. Quod precatus eſt pro ſe in præfatione, ut cor ſuum eſſet alienum a uinculis mundanis: hoc nunc monet auditores ſuos, ut pro tanto dono gratias agant Deo. Auditores confirmant, dignum & iuſtum ita eſſe, & cætera, uſque Per Chriſtum dominum noſtrum. Per quem reconciliati ſumus Deo, per illum noſtras gratiarũ actiones offerimus: Quia non ſolum ea renouata ſunt per Chriſtum, quæ ſunt in terra, ſed etiam quæ in cælis.

Altare menſa domini dicitur.

Præfationis uerba.

Per Chriſtum dominum noſtrum.

Recolit cæleſtium laudes, Quia enim de ſacrificio agitur, reſtat ut & gratiarum actiones, quas ſacerdos offert, pro ſacrificio eius accipiamus: & miniſteria angelorum quæ recolũtur in præſenti Hymno, pro eorum ſacrificio.

Sacrificium.

Illud intendendũ eſt in omnibus officijs immolationis, tali nomine cenſendum eſſe uiſibile altare, quale eſt cor offerentium. Tempore quo hymnus ante paſſionem celebratur, altare noſtrum aptatur altari Thymiamatum, quod ſignificat ſpecialem quorundam perfectorum uitam, eorum ſcilicet, qui maiore mentis perfectione, extinctis prorſus ac ſopitis illecebris omnis carnis, ſola Dño orationum uota offerunt: Nihil quidem de carne, quod ſe impugnet: nihil de conſcientia peccati, unde conturbentur ac paueant habentes, ſed dulcium profuſione Lachrymarum optantes uenire ante faciem Dei.

Thymiama perfectorum uitam ſignificat.

Oblatio quę ſuperpoſita eſt, in priore officio Deo deputata eſt. Ac per hoc ſanctificata, id eſt, a terrenis ſeparata, & cæleſtibus deputata. In iſto obſeruatur uſque dum ex ea fiat corpus domini, ac poſtea aſſumatur in cęlum.

Oblatio, ex qua fit Corpus Chriſti.

Intimatum eſt, hanc præparationem, quæ celebratur in altari Thymiamatis, ſacrificium angelorum ad memoriam nobis reducere. Ac ideo quod dicit ſacerdos, Quam laudant angeli, angelorum ſacrificiũ eſt. In angelis Archangelos intelligimus: Dominationũ ſa-

Sacrificiũ angelorum.

Nouem Chori angelorum.

crifi-

crificium adoratio, in quibus Principatus intelligimus. Sicut dominationes ſubiecta ſibi habent angelorum agmina, quibus mira potentia præeminent: ſic et Principatus ſpiritus bonorum angelorum, quibus ad explenda diuina myſteria principãtur. Qui dominãtur, principantur. Poteſtatum tremor, cælorumque uirtutum ac beatorum Seraphin agminum ſocietas ſancta. Cælos pro thronis poſitos

Eſaie. 66. intelligimus, quia cælum ſedes Dei dicitur. Hiſquè coniungimus

Pſalm. 79. Cherubin, ſuper quæ dicitur Deus ſedere, ſicut Pſalmus, Qui ſedes (inquit) ſuper Cherubin, appare. His nouem ordinibus prælibatis, ordo Decimus conditionis humanæ adnexus eſt. Ex cuius uoce dicit ſacerdos, Cum quibus et noſtras uoces ut admitti iubeas deprecamur: hymnus ſequens, qui additus eſt primæuo hymno, a Sixto Papa additus eſt, ut in geſtis Pontificalibus legitur. Ita enim ibi ſcriptum eſt. Hic conſtituit, ut intra actionẽ ſacerdos incipiens populo decantaret hymnum: Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus Sabaoth. ✠ Idem hymnus horum ordinum uoces continet. Ordo angelorũ dicit, Sanctus, Sanctus, Sanctus, dominus deus ſabaoth. Pleni ſunt cœli & terra gloria tua: Ordo hominum dicit, Oſanna in excelſis. Benedictus qui uenit in nomine domini: Quam partẽ hymni cantauit turba, die palmarum, præcedens Dominum in Hieruſalem. Iam diximus de altari quid ſignificet, dicendum eſt de ſudario. Sudarium iacens in altari ſignificat laborem, quem habent angeli in miniſterio humano, ſiue perfecti uiri, qui nõ ceſſant orare pro fragilitate. Corporale uero, intentionem non fictam. Stant interim Epiſcopi ſiue ſacerdotes ſeu Diaconi, poſt Pontificem: Subdiaconi uero in facie eius. Ibi illud adimpletur, quod in memorato cœnaculo dixit dominus diſcipulis ſecundum Lucam. Reges gentium dominantur eorum: & qui poteſtatem habent ſuper eos, beneficiuocantur. Vos autem non ſic, ſed qui maior eſt in uobis, fiat ſicut iunior: Et qui præceſſor eſt, ſicut miniſter. Nam quis maior eſt, qui recumbit, an qui miniſtrat: nonne qui recumbit? Ego autẽ in medio ueſtri ſum tanquam qui miniſtrat. Multos diſcipulos Chriſti doctrina habebat, de quibus erant illi Centum uiginti, qui die Pentecoſtes ſimul inuẽti ſunt in una domo. De ipſis erat Ioſeph ab Arimathia, diſcipulus Ieſu occultus, propter metum Iudæorum: & ipſe baiulator aquæ, qui ſuſcepit eum in cœnaculo ſuo, cui mandauit dominus, Dicit tibi magiſter. Hi denique ſiue eſſent corporali poſitione in cœnaculo, quando dominus cœnauit, ſeu non forent, tamen eius obſequio non deerant, ſicut is non defuit, qui ſtrauit cœnaculum magnum. Hos credimus deſignari per Subdiaconos, qui in facie ſtant ſicut ille ſtetit, Siue per præſentiam ſiue per miniſteriũ, cuius erat cœnaculum. Siue mulieres quæ perſeuerauerunt in paſſione domini. De quibus Gregorius in Moralibus ſcribit. Sed cum

ad

Marginal notes: Decimus Chorus ex hominibus eſt. — Hymnus partim angelorũ, partim hominum eſt. — Matth. 21. — Quid ſudariũ ſignificat. — Diuerſus ſtatus circa altare. — Luce. 22. — Multi diſcipuli Chriſti extra xij. Apoſt. — Ioann. 19. — Luce. 22. — Illi diſcipuli per Subdiaconos repræſentantur. — Mulieres in paſſione domini.

ad crucis horam uentum eſt, eius diſcipulos grauis ex perſecutione
Iudæorum timor inuaſit:fugerunt ſinguli, mulieres aſtiterunt. Qua
ſi ergo conſumpta carne,os domini pelli ſuæ adhæſit, quia fortitu- Iob.19.
do eius,paſsionis tempore, fugientibus diſcipulis, iuxta ſe mulieres
inuenit. Stetit equidem aliquandiu Petrus, ſed tamen poſt territus Petrus & Io-
negauit:Stetit etiam Ioannes,cui ipſo crucis tempore dictum eſt. Ec- annes in paſsione Chriſti.
ce mater tua. Sed perſeuerare minime potuit, quia de ipſo quoque Ioann.19.
ſcriptum eſt, quod Adoleſcens quidam ſequebatur illum, amictus Marc.14.
ſindone ſuper nudo, & tenuerunt eum, At ille reiecta Sindone nu-
dus profugit ab eis. Qui & ipſe poſt, ut uerba ſui redemptoris audi- Mulieres non fugerunt,ſicut
ret,ad horam crucis rediit, prius tamen territus fugit. Mulieres Apoſtoli.
autem non ſolum non timuiſſe neque fugiſſe,ſed etiam uſque ad ſe-
pulchrum ſtetiſſe, memorantur. Dicat ergo. Pelli meæ,conſumptis Iob.19.
carnibus,adhæſit os meum:Hoc eſt, hi qui meæ fortitudini propin-
quius inhærere debuerunt,paſsionis meæ tempore,timore conſum
pti ſunt:& eas quas ad exteriora miniſteria poſui, in paſsione mea ſi
ne formidine inhærere mihi fideliter inueni.

De Hymno Sanctus: Sanctus: Sanctus:
Cap. XXIII.

POſt hymnum inchoatum, Sanctus, Sanctus Sanctus: inclinant ſe & qui retro ſtant & qui in facie, uenerando ſcilicet maieſtatem diuinam & incarnationem domini. Quæ introducta ſunt per cantum angelorum & turbarum. Angelorum concentus, Sanctus,Sanctus,Sanctus, dominus deus ſabaoth, maieſtatem diuinam introducit. Turbarum uero, domini incarnationem, dicendo. Benedictus qui uenit in nomine domini, Oſanna in excelſis.

Duæ partes Hymni, angelorũ una, turbarum altera.

De Te igitur, Caput XXIII.

PErſeuerant retro ſtantes inclinati,uſque dum finiatur omnis præſens oratio,id eſt, uſque dum dicatur poſt orationem Dominicam,Sed libera nos a malo. Quod enim indeſequitur,uſque Per omnia ſæcula ſæculorum,Expoſitio eſt nouiſsimæ petitionis,dominicæ orationis. Illi enim ſunt de quibus dominus dixit. Vos autem eſtis qui permanſiſtis mecum in tem ptationibus meis, & ego diſpono uobis, ſicut diſpoſuit mihi pater meus regnum. Vnde Beda in tractatu ſuper Lucam,Non inchoatione patientiæ,ſed perſeuerantia regni cæleſtis gloria donatur. Quia nimirum perſeuerantia,quæ alio nomine conſtantia uocatur,robur quoddam & fortitudo mentis,cunctarumque (ut ita dixerim) eſt co

Lucæ.22. Virtus Perſeuerantiæ.

lumina uirtutum. Quæ cum bene recta & firmata conſiſtit, nihil eſt
Qui ſunt, qui ſtant inclinati. certius, nihil tutius bonis moribus ✝ Ipſi ſtant inclinati donec libe-
rentur a malo. Hi enim ſunt apoſtoli, qui magna tribulatione erant
oppreſsi: antequam audirent Domini reſurrectionem, non ſe aude
bant erigere, ut confiterentur ſe eſſe Chriſti diſcipulos. Hi quamuis
in paſsione non forent præſentes, tamen perſeuerabāt poſt Chriſti
reſurrectionem in temptationibus. Non enim ſurgunt ante lucem,
Pſalm. 126. de qua Pſalmiſta dicit. Vanum eſt uobis ante lucem ſurgere. Id eſt,
Subdiaconi, qui ſtant in faciem Epiſcop uanum eſt gloriari antequam ſurgatis a mortuis. At qui ſtant in fa-
cie, ſignant diſcipulos occultos propter metum Iudæorum, ſiue mulie
res, quæ poterant in facie perſiſtere. Sua declinatione Subdiaconi
mœſtitiam eorum ſignant: De quib. dicit idem, qui ſupra in eodem.
Non autem ideo ſolus mulierum planctus eum ſequebatur, quia
non minimus etiam præſentium uirorum cœtus de eius erat paſsi-
one mœſtiſsimus: ſed quia fœmineus, quaſi contemptibilior ſexus, li-
berius poterat præſentibus ſacerdotum Principibus & magiſtratib.
✝ non poterāt. quid contra eos ſenſerit, oſtentare. ✝Qui ✝ poterant non dolere,
quando eum, quem nimio amore dilexerunt & nouerunt innocen-
tem, ab impijs compræhendi, ligari, duci, ante eos flagellari, ſpui in
faciem, crucifigi, uiderunt: Quid ſignificet eorum erectio ante finitā
orationem, ſi dominus dederit, in congruis locis monſtrabitur.

Te igitur. Nunc de Te igitur dicendum eſt. Ab initio orationis uſque ad lo
cum ubi dicitur, Et in electorum tuorum iubeas grege numerari,
per Chriſtum dominum noſtrum, celebratur ſacrificium electorum,
qui non habent in carne quod eis repugnet: neque in conſcientia,
Duo altaria, Duo ſacrificia quod conturbet. Sicut enim duo erant altaria in tabernaculo Moy
ſi, ſiue in templo Salomonis: unum Thymiamatis, alterum holocau-
ſti: ita ſunt duo ſacrificia ſanctæ Eccleſiæ, Vnum eſt in quo omnes
carnales motus ſopiti ſunt, de quo commemorauimus, & nunc ite-
rum commemorandum eſt, Alterum eſt, in quo neceſſe eſt cotidie
carnales motus mactare: De quo in poſterioribus dicendum eſt. In
promptu altare thymiamatis eſt, et utroque officio, ſcilicet capitis &
Oratio Canonis ſecreto dicenda. corporis, uſque ad locum de quo ſuperius titulatum eſt. Nunc ue-
ro reddendum eſt, cur oratio præſens & præfatio ſecreta, dicantur
Cypri. ſerm 6 ex ſermone Cypriani, de Dominica oratione. Sit (inquit) orantibus
ſermo & precatio cum diſciplina, quietem continens & pudorem.
Cogitemus nos ſub conſpectu Dei ſtare, placendum diuinis oculis,
& habitu corporis & modo uocis. Nam ut impudentis eſt, clamori-
bus ſtrepere: ita contra congruit uerecundo, modeſtis precibus ora-
Matth 6. re. Denique magiſterio ſuo Dominus, ſecreto orare nos præcepit in
Secreta oratio magis conuenit fidei. abditis & ſemotis locis, in cubilibus ipſis. Quod magis conuenit
fidei, ut ſciamus Deum ubique eſſe præſentem, audire omnes & uide
re, & maieſtatis ſuæ plenitudine in abdita quoq; & occulta penetra-
re, ſicut

re, ſicut ſcriptum eſt. Ego Deus appropinquãs, & non Deus de lon-
ge. Si abſconditus fuerit homo in abſconditis, ego ergo non uide- *Hiere.23.*
bo eum? nonne cœlum & terram ego impleo? Et iterum. In omni lo *Prouerb.15.*
co oculi domini ſpeculantur bonos & malos. Et quando in unum cũ Qualis debet eſſe oratio in
fratribus conuenimus, & ſacrificia diuina cum Dei ſacerdote celebra publico fratrũ
mus, uerecundiæ & diſciplinæ memores eſſe debemus: non paſsim conuentu.
uentilare preces noſtras inconditis uocibus, nec petitionem commẽ
dandam modeſte Deo, tumultuoſa loquacitate iactare, Quia Deus
non uocis ſed cordis auditor eſt: Nec admonendus eſt clamoribus,
qui cogitationes hominum uidet, probante Domino & dicente. *Luca.5.*
Quid cogitatis nequam in cordibus ueſtris, Et alio loco. Et ſcient om *Hiere.17.*
nes Eccleſiæ, quia ego ſum ſcrutator cordis & renis. Quod An- Anna mater
na in primo Regnorum libro, Eccleſiæ typum portans, cuſtodit & Samuelis.
ſeruat, quæ Deum non clamoſa petitione, ſed tacite & modeſte in-
tra ipſas pectoris latebras precabatur: & loquebatur prece occulta,
ſed manifeſta fide: Loquebatur non uoce ſed corde, quia ſic Deum
ſciebat audire: & impetrauit efficaciter quod petijt, quia fideliter po-
ſtulauit. Declarat ſcriptura diuina quæ dicit. Loquebatur in corde 1. *Reg.1.*
ſuo, & labia eius mouebantur, & uox eius non audiebatur, exaudi-
uit eam Dominus. Item legimus in Pſalmis, Dicite in cordibus ue- *Pſalm.4.*
ſtris, & in cubilibus ueſtris compungimini. Per Hieremiam quoque *Hiere. 29.*
hæc eadem ſpiritus ſanctus ſuggerit & docet, dicens: In ſenſu autem
tibi debet adorari Dominus. Adorans autem, fratres dilectiſsi- Oratio publicani in tẽplo.
mi nec illud ignoret, quemadmodum in templo cum Phariſæo pub- *Luce. 18.*
licanus orauerit, Non alleuatis in cœlum oculis impudẽter, nec mani
bus inſolenter erectis, ſed pectus ſuum pulſans, & peccata intus inclu
ſa conteſtans diuinæ miſericordiæ implorabat auxilium: & cum ſibi
phariſæus placeret, ſanctificari hic magis meruit qui ſic rogauit: Qui
ſpem ſalutis, non in fiducia innocentiæ ſuæ poſuit, cum innocens ne-
mo ſit: ſed peccata confeſſus humiliter rogauit, et exaudiuit orantem
qui humilibus ignoſcit ✠ Quia audiuimus ex Cypriano modum Triplex oratio
orationis, audiamus ex Te igitur orationes. Primo uice Chriſti ſacer in Te igitur..
dos tres orationes exercet: ſicut dominus fecit, poſtquam exiuit in
montem oliueti ante traditionem ſuam, id eſt, pro uniuerſali Eccle-
ſia, & pro ſpecialibus fratribus, & pro Choro ſacerdotum. Pri- Triplex oratio Chriſti in
ma oratio Chriſti eſt. Mi pater, ſi poſsibile eſt, trãſeat a me calix iſte: horto.
Veruntamen non ſicut ego uolo, ſed ſicut tu. Transferri calicem a *Luce.22.*
ſe poſtulat, non quidem timore patiendi, ſed miſericordia prioris po
puli, ne ab illo bibat calicem propinatum. Vnde & ſignanter nõ dix
it, Transfer a me calicem, ſed calicẽ iſtum, hoc eſt, populi Iudæorũ.
Secundo eſt oratio Chriſti. Pater mi, ſi non poteſt hic calix tranſire
niſi bibam illum, fiat uoluntas tua. Quod ita Hieronymus ſecundo
Oſee, Vt ſicut Niniue aliter ſaluari nõ poteſt niſi aruerit cucurbita, *Ione.4.*

fiat uoluntas patris. Tertio orauit Chriſtus eundẽ ſermonẽ. ✝ Vt ex memorato Hierony. diſcimus, qui dicit, Apoſtolorum timorẽ ſequẽti pœnitentia magiſtrũ impetraſſe corrigẽdum: intelligimus cũ pro ſuo corpore, id eſt, Apoſtolis, nunc oraſſe. Eodẽ numero, id eſt, ternario, ſacerdos uoce electorũ complet orationẽ ſuã. Sacrificiũ eſt electorũ ad Deũ patrem, per Chriſtũ dominũ noſtrũ. Hæc dona, hæc munera, hæc ſancta ſacrificia illibata: Dona et munera unũ ſciant, Iuxta quod Daniel reſpondit Balthaſſar, quãdo ei promiſit purpuram et torquẽ auream. Munera, inquit, tua ſint tibi, et dona domus tuæ alteri da. Hoc unum bis repetitur, quia duæ res offeruntur Deo, id eſt, panis & uinum, quæ utręque non incongruenter poſſunt plurali numero appellari. Etenim in pane eſt aqua & farina: In uino, aqua & uinum. Id ipſum tertio repetitur. Hæc ſancta ſacrificia illibata. Singulari repetione duo ſuperiora recapitulantur, quoniam in uno corpore Chriſti hæc ſacramenta continentur: ſed quoniam potius requirit Deus Sacrificium cordis, quam hoc quod extrinſecus miniſtratur: in corde ſacerdotis uolumus interpretari dona & munera, & ſacrificia illibata. Vnde dicit Auguſtinus, in libro decimo de ciuitate Dei, cap. iij. Dona eius in nobis, nos quoq; ipſos uouemus et reddimus ei: beneficiorum eius, ſolennitatibus feſtis & diebus ſtatutis, dicimus ſacramuſque memoriam. Ne uolumine temporum ingrata ſubrepat obliuio, ei ſacrificamus hoſtiam humilitatis & laudis, in ara cordis, feruidam charitate. ✝ Iuxta eundem Auguſtinum. Si quis uult dona Deo offerre, ſeipſum offerat: Si quis munera, ſæpius memoretur beneficiorum eius: Si quis ſacrificia illibata, humilitatem laudemque et Charitatem offerat. Dicit idem in libro memorato, cap. v. Sacrificium ergo uiſibile, inuiſibilis ſacrificij ſacramẽtum, id eſt, ſacrum ſignum eſt. Et in ſequẽtibus in eodem, capitulo xix. Quocirca ſicut orantes atque laudantes ad eum dirigimus ſacrificãtes uoces, cui res ipſas in corde quas ſignificamus offerimus: ita ſacrificantes, non alteri uiſibile ſacrificium offerendum eſſe nouerimus, quam illi, cuius in cordibus noſtris inuiſibile ſacrificium nos ipſi eſſe debemus. ✝ Quia domino miſerante ſacrificium uerum inuenimus: ſequentia, Te igitur, perſequamur, Secreta: In primis quę tibi offerimus pro Eccleſia tua ſancta Catholica, & reliqua. Memoratum ſacrificium pro tribus offertur, id eſt, pro Eccleſia ſancta uniuerſali, pro ſpecialibus fratribus, quorum Eleemoſynas ſuſcepimus aut munus, aut quorũ ſponſores ſumus facti, uel quorum præſentiã tuemur in officio Miſſæ noſtræ: quorum tamen ſacrificium eſt laus. Pro nobis ipſis ſacerdotibus, qui communicamus ſanctæ Mariæ et Apoſtolis in uno domino, ut in omnibus protectione domini muniamur. Et iterum tria ſunt ſacrificia iuxta prophetam, quæ requirit dominus a nobis: Scilicet facere iudicium, & diligere miſericordiam

Marginal notes: Hæc dona, hæc munera &c. — Daniel. 5. — Sacrificia illibata. — Sacrificium in ara cordis. — Sacrificiũ uiſibile & inuiſibile. — Sacrificium iſtud pro tribus offertur. — Mich. 6. — Tria requirit a nobis Deus ſacrificia.

diam,& paratum eſſe cum domino Deo ire. Facit iudicium, qui ſe ei uouet & reddit, cuius totus eſt, & omne quod in eo poteſt eſſe ex his quæ ſunt. Idem facit iudicium, quando iudicat primo orandum eſſe pro pace uniuerſalis Eccleſiæ: Dein diligit miſericordiam, qui ex præteritis beneficijs gratias agēdo, futura ſibi adquirit. Ipſe ſibi multam miſericordiam adquirit, quod me ad potiora reuocat: Idem facit miſericordiam circa fratres, quādo pro eis ſpecialiter deprecatur Deum. Vult paratus eſſe, ut eat cum domino Deo, qui ſe dicit cōſortio unius Domini, communicare cum Maria & Choro Apoſtolorum. Iſti uadunt quocunq; ierit Dominus. Vt non exorbitet mortalis a recto tramite, propter periculū præſentis uitæ, rogat ut in omnibus protectione domini muniatur. In hac oratione deſignat ſindō quantum ad caput pertinet humilitatem Chriſti, quam aſſumpſit ex terreno habitu, in qua orauit Deum patrem. Sudarium uero quod iacet in cornu altaris, laborem ſuum, quem ſuſtinuit in oratione, ſicut Lucas dicit. Et factus eſt in agonia & prolixius orabat: Et factus eſt ſudor eius ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terram His ita prælibatis dicit pium cor. Hanc igitur oblationem ſeruitutis noſtræ quæſumus domine ut placatus accipias. In hac oratione deprecatur Deus, ut dignetur uota electorum ſuorum ſuſcipere, atque ideo ei præſentantur per pronomen demonſtratiuum, dicendo. Hanc igitur oblationem. Quod poſtea additum eſt a Sancto Gregorio, Dieſque noſtros in tua pace diſponas, & cætera: oſtendit nullum ſecurum eſſe poſſe in præſenti ſæculo de ſua ſtabilitate, quamuis perfectus eſſe uideaт, Ac ideo neceſſe fore, ut ſemper deprecetur, in pace diſponi dies ſuos in præſenti ſęculo, et in futuro eripi ab æterna damnatione, et in electorum grege numerari. De Corporali & de ſudario dictum eſt, quantum ad corpus pertinet. Chriſtus poſtquam orauit pro membris ſuis, dixit diſcipulis ſuis. Surgite eamus, ecce appropinquabit qui me traditurus eſt. Explanatio Hieronymi. Nō nos inueniat quaſi timentes & retractantes: ultro pergamus ad mortem, ut confidentiam & gaudium paſſuri uideant. * Præſentat piū cor electorum ſuorum oblationem ſuam Deo: Præſentat & pius Dominus ſeipſum his, per quos immolandus erat Deo patri. In hac oratione ſignificat Sindon ſubſiſtens humilitatem maximam, in qua non ſolum dignatus eſt orare pro ſuis, ſed etiam tradi in manus impiorum: Sudarium uero, laborem quem ſuſtinuit ex traditore.

Facere iudiciū.

Diligere miſericordiam.

Paratum eſſe cum Deo ire. Apocal. 14.

Quid deſignat ſindon. Quid ſudariū.

Lucæ. 22.

Hanc igitur oblationem.

Additio S. Gregorij.

Matth. 26.

Chriſti pietas, dum ſe ultro obtulit immolandum.

De inſtitutione Dominica, in conficiendo corpus & Sanguinem, *Cap. XXIIII.*

Sacrificium Vniuerſale.

IMmolato priore ſacrificio perfectorum, quod conſtat orationibus, & eſt coniunctum ſacrificio angelorum: deſcenditur ad uniueſale ſacrificium, immolationem ſcilicet Chriſti, quod celebratur ante, Nobis quoque peccatoribus. Etenim Chriſtus pro peccatoribus deſcendit ad immolandum, dicente Paulo ad Timotheū. Humanus ſermo & omni acceptione dignus, quia Chriſtus Ieſus uenit in hunc mundū peccatores ſaluos facere. Ipſe eſt, per quem omne ſacrificium Deo offertur, quia in eo condita ſunt omnia, quæ in cælis ſunt, & quæ in terris. Ipſe cum ſit Dominus omnium, uoluit hoſtia fieri pro peccatoribus, qui non poterant Deo ſacrificium offerre, ut ſua immolatione reconciliarentur Deo, quatenus & ipſi non forent infructuoſi, ſed poſſent offerre ſacrificium. Quoniam una hoſtia Chriſtus oblata eſt, pro iuſtis & iniuſtis. Idem ſacrificium permanet in altari, quod ante poſitum eſt, unde modo dicit ſacerdos. Quam oblationem tu Deus in omnibus quæſumus, benedictam, adſcriptam, ratam, rationabilem acceptabilemq́ꝫ facere digneris. Quod ſic exponendum arbitror, ſaluo magiſtrorum intellectu. Quam oblationem, quæ ſic oblata eſt, ut iſta, id eſt, ea deuotione in omnib. hoc eſt, tota cogitatione, tota uita, toto intellectu benedictam, ſicut hæc benedicta eſt, ſacerdote dicente, uti accepta habeas & benedicas, Aſcriptam tibi, ut hæc, de qua dictum eſt, Quæſumus Domine ut placatus accipias. Ratam id eſt, fidelem, ſicut hæc quæ tibi porrecta eſt per Chriſtum dominum noſtrum. Tu Deus quæſumus, rationabilem acceptabilemque facere digneris, quatenus hæc nobis fiat corpus & ſanguis domini noſtri Ieſu Chriſti. Quo ordine id perficiendum ſit, ex Domini inſtitutione addiſcitur. Accipit ſacerdos panē manib. ſuis exemplo Chriſti, de quo dictū eſt. Accipit panē in ſanctas uenerabiles manus ſuas, et reliqua. Similiter et calicē: Dicente Cypriano ad Cæcilium, de ſacramento dominici calicis: Inuenimus non obſeruari a nobis quod mandatū eſt, niſi eadē quę dominus fecit nos quoq́ꝫ faciamus, et calicē pari ratione miſcentes, a diuino magiſterio non recedamus. + Quamuis hoc ille de mixtione uini & aquæ concluſiſſet, tamen de tota inſtitutione dominica intelligere poſſumus ad implendum, in quo ſuum mandatum eſt & Apoſtolorum obſeruatio. Cæterum de crucibus quas ſolemus diuerſo modo facere ſuper panem et uinū, non eſt quod dicā: cur tali et in tali loco figuranī: uel quare plures in alio, uel pauciores in aliquo. dominus quādo benedixit panem, feciſſet crucis ſignaculum, ipſi norunt qui præſentes fuerunt. Præſertim cum nondum erat erectum uexil-

Margin notes: 1. Tim. 1. — Per Chriſtum omne ſacrificium offertur Deo. — Coloſ. 1. — Rom. 5. — Heb. 10. — Quam oblationem tu Deus benedictam. &c. — Domini inſtitutio obſeruāda eſt. — Cypria. lib. 2. epiſt. 3. — De crucibus cur & quot fiant in ſacrificio, non eſt curioſe diſceptādum.

uexillum ſanctæ crucis. At modo ſcimus quia neceſse eſt, dicente Au
guſtino, in expoſitione Euãgelij Ioannis, Homelia ſexageſima quar
ta. Quid (inquit) quod omnes nouerunt ſignum Chriſti niſi cruci- *Sine ſigno cru*
fixi Chriſti, quod ſignum niſi adhibeatur ſiue frontibus credẽtium, *cis nihil rite*
ſiue ipſi aquæ ex qua regenerantur, ſiue oleo Chriſmate unguntur: *perficitur.*
ſiue ſacrificium quo aluntur, nihil horum rite perficitur? +Videtur
mihi ſi ſemel fuiſſet facta crux ſuper panem & uinum, poſſe ſuffi-
cere: quia ſemel crucifixus eſt dominus. Hic concrepant uerba domi *Officium Miſ*
nicę menſæ cum toto officio Miſſæ. Canitur hic, Accipiens panem, *ſæ conſonat*
& reliqua. Quod actitatur a ſacerdote quando ſuſcipit oblatam in *cœnæ domini*
ſecreta Miſsæ, aut quando hic eam eleuat. Gratias agit in hymno, *cæ.*
Verè dignum & iuſtum eſt, benedicit in pręſenti loco, frangit circa
communionem: poſtea dat ad communicandum. Hic credimus na *Tranſſubſtan*
turam ſimplicem panis & uini mixti, uerti in naturã rationabilem, *tiatio*
ſcilicet corporis & ſanguinis Chriſti. Sindõ iacens in altari, ſignat *Sindon.*
linteum quo erat Dominus præcinctus: Et ſudariũ, laborem, quem *Ioann. 13.*
aſsumpſit in lauatione pedum: ſiue quem ſuſtinuit pro labore Iudę. *Sudarium.*
Altare, menſam domini.

De aſcenſione Chriſti in Crucem, *Cap. XXV.*

IN ſacramento panis & uini, nec non etiam in memoria *In memoria*
mea, paſsio Chriſti in promptu eſt. Dixit ipſe. Hæc quo- *Chriſti fit*
tieſcunque feceritis, in mei memoriam facietis. Idem, Quo *Miſſa.* *1. Cor. 11.*
ties hunc panem & calicem benedixeritis, recordamini
meæ natiuitatis ſecundum humanitatem: paſsionis ac reſurrectionis.
Quare ſubdit ſacerdos ex uoce ſua &+plebe. Vnde & memores ſu *+ plebis.*
mus domine nos tui ſerui, ſed & plebs tua ſancta, Chriſti filij tui, do
mini noſtri tam beatæ paſsionis, nec non et ab inferis reſurrectionis
ſed & in cælos glorioſę aſcenſiõis, offerimus præclarę maieſtati tuæ
de tuis donis ac datis, hoſtiam puram, hoſtiam ſanctam, hoſtiã im
maculatam. Sicut in ſuperioribus Chriſti corpus eſt uiuum in ſa *Cordis ſacrifi*
cramento panis et uini, atq; in memoria mea: ita in præſenti aſcen- *cio intendit*
dit in crucem. Cordis ſacrificio intendit deus, Vnde Cypri. in ſermo *Deus.* *Cypri. ſermo. 6*
ne de oratiõe Dominica. Nec enim in ſacrificijs, quę Abel et Cain *Geneſ. 4.*
primi obtulerũt, munera eorũ Deus reſpexit, ſed corda intuebatur,
ut illi placeret in munere, qui placebat in corde. +De donis Dei ac
datis, hoſtiam purã, hoſtiã ſanctam, hoſtiam immaculatã offerimus:
quando charitate accenſi hoſtiam offerimus, de corde puro & cõſci
entia bona, et fide non ficta. De qua hoſtia in promptu dicat, Inſti *1. Tim. 1.*
tutio ſacramenti ſubdendo manifeſtat. Panem ſanctũ uitæ æternę,
& calicem ſalutis perpetuæ: Panis uitæ æternę, & calix ſalutis perpe
tuæ, Chriſtus eſt. Vel ſicut ſuperius dixi, hoſtia pura eſt panis: hoſtia
ſancta, calix: hoſtia immaculata, utraque ſimul, quia unum corpus

 effici-

De tuis donis ac datis. efficiunt. De donis ac datis ita poſſumus dicere. Dona ſunt in re æterna, data in opere temporali, Et quoniam a nobis peccatoribus uult Deus offerri ſibi ſua ipſa dona, obnixe precandum eſt, ut dignetur ſuper ea reſpicere. Vnde & ſubditur. Supra quæ propitio ac ſereno uultu reſpicere digneris, & accepta habere, ſicuti accepta habere dignatus es munera pueri tui iuſti Abel, & ſacrificium Patriarchæ noſtri Abrahæ: et quod tibi obtulit ſummus ſacerdos tuus Melchiſedech, ſanctum ſacrificium, immaculatam hoſtiam. Rogat ſacerdos Deum patrem, ut ſicut illo tempore reſpicere dignatus eſt ſuper munera Abel, & ſacrificium Patriarchæ, necnon & Melchiſedech: ita ſuper præſentia uota, quæ initium acceperunt ab immolatione.

verba Canonis.

Iube hæc perferri. Dein precatur ut ſuſcipiantur, dicendo. Supplices te rogamus omnipotens Deus, iube hæc perferri per manus angeli tui in ſublime altare tuum, in conſpectu diuinæ maieſtatis tuæ, ut quotquot ex hac altaris participatione Sacroſanctum filij tui corpus & ſanguinem ſumpſerimus, omni benedictione cæleſti & gratia repleamur, per Chriſtum dominum noſtrum. Precatur ſacerdos, ut præſens oblatio ita ſit accepta in conſpectu diuinæ maieſtatis, quatenus ſumptuMira & Magna fides Eccleſiæ circa hoc ſacramentum. ri eam, ſimul fiant cæleſtes & gratia Dei repleti. Mira & magna fides ſanctæ Eccleſiæ, quæ ſuis oculis uidet, quod mortalibus deeſt: Videt quid credere debeat, quamuis nõdum uideat quod in ſpecie eſt. Credit ſacrificium præſens per Angelorum manus deferri ante conſpectum domini, & ſentit mandendum eſſe ab humano ore. Credit nanque corpus & ſanguinem domini eſſe, ab hoc morſu cæleſti benedictione repleri animas ſumentiũ. Nempe Chriſtus orauit in cru-Pſalmi a Chriſto dicti in cruce. ce, incipiens in Pſalmo, Deus Deus meus, uſque ad uerſum. In manus tuas commẽdo ſpiritum meum. Poſtea inclinato capite emiſit ſpiritum. Sacerdos inclinat ſe, & hoc quod uice Chriſti immolatum Pſalm. 21. Pſalm. 30. eſt, Deo patri commendat. Sancita eſt paſsio Chriſti pro nobis Paſsio Chriſti In Canone repræſentata. uſque ad iſtum locum, ab eo loco ubi dicitur: Vnde & memores, altare præſens, altare eſt crucis. In iſto nos peccatores, qui ex gentibus uenimus, reconciliati ſumus Deo, ad offerenda ei ſacrificia. Sindon in iſto, humilitatem illam ſignat, qua humiliatus eſt Chri-Humilitas Chriſti per Sindonem ſignificata. ſtus patri uſq; ad mortem. Non abhorret a uero ſi humilitas deſignetur per ſindonem. Auguſtinus ſcribit in Pſalmo lxxxxij. Qui enim tunc humilis fuit, quando linteo præcinctus eſt, & lauit pedes Inclinatio ſubdiaconorum quid ſignificat. diſcipulorum ✠ Sudarium uero laborem paſsionis. Inclinatio Subdiaconorum uſque modo, mœſtitiam demonſtrat eorum diſcipulorum, quibus licitum erat perſeuerare in præſentia Chriſti: Quãdo flagellabatur, & omnia illa agebantur, quę de eius paſsione tunc potiſsimum dolebant, qui eius erant ſectatores. At poſtquam emiſit ſpiritum, ſcientes non iam habere perſecutores unde rabiem ſuam Lucæ 12. amplius in Chriſti corpus expleant, ut ipſe dicit in Euangelio Lucę.

Ne terreamini ab his, qui occidunt corpus, & poſt hæc non habent amplius quid faciant. Conſolantur aliquo modo & erigunt, ſe aſpicientes in delectum ſibi corpus, quouſque pendet in cruce. Maxime cum uident multa miracula fieri, unde conturbari poterant perſecutores, & obſequentes ſolari. In eodem officio lauãt Diaconi manus, quia omnia opera ſordida prioris conuerſationis, Chriſti paſsione mundantur. Quod ſi nihil aliud uoluiſſet ordo miniſterij noſtri ſignificare in lauatione manus, quam ut cautiore cura prius actus ſuos cogitatuſque Diaconi diſcuterent, euentilarent, purgarent, ac ſi ad participanda fidei ſacramenta procederent: Quod unuſquiſque fidelium debet obſeruare, ne manducet & bibat indigne corpus Domini: nullo modo tali in loco lauarent manus, Qui aptius poſſent eas lauare erecti quam inclinati.

Cur ſibi lauẽt manus Diaconi.

De corpore Domini poſt emiſſum Spiritum in Cruce, & noſtra mortificatione in idipſum, Cap. XXVI.

CHriſtus enim præguſtauit mortẽ, ut nos commoremur peccatis: Chriſtus mortuus eſt peccato ſemel, ut nos moreremur uitijs & concupiſcentijs. Hęc crucifixio pręcipue agitur per pœnitentiam. Plures ſunt qui per anguſtum foramen tranſeunt ad ſtabilitatem continentiæ: Ac ideo quantum ad moralem ſenſum pertinet, recte præſens ſacrificium, ſacrificium pœnitentiæ dicitur. Et bene ante ſacrificium pœnitentium celebratur paſsio Chriſti, ut magis infirmos prouocet ad ſalubrem potionem. Vnde dicit Ioannes Chryſoſtomus in ſermone quarto ad Hebręos, Sicut enim medicus, non habens neceſsitatem ex cibis, qui ægroto præparantur, guſtare: ſed ille conſolans, primus ex illius cibo deguſtat, ut perſuadeat ægroto, promptius illos cibos accipere. Sic etiam Dominus, quoniam homines mortem timebant, perſuadens eis, ut fiducialiter ad mortem accederent, & ipſe guſtauit mortem, nullam habens neceſsitatem. Ex uerbis Beati Ioannis oſtenſum eſt, ideo coniunctam prolatam paſsionem Chriſti, & noſtram confeſsionem peccatorum, ut non timeremus dura pati pro peccatis noſtris. Chriſtus iam emiſit ſpiritum: Exiuit ab eius latere ſanguis & aqua. Sine his ſacramentis nemo intrat ad uitam æternam. De his ſacramentis dicit Auguſtinus in ſermone LXII. ſuper Iohannem. Ille ſanguis in remiſsionem fuſus eſt peccatorum, aqua illa ſalutare temperat poculum: hæc & lauacrum præſtat & potum. Et poſt pauca. Hic ſecundus Adam, inclinato capite, in cruce dormiuit, ut inde formaretur coniunx, + quod de latere dormientis defluxit. Coniunx iſta, illum

Chriſtus præguſtauit mortem.

Sacrificiũ pœnitentiæ.

Similitudo præguſtandæ mortis.

De latere Chriſti exiuit ſanguis & aqua.

+ quæ

illum Centurionem ſignat, de quo narratur in Euangelio. Videns

Eccleſia de gentibus ex latere Christi, credente Centurione.

autem Centurio quod factum eſt, glorificauit Deum, dicens. Vere hic homo iuſtus erat, niſi futurum eſſet ut ſacramento ſanguinis & aquæ inficeretur gentilitas, non illico ſe Centurio mutaret ad tantam compunctionem, ut aperte clamaret ex intimo cordis affectu.

Matth. 27.

Cur uoce altiore dicitur. Nobis quoque peccatorib. &c.

Vere hic homo iuſtus erat. Hanc mutationem deſignat ſacerdos per mutationē uocis, quando exaltat uocem ſuam, dicendo. Nobis quoque peccatoribus. Dicit de eo Beda in tractatu ſuper Lucam. Notanda diſtantia gentis & gentis. Et gentiles quippe moriente Christo, Deum timentes, aperta confeſsionis uoce, glorificant: Iudæi percutientes ſolum pectora, ſilentes domum redeunt. Percuſſura pectoris,

Amici Ieſu ſtabant a longe.

pœnitentia eſt, & luctus indicium. Interim ſtabant autē omnes noti eius a longe: & mulieres quę ſecutæ erant eum a Galilæa hæc uidentes, hoc eſt, quod ipſe dominus in Pſalmo explicita ſuæ paſsionis ſe-

Pſalm. 87.

riè patri queritur, dicens. Elongaſti a me amicum & proximum, et notos meos a miſeria. ✠ Hos amicos et proximos ad memoriam nobis ducunt Subdiaconi erecti, et intuentes in presbyteri opus.

Lucæ. 23.

His ita intuentibus, uenit uir nomine Ioſeph, qui erat Decurio, uir bonus & iuſtus, hic non conſenſerat conſilio et actibus eorum, ab Arimathia ciuitate Iudeæ, qui expectabat & ipſe regnum Dei,

Matth. 27.

Hic acceſsit ad Pilatum, & petijt corpus Ieſu, & depoſitum inuoluit

+ illud.

ſindone, et poſuit + eum in monumento exciſo, in quo nondum quiſquam poſitus fuerat. ✠ Qui quamuis ex numero foret occultorū

Ioſeph hic omnibus Apoſtolis & diſcipulis promptior.

diſcipulorum, tamen in promptu omnes tranſcendit, ſcilicet & diſcipulos & Apoſtolos. Diſcipulis tantummodo a longe ſtantibus & intuentibus: Apoſtolis uero latentibus in abditis: Ioſeph mercatus eſt ſindonem, ut depoſitum corpus Ieſu inuolueret. Quantæ dignitatis foret iſte Ioſeph, in tractatu Bedæ legitur ſuper Lucam, ita dicendo. Magnę quidē Ioſeph iſte dignitatis apud ſæculum, ſed maioris apud Deum meriti fuiſſe laudatur: Vt & per iuſtitiam meritorū ſepeliendo corpori Dominico dignus foret, & per nobilitatem potentiæ ſæcularis, idem corpus accipere poſsit. Non enim quilibet ignotus ad præſidem accedere, & crucifixi corpus poterat impetrare.

Repræſentatio iſtius Ioſeph.

Duæ aures calicis.

✠ Hunc Ioſeph ad memoriam ducit Archidiaconus, qui eleuat calicem de altari, et inuoluit ſudario, ſcilicet ab aure calicis uſque ad aurem. Sicut ille Diaconus primatum tenet inter cæteros Diaconos, qui leuat calicem cum ſacerdote: ita iſte Ioſeph tenuit inter cæteros diſcipulos, qui meruit corpus Domini de cruce deponere, et ſepelire in monumento ſuo. Idem deputatur retro ſtare cum Apoſtolis, quoniam timore Iudæorum occultus erat. Sacerdos qui eleuat oblatam, præſentat Nicodemum, de quo Ioannes narrat, dicens. Venit

Ioann. 19.

autem & Nicodemus, qui uenerat ad Ieſum nocte primum, ferens mixturam myrrhæ & aloes quaſi libras centum. Acceperunt ergo

corpus Ieſu,& ligauerunt eum linteis cum aromatibus,ſicut mos Iudæis eſt ſepelire. ✝ Sacerdos facit ✝ oblata duas cruces iuxta calicem,ut doceat eum depoſitum eſſe de cruce, qui pro duobus populis crucifixus eſt. Chriſti depoſitionem de cruce monſtrat eleuatio ſacerdotis & Diaconi. Sudarium ſuper caput Ieſu notũ eſt fuiſſe, narrante eodem Ioanne, quod uiderit Petrus linteamina poſita & ſudarium quod fuerat ſuper caput Ieſu. Oblata & calix dominicum corpus ſignãt: Quando Chriſtus dixit, Hic eſt calix ſanguinis mei, ſuum ſanguinem ſignauit: Qui ſanguis, ſicut uinum eſt intra calicẽ, ita erat intra corpus. Hoc peracto, quid agerent quos præſentant Subdiaconi, Beda in memorato libro narrat. Supra legimus, inquiens, quia ſtabant omnes noti eius a longe, & mulieres quæ ſecutæ erant eum. His ergo notis Ieſu, poſt depoſitum eius cadauer, ad ſua remeantibus, ſolæ mulieres, quæ arctius amabant, funus ſubſecutę, quomodo poneretur, inſpicere cupiebant. Hæc oratio, Nobis quoque peccatoribus, tendit uſque, Per omnia ſæcula ſæculorum. Vſque ad iſtum locum, quantum pertinet ad exequias ſepulturæ Chriſti, altare crucem præſentat. Quantum ad noſtram mortificationem, altare holocauſti, ſindon et ſudarium ſunt, quę ſupra memoraui. Moraliter uoce pœnitentum, qui confitentur peccata ſua, eleuat ſacerdos uocem, quaſi quodam ſtimulo punctus nimij timoris. Talis compunctio uocatur, et uere dicitur ſacrificium ſpiritus contribulati. Vox eleuata ſacerdotis in ſacrificio pœnitentum, ſignat magnũ eſſe debere clamorem in corde pœnitentis. Vnde Auguſtinus in tractatu ſuper Ioannem, ſermone quadrageſimo ſexto. Quare fremuit, inquit, Ieſus & turbauit ſeipſum, niſi quod fides hominis ſibi merito diſplicentis fremere quodammodo debet accuſatione malorum operum, ut uiolentiæ pœnitendi cedat conſuetudo peccandi. Et iterum in eodem. Et cum hæc dixiſſet, exclamauit uoce magna, fremuit, lachrymauit, uoce magna clamauit. Quam difficile ſurgit, quem moles malæ conſuetudinis premit. Sed tamen ſurgit, occulta gratia intus uiuificatur. Surgit poſt uoce magna. Sic & de eleuatione uocis dicendum eſt de ſacrificio. Sacrificium pœnitentum eſt, ſpiritus contribulatus & cor cõtritum. Pœnitentia ſepeliuntur peccata noſtra. Altare pœnitentum eſt, altare holocauſti, ſignat cor eorum, quibus neceſſe eſt, carnales motus conſumere feruore ſpiritus ſancti. Sindon eſt ipſa caſtigatio carnis per ieiunia & uigilias, ac cæteras uirtutes, quibus de carnali delectatione, quaſi de humore natiuo, perducitur affectus hominis, ceu quoddam linum ad candorem: ut fiat de eo corporale, in quo poſsit dominum recipere. Ille in ſindone munda inuoluit Ieſum, qui pura eum mẽte ſuſceperit. Sudarium eſt ipſa intentio, qua feſtinat omnes uenientes motus temptationum priſtinarũ tergere, antequam oculos ſauciant. Poſtquam

Marginal notes: ✝ ſuper oblatã. — Sudarium ſuper caput Chriſti. — Ioann. 20. — Mulieres ſecutæ funus Chriſti. — Moralis ſenſus de ſacrificio pœnitentium. — Ioann. 11. — Fremitus pœnitentum. — Sindon, Caſtigatio carnis. — Sudarium myſtice.

uox pœnitentum plorata ineſt,impetratio ſuccedit,ut partem ſibi ſocietatis concedat dominus cum ſanctis ſuis,Quibus denominatis ſequitur.Intra quorum conſortium quæſumus nos admitte tu, qui es largitor ueniæ,non æſtimator meriti. In completione prioris ſacrificij, quod fungebatur tantummodo orationibus. Ibi memoratur communio ſanctorum penè quorum conuerſatio eſt æqualis. In iſto,quia longe diſtamus ab eorum conuerſatione, ueniam precamur,introducit,Per Chriſtum Dominum noſtrum. Per quem hęc omnia ſemper domine bona,ſcilicet quæ retro memorata ſunt, creas,ut ſint:ſanctificas,tibi ea deputando:uiuificas,ut uiua ſint:benedicis, ut utilia ſint nobis,& preſtas ad fruendum.Per ipſum eundemque, uidelicet, per quem ſuperius memorata concedis: Et cum ipſo,qui tecum ſemper uiuit:& in ipſo,in quo ſunt reſtaurata omnia. Eſt tibi Deo patri in unitate ſpiritus ſancti, omnis honor & gloria, Per omnia ſæcula ſęculorum.Hoc ipſum uolendo nbi omni uiſu mõſtrare,tota fide me ita tenere: Eleuo præſentia munera ad te ego indignus ſacerdos et 4 Diaconos, uice præceptorum & auditorum, quia tibi ab omni Eccleſia tua omnia bona deputantur.Subdiaconi qui ſtant uſque modo in facie ſacrificij,& nunc recedunt,miniſteria fœminarum ad memoriam nobis ducunt, quæ receſſerunt de monumento ſepulto domino.Non enim ita receſſerunt a ſepulchro, ut abeſſent miniſterio domini,ſed ſabbato ſiluerũt: Quo tranſacto parauerunt aromata,ut ungerent corpus eius.Eo modo prę́ſentes ſubdiaconi recedunt a præſentia ſacrificij, ut ſabbato quidem, hoc eſt, quamdiu ſeptem petitiones Dominicæ orationis dicuntur,ſiue in ſilentio,& inclinati,ſicut erant Apoſtoli illo in tempore, & ſanctę mulieres.Qui poſtea ſatagunt cum patenis ad requirendum corpus domini circa altare,ut mulieres quæſierunt corpus domini circa ſepulchrum. Moraliter poſſumus Subdiaconos nos peccatores intelligere,qui faciem, id eſt, conſcientiam peccatorum noſtrorum ſacerdoti oſtendimus,ut noſtram confeſsionem offerat Deo. Quo peracto nõ illico ſaltum facimus in locum magiſtrorum,ſed poſt diutinam humiliationem,feruore creſcente ſpiritus ſancti, dilatantur corda noſtra quaſi patena,ad ſuſcipienda ſacramenta Eccleſiæ.

Duplex commemoratio ſanctorum.

Per Chriſtum nobis omnia bona.

4 Diaconus.

Subdiaconi mulieres repræſentant circa ſepulchrũ domini.

De præſentatione patenæ, Cap. XXVII.

Cæremoniæ circa patenã.

Dicit libellus Romanus, quem iam memorauimus: Quando inchoatur Canon,uenit Acolytus ſub humero habens Sindonem in collo ligatam, tenens patenam ante pectus ſuum in parte dextera uſq; ad medium canonem.Tunc Subdiaconus ſequens ſuſcipit eam ſuper Planetam, & uenit ante altare, expectans

ſtans quando eam ſuſcipiat Subdiconus Regionarius. Finito uero Canone, Subdiaconus Regionarius ſtat cum patena poſt Archidiaconū. Quādo dixerit. Et ab omni perturbatione ſecuri, Vertit ſe Archidiaconus, & oſculatam patenam dat eam tenendam Diacono Secundo. Ordo talis eſt. Subdiaconus ſequens, non eſt auſus hoſtia altaris relinquere, ſecundum Canones Laodicenſis Concilij, qui dicunt, cap. xlij. quod non oporteat Subdiaconum ſaltim paululum ianuas deſerere & orationibus uacare. Ac ideo Acolytus educit patenam de exedris, quando dicitur, Surſum corda. Mea humilitas dicit, quod ſibi uidetur rationi congruere, relinquens arbitrio magiſtrorum, quid potiſsimum tenendum ſit. Videtur mihi, ut ea hora præſentanda ſit patena, qua circa myſteria paſsionis domini ſatagebāt diſcipuli uel mulieres. Poſtquam enim iuit ad menſam, ſtuduerunt circa miniſteria paſsionis. Sequens uero Subdiaconus in medio Canone, id eſt, cum dicitur, Te igitur, ſuſcipit illā ab Acolyto, & ſtat ante altare cum patena, uſque dum ſuſcipiatur a Subdiacono Regionario. Suſcipitur enim, cum dicitur, Per omnia ſęcula ſæculorum. Regionarius ſuſcipit illam finito canone, id eſt, ubi dicitur: Per omnia ſæcula ſæculorum, & tenet illam uſque ad ſuſceptionem Diaconi. Poteſt etiam intelligi ſimpliciter receſsio Subdiaconi de facie Pontificis, acceſsio ad patenam. Vbi notandum, quod Acolytus inuolutam tenet linteo patenam, Subdiaconus nudam: Vnde liquido apparet, quod cōſecrata uaſa a conſecratis clericis merito debeant tantummodo attingi, hoc denique Eſdras ſacerdos expreſsit, quando reuerſus eſt de Babylone: & uaſa ſancta ſanctis commēdauit, dicens. Separaui de principibus ſacerdotum xij. Et paulo poſt: Appendique cis argentum & aurum, & uaſa conſecrata domus dei noſtri. Et iterum: Et dixit eis. Vos ſancti domini, & uaſa ſancta, & argentum & aurum, quod ſponte oblatum eſt domino Deo patrū noſtrorum: Vigilate & cuſtodite. Vnde in Concilio Carthaginenſi, cap. xxv. ſcribitur. Aurelius Epiſcopus dixit. Audimus, fratres chariſsimi, præterea cum de quorundam Clericorum, quamuis lectorū, erga uxores proprias incontinētia referretur, placuit quod in diuerſis concilijs firmatum eſt: Subdiaconi, qui ſacra miniſteria contrectant, & Diaconi & Presbyteri, ſed & Epiſcopi, ſecundum propria ſtatuta etiam ab uxoribus ſe contineant. Nec non & Sixtus Papa, Natione Romanus ex patre paſtore, conſtituit: ut miniſteria ſacrata non tangerentur niſi a miniſtris. Verum & in hoc culpauit Daniel Balthaſſar Regem, quia in conſecratis uaſis bibebat, ſicut ſcriptum eſt. Tu quoque Balthaſſar, filius eius, non humiliaſti cor tuum, cum ſcires hæc omnia, ſed aduerſus dominatorem cæli eleuatus es, & uaſa domus eius allata ſunt coram te: Tu & optimates tui, & uxores tuæ, & concubinę tuæ, uinum bibiſtis in eis. ✠ Patena dicitur eo

Modeſtia authoris.

Quibus Clericis liceat attingere ſacra uaſa.

1. Eſd. 8.

Continentia ſacris Ordinibus indicta.

Exemplum Balthaſſar Regis.

Daniel. 5.

Patena latitudinem charitatis in mulieribus ſignificat

Marc. 14.

Math. 27.

quod patet:corda ampla charitatem ſignificant. Sicut Alabaſtrum, in quo portauit unguentum Maria ad unguendum dominum, ſignificauit cor eius, in quo erat fides ſine impoſtura: Ita & patena poteſt corda ſanctarum fœminarum deſignare, quæ patebant latitudine charitatis in obſequio Chriſti. Nam & ipſę fuerant (ut pręfuli) non minima in executione in miniſterio diſcipulatus Chriſti. De quibus dicit Matthæus Euangeliſta. Erant autem ibi mulieres multæ a longe, quæ ſecutæ erant Ieſum a Galilęa, miniſtrantes ei: Inter quas erat Maria Magdalene, & Maria Iacobi & Ioſeph mater filiorum Zebedæi. Tamen ipſę non ſuſceperunt corpus domini de cruce, ſed Ioſeph: Sicut nec Subdiaconi, ſed Diaconi ſuſcipiunt calicem de altari.

De officio quod memorat requiem domini in Sepulchro,
Caput XXVIII.

Septima petitio orationis dominicæ.

SVbdiaconus Regionarius accipit patenam finito Canone, quia lætitiam Dominicæ Reſurrectionis mulieres primo audierunt. Illæ huc illucque diſcurrebant feruente ſtudio circa ſepulturam domini. Stant Diaconi, ſtantque Subdiaconi inclinati, uſque dum audiunt: Sed libera nos a malo. Ipſa eſt enim ſeptima petitio de oratiõe dominica. Septenario enim numero uniuerſitas deſignatur. Septima petititione Dominicæ orationis, finis ſignatur totius triſtitiæ ac perturbationis Apoſtolorum, quam habebant de morte domini. Sequens oratio, quæ inchoatur, Libera nos quæſumus Domine ab omnibus malis, ✝ Embolim eſt Dominicæ orationis, ut per illud ueniatur ad finem conſuetę concluſionis per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Quod apertius in ſequentibus demonſtrabitur, ſi dominus dederit. Quid illo in tempore, hoc eſt, quando Chriſtus quieuit in ſepulchro, Apoſtoli egerint, non legitur aperte: ſed ex Ioannis Euangelio metum eorum cognoſcimus, qui dicit. Cum eſſet ergo ſero die illo una ſabbatorum, & fores erant clauſæ, ubi erant diſcipuli congregati propter metũ Iudęorũ, Ex quo diſcimus, triſtes fuiſſe Apoſtolos timore. Ipſa triſtitia demonſtratur per Diaconorum inclinationem. Diſcipulorum uero triſtitiam cognoſcimus ex domini ſermone, qui dicit ſecundum Lucam, ad duos qui ibant in die Reſurrectionis in Caſtellum Emaus. Qui ſunt hi ſermones quos confertis ad inuicem ambulantes, & eſtis triſtes. Ideo & Subdiaconi inclinati manent. Secundum modulum lucubrationis meæ demonſtratum eſt, quid uelit inclinatio Diãconorum, excepto quod oratio interna ſolet demonſtrari per habitum corporis. Vnde Auguſtinus in libro ad Paulinum de cura

Oratio ſuper adiecta.

✝ Embolis.

Quid egerint Apoſtoli in triduo ſepulchri.

Ioann. 20.

Diſcipulorum triſtitia ex morte domini

Lucæ. 24.

cura gerenda pro mortuis. Nam & orantes, de membris ſui corporis faciunt quod ſupplicantibus congruit, cum genua figunt, cum extendunt manus, uel etiam proſternuntur ſolo, & ſi quid aliud faciunt uiſibiliter, quãuis eorum inuiſibilis uoluntas & cordis intentio Deo nota ſit: Nec ille indigeat his indicijs, ut animus ei pandatur humanus: ſed his magis ſeipſum excitat homo, ad orandũ gemendũque humilius atque feruẽtius. Et neſcio quomodo cum ij motus corporis fieri, niſi motu animi præcedente, non poſsint: eiſdem rurſus exterius uiſibiliter factis, ille interior inuiſibilis, qui eos facit, augetur. Ac per hoc cordis affectus, qui ut fierent iſta præceſsit, quæ facta ſunt, creſcit. Veruntamen ſi eo modo quiſque teneatur uel etiam ligetur, ut + autem de ſuis membris facere nequeat, non ideo non orat interior homo: & ante oculos Dei in ſecretiſsimo cubili, ubi compungitur, ſternitur. *Celebratio huius officij ita currit, ut oſtendatur, quid in illo tempore actum ſit, circa paſsionem Domini & ſepulturam eius. Et quomodo nos ad memoriam reducere debeamus, per obſequium noſtrum, quod pro nobis factum eſt.

Animi habitus ex motu corporis cognoſcitur.

Augetur deuotio exteriori motu corporis.

+ talia.

Repræſentatio paſsionis domini in Miſſa

De Oratione Dominica, Cap. XXIX.

DIcendum eſt quare Dominica oratio dicatur excelſa uoce, cum cæteræ ſecreta dicantur. Dicit Cyprianus in ſermone de oratione Dominica. Ante omnia pacis doctor atque unitatis magiſter, ſingillatim noluit et priuatim precem fieri. Non ut quis, cum precatur, pro ſe tantum precetur. Non dicimus, Pater meus qui es in cœlis: nec panem meum da mihi hodie: nec dimitti ſibi tantũ unuſquiſque debitum poſtulat, aut in temptationem non inducatur, atq; a malo liberetur, pro ſeſolo rogat. Publica eſt nobis & communis oratio, & quando oramus, non pro uno ſed pro toto populo oramus, quia totus populus unũ ſumus. Deus pacis & concordiæ magiſter, qui docuit unitatem, ſic orare unum pro omnibus uoluit, quomodo in uno omnes ipſe portauit. Hanc orationis legem ſeruauerunt tres pueri in camino ignis incluſi, conſonantes in prece & ſpiritu conſenſionis concordes, declarat ſcripturæ diuinæ fides: Et dum docet, quomodo orauerint, tale dat exemplum, quod imitari in precibus debeamus, ut tales eſſe poſsimus. Tunc (inquit) illi tres quaſi ex uno ore hymnum canebant, & benedicebant Deum. Loquebantur quaſi ex uno ore, & nondum Chriſtus eos docuerat orare. Et idcirco orantibus fuit impetrabilis & efficax ſermo, quia promerebatur Deum pacifica, ſimplex, & ſpiritalis oratio. + Quæ oratio ſic inchoatur, Oremus præceptis ſalutaribus moniti, & diuina inſtitutione formati audemus dicere. Præcepta ſalutaria dicimus Euangelicam doctrinam: dicimus inſtitutionem

Cyp. ſerm. 6.

Oramus non ſingulariter, ſed communiter.

Daniel. 3.

Oratio trium puerorum in camino ignis

Diuina inſtitutio.

nem diuinam, traditionem quam ipſe dignatus eſt tradere in conficiendo ſacramento corporis & ſanguinis. Vnde idem qui ſuprá, in ſermone de ſacramento dominici calicis, Cæcilio. Quanquàm ſciam, frater chariſsime, Epiſcopos plurimos, Dominicis Eccleſijs in toto mundo diuina dignatione præpoſitos, Euangelicę ueritatis, ac Dominicæ traditionis tenere rationē, nec ab eo quod Chriſtus magiſter & præcepit & geſsit, humanam & nouellam inſtitutionem docere, & reliqua. Et iterum in eodem. Ab Euangelicis autem præceptis omnino non recedendum eſse, & eadē quæ magiſter docuit & fecit, diſcipulos quoq; obſeruare & facere debere. + Vbi Cyprianus ait: Euangelicæ ueritatis, & in poſterioribus: ab Euangelicis autem præceptis omnino non recedendum eſse: Euangelicam doctrinā monſtrat, ubi dicit, Ac dominicæ traditionis tenere rationē: Et in ſequentibus, Eadē quæ magiſter docuit & fecit, Dominicā inſtitutionē. Qua audacia intrandum ſit ad orationem dominicā, demonſtratū eſt, id eſt, poſtq̃ præcepta ſalutaria, id eſt, Euangelica, mundauerint cor noſtrū, et formauerint diuina inſtituta, quæ dicimus in loco, ubi ſcriptum eſt, Accipiens panem in ſanctas ac uenerabiles manus ſuas, et reliqua. Audemus intrare ad orationē dominicā, ubi nō tantū quod nō eſt, præſumptuoſe intrandū ad eū, ſed cum reuerētia et ſereno corde. In recordatiōe ſeptimæ diei, quādo Chriſtus quieuit in ſepulchro, agit dominica oratio, quæ ſeptē petitiones cōtinet. In q̃ ſeptimo die laborabāt Apoſtoli triſtitia ac metu Iudęorū, et (ni fallor) orabant ut libarent̄ a malo: et conſecuti ſunt quod orabāt reſurrectione Domini. Oret et nūc ſancta Eccleſia, quaſi in ſeptima die, quando iā quieſcentib. animabus ſanctorū: inſtat ieiunando, uigilando, orando, certādo in Charitate, ne abrumpat̄ periculis huius mundi a ſpe cęleſtiū gaudiorū. Quis eſt qui nō deprecetur, quādiu hic eſt in præſenti ſæculo, ut liberet̄ a malo? Nec hoc negligenter curandū eſſe, ut ante participationē corporis & ſanguinis domini interueniat oratio: Quæ nos purget a peccatis, ne indigne manducemus et bibamus corpus Domini. Quomodo cōpleatur oratio dominica in ſeptima petitione, Idē qui ſupra, oſtendit in libro de oratione dominica, dicēs. Poſt iſta omnia in cōſummatione oratiōis, uenit clauſula uniuerſas petitiones et preces noſtras collecta breuitate concludens: In nouiſsimo enim ponimus, Sed libera nos a malo. Cōpręhendēs aduerſa cuncta, quæ cōtra nos in hoc mūdo molitur inimicus, a quibus poteſt eſſe firma tutela, ſi nos liberet Deus: ſi deprecantibus atq; implorantibus opem ſuam præſtet. Quando autem dicimus, Libera nos a malo, nihil remanet quod ultra adhuc debeat poſtulari, quando ſemel protectionem dei aduerſus malum petamus. Qua impetrata, contra omnia, quæ diabolus in +mundū operatur, ſecuri ſtamus et tuti. Quis enim ei de ſęculo metus eſt, cuius deus tutor eſt. Quid nimi-

Cyp. lib. 2. epiſtol. 3.

Non eſt recedendum ab inſtitutiōe Chriſti.

Audemus dicere, Pater noſter &c.

Pater noſter dicitur in memoriam ſepulturi Domini.

Sed libera nos a malo.

Cypri. ſerm. 6.

+ mundo.

nimirũ,fratres dilectiſsimi,ſi oratio talis eſt,quã deus docuit,qui ma
giſterio ſuo omnem precem noſtram ſalutari ſermone breuiauit.
Hoc iam per Eſaiam Prophetã fuerat ante prædictum,cum plenus
ſpiritu ſancto,de dei maieſtate ac pietate loqueretur. Verbum con-
ſummans (inquit) & breuians in iuſtitia , quoniam ſermonem *Eſaiæ.10.*
breuiatum faciet Deus in toto orbe terræ. Quando dicit Cy-
prianus, quod illa una petitione concluſa ſit omnis oratio noſtra,id
eſt,Sed libera nos a malo.In eo poſſumus intelligere,poſſe ſignifica
ri per finẽ orationis finẽ noſtræ perſecutionis.Sequens oratio,expo Oratio Canonis.
ſitio eſt nouiſsimæ petitionis.Illa dicit,Sed libera nos a malo.Iſta di Libera nos
cit,a quibus malis,Scilicet præſentibus, præteritis & futuris. Et ut quæſumus etc.
non ſit domus uacans,precatur pax a Deo intercedentibus ſanctis.

Igitur ſubditur, Et da pacem in diebus noſtris.Nulla pax tutior
quam obædire domini præceptis:Declinare a malo & facere bonũ.
Inde dicit Propheta. Declina a malo & fac bonum . Et Apoſtolus. *Pſalm.36.*
Odientes malum,adhærentes bono.Replicat in ſequentibus eandẽ
orationem. Nõ ſe confidit ſuis meritis hoc poſſe impetrare apud de *Roma.12*
um:quapropter dicit , Vt ope miſericordiæ tuæ adiuti : Ac deinde
ſubdit apertius,a quibus malis precetur erui,uidelicet ut a peccato ſi-
mus liberi:& quam pacem precetur, ſubdit iterum , Et ab omni per
turbatione ſecuri. Quod nõ poteſt fieri niſi ſtudeatur uirtutibus. Vt
diximus,nihil aliud continet ſequens, niſi ut exponat commemora-
tam petitionem. Poſſunt tres articuli præſentis orationis coaptari
tempori triduanæ ſepulturæ domini. Ac ideo hoc ſolum de Miſſa
poſſe intelligi. Celebrari in paraſceue pro tribus continentibus tri-
bus diebus ſepulturæ.

De Præſentatione Subdiaconorum , ut ſuſcipiant corpus
domini de altari, Cap. XXX.

HOc officiũ ad memoriam ducit deuotiſsimas mẽtes,
quæ ſeipſas præſentauerũt in exequijs ſepulturæ do Mulieres circa ſepulcrum Angelos uiderũt.
mini,Præſentantibus ſe ſanctis mulieribus ad ſepul-
chrum domini,inueniũt ſpiritum rediſſe ad corpus,
& angelorum uiſionem circa ſepulchrum , ac annun *Lucæ.24.*
ciant Apoſtolis quæ uiderãt.De quo utilem admonitionem dat Be
da in tractatu ſuper Lucã.Quomodo(inqt)poſito in ſepulchro cor- *Ioan.20.*
pore ſaluatoris,angeli adſtitiſſe legunt:Ita etiã celebrandis eiuſdẽ ſa Angelorũ præſẽtia in Miſsa
cratiſsimi corporis myſterijs,tempore conſecrationis aſsiſtere ſunt
credendi, monente Apoſtolo. Mulieres in Eccleſia uelamẽ habere 1.Corinth.11.
propter angelos.Cũ timerent autẽ et declinarent uultũ in terrã,dixe *Marc.16.*
runt ad illas.Quid quæritis uiuentẽ cũ mortuis, non eſt hic,ſurrexit
a mortuis:Nolite(inquiũt)cũ mortuis,hoc eſt,in monumento, qui lo
cus eſt proprie mortuorum,quærere eũ,qui ad uitam iam ſurrexit a
mortuis. ✠ Et nos exemplo deuotarum Deo fœminarũ, quoties Ec

cleſiā intramus, myſterijs cæleſtibus appropinquamus, ſiue propter angelicæ præſentiā uirtutis, ſeu propter reuerentiā ſacrę oblationis, cū omni humilitate & timore debemus ingredi. Ad conſpectū quippe angelorū, uultum declinamus in terrā, cum ſupernorū ciuiū quæ ſint gaudia æterna contemplantes humiliter, nos cinerem eſſe terramq́ recolimus. Poſt hęc præſentat ſe Subdiaconus cū patena ſua ad ſepulchrū domini, quā accepit a Subdiacono ſequente, qui ad memoriā (ut ſupra diximus) reducit ſanctarū fœminarū ſtudioſiſsimū affectum circa ſepulturam domini. Non eſt mirandum, ſi ſanctæ

Fœminę iunctæ in ordinatione Diaconis. fœminę iungant in officio Diaconis: cū Paulus eas coniungat in ordinatione eis. Scribit ad Timotheū. Poſt ordinationē Diaconi mulieres ſimiliter pudicas, et reliqua. In omni admonitione ordinatio-

1. Tim. 3. nis uult eas ſimiles eſſe diaconis. Qua de cauſa ſint ſeiunctę a conſortio Diaconorum, cum Paulus eas coniungat ordinationi illorū: & Subdiaconis ſuccedant, de quibus nihil dixit Paulus noſter, quæ caſte uolunt uiuere. Nā & in choro Apoſtolorū legimus fœminas fuiſ-

1. Cor. 9. ſe. Vnde Paulus ad Corinthios. Nunquid non habemus poteſtatē mulieres circunducendi, ſicut & cæteri Apoſtoli, et fratres dñi et Ce-

Pax uobis. phas? + Poſtq́ ſacerdos dicit, Pax uobis, ponuntur oblatę in patena. Poſtquam enim Chriſtus ſua ſalutatione lætificauit corda diſcipulorū, uota fœminarū completa ſunt, percepto gaudio reſurrectionis.

De immiſsione panis in uinum, Cap. XXXI.

Varietas circa immiſsionem hoſtiæ in calicem. IMmiſsionē panis in uinum cerno inter quoſdā uarie actitari. Ita ut aliqui primo mittant de ſancto in calicē, et poſtea dicāt, Pax domini: E contra aliqui reſeruent immiſsionem, uſq́ dū pax celebrata ſit & fractio panis. Ac ideo ſtudet paruitas mea, ut uerba libelli Romani de eadem re ponam, et quod a domino impetrare potero, ut opinor, in indagine memoratę rei pro-

Traditio libelli Romani. mam. Dicit libellus memoratus, Cū dixerit: Pax domini ſit ſemper uobiſcum, mittat in calicem de ſancto. + Vt reor non fruſtra corporalis uita ex ſanguine conſtat & carne, Quamdiu autem duo uigent in homine ſpiritus adeſt. In iſto officio monſtratur, ſanguinem fuſum pro noſtra anima, & carnem mortuam pro noſtro corpore, redire ad propriam ſubſtantiam; atque ſpiritu uiuificante uegetari hominem nouum, ut ultra non moriatur, qui pro nobis mortuus fuit et

Crux per particulam oblatæ ſuper calicē. reſurrexit. Crux quæ formatur ſuper calicem particula oblatæ, ipſum corpus nobis ante oculos proſcribit, quod pro nobis crucifixum eſt. Ideo tāgit quatuor latera calicis, quia per illud, hominum

Fiat hæc commixtio corp. & ſanguinis. genus quatuor climatum, ad unitatem unius corporis acceſsit & ad pacem Catholicæ Eccleſiæ. Talia uerba ſacerdos hoc agendo profert, Fiat commixtio corporis & ſanguinis domini, accipientibus nobis

nobis ad uitam æternam. Quæ uerba precantur, ut fiat corpus domini præſens oblatio per reſurrectiouem, per quam ueneranda & æterna pax data eſt, non ſolum in terra ſed etiam in cælo.

Tunc ceſſauerunt murmurare operarij uineæ, horæ primæ, Tertiæ, & Sextæ.

De pacis oſculo, Cap. XXXII.

TVnc data eſt pax, quam promiſerunt angeli, in ſacratiſſima nocte, dicẽtes: Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis. Eandem ſacerdos nunc ad memoriam reuocat, dicens. Pax domini ſit ſemper uobiſcum. Eandem populus inſequitur per baſia blanda. Æſtimo ſecundum hunc ſenſum, quod non erret, ſi quis ſancta primo ponat in calicem, & dein dixerit, Pax domini ſit ſemper uobiſcum: Saluo magiſterio Didaſculorum. Sequitur in libello memorato. Sed Archidiaconus pacem dat Epiſcopo prior, deinde cæteri per ordinem & populus. Tunc Pontifex rumpit oblatam ex latere dextero, & particulam quam rumpit ſuper altare relinquit: Reliquas uero oblationes ponit in patenam quam tenet Diaconus. Et poſt pauca tunc Acolyti uadunt dextra leuaque per Epiſcopos circa altare, reliqui deſcendunt ad Presbyteros ut frangant hoſtias. Patena præcedit iuxta ſedem, ferentibus eam duobus Subdiaconibus Regionarijs ad Diaconos ut frangant. Et iterum poſt aliqua. Expleta confractione, Diaconus minor, leuata de Subdiacono patena, fert ad ſedem ut communicet Pontifex. Qui dum communicauerit de ipſa quam momorderat, ponit inter manus Archidiaconi in calicem. Si hoc ita agitur in Romana Eccleſia, ab illis poteſt addiſci, quid ſignificet bis poſitus panis in calicem. Non enim uacat a myſterio, quicquid in eo officio agitur, iuxta conſtitutionem patrum. Quod nobis uidetur poſſe ſignificare immiſsio panis in uinũ, & pax populo porrecta per uocem ſacerdotis, magiſtris obtulimus ad dilucidandum. Contentum me oportet eſſe de pace, in eo quod Innocentius de ea ſcribit, ad Decentium Epiſcopum in Decretalibus, primo capitulo, propter auctoritatem tanti uiri. Pacem igitur aſſeris ante confecta myſteria quoſdam populis impartiri, uel ſibi inter ſe ſacerdotes tradere: Cum poſt omnia, quæ aperire nõ debeo, pax ſit neceſſario indicenda, per quam conſtet, populum ad omnia, quæ in myſterijs aguntur atque in Eccleſia celebrantur, præbuiſſe conſenſum: ac finita eſſe, pacis concludentis ſignaculo demonſtrentur. ✠ Interrogatus ſum ab aliquibus, quare non ſibi inuicem porrigant oſcula uiri & fœminæ, in officio Miſſæ. Quibus quamuis tunc non reſponderem, reſpondendum nunc fore arbitror. Carnales amplexus, quibus iunguntur ſæpiſsime uiri et fœminę,

Marginal notes: Dare pacem per oſculum. — Particula oblatæ in altari. — Communicatio poſt fractionem. — *Partem huius Decretalis recitat Gratianus in diſt. n. c. fi. Et de conſ. diſt. 2. c. Pacem.* — Quare non oſculantur in Miſſa uiri & fœminæ mutuo, ſed ſequeſtrantur.

uitandi ſunt in Eccleſiæ conuentu. Ac ideo ſequeſtrantur uiri & fœminæ in Eccleſia, Non ſolum ab oſculo carnali ſed etiam ſitu locali. Ab his perſonis dantes oſcula mutuo in Eccleſia, quæ nullam titillationem libidinoſæ ſuggeſtionis cogunt excitare.

De Agnus Dei, Caput. XXXIII.

Deprecatio per Agnus Dei.

SErgius Papa conſtituit, ut Agnus Dei cantarent: ſicut ſcriptum eſt in geſtis Pontificalibus. Hic ſtatuit, ut tempore confractionis Dominici corporis, Agnus Dei a clero & populo decantetur. Deprecatio eſt pro populo, qui ſumpturus eſt corpus domini, ut miſericordia innocentis agni peccata ſubitanea & irruentia auferantur, ſcilicet cogitationum uerborūq́;: Et ſicut paſsione ſua totius mūdi tulit offenſa, Ita & nunc Eccleſia, quæ eū ſuſceptura eſt per Euchariſtiā. Antiphona ſequēs, id eſt, uox reciproca, iura fraternitatis cuſtodit: ut unuſquiſq; alterius utilitati ſtudeat, & curet prouocare ad gaudia reſurrectionis. Quē typum geſſerunt illi duo, qui dominū cognouerūt in fractione panis, et illico perrexerūt Hieruſalem, et inuenerunt congregatos undecim, et eos qui cum ipſis erant dicentes: Surrexit uere dominus & apparuit Simoni. Et ipſi narrabant quæ geſta erant in uia, & quomodo coguouerunt eum in fractione panis. Illi nempe cantauerunt Antiphonam, uiciſsim narrando de reſurrectione domini.

Quid repreſentat Antiphona poſt Communionem?

Luce, 24.

De Euchariſtia, Caput XXXIIII.

Vnitas Eccleſiæ in ſumptione Euchariſtiæ

EVchariſtia ſumenda eſt poſt oſculum pacis. Sicut unus panis ſumus in Chriſto, ſic & unum cor debemus habere. Ipſa unitas ut teneatur, admonetur per oſcula pacis. Vnde Beda in tractatu ſuper Lucā, Nequiſq̄ ſe Chriſtū agnouiſſe arbitrel, ſi eius corporis particeps nō eſt, id eſt, Eccleſiæ, cuius unitatē in ſacramento panis commēdat Apoſtolus dicens. Vnus panis unū corpus multi ſumus*. Per Euchariſtiā Chriſtus in nobis manet, et nos in illo per aſſumptū hominē. Ipſe eſt deus pacis per quē ſunt pacata cœleſtia et terreſtria. Sunt ēm̄ intra ſanctā Eccleſiā, qui raro cōmunicāt, et qui cotidie. Quibus utriſq; dat aptum conſiliū S. Auguſt. ad inquiſitionem Ianuarij de eadem re. Rectius, inquit, inter eos fortaſſe quiſpiam dirimit litem, qui monet, ut pręcipue in Chriſti pace permaneant. Faciat autem unuſquiſq;, quod ſecundum fidem ſuam pie credit eſſe faciendum. Neuter enim eorum abhorreat corpus et ſanguinem domini, ſed ſaluberrimum ſacramentū certatim honorare contendat. Neq; enim litigauerunt inter ſe, aut quiſquam eorū ſe alteri prępoſuit, Zachęus et ille Centurio: cum alter eorum gaudens in domum ſuam ſuſceperit dominum: alter dixerit, non ſum dignus ut

1. Cor. 10. Ioann 6. Ephe. 2. Aug. epiſt. 118. de conſ. diſt. 2. c. Quotidie. Luce. 19. Matth. 8.

ſub tectum meum intres. Ambo ſaluatorem honorificantes, diuerſo & quaſi contrario modo: ambo peccatis miſeri, ambo miſericordiam conſecuti. ✚ Idem exponit Apoſtoli dictum, Qui enim manducat & bibit indigne, iudicium ſibi manducat & bibit. In ſequentibus ita. Inde etenim Apoſtolus indigne dicit acceptũ ab eis, qui hoc non diſcernebant a cæteris cibis, ueneratione ſingulariter debita. Continuo quippe cũ dixiſſet, iudicium ſibi manducat & bibit, addidi, non dijudicans corpus domini. ✚ Vt a ieiunis ſuſcipiatur, idem dicit, in eodem libro. Nanq; Saluator, quo uehementius commẽdaret myſterŋ illius altitudinem, ultimum hoc uoluit infigere cordibus & memoriæ diſcipulorum, a quibus ad paſsionem digreſſurus erat. Et ideo non præcepit, quo deinceps ordine ſumeretur, ut Apoſtolis, per quos Eccleſias diſpoſiturus erat, ſeruaret hunc locum. Nam ſi hoc ille monuiſſet, ut poſt cibos alios ſemper acciperetᷓ, credo quod eum morem nemo uariaſſet. Ex quo tempore debeat ſe ſanctificare homo, ad perceptionem tanti muneris, uetus hiſtoria docet. Dicit in Exodo Dominus Moyſi. Vade ad populum, & ſanctifica illos hodie & cras, Lauentque ueſtimenta ſua, & ſint parati, In die tertio deſcendet dominus coram omni plebe ſuper montem Sinai. ✚ Eodem numero Dauid ſe & pueros ſuos ſanctificatum dixit, ut comedat panes propoſitionis. Ita ſcriptũ eſt in libro Samuelis. Dixit Achimelech ſacerdos, Nõ habeo panes Laicos ad manum, ſed tantum panem ſanctum, ſi mundi ſunt pueri, maxime a mulieribus, mãducent. Et reſpondens Dauid Sacerdoti, dixit ei, Et quidem ſi de mulieribus agitur, continuimus nos ab heri & nudiuſtertius, quando egrediebamur, & fuerunt uaſa puerorum ſancta: Porro uia hæc polluta eſt, ſed & ipſa hodie ſanctificabitur in uaſis. Dedit ergo eis ſacerdos ſanctificatum panem.

1. Cor. 11.

Vt ſuſcipiatur a ieiunis.

Vt ſumatur a ſanctificatis per triduum.

Exod. 19.

1. Reg. 21.

Exemplũ Dauid circa panẽ ſanctum.

De parte oblatæ, quæ remanet in altari, Cap. XXXV.

TRiforme eſt corpus Chriſti, eorum ſcilicet qui guſtauerunt mortem, & morituri ſunt. Primum uidelicet ſanctũ & immaculatum, quod aſſumptum eſt ex Maria uirgine: Alterum, quod ambulat in terra: Tertium, quod iacet in ſepulchris. Per particulam oblatæ immiſſã in calicem, oſtenditur Chriſti corpus, quod iam reſurrexit a mortuis. Per comeſtam a ſacerdote uel a populo, ambulans adhuc ſuper terram. Per relictam in altari uſque ad finem Miſſæ, iacens in ſepulchris uſque ad finem ſæculi. Idem corpus oblatam ducit ſecum ad ſepulchrum, et uocat illam ſancta Eccleſia uicarium morientis, ut oſtendatur non eos debere, qui in Chriſto moriuntur, deputari mortuos, ſed dormientes. Vnde & locus ſepulchrorum Græcè uocatur Cœmiterium, Id eſt, dormi-

Tres partes oblatæ ſecundum triplex corpꝰ Chriſti.

Mortui in Chriſto, dicuntur dormientes.

dormitorium. Vnde & Paulus ad Corinthios. Mulier alligata eſt legi, quanto tempore uir eius uiuit: Quod ſi dormierit uir eius, libera ta eſt. Remanetque in altari ipſa particula uſque ad finem Miſſæ: Quia uſque in finem ſæculi corpora ſanctorum quieſcent in ſepulchris. Munditiam mentis docet corporale, quod remanet in altari poſt domini reſurrectionem, cui debet unuſquiſque ſemper ſtudere accipiens corpus domini, ſed præcipue in fine.

De ultima benedictione, Cap. XXXVI.

Lucæ, ultimo. ET enim dominus ante Aſcenſionem in cælos duxit diſcipulos in Bethaniam, ibique benedixit eos, & aſcendit in cælum. Hunc morem tenet ſacerdos, Vt poſt omnia ſacramenta conſummata, benedicat populo atque ſalutet, dein reuertitur ad Oriẽtem, ut ſe commendet domini aſcenſioni: Dicitq; Diaconus. Ite miſſa eſt. Singularis enim legatio, Chriſtus, miſſa eſt pro nobis ad patrem, habẽs indicia ſecum ſuæ paſsionis. Primo, ut per hęc diſcipulis fidem ſuæ reſurrectionis aſtruat. Dein ut patri pro nobis ſupplicans, quale genus mortis pro mortalium uita pertulerit, ſemper oſtendat. Tertio, ut ſua morte redemptis, quam miſericorditer ſint adiuti, propoſitis ſemper eiuſdem mortis innouet indicijs. Ideoque miſericordias domini inæternum cantare non ceſſent: ſed dicãt

Pſalm. 117. qui redempti ſunt a domino, Quoniam bonus, quoniã inæternum miſericordia eius. Poſtremo ut etiam perfidis in iudicio quam iuſte damnentur, oſtenſa inter alia flagitia etiam uulnerum, quæ ab

Chriſtus aduocatus noſter. eis ſuſcepit, cicatrices denunciet. De qua Legatione dicit Ioannes Apoſtolus. Sed & ſi quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Ieſum Chriſtum iuſtum. Ipſe Ioannes certe uir iuſtus erat & magnus, qui de pectore domini myſteriorum ſecreta biberat: Non tamen dixit: uos habetis. Maluit ſe ponere in numero peccatorum, ut haberet aduocatum Chriſtum, quam ponere ſe pro Chriſto aduocatum, & inueniri inter damnandos ſuperbos. Nec tamen dicendũ, quia Epiſcopi uel Prępoſiti non petant pro populo. Orat enim

Coloſſ. 1. & 4. Apoſtolus pro plebe: orat plebs pro Apoſtolo, Qui dicit, orantes ſimul & pro nobis, ut Deus aperiat nobis oſtium uerbi. Et pro Petro orabat Eccleſia, cũ eſſet in uinculis Petrus, et exaudita eſt. Quomodo

Actor. 12. & Petrus pro Eccleſia, quia omnia pro inuicem membra orant. Ca

Roma. 8. put pro omnibus interpellat, de quo ſcriptum eſt. Qui eſt ad dexte

Quomodo Chriſtus pro nobis interpellat. ram Dei, qui etiam interpellat pro nobis. Vnigenito enim filio pro homine interpellare, eſt apud coæternum patrem, ſeipſum hominẽ demonſtrare: Eique pro humana natura rogaſſe, eſt eandem naturam in diuinitatis ſuæ celſitudinem ſuſcepiſſe. Interpellat igitur pro nobis

nobis dominus, non uoce, ſed miſeratione. ✠ O utinam quando audimus a Diacono. Ite miſſa eſt, mens noſtra ad illam patriam tendat, quo caput noſtrum præceſsit. Vt ibi ſimus deſiderio, ubi deſideratus cunctis gentibus, nos expectat cum ſuo trophæo. Quatenus ſic deſiderando aliquando ad eum peruenire poſsimus, qui ita patrem ſupplicat pro nobis. Volo pater, ut ubi egò ſum, ibi ſit & miniſter meus.

Ioan. 17.

A quo loco incipit officium Miſſæ.

Solet uulgus indoctum requirere, a quo loco totius officij Miſſa inchoetur, ut ſi forte ad totum officium non occurrerit, poſsit ſcire quibus officijs ſe præſentare debeat ſine retractione. Nobis uidetur uocari ab eo loco, ubi incipit Sacerdos ſacrificium offerre Deo, uſque ad ultimam benedictionem, id eſt, ab offerenda uſque ad Ite Miſſa eſt. A tempore ſacrificij Iſidorus officium Miſſæ deputat, inquiens in libro Etymologiarum, Miſſa tempore ſacrificij eſt, quando Catechumeni foras mittuntur clamante Leuita: Si quis Catechumenus remanſit, exeat foras. Et inde miſſa, quia Sacramentis altaris intereſſe non poſſunt, qui nondum regenerati noſcuntur.

Emiſſio Catechumenorum

✠Conſuetudo noſtra tenet, ut Catechumenos repellamus ante Euangelium. Non nihil hoc uidetur ex ratione incumbere, cum procul dubio prædicatoribus gentium præceptum ſit, ut Euangelium eis prædicent. Sed ſacrificio omnino intereſſe non poſſunt niſi renati: Quia neque pro eis oratur a ſacerdote in conſecratione corporis & ſanguinis domini, neque confectum illis porrigitur. Sic orat ſacerdos pro circunſtantibus. Memento domine famulorum famularumque tuarum, & omnium circumſtantium, quorum tibi fides cognita eſt, & nota deuotio. Nondum renati infideles uocantur, non fideles igitur non poſſumus animaduertere pro illis conſtitutam eſſe orationem, in officio cōfectionis corporis Chriſti. Quapropter merito eo tempore recedunt, quo ſacrificium celebratur.

De Vlteriore ultima benedictione, Cap. XXXVII.

Specialis benedictio pro pugnantibus in Quadrageſima.

EST ultima benedictio, de qua nunc agimus, quam potiſsimum frequentamus tempore Quadrageſimali. Hoc eſt, poſt illam ultimam continuatam: in qua ſpiritalis refectio commendatur, reſtat hæc ulterior, de qua nunc (ut diximus) agitur, In qua milites Chriſti commendantur pugnæ, contra antiquum hoſtem. Si omni tempore neceſse eſt paratum eſſe bellicoſum, aduerſus inſidias ſiue impetus inimicorum: quanto magis in procinctu Quadrageſimali tempore ſcit aduerſarius noſter a ſancta Eccleſia ſingulare certamen commiſſum eſſe contra ſe. Ac ideo ✝conſtat fortius ad rapiendum & proſternendum, ſi forte aliquem negligentem inuenerit, Sacerdos noſter, ut prudens Agonotheta, quantum in

✝inſtat.

maiore periculo uidet milites fore, tantum munit eos amplius ſua benedictione. Arma noſtra contra diabolum, ſunt humilitas & cæteræ uirtutes. Vult ſacerdos noſter ut noſtris armis ueſtiti ſimus: propterea iubet per miniſtrum, ut humiliemus capita noſtra Deo, & ita tandem infundit ſuper milites protectionem benedictionis ſuæ.

Inclinate capita ueſtra deo

Benedictio ſacerdotis, morem antiquum tenet, ut in nouiſsimo porrigatur. Iacob patriarcha in nouiſsimo uitæ ſuæ benedixit filijs ſuis. Scriptum eſt in Geneſi. Benedixit ſingulis benedictionibus proprijs, et præcepit eis, dicens. Ego congregor ad populum meum, ſepelite me cum patribus meis. Et iterum: Finitiſq; mandatis quibus filios inſtituebat, collegit pedes ſuos ſuper lectum, & obijt. Similiter ſcriptum eſt de Moyſe, in libro Deuteronomij. Hęc benedictio qua benedixit Moyſes homo Dei filijs Iſrael, ante mortem ſuam. Deniq; & ipſe dominus Saluator (ut ſuperius prætulimus) ante aſcenſionem ſuam in cęlum, benedixit diſcipulis ſuis. Et ut cætera pręteritam ſanctorum patrum exempla, cauſa compēdij breuiter dico. Quando familiarē affatū habemus cum ſeruis Dei, more religionis noſtrę, antecꝗ ſeparemur ab illis, in ultimo benedictionem petimus.

Exempla ultimę benedictionis. — *Geneſ. 49.* — *Deut. 33.* — *Lucæ 24.*

De Miſſa pro mortuis, Cap. XXXVIII.

Cur Miſſa pro defunctis ſine Gloria, Alleluia, & pacis oſculo celebratur.

MIſſa pro mortuis, in hoc differt a conſueta Miſſa, quod ſine Gloria & Alleluia, & pacis oſculo celebratur. Gloria & Alleluia ſuauitatem & lætitiā noſtris mentibus inculcant, Quod cogito + ex hoc dicere, uerbis Origenis explicabo, Scribit idem in Homelia quinta Leuitici lib: Sacrificium uero pro peccato, non fit in oleo. Dicit enim, Non ſuper ponit oleum cum iam pro peccato eſt. Quod ergo pro peccato eſt, nec oleum letitiæ ei, nec thus ſuauitatis imponitur + Nulli dubium quin mors ſit uindicta primi peccati, ac ideo ſine Gloria & Alleluia celebratur, quaſi ſine oleo & thure. Notandum eſt etiam quod officium pro mortuis ad imitationem agitur officiorum, quæ aguntur in morte domini. Iam prætulimus, quod nouimus, quare in officijs paſsionis domini, pacis oſculum non demus: hic neſcimus aliud proferre, niſi quod ibi prælibauimus. Quoniam ibi non agitur oſculum pacis, nec hic agitur. Recordatio mortuorum nuncupatiue agitur ante Nobis quoque peccatoribus. Ibi finitur memoria mortis domini, & inchoatur mors noſtra per confeſsionem peccatorum, ac ideo merito ibi agitur memoria tranſeuntium, qui in domino moriuntur, Chriſtus enim præceſsit eos, nos ſequimur: Solemus eorum memorias generaliter celebrare, Tertia ac ſeptima & Triceſima die: Vnde talem habemus auctoritatem in ueteri teſtamento, Scriptum eſt in libro Numerorum

+ de. — *Dies exequiarum pro mortuis.* — *Num. 19.*

rorum,cap.47.Qui tetigerit cadauer hominis, & propter hoc fuerit immundus ſeptem dies:aſpergatur ex hac aqua die tertia & ſeptima, & ſic mundabitur. In celebratione Triginta dierum, ſuſtulimus Moyſi & Aaron celebratione. Ita ſcriptum eſt in eodem libro,cap.50.Omnis autem multitudo uidens occubuiſſe Aaron, fleuit ſupra eo xxx. diebus per cunctas familias ſuas. Et iterum in Deuteronomio de Moyſe,cap. Cliiij.Fleuerunt que ſuper eum filij Iſrael in campeſtribus Moab xxx. diebus. Immundus propter cadauer hominis, pollutam animam ſignificat mortuis operibus. Purgatio mortui hominis, per ſacrificium ſacerdotis tertia die & ſeptima, congruit naturæ humanæ. Conſtat homo ex anima & corpore.

Num. 20

Deut. 34

Senſus myſticus de diebus exequiarum.

De die Tertia

Anima tribus quaſi quodammodo columnis erigitur, ut diligat Deum ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente: Corpus uero quatuor notiſsimis Elementis ſubſiſtit. Peccatum animæ, quæ neglexit Dei cultum in cogitatione,in uita,& in intellectu:humiliter confitendo, offerimus ſacrificium Deo Tertia die, ut ab his peccatis purgetur. Similiter peccatum, quod corpus geſsit, cupimus purgare quarto die. Poſt tertium diem, id eſt, ſeptimo poſt mortem ſuam. Duobus modis committitur peccatum: aut faciendo ea, quæ non debuimus facere: aut omittēdo ea, quæ debuimus facere. Vſq; ad ſeptimū diem (in quo numero deſignatur uniuerſitas) omnia peccata quæ egit, & non debuit agere deflemus, & pro his rogamus, ſeorſum pro anima, & ſeorſum pro corpore. Deinceps uſq; ad triceſimum, & pro his, quæ modo in ſuperioribus memorauimus: et pro illis, quæ debuit facere, & non fecit. Triginta enim diebus completur menſis. Per menſem deſignatur curriculus præſentis uitæ, ut ex ſtatu Lunæ facile dignoſcitur. Vnde Gregorius in Moralibus Iob, libro octauo. Menſium quippe nomine, dierum collectio & ſumma ſignatur. Per diem ergo unaquaq; actio exprimi poteſt. Per menſem autem, actionum finis innuitur. ✝ Quando ſtudemus, ut opera amicorum noſtrorum ſint plena coram Deo, triginta diebus pro eis ſacrificamus: Non opinor, ut aliquis uelit dicere, quod non liceat nobis orare quotidie, & ſacrificare Deo pro mortuis: Sed q̄d agitur in tertia, & ſeptima, et triceſima die, publice agitur, & generaliter ab omnibus amicis, ac conuenitur ſimul ad hoc in precibus Miſſarum atq; Eleemoſynis & cæteris bonis ſtudijs. Legimus in hiſtoria Anglorum, quendam presbyterum opinatum eſſe de fratre ſuo, quod mortuus eſt in prælio, qui tamen non erat mortuus, ſed uulneratus ac uinculatus. Mox memoratus presbyter non expectauit tertium diem, neq; ſeptimum, neq; triceſimū, ſed frequentiſsime celebrauit pro eo Miſſas. Tempore Miſſæ, quotidie ſoluta ſunt uincula uulnerati. Scriptū eſt in uolumine memorato, lib. iiij. cap. xxiij. Cumq; uidiſſet qui emerat eum, uinculis non potuiſſe cohibere, donauit

De die ſeptima.

De die triceſima.

Orare quotidie pro mortuis.

Ex hiſtoria Anglorum.

nauit ei facultatem redimendi, ſi poſſet: A tertia autẽ hora quando Miſſæ fieri ſolebant, ſæpiſsime uincula ſoluebantur. At ille iureiurãdo ut rediret, uel pecuniam pro ſe mitteret. Et poſt pauca. Qui poſt hæc in patriam reuerſus, atq; ad ſuum fratrem perueniẽs: replicauit ex ordine cuncta quæ ſibi aduerſa, quæ uel in aduerſis ſolatia perueniſſent. Cognouitq; † eo reuertente eo, illis maxime temporibus ſua fuiſſe uincula ſoluta, quibus pro ſe Miſſarum fuerant celebrata ſolennia. † Solet uulgus requirere, ſi pro omnibus Chriſtianis licitum ſit, Miſſam celebrare. Quibus Auguſt. reſpondet in libro Enchiridion. Necq; negandum eſt, defunctorum animas pietate ſuorũ uiuentium releuari, cum pro illis ſacrificium mediatoris offertur, uel eleemoſynæ in Eccleſia fiunt: Sed eis hęc proſunt, qui cum uiuerent, hęc ſibi ut poſtea poſsint prodeſſe meruerunt. Eſt enim quidã uiuendi modus, nec tam bonus, ut non requirat iſta poſt mortẽ: nec tam malus, ut ei non proſint iſta poſt mortem. Eſt uero talis in bono, ut is hæc non requirat: & eſt rurſus talis in malo, ut nec his ualeãt, cum hæc uita tranſierit, adiuuari. Quo circa hic omne meritum comparatur, quo poſsit poſt hanc uitã releuari quiſpiã uel grauari. Et paulo poſt. Cum de ſacrificio, ſiue altaris ſiue quarumcunq; eleemoſynarum, pro baptizatis defunctis omnibus offeruntur, pro ualde bonis gratiarum actiones ſunt: Pro non ualde malis, propitiationes ſunt: Pro ualde malis, etiamſi nulla ſint adiumenta mortuorum, qualeſcunq; uiuorum conſolationes ſunt. Quibus autẽ proſunt, aut ad hoc proſunt, ut ſit plena remiſsio: aut certe ut eis tolerabilior fiat ipſa damnatio. Vnde iterum ad Paulinum, de cura pro mortuis gerẽda cap. 2. Quamuis nõ pro quibus fiunt omnibus proſint, ſed eis tantum, pro quibus dum uiuunt comparatur ut proſint. Sed quia non diſcernimus qui ſint, oportet ea pro regeneratis omnibus facere, ut nullus eorũ prætermittatur, ad quos hæc beneficia poſsint et debeãt peruenire: Melius enim ſupererũt iſta eis, quibus nec obſunt nec proſunt, q̃ eis deerunt quibus proſunt † Anniuerſaria dies ideo repetitur pro defunctis, quoniã neſcimus, qualiter eorũ cauſa habeatur in alia uita. Sicut ſanctorũ Anniuerſaria dies, in eorum honore ad memoriam nobis reducitur, ſuper utilitate noſtra: ita defunctorũ ad utilitatem illorum & noſtram deuotionem implendã: credendo eos aliquando uenturos ad conſortium ſanctorum. Alioqui omni tempore bonũ eſt orare pro defunctis, etiam ſi neſciatur dies defuncti, per obliuionẽ ſeu per ignorantiã, uel prętermittatur propter occupationẽ aliquã terrænam: Agatur tamen eorum ſolennitas, iuxta decretũ deuotiſsimarũ mentium: Credo apud eũ, apud quem non eſt uiciſsitudinis obumbratio, acceptum eſſe quaſi Anniuerſaria ſit.

Margin notes: 4 ex | Aug. in Enchi. cap. 110 | Quibus proſint poſt mortẽ Exequiæ. | Pro omnibus fieri ſacrificia. | Cur Anniuerſaria dies peragitur.

Hæc Amalarius, Archiepiſcopus Treuerẽſis de Officio Miſſæ.
Ad Ludouicum Pium Imp. ante annos DCC.

VVALA.

VVALAFRIDI STRABONIS, DE EXORDIIS ET INCREMENTIS RERVM ECCLESIASTICArum, Liber Vnus.

VVALAFRIDI VITA EX TRITEMIO.

VValafridus Abbas ſancti Galli in † Sueuia, natione Germanus, uir in diuinis ſcripturis ſtudioſus, & in ſæcularibus literis, omnium ſuo tempore doctiſsimus, ingenio & eloquio clarus, carmine ualens & proſa, monarcha diſciplinæ regularis, & multorū pater cœnobitarum. Scripſit ad ædificationem omnium fidelium deuote legentium. †Heluetia.

Vitam ſancti Galli proſaice.	lib. 1.
Eandem poſtea metrice.	lib. 1.
De officijs diuinis.	lib. 1.
Epiſtolas plures ad diuerſos.	

Alia quoq; nonnulla ſcripſiſſe dicitur, quæ ad manus noſtras non uenerunt. Claruit temporibus Auguſti Tiberij Imperatoris Romanorum tertij circa annos domini DCC. COCHLÆVS. At patet ex cap. huius libri octauo, ubi de Ludouico Pio Imp. Et ex cap. XXII. Vbi de Carolo Magno fit mentio: Non eſſe hunc Authorem uſq; adeo antiquum, ſicut Tritemius (qui forte non totum perlegit hunc librum) cenſuit. Contemporaneus tamen Amalario fuit. Ideo in editione ei merito coniungitur.

CARMEN AVTHORIS.

Hoc opus exiguum Vualafridus pauper hebeſq;
Collegit, Patrum dogmata lata ſequens.
Sed non ſponte ſua tam magnos uenit in auſus,
Dura Reginberti iuſsio adegit eum.
Si quid in hoc Lector placet, aſsignare memento
Id Domino: Quicquid diſplicet, hocce mihi.

REVERENDISS. IN CHRISTO PATRI PRINCIPIQVE AC DOMINO D. CHRISTOPHORO, EPISCOPO CONSTANTIENSI

&c. Domino ſuo Gratioſo, Ioannes Cochlæus.

S. P. D.

QVoniam multis iam annis moleſti & rebelles facti fuerunt antiquæ Religioni & Iuriſdictioni Ampliſſimæ Diœceſis tuæ Conſtantienſis complures populi: qui antea mox a principio agnitæ Chriſti fidei Epiſcopum Conſtantienſem, ita Ordinarium Paſtorem ſuum reuerenter ſuſceperunt, & in eius doctrina fideq; ſanctis in antiquo Chriſtianæ pietatis cultu profectibus et incremẽtis, laudabiliter proceſſerũt, ut uere dicere potuerint de illa fide & religione ſua, (quæ utiq; uera erat ſapientia) quod ipſis uenerint omnia bona pariter cum illa, et innumerabilis honeſtas per manus illius. Quantæ enim Vrbes, præclaræ et magnæ, opibus & Magiſtratibus legibuſq;, poſt ſuſceptam Chriſti fidem in tua Diœceſi exortæ ſunt, & in omnibus bonis profecerunt: quæ antea barbaricis moribus inculti fuere pagi, aut ſquallentes & ſyluis obducti campi? Vltra communia uero hæc religionis & ciuilis conuerſationis, agrorumque culturæ & commerciorum bona, eam quoque gloriam conſecuta eſt Conſtantia, Ciuitas Epiſcopatus tui præcipua, ut ante annos C x x x. meruerit in Generali Concilio uidere, omnium Nationum quæ ſub cœlo ſunt in toto ubiq; orbe Chriſtiano homines, in unitate Catholicæ fidei inſimul congregatos, uná cum ſplendidiſsimo Papæ Ioannis XXIII. & Sigiſmundi Ro. Imperatoris, ac tot Principum, Cardinaliumq; & Epiſcoporum atq; Abbatum et Nobilium comitatu, ut nulla in tota Germania ſuperiore ciuitas uiderit unquam Concilium aut ullam congregationem celebriorẽ. Intra paucos uero annos per nouas hæreſes, immo per male renouatas eas ipſas hæreſes: quæ in eodem illo Concilio, legitimo iuris ordine ſeruato, condemnatæ fuerunt (ſumpto ibi publice de duobus pertinacibus hæreſiarchis per brachium ſæculare ignis ſupplicio) ita degenerauit populus Conſtantienſis a priſca maiorum ſuorum fide & religione, per nouos concionatores, ut reiecto proprio et ordinario paſtore ſuo, atq; etiam poſthabito ſummorum Eccleſiæ capitum, Papæ & Imperatoris reſpectu & mandato, elegerit ſibi rapaces lupos & fraudulentas uulpes, quibus & Reipub. & animarum ſuarum ſalutem potius credidit atq; commendauit, quam legitime inſtituto Paſtori, & utriq; ſummæ in Eccleſia authoritatis poteſtati. Et hinc iuſto Dei iudicio ingra-

*uiſsima incidit mala, in reprobum ſenſum traditus, ut ſub falſo Euange-
lij prætextu, quem prætendebant inani loquacitate nouarum ſectarum
Prædicatores, ueri prorſus obliti fuerint Euãgelij: In quo Chriſtus ipſe
dicit. Qui intrat per oſtium, Paſtor eſt ouium, et oues illum ſequuntur,* Ioann. 10
*alienum autem non ſequuntur, ſed effugiunt ab eo, quia non nouerunt no-
cem alienorum. Et Apoſtolus eius Paulus pie præmonuit, ut omnis ani-* Rom. 13
ma ſublimioribus poteſtatibus ſubdita ſit, & non reſiſtat Dei ordina- Hiere. 2.
*tioni. Cum igitur præclara iſta ciuitas, Dei relicta ordinatione anti-
qua (in qua erat fons aquæ uiuæ) foderit ſibi ciſternas diſsipatas, quæ
aquam uiuam extra Eccleſiam in ſchiſmate & hæreſi continere non ua-
lent: incurrit ipſo facto excommunicationem, malũ certe grauiſsimum.
Cui iuſtiſsima Cæſareæ Maieſtatis ira & indignatio, aliam ſuperad-
didit pœnã Banni Imperialis, propter diuerſos contumaciæ ac rebellio-
nis exceſſus. At miſericors & miſerator Dominus oportune conuertit
nuper corda hominum, ut cogitarent, in ſe reuerſi (ſicut de filio prodigo
legitur) unde excidiſſent agerentꝗ pœnitentiam, qua ſalubriter e tantis
malis emergerẽt, ſubijcientes ſe ultro quamſupplicíſsime Pijſsimo Regi
Romanorũ Vngariæꝗ & Bohemiæ &c. FERDINANDO, ut* Luce 15
*Archiduci Auſtriæ, & omni Poſteritati eius in perpetuum: Quod eis
fauſtum fœlixꝗ ſit in ſempiternum precor. Nulla enim alia ratione fœli
cius aut facilius emergere, & Reipub. ſuæ animarumꝗ ſuarum ſaluti
cõſulere potuiſſent. Faxit Deus Opt. Max. ut hoc ſuo exemplo proſint
multis alijs Germaniæ ciuitatibus, ad ſalutarem reuerſionem pacemꝗ et
obedientiam, & ex animo dicant omnes: Deus a quo ſancta deſideria,
recta conſilia, & iuſta ſunt opera, da ſeruis tuis illam, quam mundus da
re non poteſt, pacem &c. Vt igitur & ego, pauperculus licet & priua-
tus homuncio, publicæ huic fœlicitati deuote congratuler, Reuerendiſs.
Dignitati & Amplitudini tuæ, uelut legitimo paſtori tot ouium perdi
tarum, in antiquum Chriſti ouile, poſt tot errores & euagationes, rede-
untium: dedico deuote ac ſuppliciter, priſtinæ religionis Chriſtianæ ſcri
ptorem antiquum, cumꝗ ſolida pietate ac eruditione præclarum, Vuala
fridum Strabonem, Abbatem quondam Celeberrimi Monaſterij S.
Galli: uelut domeſticum Doctorem, e proximo, non e longinquo accerſi
tum, tanꝗ teſtẽ ueræ doctrinæ in toto Diœceſi tua antiquitus approba
tæ ocularem. Quẽ exhibuit hic mihi oportune pius & eruditus uir, Ioan
nes Chryſoſtomus, Ordinis S. Benedicti in monte S. Iacobi Moguntiæ:
ut Amalario ac reliquis ueteris obſeruationis Catholicæ aſſertoribus
in unum uolumen adiungatur. Bene uale Ampliſsime ac Doctiſsime
Præſul, & qualecunꝗ hoc meum ſtudium congratulandiꝗ officiũ, uelut
boni ominis auſpicijꝗ precationem, gratioſe in bonam partem accipe.*

ELENCHVS CAPITVLORVM WALAFRIDI.

Præfatio Authoris.

1 De Exordijs templorum & altarium.
2 Qualiter religiones diuerſæ ſe inuicem imitatæ ſint, & quid commune habuerint, quid diuerſum.
3 De profectu Religionis Chriſtianæ.
4 In quas plagas cœli orationes uertantur.
5 De uaſis quæ ſimpliciter ſigna dicuntur.
6 Expoſitio Nominum quorundam, ſacris rebus adiacentium.
7 Quomodo Theotiſce Domus Dei dicatur.
8 De Imaginibus & picturis.
9 De Templis & altaribus dedicandis.
10 Quid fieri debeat in locis Deo conſecratis.
11 Quid item fieri non debeat.
12 De orandi modis ac diſtantia uocum.
13 Quibus proſit cultus diuinus & quibus non.
14 Iuſtas oblationes, & magis uirtutes, quam corporalia munera Deum deſiderare.
15 De oblationibus ueterum.
16 De ſacrificijs Noui Teſtamenti, & cur mutata ſint per Chriſtum ſacrificia.
17 De uirtute Sacramentorum, & cur ab eis criminoſi ſuſpendantur.
18 Quid offerendum ſit in altari.
19 Non ab alijs quam Ieiunis communicandum.
20 Quod alij rarius, alij crebrius, alij quotidie communicandum dicant.
21 Vtrū ſemel uel ſæpius in die offerre cōueniat et cōmunicare.
22 De ordine Miſſæ & offerendi ratione.
23 De Tempore Miſſæ.
24 De uaſis & ueſtibus ſacris.
25 De Horis Canônicis & genuum flexione, De hymnis item et Cantilenis & incrementis eorum.
26 De Baptiſmi incremento & merſione & cauſis Baptizandorum.
27 De decimis dandis.
28 De Letanijs agendis.
29 De Aqua ſparſionis.
30 De benedictione Cerei.
31 Comparatio Eccleſiaſticorum ordinum & ſæcularium.

Eiuſdem

EIVSDEM AVTHORIS PRÆFATIO.

IN nomine Dei patris & filij & Spiritus Sancti. De
miniſtris Eccleſiæ & miniſterijs ipſorum, necnon
& de multiplicibus Sacramentorum, officiorum, et
obſeruationum rationibus: multi multa dixerunt:
ita ut pauca uel pene nulla remanſerint, quæ nō iam
per illuminationem Spiritus Sancti, ſint demonſtra
ta: non ſolum qualiter debeant fieri, uerumetiam quomodo ſingula
myſtice debeant uel poſsint intelligi, diligēti examinatione excuſſa.
Quorum omnium copiam, cum ſecundum ſolertiſsimum in rebus
Eccleſiaſticis ſtudium tuum, & libris habeas, & memoria comprehē
ſam, o uenerande in Chriſto pater, Reginberte, ſalubri curioſitate ar
dens, quędam non a prioribus penitus omiſſa, ſed breuius quam uo
lucras tacta, a me addi deſideras: quaſi aliquid illos aufugerit, quod
nos poſsimus inſpicere: cum potius uere fateri debeamus, omnia quę
illi inuenta, nobis ſcriptis ſuis reliquerunt, nec ipſa diſcendi inſtan-
tia nos aſſequi poſſe. Sed eſt quod huiuſcemodi in cœptis, me timi
dum conſoletur, dum conſydero illos difficilioribus intentos, leuio
ra tranſiſſe, & putaſſe nobis operta, quę ſibi pro ſenſus ſui uiuacitate
uidebantur perſpicua. Scribam igitur, inquantum Dominus de
derit facultatem, ſicut ex authenticorum dictis, quæ adhuc attigi-
mus, addiſcere potui, de quarundam Eccleſiaſticarum exordijs &
cauſis rerum, et unde hoc uel illud in conſuetudinem uenerit, et quo
modo proceſſu temporis auctum ſit, indicabo: habiturus & ſi non
pro ſcientia laudem, tamen pro obediētia certam mercedem.

Spiritus humilitatis in autore.

Argumentū Libri.

Et primum de ſacris ædibus, in quibus ipſa cele
brantur ſacra, dicendum ui-
detur.

DE EXORDIIS TEMPLORVM ET ALTARIVM.

CAPVT PRIMVM.

Altaria antiquiora tabernaculo & templo.

A *Ltaria quidem, Noe, Abraham,* Iſaac,& Iacob, Domino (ut legitur) extruxerunt. Moyſes uero primus tabernaculum,iuxta exemplar diuinitus ſibi demonſtratum,in deſerto Synai, filijs Iſrahel de ſeruitute Ægyptia liberatis erexit. Salomon quoq; longo iam tempore eodem populo in terra repromiſsionis degente, et regię dignitatis apice,gentibus circũpoſitis præminente,templum illud mirificum,in Hieruſalem(quam Dauid Pater eius caput regni inſtituit) magnis ædificauit ſumptibus, & diuerſis dotauit ornatibus. In quorum utroq;,tabernaculo uidelicet ac templo, & arca teſtamenti,& altaria cum utenſilibus ſuis, aliæq; ſpecies, religioni illius temporicongruæ,fuiſſe leguntur:tam multiplices & tam conſulta ratione prouiſę,ut quicquid modo ſpiritalibus Eccleſię celebratur in ſtudijs,totum in illis conſtructionum figuris pleniter,& (ut ita dicam) conſignanter deliniatum atq; conſtructum uideatur. Paganos etiam templa feciſſe dijs ſuis, uel potius dæmonibus, ſeductoribus ſuis,non ſolum ex ipſorum libris,ſed etiam ex diuinæ ſcripturæ teſtimonijs agnoſcimus. Quia et templum Dagon,in Samuele legimus: & Regem Sennacherib in templo Neſerach trucidatum: Danielem quoq; in templo Belis,ſacerdotum eius ſtrophas depræhendiſſe: Et Antiochum reliquiarum populi Dei perſecutorem grauiſsimum,& templi,quod poſt reuerſionem de captiuitate reædificatum eſt,uiolatorem:in templo Naneæ corruiſſe cognoſcimus. Et multa alia, quibus approbatur quod dicimus. Nolumus autem de libris Paganorum eiuſdem rei teſtes aſciſcere, ne inter Eccleſiaſticæ ædificationis eloquia,lectoris animum inutilibus fabulis occucupemus.

Quid in tabernaculo et templo fuerit.

1.Reg. 5. 4.Reg. 19. Dan. 14. 2. Mach. 1

Qualitre

Qualiter religiones diuerſæ, ſe inuicem imitatæ ſint, & quid commune habuerint, quid diuerſum.
Caput II.

ET primis quidem temporibus, tam ueros Dei cultores, quam etiam dæmonum ueneratores, in locis congruis, ſuæ religionis cultum, ſub diuo celebraſſe credendum eſt. Sed quia dæmones hominibus perſuaſerunt, in contumeliam creatoris, imaginem incorruptibilis Dei, in ſimilitudinem corruptibilis hominis, & uolucrum, & quadrupedum, & ſerpentum commutare, & ſeruire creaturæ, potius quam creatori: conſequenter etiam ædificationem templorum, & ſanguinis non ſolum animalis, ſed etiam humani immolationem, ad maiorem perſuaſi erroris uindictam, ſibi fieri expoſcebant. Ideoque omnipotens & patiens creator, facturæ ſuæ uolens undecunque conſulere (quia uero propter fragilitatem carnalium, omnes conſuetudines pariter tolli non poſſe ſciebat) permiſit & iuſsit quędam ſibi obedienter a pijs exhiberi, quæ dæmonibus damnabiliter ab impijs ſoluebantur: ſicuti ſunt ædium conſtructiones, & diuerſorum genera ſacrificiorum. Et factum eſt, ut quæ prioribus propter infirmitatem conceſſa ſunt, ad excluſionem erroris: nobis ſequentibus per Chriſti paſsionem patefacta, proficerent ad cauſam perfectionis, dum & in illis materialibus ſtructuris, ædificium Eccleſiæ ſpiritale, & in carnalibus uictimis ac ſolennitatibus, paſsionem Chriſti, & uirtutum documenta ſentimus. Sicut autem quædam præcepta moralia, nobis & ueteribus, uoluit Deus eſſe communia: ut ſunt ea, quæ ad morum honeſtatem, & ad ius inter homines pertinent conſeruandum: ita quædam flagitioſa, quæ dæmonum uoluptate inſtituta, & illis & nobis ſtatuit omnimodis fugienda: maleficia uidelicet ac mendacia, ſtupra, & ſuperſtitioſos errores: & ſimilia. Hæc cum ita ſint dicta, ſciendum eſt, quædam eſſe omni religioni communia, ut eſt: Quod tibi non uis fieri, alij ne feceris: et quicquid ex naturali lege, diuinis congruum inuenitur mandatis. Hoc tamē in illis diſtat, quod quidam illa propter honeſtatē, ut philoſophi: quidā propter timorē, ut Iudęi: Alij propter dilectionem, ut Chriſtiani, obſeruant. Vt autem ad propoſita reuertamur, ſicut Deus, ut deſtrueret opera diaboli, quædam ſibi exhiberi uoluit a cultoribus ſuis, quæ dæmones prius perſuaſerunt errantibus: ita cultum a Deo inſtitutum, maxime in ſacrificiorum & cęremoniarum multiplicitate, ſibi deinceps dæmones expoſcebant, ſicut ſcriptum eſt de libris legis Dei: de quibus ſcrutabantur gentes, ſimilitudinem ſimulachrorum ſuorum, ut ſcilicet, quomodo

Idolatria per dæmones introducta.
Roma. 1

Cauſa inſtituendi templa & ſacrificia.

Legis Naturalis præcepta.

Imitatio Gentilium in cultu deorum ſuorum.

lex

Ioſephus de bel lex Domino ſeruire præcepit:eiſdem ritibus,deceptores ſuos dæmo-
lo Iud.li.2.c.3 nes,deceptę gentes uenerarentur. Nam & temporibus Tiberij
& Cai Cæſarum, Idola in templo Domini legimus collocata. Et Iu-
Iulianus Imp. lianus Apoſtata totum Eccleſiaſtici ordinem ritus, ad diabolorum
Matth. 4 honorem detorquere conatus eſt. Et ipſe diabolus, a Chriſto ſe pro
Deo uoluit adorari.

De Profectu Religionis Chriſtianæ. Cap. III.

Ioannis 4 POſtquam itaq; uenit tempus, quando ueri adorato-
res in ſpiritu et ueritate, non in Hieruſalem tantũ uel
monte Samariæ, id eſt, non localiter, ſed ſpirituali-
ter cœperunt adorare patrẽ, & in omnes gentes ſe-
cundum domini iuſsionem doctrina ſalutaris emiſſa
Loca orandi, eſt: cœperunt fideles loca munda quærere, & a tu-
in primitiua Eccleſia. multibus ac negocijs carnaliter conuerſantium ſemota: in quibus
orationes mundas, & ſacroſancta myſteria, & mutuæ ædificationis
Luce ultimo ſolatia celebrarent. Quamuis enim ſecundum Euangeliſtam, e-
Act.1.& 2 rant diſcipuli cum credentibus ſemper in templo uel cœnaculo lau-
dantes Deum, & orationi ac ieiunio inſiſtentes: tamen poſt aduen-
tum Spiritus Sancti, legimus eos circa domos, orationes & fractio-
nes panis celebraſſe. Et non ſolum inter urbium ædificia, uerum &
extra in locis ſecretis conueniſſe. Nam & Paulus proceſsiſſe legitur
Act.16 & 20 in Philippis extra portam, iuxta flumen, ubi uidebatur oratio eſſe, et
ipſe cum Epheſijs orauit in littore. Cum autẽ multiplicaretur nume-
rus credentium, cœperunt domos ſuas facere Eccleſias, ut in geſtis
ſanctorum creberrime legitur: & priuatas habitationes, ad publicas
Diuerſa olim fidelium contulerunt utilitates. Sæpe etiam perſecutorum rabiem
loca orandi. declinantes, in cryptis & in cimiterijs, & ſpeluncis, atq; deſertis mon-
tibus & uallibus conuenticula faciebant. Deinde magis magiſque
proficiente Chriſtianæ religionis miraculo, et per lucra Chriſti, dam-
no ſuccedente diaboli: non ſolum nouæ ad orandum domus con-
ſtructę ſunt, ſed etiã templa deorum, abiectis & exterminatis Idolis
cum ſpurciſsimis cultibus ſuis, in Dei mutabantur Eccleſias.

In quas plagas cœli Orantes uertantur. Cap. IIII.

Orare uerſus Orientem. ET quia diuerſitas Idolatriæ, diuerſis modis templa
conſtruxerat, non magnopere curabant illius tem-
poris iuſti, quam in partem orationis loca conuerte-
rent, dum tantum uideretur, ubi eliminatæ ſunt dæ-
monum ſordes, ibi Deum creatorem omnium, qui
ubique eſt, coli & adorari. Quamquam itaq; ſa-
piens

piens dicat, nos ad orientem lucis adorare Deum, & reuera congruum eſt, & ſalubri more inſtitutum, ut orientem uerſus, facies orando uertamus: quia ſicut ab oriente lucis aduẽtum ſuſcipimus corporeę, ſic in orationibus illuminari ſuper nos uultum illius depoſcimus, de quo ſcriptum eſt. Ecce uir, oriens nomen eius: Et, Viſitauit nos oriens ex alto. Tamen quia & templi & tabernaculi introitus ab oriente fuit, ubi altare & labrum erat, & omnes uictimarum & ſacrificiorum ritus fiebant: certum eſt in utroq; ab oriẽte multos oraſſe contra occidentem. Siquidem & Salomon dedicans templum, ſtetit ante altare & extendit manus in cœlum, & effudit orationem tam deuotione, quam prolixitate mirabilem. Priora autem et anteriora templi uel altaris, orientem reſpiciebant. Vnde et apud ueteres orientales templorum antica: occidentales poſtica: aquilonares ſiniſtra: meridianæ dextra dicebantur. Quod & de templi Domini latere meridiano ſic ſcribitur. Oſtium lateris medij, erat in parte domus dextræ. Quia ergo portæ trium atriorum una contra alteram poſitæ, recta linea ad orientem patebant, ita & ſol æquinoctialis exoriens, radios ſuos per illas æqualiter contra medietatem templi dirigeret, eodemq; modo per oſtia porticus & ipſius templi, in oſtia ſancti ſanctorum altrinſecus poſita, pertenderet: ſicut tradit̃ a maioribus, illi qui in exteriorib. atrijs poſiti, ab introitu interioris, quibuſdam quaſi rationabilibus cauſis prohibebantur: per portarum contra ſe poſitarũ, patulũ proſpectum, oculos uſq; ad introitum templi dirigentes: quo pedibus non audebant, precibus & uotis, & ſalutationibus accedebant. Sed & ipſe Salomon, in illa celebri oratione de populo, in peregrinationem propter peccata ſua uenturo, dixit ad Deum. Si orauerit contra ciuitatẽ quam elegiſti, & templi quod ædificaui nomini tuo, & reliqua. Quod Daniel quoq; Propheta, & talis in quo ſuſpicio nulla potuit repperiri, legitur feciſſe. Apertis enim feneſtris cœnaculi ſui, contra Hieruſalem tribus uicibus orauit per ſingulos dies. Hijs & alijs exemplis edocti cognoſcimus, non erraſſe illos uel errare, qui templis uel nouiter Deo conſtructis, uel ab Idolorum ſqualore mundatis, propter aliquam locorum oportunitatem, in diuerſas plagas altaria ſtatuerũt: Quia non eſt locus, ubi non ſit Deus. Veriſsima enim relatione didicimus, in Eccleſia quam apud Æliam Conſtantinus Imperator cum matre Helena, ſuper ſepulchrum Domini miræ magnitudinis in rotunditate conſtituit: Itemq; Romæ, in templo, quod ab antiquis Pantheon dictum, a beato Bonifacio Papa, permittente Foca Imperatore, in honorem omnium ſanctórum conſecratum eſt. In Eccleſia quoq; Beati Petri principis Apoſtolorum, altaria non tantum ad orientem, ſed etiam in alias partes eſſe diſtributa. Hæc cum ſecundũ uoluntatem uel neceſsitatem fuerint ita diſpoſita, improbare non audemus. Sed tamen uſus frequentior (ſecundum quod & ſupra me

Zach. 6

Luce 1

Iudæi or. uerunt uerſus occidentem.

3. Reg. 8

Antica & poſtica templi

Orare uerſus templum.

2. Par. 6

Dan. 6

Altaria in diuerſas plagas reſpicientia.

Ælia ab Aelio Hadriano Imp. dicta fuit Hieruſalem reædificata.

Pantheon Romæ.

Eccleſia S. Petri templum.

morauimus)& rationi uicinior,habet:in orientem orantes conuer-
ti,& pluralitatem maximam Eccleſiarum eo tenore conſtitui.

Vnuſquiſq; in ſenſu ſuo abundet. Prope eſt Dominus omnib.
Deus ubiq; e. inuocantibus eum in ueritate,& longe à peccatoribus ſalus: Appro
Pſal.144 pinquemus domino,& appropinquabit nobis. Alioquin peccator,
Pſal. 118 etiam ſi fugerit,cum qui ubiq; eſt, euitare non poterit. Quia neq; ab
Pſal. 74 oriente,nec ab occidente,neq; a deſertis montibus,ſubaudi patet lo
Pſal. 138. cus fugiendi,quoniam Deus Iudex eſt,hunc humiliat & hunc exal-
tat. Cui etiam Propheta dicit. Quo ibo a ſpiritu tuo, & quo a facie
tua fugiam? Si aſcendero in cœlum, tu ibi es: ſi deſcendero in infer-
num, ades.

De uaſis quæ ſimpliciter ſigna dicuntur. Cap. V.

Varia olim ſigna conuocandi ad Eccleſiam.

DE uaſis uero fuſilibus uel etiam productilibus,quæ
ſimpliciter ſigna uocantur, quia eorum ſonoritate,
quibuſdam pulſibus excitata, ſignificantur horæ,
quibus in domo Dei,ſtatuta celebrantur officia: de
his, inquam, hic dicendum uidetur, quod eorum
uſus nō adeo apud antiquos habitus proditur: quia
nec tam multiplex apud eos conuentuum aſsiduitas, ut modo eſt,
habebatur. Apud alios enim deuotio ſola, cogebat ad ſtatutas ho-
ras concurrere. Alij prænunciationib. publicis immutabantur, & in
una ſolēnitate proxime futuras diſcebant. Apud quoſdam tabulis,
Campanæ et Nolæ. apud nonnullos cornibus,horę prodebantur. Vaſorum autem,
de quibus ſermo ortus eſt, uſum primo apud Italos affirmant in-
uentum. Vnde & a campania,quæ eſt Italiæ prouincia, eadem uaſa
maiora quidē campanæ dicuntur: Minora uero,quę et a ſono tintin
nabula uocantur, nolas appellant, a Nola eiuſdem ciuitate Campa-
Quid ſignificant tubæ æreæ & argenteæ. niæ,ubi eadem uaſa primo ſunt commentata. Quia uero tubas
æreas & argenteas in lege habemus: & Propheta quaſi tuba,uocem
prędicationis exaltare iubet: congrue his uaſis utimur in conuocatio
Num. 10 ne fidelium,ut prædicatio noſtra in Eccleſia pura in argento: in ęre
Eſaiæ. 58 ſignificetur durabilis & ſonora, id eſt, ut nec hæretica foe-
detur rubigine, nec negligentiæ laſſetur pigri-
tudine, nec humana ſupprimatur
formidine.

Expo-

Expoſitio nominum quorundam, ſacris rebus adiacentium. Caput VI.

HÆc a nobis, ut potuimus, dicta ſunt: Nunc de nomi-
nibus, quæ ipſis ſacris locis uel ædificijs, non fortui-
to, ſed rationabiliter impoſita ſunt, pauca dicamus:
ut lector, dum cauſas ædificiorum, & exordia didice-
rit, cur etiam ita uel ita dicta ſint, poſsit aduertere.
Eccleſia quidem Græcum nomen eſt, & interpreta- Eccleſia uarie accipitur.
tur conuocatio uel conuentus: cum ſit uel generalis ſanctorum uni-
tas, in una fide & dilectione coniuncta. Vnde una et Catholica dici-
tur Eccleſia, uel ſingulorum ſocietas ſancta locorum. Vnde & mul-
tę dicuntur Eccleſiæ. Tamen etiam ipſa domus, in qua ad diuina uel
diſcenda uel celebranda, conuenit multitudo fidelium, Eccleſia uoca-
tur: a re quæ ibi geritur, illud uocabulum mutuamus. Horum exem-
pla Apoſtolus inſinuat dicens. Vt exhiberet ſibi glorioſam Eccle- Ephe. 5.
ſiam, non habentem maculam neq; rugam: Et, Sicut in omnibus Ec- 1. Cor. 14
cleſijs ſanctorum doceo. Et, Mulieres in Eccleſia taceant, & multa 1. Tim. 2
hijs ſimilia. Vnuſquiſq; etiam electorum, domus & templum Dei
dicitur. Sicut Apoſtolus & in ſuo, & Prophetico confirmat exem-
plo: Templum, inquiens, Dei ſanctum eſt, quod eſtis uos: ſicut dicit 1. Cor. 3
Dominus, quia inhabitabo, & inambulabo in uobis, & reliqua. Et 2. Cor. 6 1. Petri 2
Petrus, Vos tanquam lapides uiui, ſuperædificamini domus ſpirita-
les, & reliqua. Sicut ergo Eccleſia in Eccleſia, ſic multæ domus &
templa: in domo Dei & templo conueniunt. Domus autem di- Domus.
cta eſt a domate, quod Græce tectum uocatur. Dicitur etiam
domus, familiæ totius ſub uno tecto commorantis conſortium,
ſicut urbs totius populi, & orbis totius generis humani eſt do-
micilium.

Templum eſt dictum quaſi tectum amplum. Vnde & excellen- Templum. Tabernacu-
tioribus ædificijs, hoc congruit nomen: Sicut Rex Salomon ſapien-
tiſsimus in regia urbe, templum: Moyſes uero in itinere dicitur taber-
naculum condidiſſe. Dictum eſt autem tabernaculum, a tabu-
lis & cortinis, eò quod interſtantibus tabulis, cortinæ deſuper ten-
derentur. Vnde & militum tentoria, quibus in itinere ſolis ardores,
tempeſtates imbrium, frigoriſq; iniurias uitant, tabernacula dicun-
tur. Ædes & ædificia, ab edendo putant dicta, quaſi primitus Aedes.
ad edendum facta. Vnde Plautus dicit. Si uocaſſem uos in ædem ad
prandium. Poteſt enim fieri, ut ædes ad edendum in eis, ſicut cœna-
cula ad cœnandum, primo ſint facta, & poſtea longo uſu in aliud
uerterentur. Sicut tabernæ primitus plebeiorum domunculæ, quod
ſex tabulis ligneis fierent, dicebantur: unde et tabernaculum deriua-
ri quidam uolunt. Nunc autem cauponum Eccleſiæ ſic uocantur.

Baſilica. Baſilica Græce, Latine regalis uel regia dicitur, a Baſileo, id eſt, rege. Nam & carnalium regum palatia ita dicuntur: ſicut ſcriptum
Heſter. 5 eſt de Heſter. Stetit in atrio domus regiæ, quod erat interius contra baſilicam regis: Noſtra autem domus orationis, ideo regia dicitur, quia regi regum in ea ſeruitur, uel quia reges & ſacerdotes, id eſt, ſummi regis et ſacerdotis membra, qui motibus corporis imperant, & ſpirales hoſtias immolant Deo: ibi regenerantur ex aqua & ſpiri
Abſida. tu: & ſalutari nutriuntur doctrina. Abſida Græce, Latine luci
Exedra. da dicitur, quia lumen acceptum per arcum intromittit. Exedra, eſt abſida quędam ſeparata, modicum quidem a templo uel palatio. Et dicta inde, quod extra hæreat: Græce autem ciclon uocatur.
Ara Aram quidam uocatam dixerunt, quod ibi incenſæ uictimæ arderent: Alij a precationibus, quas Græci aras uocant. Vnde & impre
Altare cationes Antara dicuntur. Altare autem quaſi alta ara nomina
Porticus tur. Porticus a porta, uel quod ſit aperta dicitur. Ad hoc maxi
Cymiterium me ſit, ut per eam intretur & tranſeatur. Cymiterium recubitorium uel dormitorium eſt mortuorum, qui & ideo ab Eccleſia dor
Cryptæ mientes dicuntur, quia reſurrecturi nō dubitantur. Cryptæ, ſunt ſpecus ſubterranei, dictę a profunditate abrupta, ſicut & crepidines
Martyria dicimus abruptas ſummitates quorumlibet corporum. Martyria uocabantur Eccleſiæ, quæ in honore aliquorum martyrum fiebant. Quorum ſepulchris & Eccleſijs, honor congruus exhibendus in Canonibus decernitur. Qui & loca, quæ ſub incertis nominibus & reliquijs, uel tantum mortuorum appellatione conſtruuntur, nullo honore colenda conſtituunt. Quod beatus Martinus & Germa
Sacrarium. nus Pariſienſis ſuis leguntur confirmaſſe exemplis. Sacrarium di
Analogium citur, quia ibi ſacra reponuntur & ſeruantur. Analogium, quod in eo uerbum Dei legatur & annuncietur. Logos enim Græce, uer
Pulpitum bum uel ratio dicitur. Pulpitum, quod ſit in publico ſtatutum, ut
Ambo qui ibi ſtant, ab omnibus uideantur. Ambo ab ambiendo dici
Cancelli tur, quia intrantem ambit & cingit. Cancelli uidentur dici, quia minoribus columnis ſiunt. Cancri enim uocantur maiores columnę & maximæ quadrę: uel Cancelli dicitur a cubito, qui Græce Ancos dicitur. Solent enim plurimi non altius conſtrui, quam ut ſtantes de
Ianuæ ſuper inniti cubitis poſſint. Ianuæ a Iano quodam dictæ, cui genti
Oſtia les omnem introitum et exitum conſecrarunt. Oſtia ab obſtando
Vualuæ extra poſitis, uel oſtendendo aditum uocantur. Valuæ a uoluendo.
Fores Fores quod forinſecus ſint poſitæ. Portæ, quia per eas portantur
Portæ quæcꝫ & feruntur. Sunt autem Ianuæ proprie, primi ingreſſus in domum, oſtia intra ianuã aditus ad loca quælibet: Vualuæ quæ intro uoluuntur, id eſt uertuntur, & complicantur, ſicut fores quæ foras uertuntur. Portę autem proprie ſunt murorum & atriorum.
Camera Camera dicitur a curuitate, quæ ſolet in his ædificijs fieri, cementicio opere

opere deſuper concluduntur. Hæc etiam a concauitate ſuperiori, ad
ſimilitudinem cuiuſdam animalis, teſtudo nominatur. Græce enim
camyron curuum dicitur. Lacunaria uel laquearia pendentia ſunt Loquearia.
templorum ornamenta, inde dicta quod luceant in aere. Quia
uero longum eſt, ſingulas ſacrarum ædium partes exponendo per-
currere, multiplex eſt in eis, æque ut in cæteris ſtructuris, nominum
& ſpecierum diuerſitas: ſufficiant hæc de eminentioribus earum par
tibus dicta. Ad cætera quę reſtant, per hęc ſigna ingreſſuum, facilior
ſtudioſis patebit introitus.

Quomodo Theotiſce Domus Dei dicatur. Cap. VII.

Dicam tamen etiam ſecundum noſtram barbariem, Theotiſca, id
quæ eſt Theotiſca, quo nomine eadem domus Dei eſt, Theutonica
appellatur: ridiculo futurus latinis, ſi qui forte hæc
legerint, qui uelint ſimiarum informes natos, inter
Auguſtorum liberos computare. Scimus tamen &
Salomoni (qui in multis typum geſsit Domini ſal- 3. Reg. 10
uatoris) inter pauones, ſimias fuiſſe dilatas. Et Dominus qui paſcit Pſalm. 146
columbas, dat eſcam pullis coruorum inuocantibus eum. Legant
ergo noſtri, & ſicut religione, ſic quoq; rationabili locutione: nos in
multis ueram imitari Græcorum & Romanorum intelligant philo
ſophiam. Multæ res ſunt apud ſingulas gentes, quarum nomina, an
te cognitionem ipſarum rerum, apud alias incognita ſunt. Sicq; fit ſę
piſsime, ut rerum intellectus, alij ab alijs addiſcentes: nomina quoq;
& appellationes earum uel integre, uel corrupte, cum noua intelli-
gentia in ſuam proprietatem trahant. Vt ab Hebræis, Græci, La-
tini, & Barbari, Amen, Alleluia, & Oſanna mutuati ſunt. A Gręcis, Nomina ab
Latini & omnes qui libris latinorum & lingua utuntur, Eccleſiam, alijs linguis mutuata.
Baptiſmum, Chriſma, & omnium pene radices dictorum acceperũt.
A Latinis autem Theotiſci multa, & in communi locutione, ut ſca-
mel, feneſtra, lectar: in rebus autem diuino ſeruitio adiacentibus pę-
ne omnia: Item a Græcis, ſequentes Latinos ut Chelch, calicem,
Phater, Pater, mater muter, genez a genecio, quæ Græce dicuntur
cylix, pater, meter, & genecion. Cum in quibuſdam horum nõ
ſolum Latini, ut genitor et genitrix, ſed etiam Theotiſci proprias ha
beant uoces, ut atto, et amatodo, & toda. Ab ipſis autem Gręcis Ky
rica a Kyrios, & Papo a Papa, quod cuiuſdam paternitatis nomen
eſt, & Clericorum congruit dignitati: & hero ab eo quod eſt heros,
& mano, & manoth, a mene, et alia multa accepimus. Sicut itaq; do
mus Dei, Baſilica, id eſt, Regia, a Rege: Sic etiam Kyrica, id eſt, Do-
minica a Domino nuncupatur: Quia Domino dominantiũ, et Re-
gi regum in illa ſeruitur. Si autem quæritur, qua occaſione ad

nos, ueſtigia hæc græcitatis aduenerint, dicendum & Barbaros in
Romana Republica militaſſe, & multos prædicatorum Græce &
Latine locutionis peritos, inter has beſtias cum erroribus pugnatu
ros ueniſſe: et eis pro cauſis, multa noſtros, quæ prius nõ nouerant,
utilia didiciſſe, præcipueq; a Gothis, qui & Getę, cum eo tempore,
quo ad fidem Chriſti, licet non recto itinere, perducti ſunt, in Græ-
corum prouincijs commorantes, noſtrum, id eſt, Theotiſcum ſer-
Translationes ſacrarum literarum. monem habuerint. Et (ut hiſtorię teſtantur) poſtmodum ſtudioſi
illius gentis, diuinos libros in ſuæ locutionis proprietatem tranſtu-
lerint, quorum adhuc monumenta apud nonnullos habentur. Et fi
delium fratrum relatione didicimus, apud quaſdam Scytharum gen
tes, maxime Thomitanos, eadem locutione, diuina hactenus cele-
brari officia. Hę autem permixtiones & translationes uerborum, in
omnibus linguis, tam multiplices ſunt, ut propria ſingularũ iam non
ſint pene plura, quam cum alijs communia, uel ab alijs translata.

De Imaginibus & picturis. Cap. VIII.

NVnc iam de imaginibus & picturis, quibus decus
Eccleſiarum augetur, dicenda ſunt aliqua. Quia &
Cultus imaginum. earum uarietas nec quodam cultu immoderato co-
lenda eſt, ut quibuſdam ſtultis uidetur: nec iterum
ſpecioſitas ita eſt quodam deſpectu calcanda, ut qui
dam uanitatis aſſertores exiſtimant. Quis enim
Deut. 6 ſanũ ſapiens, contra id quod ſcriptũ eſt: Dominum Deum tuũ ado-
Exodi 20 rabis, & illi ſoli ſeruies. Et iterum, Non facies tibi omnem ſimilitudi
nem eorum, quæ in cœlo, uel in terra, uel in aquis ſub terra ſunt: pu-
tabit in tabernaculi uel templi conſtructione, feciſſe Moyſen & Sa-
lomonem? Cum & ille ſecundum diuinam iuſsionem, cortinarum
uarietatem, & indumentum ſacerdotale, diuerſis ornauerit figuris:
Exod. 26 Et iſte ſecundum ſapiẽtiam diuinitus ſibi attributam, picturis & ſcul
3. Reg. 6 pturis, non tantum animalium, ſed etiam arborum & herbarum, pe
ne omne opus tẽpli diſtinxerit? Vterq; inſuper Cherubin ſimilitudi-
Ad quid ualet uſus imaginũ nem ſuper Arcam & Propiciatoriũ ſtatuerit? Cum certum ſit & il-
los ita ſenſiſſe, & nos ita ſentire debere: quod uidelicet non ſint Deo
debitis cultibus & honoribus colenda, quæ ab illis uel nobis facta
ſint uel fuerint, aut ſignificandi alicuius myſterij cauſa: ut tabernaculi
& templi ſtructura omnia, aut ob commemorationem rerum geſta-
rum, ut picturę hiſtoriarum: aut ob amorem eorum, quorum ſimili-
tudines ſunt, animis uidentium arctius imprimendæ: ut imagines do
mini & ſanctorum eius. Neq; enim fruſtra ſuperiori ſentẽtiæ ſubiun
ctum eſt. Non adorabis, neq; coles ea. Vnde uidelicet intelliga
mus, in his faciendis deuotionem & utilitatem, qua commoueri uel

inſtrui app[illegible]timus,non eſſe culpandum:ſed in his colendis,ſuperſti-tionem & hebetudinem, qua ſpiritalem cultum ad corporalia tra-ducere erronei nituntur, eſſe damnandam. Sane, ſi cui uidetur ars pictorum uel fabrorum ob hoc culpanda,quaſi ea quæ ab ipſis fiunt, propter artis decorem & conuenientiam, ad cultum ſui illi-ciant inſipientes: poterit conſequenter & Dei obtrectare facturis, quare ipſe uel luminaria cœli tanti ſplẽdoris, uel herbas & olera tan-tæ creauerit uenuſtatis & odoris:cum ipſa, ſicut & aliæ creaturæ, a quibuſdam errantibus,diuinis honoribus adorata ſint et culta.Qui error non autori bonorum aſcribendus eſt, ſed dæmonum perſua-ſioni,& hominum conſenſui iniquo,qui bonis in malum abuti didi-cerunt. Notandum uero,quod ſicut quidam eaſdem imagines, ultra quam ſatis eſt uenerantur,Ita alij,dum uolunt cautiores cæte-ris in religione uideri,illas ut quaſdam Idolatriæ ſpecies reſpuunt, et præſumptionis faſtu,ſimplicium corda ſcandalizant.Huius rei quæ-ſtio,apud Græcos ſæpe tantas contentiones excitauit,ut ſub Grego-rio Papa Iuniore,Conſtantinus Imperator, apud Conſtantinopo-lim omnes imagines depoſuerit. Et ſub Gregorio Tertio, Romæ Synodus,ſit facta,contra ſupradictam(ut dixerunt)hæreſim:in qua firmatum eſt, ut ſanctorum imagines,ſecundum priſcum Catholicæ Eccleſiæ ritum,reſtituerentur.Ipſa deniq; querela Græcorum, tem-poribus bonæ memoriæ Ludouici Imperatoris, in Franciam perla-ta:eiuſdem Principis prouidentia ſcriptis Synodalibus eſt confuta-ta. Quam etiam Claudius quidam,Taurinenſis Epiſcopus, ſed in ueritatis itinere,nominis ſui ſimilitudine nutabundus, inter cæte-ras uanitatum ſuarum ineptias,cupiens renouare:antequam diuerſo-rum contra eum ſcribentium iaculis perfoderetur, ſuo iudicio dam-natus interijt:et fortaſſe qui Imperatoris fidelium ueluti in nummo, contempſit imaginem,ante tribunal ipſius, proteruitatis ſuæ pariter & inquietudinis pœnas exoluit. Non enim leuem iniuriam, ſæculi potentes ſibi putabant illatam,ſi imaginem ſuam uel nomẽ, in quo-libet numiſmate,á ſubiectis deſpici cognouerint & calcari. Non autem(quia populus Iſrahel in deſerto, uel Ieroboam Rex uitulo-rum fabricatione Deum offenderant)ſerpens æneus, quem ex iuſſu Domini Moyſes fecit, contemnendus erat: quippe cum percuſsi a ueris ſerpentibus,imaginarij ſerpentis contemplatione, ſanarentur: Quem quia populus, ſemper ad Idolatriam procliuis,poſtmodum quadam ſuperſtitioſa ueneratus eſt religione, Ezechias Rex Iuda re-ligioſiſsimus legitur fregiſſe. Ergo cum Chriſtianus populus, tanta ſit in diuinis rebus docilitate, in interiora ſapientiæ ſpiritalis inductus cellaria: ut non dicam picturam & imagines, ſed ne ipſos quidem ſanctos homines uiuos uel mortuos, diuinis credat colen-dos honoribus,uel adorandos. Rogamus enim ſanctos, non

[Margin notes: Abuſus culpã dus e t, non res ipſa. — Diſſenſio de imaginibus. — Grego. II — Grego. III — Claudius Epiſcopus Taurinenſis hæreticus. — Exod. 32 — 3. Reg. 12 — Num. 21 — 4. Reg. 18]

ut ipſi præſtent per ſe, quæ ſaluti noſtræ neceſſaria ſunt: ſed ut ab autore bonorum, a quo eſt omne datum optimum, & omne donū perfectum, utpote illi proximiores meritis, & ideo certius audiendi: impetrent quæ ſaluti petentium oportuna non neſciunt. Deum autē oramus, ut ſua bonitate gratuita, meritis & intercesſionibus ſanctorum, quæ nobis iudicat commoda, largiatur. Et huic quidem ut Deo, domino, iudici, creatori, omnipotenti, & ſaluatori, ſupplicamus: Illos uero, ut Dei amicos, domini famulos, patronos, uere honoratos, & pleniter ſaluatos, in adiutorium uocamus. Tales eſſe preces fidelium, qui publicas Eccleſię orationes conſyderare norunt, dubitare non poterunt.

Non ſunt Imagines delēdæ.

Cum itaq; talis ſit Chriſtiani perfectio ſenſus, non ſunt omnimodis honeſti & moderati imaginum honores abijciendi. Si enim ideo, quia nouimus non adorandas nec colendas Iconas, conculcandæ ſunt & delendæ picturæ, quaſi non neceſſariæ uel nociuæ: Ergo & quia credimus, quod creator omnium, qui ubique eſt, & cœlum & terram implet, non habitat in manufactis, deſtruenda ſunt templa, ne uideamur, parietibus & tectis incluſum credere creatorem. Sicq; poterit euenire, ut dum cauemus, ne uſpiā ſit aliquid, ubi inſipientium mens poſsit errare, nihil pene habeamus quo uel deuotionem noſtram exerceamus, uel ſimplices & ignaros ad amorem inuiſibilium trahere ualeamus.

Vtilitas ex picturis.

Quantum autem utilitatis ex picturæ ratione proueniat, multipliciter patet. Primum quidem, quia pictura eſt quædam literatura illiterato, adeo ut quidam priorum, legatur ex picturis didiciſſe antiquorum hiſtorias. Deinde (ut breuitatis cauſa prætermittam plurima) in geſtis Syluestri Papæ legitur, Conſtantinum Imperatorem, per thoracidas Apoſtolorum, quod ipſos in uiſione uiderit, cognouiſſe. Et uidemus aliquando ſimplices & Idiotas, qui uerbis uix ad fidem geſtorum poſſunt perduci, ex pictura paſsionis Dominicæ, uel aliorum mirabilium ita compungi, ut lachrymis teſtētur, exteriores figuras cordi ſuo quaſi lituris impreſſas. Ergo ſicut omnia munda mūdis, coinquinatis autem & infidelibus nihil mundum: quia inquinata ſunt corū, & mens & conſcientia: ita malis, omnes uiæ offenſionis plenæ ſunt. Et ſicut boni etiam malis bene: ſic mali etiam bonis male utuntur.

Ad Tit. 1

Concluſio de imaginibus.

Sic itaque imagines & picturæ habendæ ſunt & amandæ: ut nec deſpectu utilitas adnulletur, & hæc irreuerentia in ipſorum, quorum ſimilitudines ſunt, redundet iniuriam: Nec cultu immoderato fidei ſanitas uulneretur, & corporalibus rebus honor nimie impenſus, arguat nos minus ſpiritualia contemplari.

De

De templis & altaribus dedicandis. Cap. IX.

QVod templa Dei, dedicatione ſolenni conſecranda ſint, exemplis antiquorum & congrua ratione docemur. Quia & Iacob Patriarcha erexiſſe lapidem legitur, & oleo deſuper fuſo unxiiſſe eum, & uocaſſe domum Dei: Idemque ſuper altare erectum inuócaſſe fortiſsimum Deum Iſrahel. Tabernaculum autem Moyſes, & Salomon templum, celeberrimis dedicationibus conſecraſſe leguntur. Vnde in teſtimonium diuinæ oſtenſionis & uiſitationis, ignis de cœlo deſcendens oblata conſumpſit. Et ſupra utramq; domum, fumus ac nebula diuinæ protectionis apparuit.

Antiquiſsima exempla dedicādi Eccleſias · *Gene 28* · *Exodi 40* · *1.Reg 8*

Notandum uero, quod non tantum in prima conſtructione templi dedicatio eſt celebrata, ſed etiam ſecūdo uel tertio, poſt euerſionem & prophanationem eiuſdem templi, propter peccata populi perpetratam a Gentibus, cum reædificatum ſub Zorobabel, ſiue ſub Machabæis fuiſſet purificatum, iterata dedicatione ſubſecuta. Vnde ea, quæ nouiſsime facta eſt hyemis tempore, uſq; ad tempora paſsionis Chriſti obſeruata cognoſcitur, ſicut ſcriptum eſt in Euangelio Ioannis. Facta ſunt Encænia in Hieroſolymis: & hyems erat, & reliqua: Nam cæteræ duæ alijs anni temporibus factæ, ſeptimo uidelicet & primo menſe, narrantur. Inoenitur etiam Concilio Agathenſi ſtatutum, ut altare ungatur & benedicatur. Hæc quidem & alia exempla dedicandorum habemus templorum & altarium, non minus ad hanc obſeruantiam probabili ratione perducti. Si enim Pagani templa & ſtatuas, erroris ſui teſtimonia, dæmonijs deceptoribus ſuis, per quædam execramenta, magis quam Sacramenta, deuouere & dedicare noſcuntur, ut & ſuam deuotionē dijs, quibus placere deſiderant, artius inſinuent, & ad ſe inuiſendos dæmonum gratiam hac familiaritate ſibi concilient: ſicut legitur Nabuchodonoſor Rex Babylónis feciſſe dedicationem ſtatuę, quam erexerat in campo Duran. Quare non potius nos, templa & altaria, noſtræ religioſitatis indicia, Deo ſaluatori nóſtro, per illibata & uera Sacramenta dedicare curemus, ut et cum nóſtræ deuotionis officijs diuinę maieſtati placeamus: & ipſe nos ſemper inuiſere, & manſionem ſibi in nobis facere dignetur, qui per Prophetam dicit. Pauete ad ſanctuarium meum: et reliqua.

Reiterata tēpli dedicatio · *Aggei. 2* · *1. Machab. 4* · *Ioann. 10* · *De conſ diſt. 1. c. Si motum* · *Dedicationes a Paganis factæ* · *Dani. 3* · *Ratio dedicādi templa.* · *Deut. 12* · *Leuit. 26*

Quid fieri debeat in locis Deo conſecratis.
Caput X.

Orare Eſaie.56 Pſalm.5 Gene.28 Angelorum præſentia Pſalm.137 Offerre Deut.12 Pſalm.115 Prædicare Deut.5 Lucæ2 Ioann.18 Act.3

QVid autem fieri debeat in locis Deo conſecratis, dominus per Prophetam & per ſeipſum manifeſtat dicens. Domus mea domus orationis uocabitur, cunctis gentibus. Et Pſalmiſta. Introibo in domum tuã, adorabo ad templum ſanctum tuum, & multa his ſimilia. Angelorum etiam præſentiã in locis talib. haberi, & Iacob agnouit, quando ſcala in Bethel erecta uidit Angelos aſcendentes & deſcendentes. Et Dauid teſtatur dicens. In conſpectu angelorum pſallam tibi, & adorabo ad templum ſanctũ tuum. Vota etiam & ſacrificia in his Deo offerri debere, & lex Moyſi pleniter docet, & pſalmiſta commemorat. Vota mea (inquiens) domino reddam in conſpectu omnis populi eius, &c. Doctrinæ quoq; uerbum populo in Eccleſia diſpenſari, & Moyſes oſtendit, cum ad oſtium tabernaculi mandata domini populo expoſuit: & ipſe dominus in templo duodennis inuentus eſt, in medio doctorum ſedens: Et creberrime in Euangelio reperitur, in templo ſermonem feciſſe, ſicut & in paſsione ſua fatetur, ſe palam in Synagogis docuiſſe & in templo, quo omnes Iudæi conueniunt. Sed & Petrus cũ Ioanne in templo orauit, & Paulus uota perſoluit, & omnes Apoſtoli docuerunt. Vnde cum eadem domus Dei Oratorium dicatur, poteſt & a deprecationibus in ea faciendis, et a locutione doctrinæ ita dicta putari, quia oratio, id eſt, oris ratio, & non tantum humilis poſtulatio, uerum & rationabilis intelligitur hoc nomine locutio. Inde eſt quod primi ordines in Eccleſia, utuntur orarijs, quia ad ipſos pertinet docendi officium. Et publici declamatores, ac ſapientes dictionum compoſitores, oratores uocantur. Baptiſmum quoq; ibi conuenientiſsime celebratur, quia ante tabernaculum labrum, & ante templum mare ac decem luteres poſitos legimus: in quibus & oblaturi ſacerdotes, & uictimarum carnes lauarentur. Et dignum profecto eſt, ut in Chriſti templo Chriſtiani regenerentur.

Domus orationis. Exodi.30 3.Reg.7

Quid item fieri non debeat. Cap. XI.

Abuſus in templis. Ioann.2 Hiere.11.

ALia uero negociorum carnalium, in Deo conſecratis ædificijs opera, fieri non debere, ut non dicã, quæ nuſquam licent: ſed et quædã alia, quæ alibi interdũ uenialiter exercentur, inde eſſe mouẽda, Dominus ipſe oſtendit, cũ zelo domus Dei ductus, uendẽtes et ementes eiecit de templo. Et per prophetam quodam loco queritur dicens. Dilectus meus, in domo mea fecit ſcelera multa.

multa. Apoſtolus quoq; Corinthios in Eccleſia diſſenſiones ha- bentes,itemq; conuiuantes increpat dicens.Primum quidem conue nientibus uobis audio ſciſſuras eſſe,et reliqua,et in conſequentibus. Conuenientibus uobis in unum, iam non eſt Dominicam cœnam manducare: Vnuſquiſq; enim ſuam cœnam præſumit ad mãducan- dum. Et alius quidem eſurit, alius autem ebrius eſt. Nunquid do- mos non habetis, ad manducandum & bibendum? aut Eccleſiam Dei contemnitis, & confunditis eos, qui non habent? Et poſt mul- ta ſubiungit.Itaq; fratres mei,cum conuenitis ad manducãdum,inui cem expectate.Si quis eſurit,domi manducet, ut non in iudicium cõ ueniatis. Et ſuperius, de inordinatis orantium geſtibus præmittit. Hoc autem præcipio,non laudans,quod non in melius,ſed in dete- rius conuenitis. Vnde Beatus pater Benedictus in regula Mo- nachorum præcipit,ut Oratorium hoc ſit quod dicitur,nec ibi quic quam aliud geratur aut condatur. Vbi oſtenditur, eos culpabiles eſſe,qui nulla neceſsitate coacti,indigna ibi committunt, uel loca ſan cta in horrea & apothecas conuertunt: Cum in Canonibus quoq; ſæpius ſit interdictum, ne in Eccleſijs conuiuia uel prandia fiant, niſi quis itineris neceſsitate cogatur.

Diſſenſiones & conuiuia. 1.Cor.11.

Regula S. Benedicti de Oratorio.

De Orandi modis ac diſtantia uocum. Cap. XII.

QValiter autem orandum ſit, idem pater breuibus uerbis, & maxime iſtis concludit, dicens. Breuis & pura debet eſſe oratio,& non in multiloquio,ſed in puritate cordis, & compunctione lachrymarum, nos exaudiri ſciamus,& non in clamoſa uoce, ſed in lachrymis,& intentione cordis. Et item. Conſyde- remus, qualiter in conſpectu diuinitatis & ſanctorum Angelorum eſſe oporteat,& ſic ſtemus ad pſallendum, ut mens noſtra concor- det uoci noſtræ. Intelligamus ergo his exemplis,quid dominus in templis ſuis fieri uelit,uel quid prohibeat.Qui & filios Heli, pro- pter ſcelera circa tabernaculũ cõmiſſa, puniuit: & Annam matrem Beati Samuelis,in ſecreto cordis,motu tantum labiorum ſine ſtrepi- tu uocis orantem, in filij petitione exaudiuit, Ipſumq; Samuelem, quia fideliter in domo domini miniſtrauit, reprobato ſene, in Pro- phetam,ſacerdotem,& ducem elegit. De cuius matre modeſtiſ ſima,& in oratione diſcenda eſt inſtantia humilis,et poſt orationem perſeuerantia ſalutaris. Legitur ſiquidem de illa, quia uultus illius non ſunt amplius in diuerſa mutati. Qui enim aut in oratione aliud, quam debet petit, aut alio modo, quam magiſter humilitatis inſi- nuat,deprecatur, uel orare neſcit,uel minus quam potuit proficit. Qui uero peracta oratione, uel ad malam conſuetudinem, uel ad

Qualis debet eſſe oratio.

1.Reg.1.et 2.

Qualis fuit oratio Annæ

noua

noua facinora, ſine reſpectu mox proſilit, fructum orationis perdit. Nam quidam in oratione pectus pugnis pauimentant, caput contundunt, uoces muliebri gracilitate ſubmittunt: & in proximo uel uerbis uel factis alios conturbare, & ſemetipſos non metuunt culpabiles exhibere. Hi nimirum contra iudicem, quem orando honorant, moribus pugnant. De uocum autem differentia dicendum, illam eſſe diuinis laudibus aptam, quæ qualitercunque ſonuerit, ex bono theſauro cordis profecta, internæ intentioni concordat. Nam et in bono legitur uox alta, dum dicitur in dedicatione templi Salomonis, uox Sacerdotum & Leuitarum in tubis, & hymnis exclamantium, longius ſonuiſſe, & ſancti martyres ſub ara Dei, uoce magna clamaſſe leguntur. Vbi quamuis intelligi poſsit, ſicut & in alijs multis locis, illam eſſe magnam uocem, quę quamuis ſit ſono humilis: ex bona deuotione procedit, ſicut ad Moyſen dicit Deus. Quid clamas ad me? Cum non legatur ibi aliquid clamaſſe, Tamen bonum eſt, & omni quieti præferendum, in laudem Dei decenter & ſimpliciter laborare. Cunque omne genus laudationis diuinæ, ſecundum rationem exhibitæ, ſit laudandum: illud probabilius eſt dicendum, quod habuerit uanitatis & iactantiæ minimum. Lege libros confeſsionum ſancti Auguſtini, & inuenies, quantum ille iudicauerit eſſe periculi in cantilenarum cum melodia dulcedine.

Vox apud Deum ualida.

3. Reg. 8

Apoca. 6

Quomodo clamatur ad deū

Exodi 14

Quibus proſit cultus diuinus, & quibus non. Cap. XIII.

SCiendum ſane, ita demum templorum & officiorū ſacrorum Deo uniuerſorum creatori, cultus eſſe acceptos, ſi hominum pectora, quorum ob cauſam, hæc ſibi exhiberi permittit uel iubet: ipſius inhabitatione fuerint digna. Inuanum enim ligna & lapides poliunt, qui mores non componunt. Fruſtra dona & pecunias comportant, qui interius diuinæ ſubtilitatis oculum nō placant. Nam quia Iudæi dominum interius non audierunt, exteriora eorum contempſit & abiecit, per prophetam dicens. Reliqui domum meam, dimiſi hæreditatem meam. Et per ſe ipſum, Relinquetur uobis domus ueſtra deſerta. Ergo propter peccata hominū, loca ſacrata a deo negligi, teſtis eſt arca ab Allophylis capta, tēplum totiens euerſum uel profanatum, & multæ Chriſtianorum Eccleſiæ nunc a barbaris uaſtatæ uel ſubuerſæ, nunc ignibus uel fulminibus deſolatę, nunc terræmotibus uel turbinibus dirutæ. Vnde & Dominus per Hieremiam peccatori populo, confidentiam uel maximam aufert dicens. Nolite confidere in uerbis mendacij, dicētes: templum Domini, templum Domini, &c. Non ſolum autem Dei protectionem, ſed etiam angelorum cuſtodiam, & ſanctorum curam à locis

Quorum cultus Deo gratus eſt.

Hiere. 12

Matth. 23

1. Reg. 4

Loca ſacra propter peccata deſeruntur a Deo.

Hiere. 7

locis quondã ſanctis diſcedere, cum prius habitatores uel cultores lo
corum a Deo diſceſſerint: Ex eo certum eſt, quod omnis militia ſan
ctorum ſolio Dei aſsiſtit: & ubi Deus non fuerit, ibi eſſe nõ poſſunt.
Secundum gratiæ oſtenſionem dico, non ſecundum diuinæ poten-
tiæ immenſitatem; quia neq; infernalibus deeſt, qui cœlum implet ac
terram. Scribit etiam Ioſephus, imminẽte propter peccata, urbis ex- *Ioſephus de bello Iuda lib. 7. cap. 17.*
cidio, auditam fuiſſe cuſtodum inuiſibilium uocem, de interioribus
templi. Tranſeamus ex his ſedibus. Neq; uero ſacra loca illis
proſunt, qui ſanctitatem proijciunt: Sicut nec loca horrida obſunt
his, qui Domini gratia proteguntur. Nam & in prædicta Hieruſa-
lem ſubuerſione, omnibus malis attriti, ſuffuſos lachrymis oculos, re
torquentes ad templum liberari non meruerunt, ſicut ſcriptum eſt.
Clamauerunt, nec erat qui ſaluos faceret, ad Dominum; nec exaudi- *Pſalm. 17*
uit eos. Subiungitur enim in eodem Pſalmo, quo merito. Filij alieni *Percuſſi in loco ſancto.*
mentiti ſunt mihi, & reliqua. Præſumptores enim & negligen-
tes in locis ſanctis mulctantur. ut Nadab & Abiud, offerentes ignẽ *Leuit. 10*
alienum. Item Core cum ſeditioſis, ante tabernaculum igne Dei de- *Num 16*
uoratur, Heli ſacerdos in loco ſancto, fractis ceruicibus expirauit, *1. Reg. 4*
Bethſamitæ in conſpectu Arcæ damnantur. Iuxta Arcam perimi- *1. Reg. 6*
tur Ioab iuxta altare trucidatur. Ozias ſacerdotium indigne uſur- *3. Reg. 2* *2. Para. 26.*
pans, lepra perfunditur. E contra humiles & Deũ timentes in locis *Gene. 37. et 41*
infimis & exitialibus, iuſtitia tuente, ſaluantur, Ioſeph in ciſterna non *Exodi 2*
perit, in carcere non dimittitur, Moyſes in fluuio non necatur, Iob de *Iob 42*
ſterquilinio erigitur, Hieremias de lacu cenoſo ſuſtollitur. Daniel in- *Hiere 38*
ter leones, Tres pueri inter ignem illæſi ſeruãtur, Petrus liberatur de *Daniel 6* *Act. 12*
carcere, Paulus euadit de mari. Et quid amplius dicam? Iniquitas de *Act. 27* *Apo 12*
cœlo Angelos deiecit, Iuſtitia de inferno homines liberauit.

Iuſtas oblationes & magis uirtutes quam corporalia mune ra Deum deſiderare. Cap. XIIII.

POſtremo admonendi ſacrarum ſtructores ædium *De iuſte acquiſitis offerendum eſt Deo.*
uel ornatores, ut ſuæ deuotionis affectum, rebus iu
ſte acquiſitis oſtendant: Quia Dominus per Pro *Eſaiæ 61*
phetã teſtatur, ſe odio habere rapinam in holocau-
ſto. Et alibi ſcriptum eſt. Qui offert uictimam de ra *Eccle. 34*
pina pauperis, quaſi qui mactet filium ante patrem.
Et in prouerbijs, Hoſtiæ impiorum abominabiles, quia offeruntur à *Prouer. 21*
ſcelere. Itemq; honora Dominum de tuis iuſtis laboribus, & reliq. *Prouer. 3*
Meminerit etiam Dauid Regem noluiſſe accipere arcam Areuna *2. Reg ultimo*
Iebuſæi, ad ædificandum altare Domino, ipſo gratis dare uolente, ni
ſi primum iuſti precij rependeret quantitatem. Et reuera non eſt
remedium peccati, ſi contempto ſalutis præcepto, ipſius ſigna con-

temptus

temptus obijcias præceptori. Deinde qui iuſte quidem offert, ſed
Geneſ.4 maiora & utiliora legis mandata poſtponit, audit cum Cain. Non-
ne ſi recte offeras, recte autem non diuidas, peccaſti: quieſce. Quali-
Matth.23 bus ſaluator dicit, Væ uobis qui decimatis mentam & rutam, &
omne olus: & quæ grauiora ſunt legis præteritis, miſericordiam, iu-
dicium, & ueritatem. Hęc autem dicimus, non quo ædificantium
& ornantium loca ſancta, deuotionē culpemus, ſed quo doceamus
eleemoſynā in pauperes huic præferendam. Quia ut Beatus Hiero-
nymus ait: ſuperſtitioſum eſt, parietes auro fulgere, Chriſtumq; an-
Matth.6 te ianuas fame & nuditate torqueri. Ipſe enim ibi nos iubet theſauri-
zare, ubi neq; erugo nec tinea demolitur: ubi fures non effodiunt,
Matth.25 nec furantur. Et in iudicio ueniens, non utrum Eccleſias ædificaſſe-
mus, ſed utrū membris eius minimis profuiſſemus inquiſiturus eſt.

Eleemoſyna præferenda templorum ornatui.

Heb.9 Hęc quidem ornamenta, ſanctum ſæculare Apoſtolus nominat:
quia ſunt alia quaſi ſancta cœleſtia, ſicuti ſunt ornamēta animarum:
Quę quo minus apud homines habent ſplendoris: tanto plus apud
Dominum habent meriti et mercedis. Legitur enim de B. Grego-
rio Papa, quod nō ſicut alij in extructione Eccleſiarum laborauerit,
ſed in doctrina & eleemoſynarum largitate: quam non ſolum apud
ſuos, uerum etiam apud longe & in exteris prouincijs poſitos, exer-
cere curauit. Si ergo in condendis uel ornandis ſacris ædificijs, ſum-
ma ſanctitas eſſet, debuerunt earūdem ſtudioſiſsimi rerum, alijs qui
minus his faciendis inſtiterunt, meritorum præminere diſtantia.

Gregor. pauperum ſtudioſior quam templorum.

Moyſes *Num.20* Sed quia legimus Moyſē tabernaculi ſtructorem, ad aquam contra
dictionis Dominum offendiſſe, & idcirco ad terram repromiſsionis
Salomon. non perueniſſe: Salomonē quoq; poſt ſingularem templi mirabilis
3.Reg.11 extructionem, mulierum ſeductum amore, domini incurriſſe offen-
ſam. Vnde & regni eatenus uniti potentia, a ſemine eius diſciſſa, in
aliam tribum pernicioſa diuiſione partim conceſsit. Intelligimus &
omni poſtpoſita dubietate fatemur, ita conſtructionem ſacrarum
ædium ex religioſa deuotione laudandam, ut tamen uirtutes, quæ
ſunt ſpiritales ſtructuræ, & animarum in quibus Deus habitat orna
menta perennia, his multum prælatas. Quia terrena ornamenta,
quantalibet formoſitate fingantur, ſine uirtutibus Deo uileſcunt.
Virtutes uero, quas & in Angelis ſuis diligit, etiā ſine materiali com
Mich.6 poſitione ſemper ſibi placere demonſtrat, dicens per Michęam Pro
phetam. Indicabo tibi o homo quid ſit bonum, & quid Dominus
quærat a te. Vtiq; facere iudicium, et diligere miſericordiam, & ſolli
citum ambulare cum Deo tuo. Vnde multos ſanctorum et ante
uſum templorum ſacrorum placuiſſe Deo. Alios uero, poſtquam
Deo per loca diuerſa ſanctuaria ſunt conſtituta, in deſertis & ſqua-
lentibus locis commorantes, ſcimus Omnipotenti domino ſolis uir-
tutibus militaſſe.

Virtutes Deo acceptiores quam templorum ſtructurę.

De oblationibus ueterum. Cap. XV.

HÆc de ſacrorum fabricis & uſibus locorum, nos pro
modulo tarditatis & ignauiæ noſtræ cōmemoraſſe
ſufficiat. Nunc de ſacrificijs & oblationibus, quæ in
eis Deo exhibentur, quod ipſe dederit, adiungamus.
Abel & Cain, primi domino munera obtuliſſe legun- Abel & Cain Gene. 4.
tur: Ille quidem de naturalibus ouium, quas paſcebat, fœtibus: de
terrenis iſte, quas arte et labore acquiſiuit, frugibus. Sed dona ambo
rum non una dignatione ſuſcepta, quia diſpari fuerant ratione obla
ta, teſtis eſt diuini cenſura reſpectus, & inuidentis fraternæ fœlicitati
Cain uſq; ad homicidij reatum prolapſa dementia. Noe quoq; Noe. Gene. 8
poſt diluuium, de mundis animantibus obtulit domino in odorem
ſuauitatis. Abraham etiam & Iacob, & patientiæ Iob exemplar, Abraham Iacob Iob
ſacrificia & holocauſta domino immolaſſe leguntur. Iam uero
in lege quam multiplicia ſint oblationum præcepta, ex ipſis libris diſ
cendum eſt. Vbi quadrupedum & uolucrum carnes & ſanguis, ter-
ræ fruges, & fructus arborum, diuerſis modis offerri iubentur. Quę Legalia ante aduentū Chriſti figuræ fuerunt.
omnia, cum legalium obſeruationum umbris, licet Euangelij ueritatem ſua præfigerauerint exhibitione: tamen infirmo, et quaſi carnem
& ſanguinem ſapienti populo, impoſita ſunt eatenus obſeruanda:
donec ueniret dominus legis & Prophetarum, & omnia quæ de ſe
fuerant apertis uel myſticis dictis prænunciata, uel imaginarijs uicti
marum, ſacrificiorum, & ſolennitatum ritibus præſignata, comple-
ret: ita ſane, ut illuceſcente Euãgelij ueritate: nec credentes ex Iudæis
ab illis obſeruandis, quaſi rebus ſacrilegis & prophanis prohiberen
tur: nec de gentibus ad fidem uenientes, ad ea ſuſcipienda, quaſi ſalu-
ti Chriſtianorum neceſſaria, cogerentur.

De ſacrificijs Noui teſtamenti, & cur mutata ſunt per Chriſtum ſacrificia. Cap. XVI.

ITaq; Chriſtus, qui credentibus finis eſt legis, car- Noui Teſt. ſacrificium, in cœna a Chriſto inſtitutum
nis diſpenſationē ſubiens, legis ſtatuta utpote a deo
non reſpuit, quin potius in ſe ut terminaret exple-
uit. Noui uero teſtamenti, noua myſteria ad inſtru-
endum nouum hominem tradidit: Et morte ſua ue-
tera perficiens: reſurrectione ſua, noua firmauit. In
cœna ſiquidem, quam ante traditionem ſuam ultimam cum diſcipu-
lis habuit, poſt Paſchæ ueteris ſolennia, corporis & ſanguinis ſui Sa
cramenta, in panis & uini ſubſtantia, eiſdem diſcipulis tradidit, & ea
in commemorationem ſanctiſsimæ ſuæ paſsionis celebrare perdo-
cuit. Nihil ergo congruentius his ſpeciebus, ad ſignificandam

capitis,atq; membrorum unitatem, potuit inueniri. Quia uidelicet, ſicut panis de multis granis aquæ coagulo, in unum corpus redigitur, & uinum ex multis acinis exprimitur: ſic & corpus Chriſti, ex multitudine ſanctorum coadunata, completur. Vnde conſultè à prioribus ſtatutum eſt, ne uinum in ſacrificio, ſine aquæ admixtione offeratur, ut uidelicet per hoc indicetur, populos, qui ſecundum Ioannem aquæ ſunt, a Chriſto, cuius ſanguis in calice eſt, diuidi non debere. Ergo nec uinum ſine aqua, nec aqua ſine uino offertur: quia nec Chriſtus aliter, quam pro populo ſuo paſſus eſt, nec aliter populus, quã per paſsionem Chriſti poteſt ſaluari. Quia uero Chriſtus ſacerdos eſſe dicitur ſecundum ordinem Melchiſedech, quod Apoſtolus Paulus copioſiſsime aſtruit, ſalua multiplicium ratione figurarum, quibus idem ſacerdos Dei ſummi, Ieſus Chriſtus filius Dei, qui ſemetipſum patri pro nobis obtulit, pronunciaſſe cognoſcitur: congruum genus ſacrificij Dominus noſter, ſacerdos uerus, in corporis & ſanguinis ſui myſterium prouidere dignatus eſt, ut uidelicet ſicut Melchiſedech ante circumciſionem & legis cæremonias, uiuens ex fide, panem & uinum legitur obtuliſſe: ita ipſe Dominus, Pontifex factus ſecundum ordinem, non Aaron, ſed Melchiſedech, iuſtus, & iuſtificans eum, qui ex fide eſt, poſt expletionem legis, eaſdem ſpecies ſacrificij fidelibus ſuis tradidit. Nec dubitemus, nos ſine operibus legis, iuſtificari per fidem: dum illos imitamur libertate fidei & deuotionis, quos ſine ſeruitute legis coactiua, Deo cognoſcimus placuiſſe per fidẽ. Ergo dum notus eſſet in Iudæa Deus, dumq; in uno tabernaculi uel templi loco, ſacrificia deberẽt offerri, præceptum eſt, uel potius permiſſum carnalibus, uarias & ſumptuoſas oblationes exhibere, ut ſeruilis religio grauibus deſudaret obſequijs. At uero poſtquam ſuper omnem terram laudabile nomen Domini illuxit, dumque in omnibus locis & gentibus, non ſpeciale ſed generale ſacerdotium geritur, tota fidelium unitate, non in unum corporaliter locum, ſed in unam ſpiritaliter fidem concurrente: ſtatutum eſt fidelibus, oblationes ſimplices Domino conſecrare: quæ & ueritatem myſterij continerent, & filios adoptionis, nulla ſumptuum difficultate comprimerent.

Non eſt autem diſcutiẽdum ratione mortalium, cur hęc uel illa, iſto uel illo tempore, quaſi diuerſa & diſcrepantia, ille, qui ſemper idem eſt & mutari non poteſt, ſtatuerit uel iuſſerit: cum ipſorum conditor & ordinator temporum, quicquid in tempore fit: non temporali ſapientiæ ſuæ ratione, ſed æterna, iuſte, conuenienter & utiliter, quamuis ſæpius occulte, diſponat. Notandum tamen, quod non de maioribus, fortioribus, ſanctioribus, utilioribus, ad minora, infirmiora, uiliora, inutiliora, genus humanum uocauerit, ſed ſicut perſona filij ſeruis

Aquæ admixtio. *Ap.oc.17*

Secundum ordinem Melchiſedech. *Heb.7*

Grauiora & ſumptuoſiora fuerunt legis ſacrificia, quam noſtra.

Non ſcrutandum curioſe ... factis Dei. *Eſa. 101*

... meliora ...

ſeruis præmiſsis,uel angelis uidelicet uel hominibus,naturæ ſuæ prę minet maieſtate:Sic ipſe in carne adueuiens,illis maiora inſtituit,& a carnalibus ad ſpiritalia,a terrenis ad cœleſtia,a temporalibus ad ęter na,ab imperfectis ad perfecta,ab umbra ad corpus, ab imaginibus ad ueritatem docuit tranſeundum.

De uirtute ſacramentorum,& cur ab eis criminoſi ſuſpen dantur. Cap. *XVII.*

IGitur cum ipſe filius Dei dicat. Caro mea uere eſt ci bus, & ſanguis meus uere eſt potus: ita intelligen dum eſt, eadem redemptionis noſtræ myſteria, & uere eſſe corpus,& ſanguinem domini, ut illius uni tatis perfectæ,quam cum capite noſtro,iam ſpe,po ſtea re,tenebimus,pignora credere debemus. Inde & Sacramenta a ſanctificatione uel ſecreta uirtute dicuntur. Vnde etiam criminum fœditate capitalium,a membris Chriſti deuiantes, ab ipſis ſacramentis Eccleſiaſtico ſuſpenduntur iudicio. Qui enim corpus & ſanguinem Domini digne manducat & bibit, deſignat ſe eſſe in Deo & Deum in eo;Qui uero medicinam,uel non habet uel ea indigne utitur, longe ſe a medico eſſe, languendo teſtatur. Non enim mentitur qui dicit,Niſi manducaueritis carnem filij hominis,et biberitis eius ſanguinem,non habebitis uitam in uobis,& reliqua.

[Ioan. 6. Vnio noſtra ad Chriſtum per ſacramentum.]

[Criminoſi nõ debent communicare.]

Sciendum enim a ſanctis patribus ob hoc uel maxime conſtitutum, ut mortaliter peccantes,a Sacramentis Dominicis arceantur,ne indi gne ea percipientes, uel maiori reatu inuoluantur, ut Iudas, quem poſt panem temere a Magiſtro ſuſceptum,diabolus dicitur plenius inuaſiſſe:ut crimen quod prius ſcelerata pręmeditatione conceperat, iam ſceleratiſsimo conſummaret effectu. Vel ne (quod Apoſto lus de Corinthijs dicit)infirmitatem corporis et imbecillitatẽ,ipſam que mortem præſumptores incurrant. Et ut a communione ſuſ penſi,terrore eius excluſionis,& quodam cõdemnationis anathema te compellantur, ſtudioſius pœnitentiæ medicamentum appetere, & auidius recuperandæ ſalutis deſiderijs inhiare.

[Ne quis communicet indigne.]

[Excommunicatio medicinalis.]

Quid offerendum ſit in altari. Cap. *XVIII.*

QVamuis autem eorundem Sacramentorum uſus,ab ipſo Domino traditus, & ab Apoſtolis, Apoſtoli ciſq; uiris in totam Eccleſiæ Catholicæ latitudinem ſit tranſmiſſus:tamen primis temporibus, quoſdam alia quædam genera oblationum offerre ſolitos, in telligimus ex Canonibus,et maxime Apoſtolorum,

[Canones Apoſtolorum.]

municandum eſſe cenſebant, quia dominus poſt legalis paſchæ cœnam, noui teſtamenti Sacramenta legitur diſcipulis tradidiſſe. Alij uero, ſecta quadam ſingulari, non ſemel in anno ſicut ſuperiores, ſed crebrius ante Sacramentorum perceptionem cibis corporalibus refici debere iudicantes: poſt prandia & plenitudinē ſtomachi, quaſi confirmati, ſacris rebus neceſsitate corporea communicabant, ut teſtatur Socrates in hiſtoria ſua Eccleſiaſtica, ubi de diuerſis Eccleſiarum conſuetudinibus faciens mentionem, poſt multas ieiuniorum et ſolennitatum uarietates, hæc inter cætera ponit. Sed etiam circa celebritatem collectarum, quædam diuerſitas inuenitur. Nam dum per Eccleſias in uniuerſo terrarum orbe conſtitutas, die ſabbatorum per ſingulas hebdomadas, ſacrificia celebrentur. Hoc in Alexandria & Roma quidem priſca traditione non faciunt. Ægiptij uero Alexandriæ uicini, & Thebaidis habitatores, ſabbato quidē collectas agūt, ſed non ſicut moris eſt Sacramenta percipiunt. Nam poſtquam fuerint epulati, & cibis omnibus adimpleti: circa ueſperam oblatione facta communicant. Et paulo inferius. In Antiochia uero Syriæ, altare non ad orientem Eccleſiæ, ſed magis ad occidentem habent. De qua re etiam nos quidā ſuperius diſſeruimus. Et hi quidem, inquit, ſingulis ſabbatis, iſti poſt prandium uel cœnam communicabant: Qua autoritate facere uoluerint, non adeo liquet. Illud uero, quod ſuperiores in Anniuerſario cœnæ dominicæ pranſi, communicare permiſsi ſunt, ex occaſione ſupra expoſita, emerſiſſe uidetur. Sed a ſequentibus honeſta et rationabili deliberatione ſtatutum eſſe cognoſcitur: ut omni tempore a ieiunis, ſacroſancta celebrentur myſteria. Non enim ideo prius prandere, & poſtea communicare debemus, quia Dominus completor legis, author gratiæ, prius legale paſcha perfecit, deinde Sacramēta Euangelica inſtituit: Sicut nec prius corporaliter cogimur circumcidi, & poſtmodum baptizari, cum ſciamus dominum noſtrum factū ex muliere, factū ſub lege, primo ſecundum legis ſtatuta circumciſum, ac deinceps ad expletionem omnis iuſtitiæ, lauacri ſalutaris ſubiſſe: nobiſq; conſecraſſe primordia.

Hiſto. Trip. lib. 9 c. 38

Supra c. 4.

Non licet amplius celebrare myſteria a nō ieiunis.

Ergo a ieiunis ſemper celebrari debere eadem Sacramenta: & generalis totius iam comprobat uſus Eccleſiæ, & dicta Synodi Bracarenſis oſtendunt. Vbi etiam ſupra memorata in die cœnæ dominicæ communicatio, poſt ſolutum ieiunium, anathematis interpoſitione abſciditur. Si itaq; illo die, poſt prandium communicare non licet, cui & exemplum Domini, & quorundam aſſenſus ſuffragari uidebatur: multo minus alijs temporibus licet, quibus horum neutrū cognoſcitur attributum. Hoc autem ita fieri, non ſolum honeſtas ſobrietatis, per quam receptacula pectorum, tantæ ſanctitati percipiendæ præparari conuenit, ne ſi indigne ſumatur, in iudicium tranſeat medicina: Sed etiam ratio neceſsitatis magna poſcebat, quia

Rationabile Decretum.

uidelicet prandentes ante communicationem,proficiẽte(ut adſolet) in pcius mala conſuetudine,de paruis refectionibus,uſq; ad ebrietatis ingluuiem,interdum prolapſos credibile eſt. Et quid tam abſurdum, quam tunc ſpiritalẽ atq; uitalem percipere uictum,cum ex nimietate ingeſtorum, nec corporalia alimenta poteſt crapulatus, honeſte tractare? Apoſtolus autem præcipit dicens. Omnia ueſtra, honeſte,& ſecundum ordinem fiant. Quæ moderationes, quamuis in ſingulis ſanctorũ operibus neceſſariæ ſint,tamen etiam atq; etiam in ſanctiſsimi ſanguinis & corporis domini ueneratione debent ſeruari,ut uidelicet honeſte,hoc eſt,humiliter pacem & charitatẽ in corde tenentes,ieiuni & ſobrij,cum mundicia corporis & cordis,quantum fieri poteſt,ipſa ſacramenta contingamus. Secundũ ordinem autẽ,ut ſanctificationem eorũ a cibis cęteris,utpote animæ uitam ſignificantium,longe diſtare ſciamus.Et primo horum conſolatione refecti,deinde corporis ſuſtentacula capiamus. Quod aũt neq; ante,neq; poſt communicationem in Eccleſijs ſit conuiuandum:et Canones diſcrete & manifeſte loquuntur,& nos ſuperius commemorauimus.

Omnia honeſte & ſecundũ ordinem fiant in nobis.

1.Cor.14.

Supra c.11

Quod alij rarius,alij crebrius,alij quotidie communicandum dicant. Cap. XX.

Q Via uero de ratione Sacramẽtorum pauca perſtrinximus,uidetur ſubnectendum,qualiter ad quotidianam celebrationem eorundẽ miniſteriorum uſus perueneerit.Et quoniam multiplex eſt eius rei apud doctores relatio:colligimus ſummatim, quæ poſſumus,ita ut nomina ſingulorum authorum propter prolixitatẽ nõ ponamus.Nihil uero conemur aſtruere,quod nõ uel ita legimus,uel ex lectione coniectauimus,uel ueracium uerbis percepimus,uel uſu inſinuante cognouimus. Alij,ut ex patrum collationibus diſcimus,ſemel in anno communicandum cenſebant, ut uidelicet diuturna præparatione corpus et animam purificantes,tandem ad communionem menſæ cæleſtis digne pertingerent. Et quidam horum alij ipſam celebrationem annuam,in die cœnæ dominicæ faciebãt,ut ibi ſolum Sacramentorum gratia iteraretur illorũ,ubi primitus eſt oſtenſa. Vnde & ipſa die ſoluebant ieiunium,ſicut in feſtis actitare ſolemus:& ante meridiem collectas explebant. Quod in Canonibus partim oſtendit,& penitus prohibetur. Sed alijs cautiorib. uiſum eſt,iſtos eo indigniores ad annuã ſuæ obſeruationis celebritatem peruenire:quo ſe putabant longa dilatione defecatos, quãdoq; ad ſacrorũ perceptionem ſatis dignos accedere:meliuſq; credebant, quamuis animis dignis,crebrius iterari quæ ſancta ſunt. Quia talis eſt illa ſpiritalis medicina,ut & ſanos adiuuet ad perſeuerantiam ſanitatis,

Communicarunt alij ſemel in anno ex hu militare.

Spiritualis medicina.

tatis;& uulneratis ſubueniat ad redintegrationẽm uirtutis. Et ideo dignius percipitur,quo percipientes per humilitatis cuſtodiam ſubſtrati: nunquam ſe ad eius perceptionem ſatis dignos arbitrantur. Qui autem tardius ſecundum iudicium ſpiritalium medicorum ipſi admittuntur medelæ,ideo ad tempus abſtinere debent,ne præpropere,incongrua ſuis ualitudinibus ingerentes medicamina, grauius ęgrotent:& quod alijs eſt reparatio, illis fiat damnatio. Alij omni Dominica uel omni ſabbato apud Orientẽ,& Hiſpanias Miſſas facientes, commemorationem paſsionis dominicæ omni ſeptimana ſi facerent, ſufficere credebant. Vnde etiam orationem dominicam,quæ ab illis(ut credimus)Apoſtolorum temporibus,ante communicationem & panis fractionem dicebatur:Quidam illo tantum tempore recitandam crediderunt, quo ſacrificia celebrabant. Quia panem illum, qui in eadem oratione petitur,ſuperſubſtantialem intelligi,non quotidianum uoluerunt.Et ſic fiebat, ut qui ſemel per hebdomadam communicabã, ſemel etiam orationem dominicam recenſerent. Cyprianus autem quotidie dicendũ eſſe oſtendit, dicens.Itaq; in oratione dominica panẽ noſtrũ.i. Chriſtũ dari nobis quotidie petimus:ut qui in Chriſto manemus et uiuimus,a ſanctifica tione et corpore eius nõ recedamus.Itẽ Hilarius.Et quia quotidiana oratio eſt,quotidie quoq; panis uitæ ut detur orat.S.Aug.dicit,De quotidianis paruiſq; peccatis,ſine qbus uita hęc nõ ducitur,quotidiana oratio fidelium,ſatis facit errori. Superioribus quidẽ,ita ut prædictũ eſt complacuit. Alijs uero nõ ſolũ in dominicis et feſtis generalibus,ut ſunt Natiuitas,Epiphania,Paſcha,Aſcenſio dñi,et Pentecoſtes:Verũ etiã in natalicijs,ſanctorũ, diuinorũ munerũ celebranda eſſe myſteria.Legitur enim Felix 27.Papa cõſtituiſſe,ut ſuper memorias martyrũ Miſſæ celebrarẽtur.Sed B.Gregor.Papa in ordine 66. præcepit,ſuper corpus B.Petri Apoſtoli fieri Miſſas. His ita obſeruatis,cœperunt iuniores tempore ſecuti,ferias ieiuniorum agere:ueraciter intelligentes,panem illum quotidianum,& quotidie petendum,& quotidie ab illis,quibus competit, offerendũ et accipiendũ. Quia uero Melciades 33.ordine. Romę præſulatum agens,ſtatuit ut nulla ratione dominico aut v.feria ieiuniũ quis fideliũ ageret.Pagani eñ,his diebus quaſi ieiunia frequentabant.Ideo B.Gregor. ſupradictus,in diſpoſitione officiorũ anni, infra quadrageſimam,v.feriã,uacantem dimiſit:ut quia feſtiua erat ueluti dominica,etiam officio diei dominicæ celebris haberetur.Quæ v. feria,qñ poſtmodũ cœpit ut cæteræ ieiunijs applicari: Gregorius iunior ſtatuit, eam Miſsis & orationibus eſſe ſolennem, & undecunq; colligens,eiuſdem diei augmẽtauit officia. Cum ergo Hebræi carnales ſuas oblationes quotidie ex iuſsione domini celebraſſe legantur, quare non Chriſtiani hoſtias ſuas ſpiritales quotidie offerant, & in monumentum ſuæ

Alij omni die dominica cõmunicarunt.

Panis noſter quotidianus.

Quotidiana oratio.

Miſſa in ſanctorum Natalitijs.

Diuinorum officiorum diſpoſitio a Greg. facta.

Quotidie celebrare Miſſam

ter,uel quoties libet,eadem myſteria in die iterare congruum putat, credens,tanto amplius Deum ad miſericordiam flecti, quanto crebrius paſsio Chriſti commemoratur.Et fortaſſe conſuetudinē ſuam inde confirmandam exiſtimat,Quia Romanorum uſus habet,duas uel tres interdum unius ſolennitatis facere Miſſas: ut in Natiuitate Domini ſaluatoris,& aliquorum feſtis ſanctorum. Siquidem Theleſphorus nonus in ordine,Romanæ ſedis Epiſcopus,in Natale domini noctu tres Miſſas celebrari conſtituit. Et reuera non eſſe abſurdum crediderim,ſi dum plures in una die faciendæ ſunt Miſſæ,unus ſacerdos duas uel tres neceſsitate,uel uoluntate perſuadēte, celebret potius,quam quaſdam dimittat. Ad hoc accedit quod totius uſus Eccleſiæ,habet ſæpius Miſſas agere pro uiuis, pro defunctis,pro eleemoſynis,& alijs diuerſis cauſis,quod etiam officia his attributa teſtantur.In diebus itaq; publica celebritate conſpicuis, aut illæ diuerſarum rerum neceſsitates ſunt intermittendæ, aut concurrentibus ſibimet, publica obſeruatione & priuata neceſsitatæ , utriuſq; expletio ſuis eſt diſcernenda officijs, uel, quod ſuperius commemorauimus,una oblatione diuerſæ cauſæ ſunt explendæ.Fidelium relatione uirorum in noſtram uſq; peruenit notitiam,Leonem Papam (ſicut ipſe fatebatur)vij.uel viij.Miſſarum ſolennia ſæpius celebraſſe. Bonifacium uero Archiepiſcopum & Martyrem,ſemel tantum per diem Miſſas feciſſe.Qui & non longe ante noſtra fuerunt tempora, & ambo tam ſcientia quam gradu præcipui.Itaq; unuſquiſq; in ſuo ſenſu abundet,dum fides concordet, ut nec ſæpius offerentes , æſtiment Deum aliter petitiones non poſſe diſcernere:nec ſemel hoſtias per diem immolantes , putent ſuæ fidei ſubtilitatem potius , quam ſuperiorum deuotionem diuinis acceptam conſpectibus.

Plures uno die celebrare Miſſas.

Leo Papa ſæpius, Bonifacius martyr ſemel in die celebrauit.

Rom.14

De ordine Miſſæ & offerendi ratione. Cap. XXII.

QVoniam igitur,qualiter ad celebrationem quotidianam Miſſarum ſolennia peruenerint, qualitercunq; monſtrauimus.Hinc de officio Miſſæ,quid,quādo, & a quibus ſtatutum ſit , quantum inuenire potuimus,exponamus. Quod nunc agimus multiplici orationum,lectionum, cantilenarum & conſecrationum officio,totum hoc Apoſtoli, & poſt ipſos proximi (ut creditur)orationibus & commemoratione paſsionis dominicæ , ſicut ipſe præcepit: agebant ſimpliciter.Vnde circa domos,ſecundum ſuperius commemorata teſtimonia, frangebant panem.Quod etiam alia ſententia Lucas declarat,dicens.Vna autem ſabbati,cum conueniſsemus ad frangendum panem,et reliqua.Et relatio maiorum eſt, ita primis temporibus Miſſas fieri ſolitas , ſicut modo in paraſceue

Quid fuit Miſſa tempore Apoſtolorum.

Act.20

paſchæ .

paſchę(in quo die apud Romanos Miſſæ non aguntur) communicationem facere ſolemus,id eſt,præmiſſa oratione dominica,& ſicut ipſe Dominus noſter præcepit:commemoratione paſsionis eius adhibita:eos corpori Dominico communicaſſe et ſanguini,quos ratio permittebat. Proficiente dehinc religione, amplius aucta ſunt a Chriſti cultoribus officia Miſſarum, quo uel pax præſtita, latius terminos propagauit Eccleſiæ,uel ſanctorum copia,uſu facta eſt eō ualeſcente frequentior. Quod in ſacrarum ædium conſtructione uel ornatibus ita proueniſſe iam diximus:Non quod aliqui ſequentium,Apoſtolis fuerint ſcientia uel religioſitate maiores: ſed quia illi maxime curabant,ab infidelitate ad fidem,a tenebris homines ad lucem uocare,& in ueritate ſtabiles reddere, ipſa facilitate religionis, melius quod uolebant rudibus perſuadere potuerunt. Vnde etiam (ſicut legitur)credentes, primi de gentibus legalium pondere mandatorum deprimi noluerunt. Multi itaq; apud Græcos & Latinos Miſſæ ordinem,ut ſibi uiſum eſt,ſtatuerunt. Et Romani quidem uſum obſeruationum a Beato Petro Principe Apoſtolorum accipientes, ſuis quoq; temporibus, quæ congrua iudicata ſunt, addiderunt.Quorum morem ideo in ſacris rebus tam multæ gentes imitantur,quia & tanti magiſterij ex apice Apoſtolico primordijs clarent, & nulla per orbem Eccleſia, æque ut Romana, ab omni fere hæreſeon cunctis retro temporibus pura permanſit. Ambroſius quoq; Mediolanenſis Epiſcopus,tam Miſſæ quam exterorum diſpoſitionem officiorum, ſuæ Eccleſiæ & alijs Liguribus ordinauit.Quæ & uſq; hodie in Mediolanenſi tenetur Eccleſia. Igitur ordinem Miſſæ Romanæ ut poſſumus exequamur. Antiphonas ad Introitum dicere,Celeſtinus Papa 45.inſtituit,ſicut legitur in geſtis Pontificum Romanorum:cum ad eius uſq; tempora,ante ſacrificium lectio una Apoſtoli tantum & Euangelium legeretur. Letaniæ autem quę ſequuntur,id eſt,Kyrieleyſon & Chriſteleyſon,a Græcorū uſu ſumptæ creduntur:quia & Græca ſunt uerba, & ea ipſi Græci ſæpius in ſuis iterant Miſsis. Hymnum autem angelicum, in quo paucis uerbis,quædam ab Angelis circa Natiuitatē Dominicam,in laudem Dei ſunt prolata, ſequentes ſancti patres ad communem ſanctæ & indiuiduæ trinitatis laudationem, dulciſsimas & congruentiſsimas dictiones addiderunt:ut ſicut eius principium a cæleſtibus eſt ordinatum miniſtris,ita etiā tota eius ſeries,diuinis eſſet plena myſterijs. Illum, inquam,hymnum ante ſacrificium dici Teleſphorus 9. Romanorum præſul conſtituit, ut ad tantæ ſanctitatis celebrationem, congregatorum animi,angelicæ modulationis dulcedine mulcerentur. Sed in hoc loco quæri poteſt, Si idem hymnus huius Papæ temporib. ante ſacrificiū cœpit dici:Cur longo tempore poſt ſub Celeſtino,legatur tantum ante ſacrificium lectionē Apoſtoli & Euangelium

[Margin notes: Aucta cum tēpore Miſſarum officia. — Act. 15 — Romani a Petro receperunt ordinē Miſſæ. — Introitus Miſſæ a Celeſtino — Hymnus Angelicus a Theleſphoro.]

gelium prçceſſiſſe, ut ille neceſſario de Pſalmis Dauid antipohonas, quæ ante ipſas lectiones cantarentur, præpoſuiſſe uideatur? Vbi reſpondendum eſt, uel conſtitutum quidem fuiſſe a Theleſphoro, ut idem hymnus in capite Miſſæ diceretur, ſed apud poſteros ipſam eius conſtitutionem intermiſſam, donec a ſequentibus plenius totus ordo Miſſæ componeretur: uel ita ſtatutum ab eo, ut ipſe hymnus in ſummis feſtiuitatibus, & a ſolis Epiſcopis uſurparetur, quod etiã in capite libri Sacramentorum deſignatum uidetur, et ideo ſcriptum eſſe, uſq; ad tempora Celeſtini ante ſacrificium lectiones tantum habitas: ut ſubintelligatur, quamuis ille hymnus interdum ante Miſſas diceretur, ut prædiximus: non fuiſſe tamẽ, quod iugiter in omnibus. Miſsis ab omnibus ſacerdotibus, ante lectiones poneretur, antequã idem Celeſtinus antiphonas ad Introitum dicendas inſtituit. Vel ita potuit euenire, ut idẽ Celeſtinus: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus, et reliqua, ante ſacrificium docuerit dicere, quod nihilominus hymnus angelicus dici poteſt, quia principium eius Iſaias Propheta Seraphim pronunciaſſe commemorat: Sed ab imperitis quibuslibet in eodem loco, ubi Theleſphorus dicitur, hymnum angelicum ante ſacrificium poſuiſſe, additum ſit Gloria in excelſis Deo, putantibus nullum alium intelligi hymnum angelicum, niſi quem angeli nato Domino cecinerunt. Quæ uerba, id eſt, Gloria in excelſis Deo, ſi non eſſent poſita in capitulo Theleſphori, nõ naſceretur quęſtio ſupraſcripta: & intelligeretur hymnus angelicus, ille qui ante actionem cantatur. Huic aſſertioni uidetur illud ſuffragari, quod legitur Symmachum 53. Romanorum præſulem conſtituiſſe, ut omni dominica, uel Natalicijs ſanctorum, Gloria in excelſis Deo, diceretur. Aut enim (ſicut prædiximus) illum hymnum Theleſphorus nõ appoſuit, aut ſi fecit, ſtatutum illius longo tempore imperfectum remanſit. Orationes quas collectas dicimus, quia neceſſarias earũ petitiones cõpendioſa breuitate colligimus .i. concludimus: diuerſi autores, utcunq; uidebatur congruũ, confecerunt. Solebãt enim non ſolũ inter officia Miſſę, uerum etiam in alijs orationibus conuenientibus, & collocutionibus, quo cęteris aderant eminẽtiores, breui oratione opus concludere. Quod et in ſanctorũ patrum exemplis agnoſcimus, dum alij alios honorificentiæ cauſa, oratione colligere poſtulabant. Et uenerabilis Doctor Auguſtinus, in quibuſdam ſermonibus ſuis ad populum, ita terminauit locutionem, ut diceret extremo, Conuerſi ad Dominum. Vbi intelligitur oratione ſubiuncta, communem petitionem ad Dominum direxiſſe: Sicut etiam nunc ſolent ſacerdotes in concluſionibus nocturnæ uel diurnæ ſynaxeõs, orationes breues, id eſt, Collectas ſubiũgere. Sunt enim tales, ut non alibi, quam circa ſacrificij celebrationẽ, ſint dicendæ. Sunt uero aliæ, quibus & in officio Miſſæ, & non minus in alijs locis poſſumus uti.

Alius hymnus angelicus Eſaie 6

Gloria in excelſis a Symmacho.

Collectæ a diuerſis.

Diuerſitas Collectarum.

Creſcente

Creſcente autem (ſicut prædiximus) religionis cultu diui- næ, creſcebat etiam paulatim orationum & officiorum Eccleſiæ compoſitio, multis & ex ſumma ſcientia, & ex mediocri, & ex minima addentibus, quæ congrua rebus explicandis uidean- tur. Ideoque credimus Conciliis, Carthaginenſi & Mileuitano ſtatutum, ut preces & orationes a quibuslibet compoſitæ, niſi probatæ fuiſſent in Concilio, non dicerentur. Nam & Gelaſius Pa pa in ordine 51. ita tam a ſe, quam ab aliis compoſitas preces, dici- tur ordinaſſe. Et Galliarũ Eccleſiæ ſuis orationibus utebantur, quæ & adhuc a multis habentur. Et quia tam incertis authoribus mul ta uidebantur incerta, & ſenſus integritatem non habentia, curauit Beatus Gregorius rationabilia quæque coadunare, & ſeclufis his, quę uel nimia uel inconcinna uidebantur, compoſuit librum, qui dicitur Sacramentorum, ſicut ex titulo eius manifeſtiſsime declaratur: In quo ſi aliqua inueniuntur adhuc ſenſum claudicantia, non ab illo inſerta, ſed ab aliis minus diligentibus poſtea credenda ſunt ſuperad dita. Lectiones Apoſtolicas uel Euangelicas, quis ante celebratio- nem ſacrificii primum ſtatuerit, non adeo certum eſt. Creditur tamẽ a primis ſucceſſoribus Apoſtolorum eandem diſpenſationẽ factam: ea præcipue cauſa, quia in Euangeliis eadem ſacrificia celebrare iu- bentur: & in Apoſtolo, qualiter celebrari debeant, docetur: Et ut an te ſanctiſsimæ actionis myſterium, ex Euangelio ſalutis & fidei ſuæ recognoſcerent fundamentum: & ex Apoſtolo eiuſdem fidei, & mo rum Deo placentium, caperent inſtrumentum. Antepónitur autem in ordine quod inferius eſt dignitate, ut ex minoribus animus audi- entium ad maiora ſentienda proficiat, & gradatim ab imis ad ſumma conſcendat. Statuit autem Anaſtaſius 41. Papa, ut quotieſcunque ſan ctum Euangelium recitaretur, ſacerdotes non recti, ſed curui ſtarẽt, ut uidelicet humilitatem, quæ a Domino docetur, etiam corpore de monſtrarent. Videtur autem, non alias lectiones ante Euangelium fuiſſe tunc poſitas, niſi tantum Apoſtoli Pauli, quas ſolum nomina- uit, qui geſta Pontificum ſcripſit, cum de Antiphonarum mentione ſubiũxit. Quod ante non fiebat, niſi tantum epiſtola Beati Pauli A- poſtoli legebatur, & ſanctum Euangelium. Quod etiam ſanctus Damaſus Papa ad Hieronymum ſcribens, pene eiſdem uerbis oſten dit. Et fortaſſe in primis ſolius Pauli lectiones, eo loco legebãtur. Poſtea autem omnibus latius augmentatis, aliæ lectiones, non tan- tum de nouo, uerum etiam de ueteri (prout feſtorum ratio poſce- bat) intermixtæ ſunt Teſtamento. Nec mirum uideri debet, quod paulatim aucta narrantur officia, dum adhuc multa in rebus neceſſa riis defuiſſent: Cum uideamus uſque hodie, & collectiones & colle- ctas, & diuerſas laudum ſpecies, iam pene abundantibus omnibus, ſuperaddi, ut & in hoc illud Propheticum uideatur impleri: per- tranſibunt

Liber Sacramentorum a Gregor.

Epiſtola & Euangelium cur leguntur.

id eſt, Canonis

Paulatim aucta officia.

Dan. 12

tranſibunt plurimi,& multiplex erit ſcientia.Sed uidēdum eſt (ſicut Beatus Auguſtinus ait) ut cantentur, quæ ita ſcripta ſunt: quæ autem ita non ſcripta ſunt, non cantentur. Reſponſoria & Alleluia, quæ ante Euangelium cantantur, deinde adiuncta uidentur, poſtquam antiphonæ ad ingreſſum dici expirarunt,quę & uidentur prohibita Canonibus Hiſpanorum,qui longo poſt tempore ſunt conſtituti. In illis enim iubetur, ne aliquis hymnus, inter lectionem Apoſtolicam & Euangelium,in ordine Miſſæ ponatur. Ex quo intelligitur, id aliquos temptaſſe tunc temporis, ſed propter nouitatem rei,ſtudium eorum nondum fuiſſe a quibuſdam receptum. Quod tamen poſtea uſu Romano commendatum, ad omnes Latinorum peruenit Eccleſias. Symbolum quoq; fidei Catholicæ, recte in Miſſarum ſolennijs poſt Euangelium recenſetur,ut per ſanctum Euangelium, corde credatur ad iuſtitiam:Per ſymbolum autem, ore confeſsio fiat ad ſalutem. Et notandum, Græcos illud ſymbolum, quod nos ad imitationem eorum intra Miſſas adſumimus, potius quam alia,in cantilenæ dulcedinem ideo tranſtuliſſe.Quia Conſtantinopolitani Concilij proprium eſt,& fortaſſe aptius uidebatur modulis ſonorum,quam Nicænum,quod tempore prius eſt. Et ut contra hæreticorum uenena,in ipſis etiam Sacramentorum celebrationibus,medicamenta apud regiæ ſuæ urbis ſedem confecta,fideliū deuotio replicaret. Ab ipſis ergo ad Romanos ille uſus creditur peruenïſſe,Sed apud Gallos & Germanos,poſt deiectionē Fœlicis hæretici,ſub glorioſiſsimo Carolo Francorū Rectore damnati: Idem ſymbolum latius & crebrius in Miſſarum cœpit officijs iterari.Concilio quoq; Toletano ſtatutum eſt, omni dominica idē ſymbolum, ſecundum morem Orientalium Eccleſiarum recitari: ut priuſquam Dominica dicatur oratio, fides uera manifeſtius teſtimonium habeat,& ad corpus Chriſti ac ſanguinem prælibandum,pectora populorum purificata accedant. In eiuſdem loci Concilio ſtatutum eſt, ut etiam hymnus Trium puerorum, ad Miſſam omni dominica in pulpito cantaretur.Quod Romani,propter multiplicitatem officiorum,non faciunt, niſi quatuor per annum diebus, quibus lectionum XII.numerus adimpletur. Offertorium, quod inter offerendum cantatur,quamuis a prioris populi conſuetudine in uſum Chriſtianorum ueniſſe dicatur: tamen quis ſpecialiter addiderit officijs noſtris,aperte non legimus,ſicut & de Antiphona,quæ ad communionem dicitur,poſſumus fateri:cum uere credamus, priſcis temporibus patres ſanctos ſilentio obtuliſſe uel communicaſſe, quod etiā hactenus in ſabbato ſanctæ paſchæ obſeruamus. Sed ſicut ſupradictum eſt,diuerſis modis et partibus per tempora decus proceſsit Eccleſiæ,& uſq; in finem augeri non deſinet. Traditur deniq; Beatum Gregorium, ſicut ordinationem Miſſarum & Conſecrationum:

Graduale & Alduia.

Symbolum, nō Nicænum ſed Conſtantinopolitanum eſt.

Fœlix Epiſcopus ſub Carolo Magno hæreſi damnatus Francfordiæ.

Hymnus Trium puerorum

Offertorium et Antiphona Communionis.

Cantus Gregorianus.

num:ita etiam cantilenæ diſciplinam, maxima ex parte in eam, quæ hactenus,quaſi decentiſsima obſeruatur, diſpoſitionem perduxiſſe, ſicut & in capite Antiphonarij commemoratur. Sciēdum autem, quoſdam inordinate offerre, qui attendentes numerum oblatio num potius,quam uirtutem Sacramentorum: ſæpe in illis tranſeunter offerunt Miſsis,ad quas perſiſtere nolūt.Rationabilius ſiquidem eſt ibi offerre,ubi uelis perſiſtere, ut qui munus Domino obtuliſti, offeras pariter pro eodem munere, ſuſcipiendo poſtulationem deuotam. Non enim fruſtra in actione dicitur, qui tibi offerunt: non dicit,qui obtulerunt,ut intelligamus eos, perſiſtere debere in offerendo,donec oblata adhoc perueniant, ad quod oblata ſunt.

Offerentes nō debent abire ante Miſſæ actionem.

Sed & in hoc,error non modicus uidetur,quod quidā ſe non poſſe aliter plenam commemorationem eorum facere, pro quibus offerunt: niſi ſingulas oblationes,pro ſingulis offerant,uel pro uiuis & defunctis non ſimul ęſtimant immolādum: cum uere ſciamus,unum pro omnibus mortuum, & unum panem eſſe & ſanguinem, quem uniuerſalis Eccleſia offert. Quod ſi cui placet,pro ſingulis ſingulatim offerre:pro ſolius deuotionis amplitudine, & orationum augendarum delectatione id faciat, non autem pro ſtulta opinatione: qua putet unum Dei Sacramentum, non eſſe generale medicamentū. Quodāmodo enim in fide imperfectus eſt,qui putat Dominum non diſcernere,quando una petitiōe pro multis rogatur,quid cui ſit neceſſe:uel faſtidioſum ęſtimat, cum eadem oblatio nunc pro uno, nunc pro alio exhibetur. Præfationem actionis, qua populi affectus ad gratiarum actiones incitatur, ac deinde humanæ deuotionis ſupplicatio, cœleſtiū uirtutū laudibus admitti depoſcitur, uel ipſam actionem, qua conficitur ſacroſanctum corporis & ſanguinis dominici myſterium(quam quoq; Romani Canonem, ut in Pontificalibus ſępius inuenitur,appellant)quis primus ordinauerit nobis ignotum eſt:Auctam tamen fuiſſe,non ſemel ſed ſępius, ex partibus additis intelligimus:quia & præfatio in quibuſdam feſtis aliter,quam diebus quotidianis dicitur.Et interdum non ipſa mutatur,ſed inſeruntur in medio ſpeciales quarundam rerum commemorationes.

Vna oblatio Miſſę pro multis fieri poteſt.

Offerre ſingulatim pro ſingulis quomodo liceat.

Actio uero ſiue Canon ex eo cognoſcitur maxime, per partes compoſitus,quod nomina ſanctorum,quorum ibi communio & ſocietas flagitatur,duobus in locis poſita repeniuntur. Nō enim uerum eſt, quod quidam dicunt. Ideo duos ordines nominum ibi factos, quia poſterius poſiti nondum coronati fuiſſent, cum priores in illo Canone ponerentur,cum ſciamus Ioannem Baptiſtam, ipſis Apoſtolis non tantum parem tempore,uerum & priorem: Stephanum uero parem,& utrumq; ante Apoſtolos coronatum. Cęteros quoque, qui in ſequenti ordine numerantur, eiſdem fuiſſe temporibus, quibus fuere,qui prius ſunt poſiti. Vnde conſtat ſequentes Eccleſiæ

Actio ſeu Canon Miſſæ.

Duo ordines ſanctorum nominum in Canone.

Doctores

Doctores, antiquis Patrum ſtatutis, quæ congrua uiſa ſunt addidiſſe: ut ſicut religioſorum aucta eſt multitudo, ita & religionis creſcerent inſtituta. Primam uero partem Canonis prædicti, ex eo uel maxime antiquã eſſe cognoſcimus, Quia in eo ordo Apoſtolorum non ita eſt poſitus, ſicut in emendatioribus Euangeliis inuenitur. Quod ideo fortaſſe euenit, Quia pars illa prius compoſita eſt, quam Euangelia, ad eam uirtutem, quæ nunc habetur apud Latinos, corrigerentur. In prioribus enim æditionibus (ut Hieronymus teſtis eſt) non ſolum Euangeliſtarum mutatus ordo, ſed etiam uerborum & ſententiarum erat confuſa commixtio. Alexander, ſeptimus Papa in numero, miſcuit paſsionem Domini in precatione ſacerdotum, quando Miſſæ celebrantur. Quod cum ita de eo in Pontificalibus ſcriptum ſit, dubium uidetur, utrum ille eam tantum partem actionis, qua paſsio Domini commemoratur, ordinauerit, uel totam a capite uſque ad ipſum locum. Sed huic ſecundę æſtimationi uidetur contrarium, quod in ea parte ſancti nominantur, qui & ante illum, & qui poſt illius tempora longe fuerunt: niſi dicamus, ab illo eos tantum, qui ante illum fuerunt, commemoratos: Cæterorum uero nomina, ſuis quæque temporibus ab aliis ſuperimmiſſa. Vnde & ipſius nomen Alexandri, in ſequenti ordine reperitur. Gregorius uero (de quo ſuperius ſępius fecimus mentionẽ) augmentauit in precatione Canonis, Dieſque noſtros in tua pace diſponas: Vbi quidã uolunt intelligi, eam ab eo loco Canonis conſequentiam, uſque in finem per illum fuiſſe compoſitam. Cui ſenſui repugnare uidetur, quod paſsio Domini, quam Alexander eidem precationi inſeruit, poſt hos uerſus habetur. Vnde nonnulli credunt, non amplius Gregoriũ, quam illas tres petitiones, id eſt, pro pace temporum, & ereptione ab æternis ſuppliciis, & conſortio ſanctorum obtinendo, prioribus ſuperaddidiſſe ſtatutis. Leo quoque 47. loco, apud Romanos Pontificatum agens, conſtituit, ut intra actionem ſacrificii diceretur, ſanctum ſacrificium, & reliqua. De hoc etiam quæri poteſt, utrum ab eo loco, quæ ſequuntur addiderit, uel ipſa tantum uerba, id eſt, ſanctum ſacrificium, immaculatam hoſtiã, eo loco intermiſcuerit. Quod quia manifeſte non legimus, nolumus diffinire. Ex hoc tamen apparet, Gregorium, qui longe poſt Leonem fuit, non totum Canonem, ab eo loco quo ſua inſeruit, uſque in finem compoſuiſſe. Gregorius deinde III. eiuſdem nominis Papa, faciens Oratorium in Baſilica Beati Petri, in honorem omnium ſanctorum: & quotidiana ibidem officia, ac in Miſſas eorũ uenerationem conſtituens celebrari, pariter inſtituit in Canone, a ſacerdote dicendum: Quorum ſolennitas, hodie in conſpectu tuæ maieſtatis celebratur, Domine Deus noſter toto in orbe terrarum, quod quia ſpecialiter ad illã pertinet celebritatem, non eſt Canoni, qui generaliter dicitur, adnotatum. Actio dicitur

Antiquitas ſacri Canonis.

Additio Alexandri Papę I.

Additio Gregorii I.

Additio Leonis I.

Additio Gregorii III.

ipſe Canon, quia in eo Sacramenta conficiuntur Dominica. Canon
uero eadem actio nominatur, quia in ea eſt legitima & regularis Sa-
cramentorum confectio. Sequitur oratio Dominica, cum appoſitio

Oratio Dominica in Canone.

nibus congruis. Vna enim præcedens, eam fiduciam prædicat, qua
dominum creatorem patrē dicere præſumamus: Altera ſubſequens
explicat, quo modo, & à quibus malis, per Dominum nos liberari
petamus. Quæ oratio Dominica, quia prius quam cætera, in conſe-
cratione ſacrificiorum aſſumpta eſt, in expletione eiuſdem ſacratiſsi-
mæ actionis digne ponitur: ut per hanc purificati qui communica-
turi ſunt, quæ ſancte confecta ſunt, digne ad ſalutem ueram perci-

Oſculum pacis. Innocentius I

piant. Pacem ante communionem dari, Innocentius Papa, de-
cretis ſuis inſtituit: ſcilicet, ut quod in oratione ſancta ſub ſponſio-
ne remiſsionis præmittimus, pacatos nos ipſo opere demonſtre-

Agnus Dei.

mus. Agnus Dei in confractione corporis Domini, a Clero & po-
pulo decantari Sergius LXXXVI. Romanorum Antiſtes conſti-
tuit: ut dum præparatur ad diſpenſandum corpus Dominicum, ro-
gent accepturi, Quatenus ille, qui pro eis oblatus eſt innocens, fa-

Pacem accipere poſſunt etiã ij, qui non cõmunicant, niſi fuerint Excommunicati

ciat eos ſalubriter pignora ſalutis æternæ percipere. Porro quod
Canones præcipiunt, eum ad pacem non accedere, qui non commu
nicat, quidam ſic intelligunt: Quod nõ debeat pacem accipere quis
in alijs Miſsis, niſi in quibus communicat. Alij uero uolunt, illũ tan-
tum a pace prohiberi, qui iudicio ſacerdotali a communione ſuſpen
ſus eſt. Illum autem, qui quadam ratione illo tempore differt com-
municationem, cum tamen non ſit extra communionem: non debe-
re a pacis gratia ſeparari, ne humilitas eius, grauiorũ criminum ſuſpi
cionē notetur. Et quia de communicandi uarietate quædam pr-

An uno die ſępius communicare liceat. *Supra c. 19*

miſimus, hoc addendum uidetur. Eſſe quoſdã, qui ſemel in die com-
municare, etiam ſi pluribus interfuerint Miſsis, pro dignitate Sacra-
mentorum ſufficere credant. Eſſe uero alios, qui ſicut in una, ſic in o-
mnibus quibus affuerint Miſsis, in die communicare uelint. Quorũ
neutros culpandos exiſtimo, Quia ſicut Auguſt. ait de his, qui quo-
tidie communicant, & illis qui rarius, Iſtos reuerentia ſanctarum re-
trahit rerum: illos uero, amor ſalubrium inuitat Sacramentorum.

De conſ. diſt. 2 c. Relatum.

Nam & ipſe ſacerdos, quoties in die Miſſas facit, communicare non
omittit. Quod ſi non faciat, Canonico eſt feriendus iudicio. Et hoc
non eſt mirum, ita de ſacerdote intelligi, cum Concilijs, Cęſaraugu-
ſtano & Toletano, communiter ſit ſtatutum de omnibus, ut qui ac-
ceperit Euchariſtiam & non ſumpſerit, quaſi ſacrilegus repellatur.

Quando in Miſſa communicari ſolet.

Eſt autem legitimum tempus communicandi, ante ultimam oratio-
nem, quæ dicitur ad complendum. Quia eius petitio maxime pro
eis eſt, qui communicãt. Vnde etiam eorum, qui per ſingulas Miſſas
communicare uolunt, accedendi uidetur uoluntas. Quia per totam
Miſſam pro eis quam maxime, & quaſi nominatim oratur, qui ibi
offerunt

offerunt atq; communicant. Poſſumus autem & debemus, ut eaꝛ rum ſancta Miſſarum celebratio, non paucis ſed multis prodeſſe cre datur dicere: cæteros & in fide & in deuotione offerentium & comꝛ municantium perſiſtentes, eiuſdem oblationis & communionis dici et eſſe participes. Quamuis autem, cum ſoli ſacerdotes Miſſas ce lebrant, intelligi poſsit, illos eiuſdem actionis eſſe cooperatores, pro quibus tunc ipſa celebrantur officia, & quorum perſonam in quiꝛ buſdam Reſponſionibus ſacerdos exequitur: Tamen fatendum eſt, illam eſſe legitimam Miſſam, cui interſunt ſacerdos, reſpondens, ofꝛ ferens atq; communicans: ſicut ipſa compoſitio precum, euidenti raꝛ tione demonſtrat. Statutum eſt autem Aurelianenſi Concilio, ut populus ante benedictionem ſacerdotis non egrediatur de Miſſa. Quæ benedictio intelligitur illa ultima ſacerdotis oratio.

Si non omnes communicăt.

Si ſolus ſacerdos communicat.

De Tempore Miſſæ. Cap. XXIII.

TEmpus autem Miſſæ faciendæ, ſecundum rationem ſolēꝛ nitatum, diuerſum eſt. Interdum enim ante meridiem, inꝛ terdum circa nonam: aliquando ad ueſperam, interdum noctu celebratur. Nam Theleſphorus Papa conſtituit, ut nullo tempore ante horæ tertiæ curſum, ullus præſumeret Miſꝛ ſam celebrare: qua hora Dominus noſter, ſecundum Marci Euanꝛ gelium, crucifixus aſseritur. Inter hæc notandum, necq; ieiunanꝛ dum in Dominicis & feſtis maioribus, ubi non cogit neceſsitas, ſicut & Canones oſtendunt: nec in diebus ieiuniorum, uel unquam poſt meridiem, hymnum Angelicum, id eſt, Gloria in excelſis Deo, uel Alleluia dicendum, niſi in duobus ſabbatis Paſchæ & Pentecoſtes, quæ ſpecialibus myſterijs adornantur.

Q[illegible] Miſſa

Marc. 15

Alia eſt obſeruatio in diebus feſtis, quã eſt in diebus ieiuniĵ

De uaſis & ueſtibus ſacris. Cap. XXIIII.

VAſa quocq;, quibus præcipue noſtra Sacramenta imꝛ ponuntur & conſecrantur: Calices ſunt & Patenæ. Calix dicitur, a Græco nomine κύλιξ, Patena a patenꝛ do, quod patula ſit. Ampulla quaſi parũ ampla. Ze pherinus Ro. Pontifex 16. patenis uitreis Miſſas cele brare conſtituit. Tũ deinde Vrbanus 18. Papa, oĩa miniſteria ſacrata, fecit argẽtea, et patenas ✝ 25. In hoc ſicut & in reliꝛ quis cultibus, magis & magis per incrementa temporũ decus ſuccreꝛ uit Eccleſiæ. Bonifacius martyr et Epiſcopus interrogatus, Si liceret in uaſis ligneis Sacramenta conficere, reſpondit, Quondam ſacerdo tes aurei, ligneis calicibus utebãtur: Nunc e contra, lignei ſacerdotes, aureis utuntur calicibus. Sylueſter Papa conſtituit, Sacrificium al

Calix & Patena

forte 4 &c.

Dictum celebre Bonifacij martyris

taris non in ſerico, non in panno tincto celebrari, niſi tantum lineo è terra procreato: ſicut corpus Domini noſtri Ieſu Chriſti in Syndone munda ſepultum eſt. Veſtes etiam ſacerdotales per incrementa ad eum, qui nunc habetur, auctæ ſunt ornatum. Nam primis temporibus communi indumento ueſtiti, Miſſas agebant, ſicut & hactenus quidam orientalium facere perhibētur. Stephanus autem 24. conſtituit, ſacerdotes & Leuitas ueſtibus ſacratis in uſu quotidiano non uti, niſi in Eccleſia tantum. Et Syluester ordinauit, ut Diaconi dalmaticis in Eccleſia uterentur, & pallio linoſtimo eorum leua tegeretur. Et primo quidem ſacerdotes Dalmaticis ante Caſularum uſum induebantur: poſtea uero cum Caſulis uti cœpiſſent, dalmaticas Diaconibus conceſſerunt. Ipſos tamen Pontifices eis uti debere, ex eo clarum eſt, quod Gregorius uel alij Romanorum præſules, alijs Epiſcopis earum uſum permiſerunt, alijs interdixerunt. Vbi intelligitur non omnibus tunc fuiſſe conceſſum, quod nunc pene omnes Epiſcopi, & nonnulli presbyterorum ſibi licere exiſtimant, id eſt, ut ſub Caſula, dalmatica ueſtiantur. Statutum eſt autem Concilio Bracarenſi, Ne ſacerdos ſine orario celebret Miſſam. Addiderunt in ueſtibus ſacris alij alia: uel ad imitationē eorum, quibus ueteres utebātur ſacerdotes: uel ad myſticæ ſignificationis expreſsionem. Quid enim ſingula deſignent, quibus utimur nunc: a prioribus noſtris ſatis expoſitum eſt. Numero autem ſuo antiquis reſpondent. Quia ſicut ibi tunica, ſuperhumeralis linea, ſuperhumerale rationale, baltheus, fœminalia, tyara & lamina, ſic hic dalmatica, alba, mappula, orarium, cingulū, ſandalia, caſula & pallium. Vnde ſicut illorum extremo ſoli Pontifices, ſic illorum ultimo, ſummi tantum paſtores utuntur.

Sacrarum ueſtium uſus. *Dalmaticæ.* *Additio in ueſtibus ſacris.* *Numerus ueſtium uet. et noui Teſt.*

De horis Canonicis & genuum flexione. De Hymnis item & Cantilenis, et incrementis eorum. Capite XXV.

PRæmiſsis his, quæ de ordine Miſſæ uidebantur dicenda: de Canonicarum ſtatutis horarum, quæ Dominus dederit, adiungamus. Sciendum eſt, multa poſt reuelationem Euangelij, tempora tranſiſſe, antequam ita ordinarentur, quarundam per diem & noctem horarum ſolennia, ſicuti nunc habentur. In ueteri autem Teſtamento legimus, quaſdam certas orationis horas, ut tempus matutini & ueſpertini ſacrificij. Et quod Daniel legitur, ter in die genu in oratione flexiſſe, non abſq; ratione feciſſe credendum eſt. In nouo quoq;, non tantum orandi, ſed etiā genua flectendi, copioſa reperiuntur exempla. Nam Dominus Ieſus Chriſtus ante

Inſtitutio horarum Canonicarum. *Exod. 29. Dan. 6*

ſtus ante paſsionem ſuam, procidēs in faciem ſuā adorauit patrem. *Luce.22*
Et Stephanus poſitis genibus, pro lapidantibus exorauit. De Bar- *Act.7*
tholomæo etiam legitur Apoſtolo, quod cēties in die, centies in no-
cte, flexerit genua. Quamuis autem geniculationis morem, tota *Natio Scotorū in geniculationibus p̄cellit*
ſeruet Eccleſia, tamē præcipue huic operi Scotorum inſiſtit Natio:
quorum multi pluribus, multi paucioribus, ſed tamē certis uſibus
& dinumeratis, per diem uel noctem genu flectētes, non ſolum pro
peccatis deplorādis, ſed etiam pro quotidianæ deuotionis expletio-
ne, ſtudium iſtud frequētare uidētur. Quibus autem horis uel tem- *Quibus dieb. geniculari nō licet*
poribus, inter publica officia ſine genuum flexione orādum ſit, Ca-
nones loquuntur, id eſt, in Dominicis, & feſtis maioribus, & Quin-
quageſima, iuxta quos Canones, publice pœnitentes, ſemper genua
flectere debēt. Horæ igitur Canonicę, quamuis omnes rationa *Exēpla Chriſti & ſanctorum*
li autoritate celebrētur, et nihil in eis obſeruetur, quod non exempla
uel dicta ſanctorum patrum confirmēt, tamē quædam manifeſtiori
bus ſunt dedicatæ documētis, ut ipſum Dominum noſtrum, in ora-
tione legimus pernoctaſſe: Paulum quocꝫ & Sylam noctis medio *Luce 6*
oraſſe in carcere, terræ motus oſtendit. Circa tertiam in Apoſtolos *Act. 16.*
orātes, Spiritus Sanctus deſcēdit. Hora ſexta Petrus aſcendit in cœ- *Act. 2, 10, et 3.*
naculum, ut oraret, Itemcꝫ cum Ioanne in templum ad horam orati
onis nonam, in qua etiam oranti Cornelio Angelus apparuit.
Teſtis eſt etiam Philo, Primitiuam apud Alexandrinos Eccleſiam *Vide Euſeb. li. 2. c. 17. in hiſt. Eccleſi.*
inter alia bona, hymnos ante Gallicantus Lucanos celebraſſe. Ex
his itacꝫ & ſimilibus intelligimus, apud multos, horas, quæ & nunc
celeberrimæ ſunt, obſeruatas, ſed non ea diſtributione Pſalmorum
uel orationum, qua nūc utimur. Quam & circa tempora Theodoſij
ſenioris inchoatam, ac deinceps expletam multis animaduertimus
cauſis. Ambroſius enim Mediolanēſis (ut in libris confeſsionum *Hymni S. Ambroſij*
ſuarum, Beatus Auguſt. teſtatur) hymnos diuinæ laudationis popu
lo componēs, perſecutionem Iuſtinæ Auguſtæ, rerum nouitate leni
uit. Quo in tempore (ſicut etiam in uita ipſius Ambroſij ſcribitur)
Antiphonę, Hymni, & Vigiliæ, in Eccleſia Mediolanenſi celebrari
cœperunt. Hilarius quocꝫ Pictauienſis, hymnos compoſuit. Et de *Hilarij*
Gelaſio Papa ſcribitur, quod tractatus & hymnos, in morem Beati *Gelaſij*
Ambroſij compoſuerit. Damaſus uero conſtituit, ut Pſalmi die no- *Damaſi*
ctucꝫ canerentur, per omnes Eccleſias uel Monaſteria: & præcepit
hoc Epiſcopis & presbyteris. Deinde Ioannes Conſtantinopo- *Io. Chryſoſt.*
litanus, primus auxit in nocturnis hymnis orationes, ob hanc uel
maximè cauſam. Arriani extra ciuitatem collectas agebant. Sabba-
to autem atcꝫ Dominica intra portas & porticus congregati, hym-
nos & antiphonas ex Arriano dogmate compoſitas, decantabant: *Hymni Arrianorum*
Et hoc maxima noctis parte faciētes, diluculo cum ipſis antiphonis,
per mediam ciuitatem egreſsi portā, ad ſuā Eccleſiam concurrebant.

Cumq́ hoc crebro, quaſi ad uituperationem Orthodoxorum, facere non ceſſarent. Frequenter enim etiam hoc cantabãt: Vbi ſunt qui dicunt tria uirtute unum. Tunc Ioãnes, ne ſimplices huiuſmodi cantibus traherentur, inſtituit ſuum populum, ut & ipſi nocturnis occuparẽtur hymnis: Quatenus & illorum obſcuraretur opus, & fidelium profeſsio firmaretur. Studium ergo Ioannis nimis utile, cum turba periculiſq́ finitum eſt. Hæc in decimo libro hyſtoriæ Eccleſiaſticæ, quę tripartita dicitur, ita inſeruntur: in quibus et hoc ſubnectitur paulo inferius. Dicendum tamẽ eſt, unde ſumpſit initium, ut in Eccleſia Antiphonæ dicantẽtur. Ignatius Antiochię Syrię, Tertius poſt Apoſtolum Petrum Epiſcopus, qui etiam cum ipſis degebat Apoſtolis, uidit angelorum uiſionem, quomodo Antiphonas ſanctæ trinitati dicebant & hymnos: Iſq́ modum uiſionis Antiochenæ tradidiſſe probatur Eccleſiæ, & ex hoc ad cunctas tranſiuit Eccleſias. Notandum autem, hymnos dici non tantum, qui metris uel rithmis decurrunt, quales compoſuerunt Ambroſius, Hilarius & Beda Anglorum pater, & Prudẽtius Hiſpaniarum Scholaſticus, & alĳ multi: uerumetiam cæteras laudationes, quæ uerbis cõuenientibus, & ſonis dulcibus, proferũtur. Vnde & liber Pſalmorum, apud Hebræos liber hymnorum uocatur. Et quamuis in quibuſdam Eccleſiis, hymni metrici nõ cantẽtur, tamen in omnibus, generales hymni, id eſt, laudes dicũtur. Cantãdos etiam illos, qui legitime componũtur, Toletani autoritas Cõcilĳ oſtẽdit, inter alia ſic dicens. Et quia a nonnulllis magno ſtudio, in laudem Dei atq́ Apoſtolorum, & martyrum triumphos, compoſiti eſſe noſcuntur, ſicut ſunt hi, quos beatiſsimi doctores, Hilarius atq́ Ambroſius ædiderunt: Quos tamen quidam ſpecialiter reprobant, eo quod de ſcripturis ſanctorum Canonum, uel Apoſtolica traditione non exiſtunt. Reſpuãt ergo & illum hymnum ab omnibus+ compoſitum, quẽ quotidie publico priuatoq́ officio, in fine omnium Pſalmorum dicimus: Gloria & honor patri & filio & Spiritui Sancto, in ſæcula ſæculorũ Amen. Sed & ille hymnus, quem nato in carne Chriſto, angeli cecinerunt, Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonę uoluntatis, reliqua quæ ibi ſequuntur, Eccleſiaſtici doctores compoſuerunt. Ergo nec ipſi in Eccleſĳs canendi ſunt, quia in ſanctarum ſcripturarum libris non inueniuntur. Componuntur Miſſæ ſiue preces uel orationes, ſiue commẽdationes, ſeu manus impoſitiones, ex quibus, ſi nulla decantantur in Eccleſia, uacant omnia officia Eccleſiaſtica. His uerbis oſtenditur, multa in Eccleſia nouiter componi quæ non ſint (ſi a fide ueritatis non abhorreant) abĳcienda. Porro hymni metrici ac rithmici, in Ambroſianis officĳs dicuntur, quos etiam aliqui in Miſſarum ſolennĳs, propter compunctionis gratiam, quæ ex dulcedine concinna augetur, interdum aſſumere conſueuerunt.

Antiphonæ ab Ignatio inſtitutæ.

Compoſitores hymnorum Metricorum.

Multa in Eccleſiis cantantur, quæ non ſunt ex ſacra ſcriptura.

+ comprobatũ

runt. Traditur ſiquidem Paulinum Foriulienſem Patriarcham, ſæpius & maxime in priuatis Miſsis, circa immolationem Sacramen torū: hymnos, uel ab alijs, uel a ſe compoſitos, celebraſſe. Ego uero crediderim tantum tantæque ſcientiæ uirum, hoc nec ſine autoritate, nec ſine rationis ponderatione feciſſe. In officijs quoq;, quæ Beatus Benedictus Abbas, omni ſanctitate præcipuus, ordinauit: hymni dicuntur per horas Canonicas, quos Ambroſianos ipſe nominans: uel illos uult intelligi, quos confecit Ambroſius, uel alios ad imitationem Ambroſianorum compoſitos. Sciendum tamen, multos putari ab Ambroſio factos, qui nequaquam ab illo ſunt ædi ti. Incredibile enim uidetur, illum tales aliquos feciſſe, quales multi inueniuntur, id eſt, qui nullam ſenſus conſequentiam habentes, inſolitam Ambroſio in ipſis dictionibus ruſticitatem demonſtrant. Dicendum uero de hymno, qui ob honorem ſanctæ & unicæ trinitatis officijs omnibus interſeritur, cum a ſanctis patribus aliter atq; aliter ordinatum. Nam Hiſpani (ſicut ſuperius commemorauimus) ita eum dici omnimodis uoluerunt. Græci autem, Gloria patri & filio et ſpiritui ſancto, et nunc et ſemper & in ſæcula ſæculorū Amen. Latini uero, eodem ordine & eiſdem uerbis hunc hymnum decantant: addentes tantum in medio, Sicut erat in principio. Pro quibus etiam particulis, quidam Græci minus ſapientes, Latinos, proxi mis ante nos temporibus, calumnijs impetere conati ſunt. Intelligimus tamen nos in hoc non errare, credita conſempiternitate gloriæ patris & filij & ſpiritus ſancti: paritercq; ſcientes, quod Romani firmiſsimi fidei ſeruatores, remotis cæteris cōpoſitionibus: hunc huius hymni tenorē non aliter ſuſcepiſſent, niſi eum purū ab omni errore cognouerint: Affirmant ſiquidē multi hymnū iſtum Nicæni Conci lij ſacratiſsima ſanctione prolatū, ut omnibus officijs & orationibus intermixtus, & fidē coæternæ trinitatis inculcet: & in ſingulis petitio nibus ipſa cōfeſsio melius fauorē diuinę exauditiōis obtineat. Hunc itaq; hymnū, nonnulli omnibus pene Pſalmis, & interdū inciſionib. Pſalmorum coaptant: Reſponſorijs uero paucioribus, ut illi qui ſtatuta patris Benedicti in horis ſequuntur Canonicis. Romani eum in Pſalmis rarius, in Reſponſorijs crebrius iterant. Sane uerſum, qui in capite omniū (præter Miſſas) officiorū, quę horis Canonicis exhibētur, dici ſolet, id eſt, Deus in adiutorium meum intende, & reliqua. Patres antiqui ſuis collationibus inueniuntur ſtatuiſſe omnibus, non tantum officijs, ſed etiam operibus præmittendum, ut inuocatio diuinæ opitulationis, initio cuiuslibet actionis aſſumpta, faciliorem faciat, & poſtulandi conſtantiam, & obtinendi uirtutem. In agendis autem mortuorum, & circa paſsionis Dominicæ ſolennitatem, inchoationes & expletiones officiorum, non ut in cæteris fiunt: triſtitiæ uidelicet ſignificandæ cauſa, niſi aliquo grauiori decreto.

Hymni a S. Benedicto in ſtituti in regula.

Hymnus, Gloria Patri, &c.

Calumnia Græcorum, de Sicut erat.

Vſus huius hymni in Pſalmis, & Reſpōſorijs.

Deus in adiutorium meum &c.

Magna in diuinis officijs diuerſitas. Quia uero tanta eſt in ipſis diuerſitas officijs, non ſolum pro uarietate gentium ac linguarum, uerumetiam in una gente uel lingua, pro temporum mutatione, uel magiſtrorum ſtudioſa inſtitutione: ut ſi uelim cuncta replicare, quę de hac multiplicitate iam legimus, magis Ordo officiorum Ro. Eccleſiæ cæteris pręferendus. onerosus quam profructuoſus uidear audituris. Omiſſa igitur, quæ infinita ſunt, hoc tantum affirmans, quod plenarius officiorum ordo, qui nunc per Romanum orbem ſeruatur, poſt antiquitatem multis temporibus euolutam, inſtitutus, & ad omnem eminentiam ſanctæ religionis eſt dilatatus. Creſcente enim fidelium numero, & hæreſum peſtilentia multiplicius pacem maculante Catholicam, neceſſe erat augeri cultum ueræ obſeruationis: ut & clarior religio accedentium ad fidem animos inuitaret, & auctior cultus ueritatis, Cultus Dei in Pſalmis & alijs Canticis auctus. conſtantiam Catholicorum aduerſus inimicos oſtenderet. In tantum denique, uel cantilenæ, uel Pſalmodiæ, memoriter exercendæ uſus erat rarus apud priores, ut de nouiſsimis pene Romanorum Præſulibus, & qui nec ducentis annis noſtra tempora præceſſerunt, quaſi memorabile quiddam & ſingulare ſcribatur, ſi qui eorum in rebus prædictis eminentiores cæteris uiderentur. Hormiſda enim in Hic eſt Leo II ordine LIIII. Clerū compoſuit & Pſalmis erudiuit. Leo LXXXII. & Benedictus poſt eum proximus, itemque Sergius LXXXVI. Greg. III. Pſalmodia, & cantilenæ ſcientia, floruiſſe dicuntur. De Gregorio autem III. uelut inauditum quiddam, & nouum refertur, quod omnes Pſalmos memoriter tenuerit. Vbi intelligi datur, paucos priorum ita Pſalterium didiciſſe. Solebant enim Pſalmos, æque ut cæteras ſcripturas, partim etiam lectitando, ſuis officijs inſerere. Quod ſi diligenter aduertas, multis ſcripturarum documentis apparet.

Ordo Cantādi a Greg. I Ordinem autem cantilenæ, diurnis ſeu nocturnis horis dicendæ, Beatus Gregorius plenaria creditur ordinatione diſtribuiſſe, ſicut et *Supra. c. 22.* Ritus Eccleſiæ Gallicanæ ſupra de Sacramentorum diximus libro: cum multi ante, ſiue poſt eum orationes, Antiphonas, uel Reſponſoria compoſuerint. Nam & de Antiphonarum inchoatione ſuperius diximus: & Reſponſoria ab Italis primum inuenta traduntur, uel Ambroſio, uidelicet, uel alij noua diuinarum laudum augmētatione gaudenti. Et quia Gallicana Eccleſia, uiris non minus peritiſsimis inſtructa, ſacrorum officiorum inſtrumenta habebat non minima; ex eis aliqua Romanorum officijs immixta dicuntur, quæ plerique & uerbis & ſono ſe a cæteris cantibus diſcernere poſſe fateantur. Sed priuilegio Romanæ ſedis obſeruato, & congruentia rationabili diſpoſitionum apud eam factarum perſuadente, factum eſt, ut in omnibus pene Latinorum Eccleſijs, conſuetudo & magiſterium eiuſdem Sedis præualeret: Quia Ordo officiorum diuini cultus a S. Benedicto datus. non eſt alia traditio æque ſequenda, uel in fidei regula, uel in obſeruationum doctrina. Eſt etiam ille ordo officiorum laudabilis, quem Beatus Pater Benedictus Monachis conſtituit obſeruādum,

ſcilicet, ut qui propoſito à cæteris diſcernuntur, etiam continuæ ſer-
uitutis penſo, aliquid amplius cæteris perſoluere ſtudeant. Quam
diſpoſitionem ideo à paſtoribus Eccleſiarum non interdici puta-
mus, quia & uicina eſt autoritati Romanæ: Et quia Beatus Grego-
rius uitam egregiè patris Benedicti deſcribens, regulam ab eo con-
ſcriptam, in qua idem officiorum ordo habetur, collaudans: ſua au-
toritate ſtatutis eius fauere uidetur. Sunt tamen, qui neſcio qua Præſumptio
præſumptione, non ea uelint conſtitutione uti, uolentes pigritiam contra S. Be-
uel proteruitatem ſuam illo excuſare permiſſu: quo ſanctiſsimus uir nedictum
per humilitatis ſuæ magnitudinem uidetur concedere: ut ſi cui diſpli-
cuerit diſtributio eius, quam fecit Pſalmorũ, ordinet ſi aliter melius
iudicauerit, quaſi quidam melius poſſint ſuo ordini congruentius
inuenire, quam ille qui ſpiritu omnium ſanctorum dicitur plenus
fuiſſe. Pſalmos autem cum ſecundum LXX. interpretes Roma- Pſalterium
ni adhuc habeant, Galli & Germanorum aliqui, ſecundum emen- Gallicanum
dationem, quam Hieronymus pater de LXX. ęditione compoſuit,
Pſalterium cantant. Quam Gregorius Turonẽſis Epiſcopus a par-
tibus Romanis mutuatam, in Galliarum dicitur Eccleſias tranſtuliſ-
ſe. Cantilenæ uero perfectiorem ſcientiam, quam pene iam tota
Francia diligit. Stephanus Papa cum ad Pipinum, patrem Caroli
magni (in primis in Franciam) pro iuſtitia ſancti Petri, à Longobar-
dis expetenda ueniſſet, per ſuos Clericos, petente eodem Pipino in-
uexit, indeq; uſus eius longe lateq; conualuit.

De Baptiſmi incremento & merſione & cauſis baptizandorum. Cap. XXVI.

DE Baptiſmo etiam dicenda ſunt aliqua, quod præfi-
guratum in tranſitu maris rubri uel Iordanis mani- Exodi 14
feſte, ſecretius autem alijs multis figuris præfigura- Ioſue 4.
tum cognoſcitur. Hoc Ioannes primus initio nouæ Baptiſmus of-
gratiæ ad fidem Chriſti conuerſis oſtendit: non ſua annis.
adinuentione, ſed diuina conſtitutione prouiſum: Ioan. 1.
ſicut ipſe teſtatur dicens. Qui miſit me baptizare in aqua, & reliqua.
Baptizauit autem non in remiſſionem peccatorum, quod Chriſti
Baptiſmo agi conſueuit: ſed in pœnitentiam, dicens in eum, qui uen-
turus erat, ut crederent, hoc eſt, in Ieſum. De quo etiam teſtimonium Matth. 3.
perhibuit, dicens. Ego quidem uos baptizo in aqua in pœnitẽtiam.
Qui autem poſt me uenturus eſt, fortior me eſt: cuius non ſum dig-
nus, calciamenta portare, ipſe uos baptizabit in Spiritu Sancto &
igne. Et plane dignum erat, ut in noua generis humani, per aduen-
tum filij Dei, in carne ſaluatione, nouum panderetur purificationis Lauacrum re-
myſterium: quatenus ſicut ſacerdotes Leuitici generis, lauari conſue- generationis.
uerant

uerant ante oblationem carnalium hoſtiarum: ita omnes Chriſtiani nominis hæredes,(qui dicuntur regale ſacerdotium)lauacro ſpiritali,à peccatorum labe mundati:offerant Deo hoſtias ſpiritales,in odorem ſuauitatis. Sciendum autem primo,ſimpliciter in fluuijs

Simplex olim Baptiſmus.

uel fontibus baptizatos credentes.Ipſe enim Dominus noſter Ieſus Chriſtus,ut in nobis idē conſecraret lauacrum, in Iordane baptizatus eſt a Ioanne,& ſicut alibi legitur: Erat Ioannes baptizans in Ænon iuxta Salim:quia aquæ multæ erant ibi. Et Philippus Euangeliſta eunuchum baptizauit in fonte, quem repperit in uia. Sicut autem ſupra oſtendimus, creſcente proceſſu temporum religionis honore,inſtitutionum Eccleſiaſticarum uſq; ad plenitudinem decus creuiſſe:ita & huius myſtici lauacri,gradatim per temporū augmenta,in maius celebratio creuit. Addiderūt alij Chriſmatis unctionem,

Ioann. 1
Act. 8

Chriſmatis unctio.

quam ex ueteri ſumptam conſuetudine,nemo qui dubitet: cum primis temporibus impoſitione manuum,baptiſmum confirmari ſoleret,quod in Samaria feciſſe Petrum legitur & Ioannem. Quæ confirmatio,& tunc ad primos Eccleſię paſtores pertinuit,& nunc pertinere non dubitatur. Vnde in Canonibus ſępe interdicit̄ presbyteris,ne Chriſma conficiant, neq; baptizatos in fronte conſignent: quod ſolis debetur Epiſcopis. Teſtantur hoc decreta Innocentij Papæ,& ſtatuta Syluestri,quia & ipſe inſtituit, ut presbyter baptizatum Chriſmate liniat,propter occaſionem tranſitus mortis. Quod ſi a Diacono uel quolibet alio homine baptizatus, caſu ante confirmationē tranſierit,credendum non eſt perire propter hoc, quia ſub fide qua credidit, poterit eſſe ſaluus, ſi eum poſt commiſſa peccata non perimant. Lege Concilij Elibeitani decreta. Alij addiderunt in Baptiſmatis Sacramento Exorciſmos, alij conſecrationem fontis, alij ſalis uel ſaliuæ infuſionem, alij Catechumenorum ordinabilem inſtructionem, Alij ſcrutinia diligentiſsime ad tantū myſterium præparationis ſtatuerunt. Sed & multa alia, quæ & exemplis diuinorum actuum,uel dictorum inuenta ſunt,& congruentiſsimis ſpiritalium profectuū ſignificationibus plena noſcuntur: ſicut copioſa priorū de eiſdem rebus documenta demonſtrant. Celebratur autem ipſum Baptiſma uerum,non niſi in nomine ſummę Trinitatis,quod & Dominus ipſe oſtendit,& Canones Apoſtolorum docent.

Multa ad baptiſmi ſolennitatem addita.

Baptizati in nomine Trinitatis, non rebaptizantur.

Vnde quicunq; uel ab hæreticis in Trinitate baptizantibus, uel ab alio quolibet homine, ſub appellatione legitima eiuſdē ſanctæ Trinitatis fuerit baptizatus:rebaptizari nō debet, ne inuocatio ſummæ diuinitatis adnullari uideatur:ſed Chriſmate & manus impoſitione, quod imperfectum erat,perfici debet. Hoc in Canonibus & decretis patrum frequens habetur. Legitur quoq; in ultimo Eccleſiaſticæ hiſtoriæ libro,quod Athanaſius adhuc puer inter coæuos, Baptiſmatis ſimilitudinē per ludum exercuerit, Alexandrū etiam Alexandriæ

Athan: [illegible] baptiſmus per ludum puerorū

drix preſulẽ cognita interrogatione baptiſtæ & reſponſione baptizatorum,& cæteris:quæ quamuis per ludum,tamen iuxta noſtram religionẽ geſta ſunt,non rebaptizandos iudicaſſe:ſed uſitatis Eccleſiæ confirmandos myſterijs. Concilio quoq; Eliberitano, fidelibus plenum baptiſma habentibus,in neceſsitate baptizare permittitur. Victor etiam XV. Romanorum Pontifex conſtituit, ut neceſsitate faciente,liceat ubi inuentum fuiſſet, ſiue in flumine,ſiue in mari, ſiue in fontibus,Chriſtianæ credulitatis confeſsione clarificata, quicunq; ex gentilitate ueniens, baptizaretur. In hoc tamen & ſimilibus, non tribuitur quibuſcunq; baptizandi indiſcreta licentia:cum Concilio Carthaginenſi mulieres prohibeantur baptizare: ſed demonſtratur per hæc,ubi ineuitabilis neceſsitas poſcit: melius baptizari ubicunq; & à quocunq; in nomine Trinitatis:quàm periclitantem,ſine remedio deperire. Vnde etiã tempora baptizandi legitima in talibus neceſsitatibus obſeruanda nõ ſunt:ſed iuxta decreta Leonis,ægritudine,perſecutione, obſidione & naufragio periclitãtibus, ſemper eſt ſuccurrẽdum:Et Concilio Gerundenſi,unius diei infans, ſi in diſcrimine ſit, baptizari iubetur. Eos autem, de quibus incertum eſt,id eſt,qui nullo teſtimonio probare poſſunt, ſe eſſe baptizatos,ex Concilio Carthaginenſi,& decretis Leonis diſcimus baptizari debere:Illos uero,qui baptizatos ſe quidem nouerunt, ſed in qua profeſsione ignorant:eiuſdem Leonis Papæ decreta,ſub manus impoſitione ſuſcipiendos conſtituunt. Tempora autem baptizandi legitima, Paſcha & Pentecoſtes præfigunt,ſecundũ decreta Syricij, Leonis uel Gelaſij Epiſcoporum: Quamuis Concilio Gerundenſi Natalis Domini & Paſcha ponantur. Alij quoq; in Epiphania Domini baptizare uoluerunt,quia eo tempore Dominum noſtrum traditur baptizatum,quod & ipſum ab alijs prohibetur. Quia uero ſecundum Apoſtolum in morte ſaluatoris baptizamur,& ipſe Dominus intraturos regnum cœlorum, ex aqua & ſpiritu renaſci debere præmonſtrat,congrue a præſulibus Romanorum hæc duo tempora ſola, ad celebrationem præfixa ſunt baptizatis, id eſt, Paſcha & Pentecoſtes:quorum uno,paſsio Domini & reſurrectio:altero, aduentus celebratur Spiritus Sancti. Alij trinam immerſionem uolunt,in ſimilitudinem triduanæ ſepulturæ, ut in Canonibus Apoſtolorum ſtatutum habetur,et Romanorum conſuetudo obſeruat. Alij unam,propter diuinitatis unitatem contendunt,ut in Concilio Toletano pleniſsime habetur: ubi etiam commemoratur, quod B. Gregorius interroganti ſuper hoc Leandro, inter cætera ita reſponderit:quia in una fide,nihil officit Eccleſię conſuetudo diuerſa. Nos autem quod tertio mergimus,triduanæ ſepulturæ Sacramenta ſignamus, ut dum tertio ab aquis infans educitur, reſurrectio triduani temporis exprimatur. Quod ſi quis forte etiam pro ſummę Trinitatis

Licentia baptizandi in neceſsitate.

Legitima tempora baptizãdi Paſcha & Pentecoſte.

Roma.6
Ioann.3

Trina immerſio.

K nitatis

nitatis ueneratione exiſtimet fieri,neq; ob hoc aliquid obſiſtit,baptizandum ſemel in aquis mergere:qa dū in tribus ſubſiſtētijs una ſubſtantia eſt:repræhēſibile eſſe nullatenus poterit,infantem baptiſmate ter,uel ſemel mergere,quando & in tribus merſionibus perſonarum trinitas:& in una poteſt diuinitatis ſingularitas deſignari.Quæ ſingularis merſio quamuis tunc ita Hiſpanis complacuit, dicētibus, Trinam merſionem ideo uitandam, quia hæretici quidam diſsimiles in Trinitate ſubſtātias dogmatizare auſi ſint,ad conſubſtātialitatem ſanctæ Trinitatis negandam : tamen antiquior uſus præualuit, & ratio ſupradicta.Si enim omnia deſerimus, quæ hæretici in ſuam peruerſitatem traxerunt,nihil nobis reſtabit:cum illi in ipſo Deo errantes, omnia quæ ad eius cultum pertinere uiſa ſunt, ſuis erroribus quaſi propria applicarint. Notandum autem,non ſolum mergendo,uerum etiam deſuper fundendo,multos baptizatos fuiſſe,& adhuc poſſe ita baptizari,ſi neceſsitas ſit.Sicut in paſsione B.Laurentij quendam urceo allato,legimus baptizatum. Hoc etiam ſolet euenire, cum prouectiorum granditas corporum, in minoribus uaſis hominem tingi non patitur. Notādum deinde, primis temporibus, illis ſolummodo baptiſmi gratiam dari ſolitam, qui & corporis & mentis integritate,iam ad hoc peruenerant,ut ſcire et intelligere poſſent,quid emolumenti in Baptiſmo conſequendum, quid confitendum atque credendum : quid poſtremo renatis in Chriſto eſſet ſeruandum.Refert ſiquidem Venerabilis pater Auguſtinus de ſeipſo, in libris confeſsionum ſuarum,quod pene uſq; ad XXX.annorum ætatem catechuminus perdurarit:Et ea uidelicet intentione, ut per hanc temporis moram, de ſingulis edoctus,ad eligēdum quodlibet libero duceretur arbitrio: & deferueſcentibus lubricæ ætatis incendijs,melius quod ſequendū erat,ſeruare potuiſſet. Sed augeſcente diuinæ religionis diligentia,intelligētes Chriſtiani dogmatis amatores,peccatum Adæ originale,non ſolos eos tenere obnoxios, qui ſuis operibus præuaricationem auxerunt, ſed etiam eos,qui ſine ſuis commiſsis: quia ſecundum Pſalmiſtam in iniquitatibus concepti, & nati ſunt,immunes à peccato eſſe non poſſunt, dum de polluta radice procedunt:ut merito de omnibus dicatur per Apoſtolū, Omnes peccauerunt:et egent gloria Dei.Iuſtificati gratis per gratiam ipſius. Et de Adam in quo omnes peccauerunt:Hoc ergo ſentientes , ſanæ fidei ſectatores, ne perirent paruuli , ſi ſine remedio regenerationis gratiæ defungerentur,ſtatuerunt eos baptizari,in remiſsionem peccatorum. Non ſicut hæretici quidā gratiæ Dei repugnantes, contēdebant,nulla neceſsitate paruulos baptizari, quia nondum peccaſſent. Quod ſi uerum eſſet, uel non baptizandi erant, uel ſi extra neceſsitatem baptizarentur, imperfectum & non uerū in eis erat baptiſmi ſacramentū:quod in ſymbolo confitemur, dari in remiſsionem peccatorum.

Mergere aut ſuper fundere.

Catechumenorum olim inſtructio.

Baptiſmus paruulorum.

Pſal.50

Roma.3

Error Pelagianorum.

pecatorum. Ergo quia omnes, quos gratia Dei non liberat, pereunt
in originali delicto, etiam qui ſui ſceleris non adiecerunt augmenta,
neceſſario paruuli baptizantur. Quod & S. Auguſtinus, in libro de
Baptiſmo paruulorum oſtendit, & Affricana teſtantur Concilia, &
aliorum patrum documenta quam plurima. Ex hac igitur occa- Patrini & Matrinæ.
ſione inuentum eſt, ut Patrini, uel Matrinæ adhibeantur, ſuſcepturi
paruulos de lauacro: & pro eis reſpondeant omnia, quæ ipſi per æ-
tatis infirmitatem confiteri non poſſunt: Pariterq́ debet ſpiritalis pa
ter uel mater ei, quem de fonte regenerationis ſuſcepit, cum ad intelli
gibilem peruenerit ætatem, inſinuare confeſsionem, quam pro eo fe-
cit, ut qui aliena confeſsione, ſicut paraliticus fide portãtium, meruit Luce 5
a peccatorum ſolui languore, ſtudeat ſaluti præſtitæ uiuere non in-
digne, & ſua impleat executione, quod illorum confeſſus eſt ore, ſi
non uult ſaluatione carere, quã illorum meruit fide. Non autem Ne pater aut mater ſuum
Pater debet uel Mater de fonte, ſuam ſuſcipere ſobolem: ut ſit diſcre baptizet filiũ
tio inter ſpiritalem generationem atq́ carnalem. Quod ſi caſu eue-
nerit, non habebunt carnalis copulæ deinceps adinuicẽ conſortium,
qui in communi filio, compaternitatis ſpiritale uinculum ſuſceperũt.
Baptizandi ſunt itaq́, non ſolum per ætatem loquentes, & intelli-
gentes, quæ aguntur, ſed etiam nondum per ſe uel pro ſe loquentes.
Sicut etiam Synodus Carthaginenſis baptizandos ſtatuit ægrotos,
qui iam loqui non poſſunt, cum uoluntatis eorum teſtimonium, ſui
dixerint, aut ipſi aliquibus ſignis comprobare potuerint. Mor- Ne quis pro mortuis bapti
tuis uero, Baptiſma uel Euchariſtiam dari, ſupradicti loci prohibe- zetur.
tur Concilio: quàmuis primis Prædicationis Euangelicæ tempori-
bus, tanti feruoris quidam, in diuina credulitate referuntur fuiſſe, ut
pro quibuſdam chariſsimis, ante annunciationem ueritatis, uel bap-
tiſmi perceptionem, defunctos baptizari ſtuderent. Quod Apoſto-
lus Paulus ad aſtruendam reſurrectionis fidem commemorat: Quia 1. Corin. 15
niſi crederentur reſurrecturi, ſtultum erat pro eis, qui iam non exiſte
rent, laborare.

De Decimis dandis. Cap. XXVII.

DEcimas Deo & ſacerdotibus Dei dãdas, Abraham Gen. 14. & 28
factis; Iacob promiſsis inſinuat. Deinde lex ſtatuit, Leuit. 27 Nume. 18
Et omnes doctores ſancti commemorant. Et profe- Rationes, cur
cto dignum erat, ut Iſrahelitæ, decimas pecorum & dandę ſint Decimæ.
frugum, & omnium pecuniarum Domino darent:
qui ut eos liberaret, decẽ plagis percuſsit Ægyptios,
& in nouiſsima plaga primogenita cunctorũ diſperdidit, gratiamq́
ſuis præſtitit, ut impetratis pecunijs, ſpoliarent Ægyptum. De
quibus decimis Auguſtinus Doctor mirabilis dicit. Decimæ ex de- Verba Aug.

bito requiruntur. Quid ſi diceret Deus, nempe meus es o homo, mea eſt terra, quam colis, mea ſunt ſemina quæ ſpargis, mea animalia quæ fatigas, meus eſt calor ſolis, & cum omnia mea ſint, tu qui minus accõmodas, ſolam decimam mercbaris: Sed reſeruo tibi nouem, da mihi decimam. Si non dederis decimam mihi, auferam nouem. Si dederis mihi decimam, multiplicabo nouem. Cum itaq; Iudaicus populus, præceptum decimarum tanta diligentia obſeruaret, ut de minimis quibuſq; holuſculis, ruta uidelicet menta & cimino (ut ipſe Dominus teſtatur) decimas daret: cur non maiori ſtudio

Matth. 23 plebs Euangelica eandem impleat iuſsionem, cui & maior eſt numerus ſacerdotum, & ſyncerior cultus Sacramentorũ: Ideo ergo dandæ ſunt decimę, ut hac deuotione deus placatus, largius prętet quæ neceſſaria ſunt, ſicut ſuperius oſtendimus. Ac ut ſacerdotes & mini-

Cur ſacerdotibus debentur Decimæ. ſtri Eccleſiæ cura & ſollicitudine neceſsitatum corporalium, quibus ſine hæc uita tranſigi non poteſt, releuati, liberiores fiant ad meditationem diuinæ legis, & doctrinæ adminiſtrationem: atq; ſpiritalis ſeruitij uoluntariam expletionem: & ut munus populi, in quotidiana oblatione Domino immoletur, Necnon ſecundum ſtatuta Canonica, in ſuſtentationem pauperum, & reſtauratione Eccleſiarum

Quatuor partes ex oblationibus. proficiat. Quatuor enim partes iuxta Canones fieri, de fidelium oblationibus debent: ut una ſit Epiſcopi, altera Clericorum, tertia pauperum, quarta reſtaurationi Eccleſiarum ſeruetur.

De Letanijs agendis. *Cap.* XXVIII.

Letania Maior. LEtanias, id eſt, Rogationes publicas (quas maiores uocamus) Romani una die denominata, id eſt, VII. Calendas Maij annuatim facere ſolent: Quas Gregorius Papa initio ordinationis ſuæ inſtituit, dum poſt aquarum inundationem, inſolita inguinaria lues, primo Pelagio Papa extincto, populum ua-

Septena proceſsio. ſtaret Romanum. Quia tunc eo modo, ſeptenam ordinauit Le-

Paulus Diaconus in Mauritio Imp. taniam, ſicut Paulus in geſtis Longobardorũ commemorat, ut precaturos Dominum, in ſeptem turmas diſtribueret: quo pietatem domini multiplicius implorarent. In primo Choro fuit Clerus, In ſecundo Abbates omnes cum Monachis ſuis: in tertio omnes Abbatiſſæ cum congregationibus ſuis: In quarto omnes pueri: In quinto omnes Laici: In ſexto omnes Viduę: In ſeptimo omnes mulieres cõ-

Letania minor 3. diebus Rogationũ. iugatæ. Triduanæ autem Lętaniæ, quæ proximis diebus ante aſcẽſionem Domini, annue per omnes Galliarum uel Germaniæ Eccleſias celebrantur, in Gallijs ſunt conſtitutæ. Temporibus ſiquidem Clodouei Regis Francorum, qui cum gente ſua, primus Chriſtianus effectus eſt; d.m ciuitas Vienenſium crebro terræ motu lubrue

rctur,

retur, & beſtiarũ deſolaretur incurſu: Sanctus Mamertus, eiuſdem ciuitatis Epiſcopus, eas legitur pro malis, quę præmiſimus, ordinaſſe. Quas Aurelianẽſis Synodus, & eo tempore iubet fieri, & ab opere ſeruili, ut plenius celebrentur, omnes uacare. Hiſpani autem, propter hoc quod ſcriptum eſt, nõ poſſunt filij ſponſi lugere, quam diu cum illis eſt ſponſus: Infra Quinquageſimam Paſchæ recuſantes ieiunare. Letanias ſuas poſt Pentecoſten poſuerunt, V. VI. & VII. ferijs eiuſdem hebdomadis, eas facientes. Alij eorum Idibus Decembribus triduanum ſtatuerunt ieiunium. Alij Calẽdis Decembribus.

Mamertus Epiſcopus Vienenſis in Gallia.

Hiſpani

Notandum autem, Letanias non tantum dici illam recitationem nominum, qua ſancti, in adiutorium uocantur infirmitatis humanæ: ſed etiam cuncta quæ ſupplicationibus fiunt, orationes appellari. Letania autem ſanctorum nominum, poſtea creditur in uſum aſſumpta, quam Hieronymus Martyrologium, ſecutus Euſebium Cęſarienſem, per anni circulum conſcripſit. Ea occaſione ab Epiſcopis, Chromatio & Eliodoro, illud opus rogatus componere, Quia Theodoſius religioſus Imperator, in Concilio Epiſcoporum laudauit Gregorium, Cordubenſem Epiſcopum, quod omni die Miſſas explicans, eorum martyrum, quorum natalitia eſſent, nomina plurima commemoraret.

Inuocatio ſanctorum in Letanijs.

De Aqua ſparſionis. Cap. XXIX.

AQuam ſparſionis cum ſale benedici, & in habitaculis fidelium ſpargi, Alexander Papa conſtituit. Sicut enim populus prior legalibus inſtitutis deſeruiens, ſanguine luſtrabatur. Ita nouus Chriſtianorum populus, Baptiſmi Sacramento renatus, digne aqua benedicta aſpergitur: ut ſicut ſanguis agni in poſtibus ad repellendum percuſſorem ponebatur, ita myſterium aquæ, corpora & loca muneat renatorum.

Exodi uel 14

De Benedictione Cerei. Cap. XXX.

CEreum autem benedici, non ſolum in principalibus Eccleſijs, ſed etiã in Parochijs Zoſimus Papa conſtituit. Quod ipſum Concilio Toletano oſtenditur, quoſdam Hiſpanorum obſeruaſſe, quoſdam neglexiſſe.

Comparatio & Eccleſiaſticorum ordinum & ſecularium. Caput XXXI.

CIrca harum calcem, rerum placet inſerere quandam ſæcularium atque Eccleſiaſticarum comparationem dignitatum: quamuis non neſciam, ordinationes poteſtatum & officiorum, tanta diuerſitate pro uarietate gentium, locorum & temporum perplexas, ut de

Magna ſæcularum poteſtatum diuerſitas.

cis uix aliquid certi poſsit exponi. Quotus enim quiſq; eſt, qui ſe ſcire fateatur, quibus (non dico Aſſyriorum, Medorum & Macedonum, ſed uel Romanorum, quod notius & proximius nobis eſt,) Imperium diſtributum fuerit & ordinatum adminiſtrationibus & officijs: cum per longitudinem temporum, aliæ poteſtates alijs mutatæ ſint, alię ſubditæ, aliæ additæ, ut ipſa inſtabilitate rerum, humanum eſſe, & temporarium comprobetur, quod quadam inconſtantia, & in maius extenditur, et in minus contrahitur. Omiſsis ergo incertis, quæ notiora ſunt, inuicem comparemus: ut oſtendamus ordinationes mundanæ ſapientiæ, in ſpiritalem Eccleſiæ uniuerſalis rempublicam ſacris diſtinctionibus commutatas, in ſimilitudinem antiquæ hiſtoriæ, qua uel pecuniæ Ægyptiorum, in uſum tabernaculi, uel Cedri de Libano cæſi: in templi ædificationem profeciſſe. Raab quoq; & Ruth & Achior, in numerum populi Dei tranſlati narrantur. Sicut autem gens Romanorum, totius orbis monarchiam tenuiſſe fertur: Ita ſummus Pontifex in ſede Romana, uicem Beati Petri gerens, totius Eccleſiæ apice ſublimatur. De quo Sardicenſi Concilio ſtatuitur, cunctorum ſtatuta ad eum referri debere, idq; obſeruandum, quod ipſe ſtatuerit. Sicut uero ſummus ſæculi principatus, non tantum apud Romanos, uerumetiã apud aliarum partium gentes interdum fuit: Ita & aliæ Eccleſiæ, dignitati ſedis Romanæ conſociantur, id eſt, Antiochenſis in Aſia, Alexandrina in Affrica. In Concilio enim Nicęno, harum Trium priuilegium Eccleſiarum, cęteris omnibus anteferendum oſtendit, ſed poſt trium locorum eminẽtia, ad unam dignitatem referri. Quia in duobus horum ipſe Petrus ſedit, Tertium nihilominus, id eſt, Alexandriam, per Marcum filium ſuum & Euangelium, quod ex ore eius ipſe Marcus deſcripſerat, ſuam effecerat ſedem. Similiter intelligendum de Principatibus ſæculi, quod quamuis in diuerſis orbis partibus, per tempora ſua fulſerint, tamen ad ius Romanum, quaſi unum apicem poſtremo omnes pene relati ſunt. Comparetur ergo Papa Romanus, Auguſtis & Cæſaribus. Patriarchæ uero Patricijs, qui primi poſt Cæſares, in Imperijs fuiſſe uidẽtur: Ita et iſti, qui ſatis pauci ſunt, primi poſt trium ſedium præſules habentur. Deinde Archiepiſcopos, qui ipſis Metropolitanis præminent, Regibus conferamus. Metropolitanos autem ducibus comparemus, Quia ſicut duces ſingularum ſunt prouinciarum: Ita & illi, in ſingulis prouincijs ſinguli ponuntur. Vnde in Chalcedonenſi Concilio iubetur, Ne una prouincia, in duos Metropolitanos diuidatur. Quod Comites uel præfecti in ſęculo, hoc Epiſcopi cæteri, in Eccleſia explent. Fertur enim in Orientis partibus, per ſingulas urbes & pręfecturas, ſingulas eſſe Epiſcoporum gubernationes. Sicut Tribuni militibus præerant: ita Abbates Monachis, Athletis ſpiritalibus præeſſe noſcuntur. Quemadmodum ſunt in palatijs præceptores

Ro. Pontifex In Eccleſia ſupremus Monarcha.

Exodi 11

3. Reg. 5

Ioſue 2

Ruth 4

Iudith 6

Alij Patriarchæ.

Comparatio' enter ſęculares et Eccleſiaſticas poteſtates

uel comites palatij, qui ſæcularium cauſas uentilant: ita ſunt & illi, quos ſummos Cappellanos Franci appellant, Clericorum cauſis præ lati. Cappellani minores ita ſunt, ſicut hi, quos Vaſſos dominicos Gallica conſuetudine nominamus. Dicti ſunt autem primitus Cappellani, á cappa Beati Martini, quam Reges Francorum, ob adiutorium uictoriæ, in prælijs ſolebant ſecum habere: quam ferentes et cuſtodientes, cum cæteris ſanctorum reliquijs Clerici, cappellani coeperunt uocari. Porro ſicut Comites quidam, miſſos ſuos, præponunt popularibus, qui minores cauſas determinent, ipſis maiora reſeruent: Ita quidam Epiſcopi coepiſcopos habent, qui in rebus ſibi congruentibus, quæ iniunguntur efficiunt. Centenarij, qui & centenariones, uel uicarij, qui per pagos ſtatuti ſunt: Presbyteris plebium qui Baptiſmales Eccleſias tenent, & minoribus præsbyteris præſunt, conferri queunt. Decuriones uel Decani, qui ſub ipſis uicarijs quædam minora exercent, minoribus præsbyteris titulorum poſſunt comparari. Sub ipſis miniſtris centenariorum, ſunt adhuc minores, qui Collectarij quaterniones, uel duumuiri poſſunt appellari. Quia colligunt populum, & ipſo numero oſtendunt ſe Decanis eſſe minores. Sunt autem ipſa uocabula, ab antiqua conſuetudine mutuata, in qua officia prælatorum, dicebantur ex numero ſubiectorum. Vt ſunt Chiliarchi Grecè, Latinè millenarij, centenarij uel centuriones. Pentacontarchi, uel quinquagenarij Decani, uel decuriones, Quaterniones duumuiri. Ad horum ſimilitudinem ſunt Diaconi & Subdiaconi, presbyterorum adiutores in uerbo, Baptiſmo & quotidiano officio. Sunt etiam archipresbyteri, in Epiſcopijs Canonicorum curam gerentes. Habent & poteſtates ſæculi, conſiliarios in domeſticis, & liberorũ Pædagogos ſuorum, habent ipſi procuratores rei familiaris: Similiter in quibuſdam Eccleſijs Archidiaconos, quos familiæ reſpicit gubernatio. Sunt in ſæcularibus quæſtionarij, id eſt, qui reos examinant: Sunt in Eccleſia Exorciſtæ, dæmonum excluſores. Habent aulæ potentium ianitores, habet & domus Dei oſtiarios: Habet mundus ueredarios, commentarienſes, ludorum exhibitores, carminũ pompaticos relatores: habet Eccleſia acolytos, lectores, cantores, atq; Pſalmiſtas. Cæterũ ex utriuſq; ordinis coniunctione & dilectione, una domus Dei conſtruitur, unũ corpus Chriſti efficitur, cunctis mẽbris officiorũ ſuorũ fructus mutuæ utilitati conferentibus: dum oculus eſt in ſapientibus, qui uerã lucem & percipiunt & inſinuant: os in doctoribus: auris in beneuolis auditoribus: naſus in diſcretionis amatoribus: manus in operatoribus: pedes in proficientibus, uenter in compatientibus, humeri in laborum toleratoribus, & cuncta in cæteris: ut non ſit ſchiſma in corpore, ſed ſi gloriat unum membrũ, congaudeant omnia mẽbra: ſi contriſtatur unum, cuncta condoleant. Iſta conuenientia couſq; tenenda eſt, donec occurramus omnes in uirũ perfectũ, ut ſit Deus oĩa in omnibus.

Græcarũ poteſtatũ nomina

Vtriuſq; poteſtatis membra in unum Eccleſiæ corpus coniuncta

1. Cor. 12

Concluſio Libelli.

Modeſtia Authoris.

GRaui pondere tandem ſolutus, & utinam tam proſectuoſo quam magno, in fine cõcluſionis lecturos obteſtor, ne quod obedientiæ ſubij, iſti tribuant temerariæ præſumptioni. Fateor enim, me nec repperiſſe cuncta, quę dilucidare cupiui, nec cuncta potuiſſe, quæ repperi: cum & rerum magnitudo ſciendi cupiditatem ſuccenderet, & diuerſitatum confuſio faſtidij nimietatem præberet. Habebit tamen in his lectoris mei curioſa ueſtigatio, & ſi non copiam ſacietatis qua delectetur: qualemcunque tamen cauſam inquiſitionis, qua melius exerceatur.

EXPLICIT VVALAFRIDI STRAbonis Liber, de Eccleſiaſticarum rerum exordijs & Incrementis.

MISSA BASILII MAGNI CÆSARIENSIS OLIM ARCHIEPISCOPI IN Cappadocia.

Ex uetuſto codice Latinæ Translationis, quæ habetur in celebri Monaſterio Sancti Ioannis in monte Rincauiæ circa ripam Rheni.

REVE.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI AC DOMINO, D. ALOISIO LIPOMANO, EPISCOPO VERONENSI,

Nuncio Apoſtolico &c. Ioannes Cochlæus S. P. D.

EXpertus nuper hic R. Domine, aliquot ſcriptis & colloquijs ſummam & multiiugem in rebus Theologicis eruditionem tuam: quam mirifice exornant linguarum peritia, rerum experientia, hiſtoriarum cognitio, & incredibilis ſuauiſſimæ conuerſationis humanitas: non potui non uehementer dolere ac moleſte ferre, properatum urgentibus Legationis tuæ negocijs tuum diſceſſum: eam præcipue ob cauſam, quod ex Vuormacia receperam, a Doctiſſ. uiro Domino Michaele Vueſtermāno, aliquot Antiquitatum uolumina ſcripta, biduo duntaxat ante tuum diſceſſum. Inter quæ ſane erat mirabile uolumen paruum, rotule inuolutum, & Græce uenuſtiſſime ſcriptum intus et foris, in politiſſima membrana. Cuius pars interior Miſſam Baſilij, Exterior Chryſoſtomi continebat. Id quod R. D. T. uehementer placuit. Et licet Romæ uideris iam pridem excuſam Græce utranq; Miſſam, optabas tamen precio tuam fieri rotulam illam. Ego autem maxime optabam, hanc Latine translatam Baſilij Miſſam (quæ alijs nunc a Typographo adiungenda eſt pijs & eruditis ueterum antiquitatibus) a R. D. T. & a Doctiſſimo ſacerdote, quem in familia tua habes, D. Bernardino Sabino, cum Græco iſto conferri exemplari, priuſquam excuderetur, Cum diceretis elegantiorem eſſe phraſim in Græco quam in Latino. Quoniam uero publica neceſſitas cogebat uos abire, & Typographi officina urgebat opus, non licuit mihi uoto & deſiderio perfrui meo. Viſum eſt tamen grati fore animi officium, Celiberrimo nomini tuo hunc Sanctæ deuotionis libellum dedicare, ut per hoc maior ei apud Lectorem fides accreſcat & authoritas, tantorum uirorum comprobatus iudicio. Bene ualeat R. D. T. Ampliſſime Præſul tam pietate quam eruditione inſignis, mihiquè perpetuo memorabilis. Ex caſtello S. Victoris prope Moguntiam.

DE

DE MISSA S. BASILII.

PRimum, Patriarchæ cum ſequentis ordinis Clero Ecclesiaſticis ueſtimentis induto, offeruntur in Sacrario ab oblationarijs mundatæ et compoſitæ oblatæ, à populis ſuſceptæ, quas ponit in patenis, & adolens ſuper eas incenſum dicit hanc orationem. Præparatio oblatorum in ſacrario.

Domine Deus noſter, qui cœleſtem panẽ eſcam omnis mundi, Dominum Deum noſtrum Ieſum Chriſtum, miſiſti nobis ſaluatorem & redemptorem, benefactorem quoq; & benedictorem atq; ſanctificatorem: ipſe & nunc Domine benedic uoluntaria iſta, & ſuſcipe ea in ſupercęleſti altari tuo. Memẽto domine cum benignitate & miſericordia, eorum qui illa offerunt, & pro quibus offeruntur, & immaculatos nos conſerua ſancto tuo Myſterio: quoniam ſanctificatum & glorificatum eſt ſuper omnia, glorificum nomen tuum patris & filij & ſpiritus ſancti, nunc & ſemper & in ſæcula ſæculorum Amen. Oratio ſuper oblata.

Tunc ante aduentum Pontificis intrant Eccleſiam Presbyter & Diaconus, & ſtantibus ante Cancellos, dicit Presbyter inclinato capite hanc orationem ſecrete.

Domine Deus noſter, cuius poteſtas eſt ſine numero, & gloria ſine menſura, qui in miſericordia innumerabilis & incompræhenſibilis es: ipſe dominator Domine, ſecundum clementiam tuam reſpice in nos, & in ſanctam domum iſtam, & fac nobiſcum diuitem miſericordiam tuam: quoniam tibi debetur omnis gloria & honor & adoratio, patri & filio & ſpiritui ſancto, nunc & ſemper & in ſæcula ſæculorum Amen.

Et cantant Cantores tres uel quatuor uerſus Pſalmi. Bonum eſt confiteri Domino. Poſt quos ſtans Diaconus in ſecundo gradu ambonis, dicit alta uoce. In pace Dominum poſtulemus. Et iterũ preſbyter dicit ſecrete hanc orationem. Pſal. 91.

Domine Deus noſter, ſaluum fac populum tuum, & benedic hæreditatem tuam, plenitudinẽ Eccleſiæ tuæ cuſtodi, ſanctifica diligentes decorem domus tuæ, glorifica glorificantes te diuina uirtute tua, & non derelinquas nos Deus ſperantes in te.

Diaconus dicit alta uoce. Suſcipe, ſalua, miſerere, & cuſtodi nos Deus gratia tua. Sanctiſsimæ & intemeratæ dominatricis noſtræ Dei genitricis & ſemper uirginis Mariæ, cum omnibus ſanctis memorantes, nos ipſos & ad inuicem atq; omnem uitam noſtram Chriſto Deo commendemus. Precatio ſæpe repetita I.

Populus reſpondet. Tibi domine. Presbyter alta uoce.

Quoniam tuum eſt Imperium, & tuum eſt Regnum, uirtus & gloria, pater, fili & ſpiritus ſancte, nunc & ſemper & in ſæcula ſæcu-

lorum

lorum. Pop. reſpondet Amen. Et cantant Cantores in am-
Pſalm. 92 bone tres uel quatuor uerſus Pſalmi. Dominus regnauit, decorem indutus eſt, cum alleluia & gloria.

Poſt gloria dicit Presbyter. Vnigenite fili & uerbum Dei, cum ſis immortalis, dignatus es propter noſtram ſalutem incarnari, & de ſancta Dei genitrice & ſemper uirgine Maria immutabiliter humanari ac crucifigi, Chriſte Deus morte mortem calcaſti, unus qui es de ſancta Trinitate conglorificatus patri & ſancto ſpiritui, ſaluos nos fac. Diac. in ipſo loco ſtans dicit. In pace Dominum poſtulemus. Pop. reſpondet, kyrieeleyſon. Presby. Secrete.

Qui communes iſtas & conſonantes nobis dediſti orationes, quicq; duobus uel tribus conſonantibus in nomine tuo poſtulationes tribuere promiſiſti, ipſe & nunc ſeruorum tuorum poſtulationes commode adimple, dans nobis in præſenti ſæculo agnitionem tuæ ueritatis, & in futuro uitam æternam.

Precatio.II Diac. Suſcipe, ſalua, miſerere, & cuſtodi nos Deus gratia tua. Sanctiſsimæ & intemeratæ dominatricis noſtræ Dei genitricis & ſemper uirginis Mariæ, cum omnibus ſanctis memorãtes, nos ipſos & ad inuicem atq; omnẽ uitã noſtrã Chriſto Deo commendemus.

Pop. reſpondet. Tibi Domine. Presby. alta uoce. Quia benignus & Clementiſsimus es Deus noſter, & tibi gloriam offerimus, patri & filio & ſpiritui ſancto, nunc & ſemper & in ſęcula ſæcu-
Pſalm.94 lorum. Pop. reſpondet. Amen. Et cantant Cantores. Venite exultemus Domino, cum Antiphona. Saluos nos fac fili Dei, qui ſurrexiſti a mortuis, cantantes tibi alleluia.

Letania I.

Et procedit Pontifex. Diac. dicit. In pace dominum poſtulemus. Pop. reſpondet, kyrieeleyſon. Pontifex dicit. Domine Deus noſter, qui conſtituiſti in cœlis ordines, & militiam Angelorum in miniſterium gloriæ tuę, fac cum introitu noſtro introitũ ſanctorum Angelorum fieri, comminiſtrantium & conglorificantium tuam benignitatem, quia te decet omnis gloria & adoratio, & tibi gloriã offerimus patri et filio & ſpiritui ſancto, nunc & ſemper & in ſæcula ſæculorum Pop. reſpondet. Amen. Diac. In pace dominum poſtulemus. Pop. kyrieeleyſon. Diac. Pro ſuperna pace et ſalute animarum noſtrarum dominum poſtulemus. Pop. kyrieeleyſon. Dia. Pro pace omnis mundi & ſtabilitate ſanctarum Eccleſiarum, & omnium coadunatione, dominum poſtulemus. Pop. kyrieeleyſon. Diac. Pro ſancta domo iſta, & cum fidei reuerentia & timore Dei introeuntibus in eam, dominum poſtulemus. Pop. kyrieeleyſon. Diac. Pro Archiepiſcopo noſtro uel honorifico Sacerdote in Chriſti miniſterio, & omni Clero

& po-

& populo, dominum poſtulemus. Pop. kyrieeleyſon. Diac. Pro liberatione noſtra ab omni tribulatione, ira, periculo & anguſtia, dominum poſtulemus. Pop kyrieeleyſon. Pontifex ſecrete orationem ad ter ſanctum hymnum. Deus ſanctus, qui in ſanctis requieſcis, & ter ſancta uoce à Seraphim laudaris, & a Cherubim glorificaris, & ab omni cœleſti uirtute adoraris, qui ex nihilo eſſe feciſti uniuerſa, qui creaſti hominem ſecundum imaginem & ſimilitudinem tuam, omniq; tuo dono eum ornaſti, dans poſtulãti ſapientiam & intellectum, & non deſpiciens peccantem, ſed poſuiſti pœnitentiam in ſalutem: qui dignatus es nos humiles & indignos ſeruos tuos in hora hac ſtare coram altari gloriæ tuæ, & debitam tibi adorationem & glorificationem offerre: Tu domine accipe ex ore noſtro peccatorum, ter ſanctum hymnum, & uiſita nos in benignitate tua, & indulge nobis omne delictum, uoluntariũ etiam & nõ uoluntariũ, Sanctifica noſtras animas & corpora, & da nobis in ſanctitate deſeruire tibi omnibus diebus noſtris, interceſsionibus ſanctæ Dei genitricis et omnium ſanctorum, qui a ſæculogloificauerunt te. Beneficia Dei erga hominẽ.

Leuante Sacerdote caput, Diaconus dicit. Suſcipe, Salua, miſerere, & cuſtodi nos Deus gratia tua. Sanctæ & intemeratæ dominatricis noſtræ, Dei genitricis & ſemper uirginis Mariæ, cum omnibus ſanctis memorantes, noſipſos & adinuicem atq; omnem uitam noſtram Chriſto Deo commendamus Pop. reſpondet. Tibi domine. Sacerdos excelſa uoce. Quia ſanctus es Deus noſter, & tibi gloriam offerimus, patri & filio & ſpiritui ſancto, nunc & ſemper & in ſæcula ſæculorum. Pop. reſpondet. Amen. Et cantant Cantores. ✝Sanctus Deus, Sanctus fortis, Sanctus & immortalis, miſerere nobis. Et aſcendit Pontifex cum ſacerdotibus & Diaconibus ad thronum. Et deſcendentibus Cantoribus de ambone dicit Pontifex. Pax uobis. Reſpondet Pop. Et cum ſpiritu tuo. Et ſedet Pontifex cum ſacerdotibus, ſtantibus Diaconibus ac Subdiaconibus & Clero ac populo, & cantatur Reſponſum in ambone. Inde legitur Apoſtolus. Inde Alleluia cantatur. Deinde deſcendit Pontifex de ſede, & inclinanti ſibi Diacono dicit. Dominus dabit uerbum Euangelizantibus uirtutem ſuam. Et legitur Euangelium ſtantibus omnibus cum timore & reuerentia. Precatio IIII ✝ſanctẽ Reſponſum ſeu reſpõſoriũ id nunc Graduale dicitur. Quod ad gradus ambonis cantur.

Letania II.

Lecto Euangelio Diaconus in ambone. Dicamus omnes kyrieeleyſon. Pop. kyrieeleyſon. Diac. Ex omni anima, & ex omni mente dicamus omnes kyrieeleyſon. Pop. kyrieeleyſon. Iterũ Diaconus. Domine omnipotens Deus Patrum noſtrorum: qui es diues in miſericordia, & benignus in miſerationibus, poſtulamus te, exaudi & miſerere. Pop. kyrieeleyſon. Diac. Qui non uis

mortem peccatorum,ſed conuerſionem & uitam ac pœnitentiam, poſtulamus te, exaudi & miſerere. Pop. kyrieeleyſon. Diac. Pro ſancta domo iſta, & cum fidei reuerentia ac timore Dei introeuntibus in eam, dominum poſtulemus. Pop kyrieeleyſon.

Diac.Pro Archiepiſcopo noſtro uel honorifico Sacerdote in Chriſti miniſterio, & omni Clero & populo, dominum poſtulemus Pop. kyrieeleyſon. Diac.Pro pijſsimo & a Deo conſeruando Imperatore noſtro,omniq; Palatio & exercitu eius,dominum poſtulemus. Pop. kyrieeleyſon. Dia. Pro quo & pugnare dominum Deum noſtrum,& ſubijcere ſub pedibus eius omnem hoſtem & bellatorem,dominum poſtulemus Pop. kyrieeleyſon Diac. Pro liberatione noſtra ab omni tribulatione,ira,& periculo, & anguſtia, dominum poſtulemus. Pop. kyrieeleyſon. Diac. Pro circũſtante populo & expectante eam, quæ apud eum eſt,diuitem miſericordiam,dominum poſtulemus. Pop. kyrieeleyſon. Diac.Miſerere noſtri Deus ſecundum magnã miſericordiam tuam, poſtulamus te, exaudi & miſerere. Pop. kyrieeleyſon,per duodecim uices; Tunc conuertit ſe Pontifex ad populum, & facit tres cruces ſuper eum.Primam in medio, ſecundam ad ſiniſtram partem,tertiam ad dexteram,& conuertit ſe iterum ad altare et dicit.Quia miſericors & clementiſsimus Deus es,& tibi gloriam offerimus,patri & filio & ſpiritui ſancto,nunc & ſemper & in ſæcula ſæculorum

Pop. reſpondet, Amen.

Oratio fidelium prima. Tunc eleuans manus Pontifex dicit Secrete. Domine Deus noſter,extenſam iſtam poſtulationem ſuſcipe a ſeruis tuis,& miſerere noſtri ſecundum multitudinem miſericordiæ tuæ,& magnitudinem miſerationum tuarum,& mitte ſuper nos ac ſuper omnem populum tuũ, expectantẽ eam, quæ apud te eſt, diuinam miſericordiam. Et exclamat alta uoce. Quia miſericors & clementiſsimus es Deus,& tibi gloriam offerimus, patri & filio & ſpiritui ſancto,nunc & ſemper & in ſæcula ſæculorum.

Pop. reſpondet, Amen. Diac. Orate fideles pro Catechuminis,poſtulantes,ut dominus eis miſericors ſit. Pop. kyrieeleyſon. Dia. Inſtruat eos uerbo ueritatis. Pop.kyrieeleyſon. Diac. Reuelet eis Euangelium iuſtitiæ. Pop. kyrieeleyſon. Diac. Suſcipe,Salua,miſerere,& cuſtodi eos Deus gratia tua. Pop. reſpondet kyrieeleyſon. Diac. Catechumini capita ueſtra domino inclinate. Pop. Tibi domine. Pontifex ſecrete orationem Catechuminorum. Domine Deus noſter, qui in cœlis habitas & reſpicis in omnia tua, reſpice in ſeruos tuos Catechuminos, qui inclinauerunt ceruices ſuas in conſpectu tuo. Impone eis domine leue iugum: fac eos membra Eccleſię tuę,et idoneos eos fac lauacro regenerationis, remiſsione peccatorum,& indumento incorruptionis,& agnitione

Precatio IIII.

filij

filij tui ueri Dei noſtri. Pont. excelſa uoce. Vt & ipſi nobiſcum glorificent honorificentiſsimum et magnificentiſsimũ nomen tuum patris & filij & ſpiritus ſancti, nunc & ſemper & in ſęcula ſæculorũ.

Pop. reſpondet. Amen. Diac. alta uoce. Omnes Catechumini procedite, Catechumini procedite, omnes Catechumini procedite. Nemo de Catechuminis remaneat. Omnes fideles iterum atq; iterum in pace dominum poſtulemus. Pop. kyrieeleyſon.

Tunc procedunt Catechumini ſi ſunt. Pontifex ſecrete. Tu domine oſtendiſti nobis magnum iſtud ſalutis myſterium, tu Idoneos nos feciſti miſeros, & indignos ſeruos tuos fieri miniſtros ſancti altaris tui: Idoneos nos fac uirtute ſancti tui ſpiritus in miniſterio iſto, ut indamnabiliter ſtantes, in conſpectu gloriæ tuæ, offeramus tibi Sacrificium laudis, Tu es enim omnia in omnibus. Da domine, & pro omnibus noſtris peccatis & populi tui ignorantia, acceptabile & ſuſceptabile fieri Sacrificium noſtrum in conſpectu tuo. Dia. ipſe qui legit Euangeliũ. Suſcipe, Salua, miſerere & cuſtodi nos Deus tua gratia. Pop. kyrieeleyſon. Pont. uoce excelſiori. Quia te decet omnis gloria, honor & adoratio, pater & fili et ſpiritus ſancte, & nunc & ſemper & in ſæcula ſæculorum. Precatio V.

Pop. Amen.

Letania III.

Diac. Iterum atq; iterum in pace dominum poſtulemus. Pop. kyrieeleyſon. Dia. Pro ſuperna pace & ſalute animarum noſtrarum, in pace dominum poſtulemus. Pop. kyrieeleyſon. Diac. Pro liberatione noſtra ab omni tribulatione, ira, periculo & anguſtia, dominum poſtulemus. Pop. kyrieeleyſon. Pont. ſecrete orationem fidelium ſecundam.

Deus qui uiſitaſti in miſericordia & in miſerationibus humilitatem noſtram, & ſtatuiſti nos humiles & peccatores, ac indignos ſeruos tuos in conſpectu ſanctæ glorię tuę, miniſtrare ſancto altari tuo Tu conforta nos uirtute ſancti tui ſpiritus in miniſterio iſto, & da nobis ſermonem in apertione oris noſtri, ad inuocandam gratiam Sancti Spiritus tui ſuper proponenda munera. Dia. in ambone. Suſcipe, Salua, miſerere, & cuſtodi nos Deus gratia tua. Pop. kyrieeleyſon. Pont. uoce excelſiori. Vt ſub Imperio, tuo ſemper cuſtoditi, tibi gloriam offeramus, patri & filio & ſpiritui ſancto, & nunc & ſemper & in ſæcula ſæculorum. Pop. Amen. Precatio VI.

Deſcendit Diaconus de ambone, & cantant Cantores ac populus. Qui Cherubim myſtice imitamur, & uiuificæ Trinitati ter ſanctum hymnum offerimus, omnem nunc mundanam deponamus ſollicitudinem, ſicuti regem omnium ſuſcepturi, cui ab angelicis inuiſibiliter miniſtratur ordinibus. Alleluia.

Interea deportantur & proponuntur munera à presbyteris, & poſt lauationem manuũ, petit miniſtros pro ſe orare,& reſpondent.

Spiritus ſanctus ſuperueniat in te, & uirtus altiſsimi obumbret te, & comminiſtret tibi. Depoſitis muneribus, & ſuper altare compoſitis dicit Diaconus. Iteremus poſtulationem noſtram domino, propoſitis honorificis muneribus Domino Deo noſtro, & pro commodis & bonis animarũ noſtrarũ dominum poſtulemus. Pop. kyrieeleyſon. Dia. Pro ciuitate noſtra & omni ciuitate & regione,& his qui in fide Chriſti habitant in eis, dominum poſtulemus. Pop. kyrieeleyſon. Diac,Pro temperie bona aeris, & abundantia fructuum terræ & tempore pacifico,dominum poſtulemus. Pop. kyrieeleyſon. Diac.Pro nauigantibus, iter agentibus,ægrotis,captiuis, & ſalute eorum, dominum poſtulemus.

Pop.kyrieeleyſon. Diac. Pro liberatione noſtra, ab omni tribulatine,ira,periculo, & anguſtia,dominum poſtulemus.

Pop.kyrieeleyſon. Pont. Secrete.

Domine Deus noſter, qui creaſti nos, & induxiſti in uitam hanc, qui oſtendiſti nobis uias ſalutis, qui dediſti nobis cœleſtium myſteriorum reuelationem, tu es qui poſuiſti nos in miniſtrationem hanc in uirtute ſpiritus tui ſancti, proſperare domine fieri nos miniſtros noui Teſtamenti tui, & miniſtros ſanctorũ myſteriorum tuorum, ſuſcipe nos appropinquantes ſancto altari tuo ſecundum multitudinem miſericordiæ tuæ,ut ſimus digni offerre tibi rationabile iſtud & abſq; ſanguine Sacrificium pro noſtris peccatis & populi ignorantia. Quod Sacrificium accipiens in ſanctum & ſupercœleſte ac intelligibile tuum altare, in odorem ſuauitatis, emitte nobis gratiam ſancti tui ſpiritus:Reſpice in nos Deus,& uide ſuper ſeruitutem noſtram hãc,& ſuſcipe eam,ſicut ſuſcepiſti Abel munera: Noæ ſacrificium,Abrahæ holocauſtum.Moyſi & Aaron ſacrationes,Samuel hoſtias pacificas:Sicut ſuſcepiſti de Sanctis tuis Apoſtolis uerum iſtud myſterium:Sic & ex manibus noſtris peccatorum ſuſcipe munera noſtra,in benignitate tua domine,ut idonei facti miniſtrare impollute ſancto altari tuo,inueniamus mercedem fidelium,& prudentiam miniſtrorum in die terribili retributionis tuæ iuſtæ. Dia.

Abſq; ſanguine, animaliũ uidelicet, quæ immolabantur in uet.Te.

Precatio VII.

Suſcipe,ſalua & cuſtodi nos Deus gratia tua. Pop. kyrieeleyſon. Diac. Diem omnem perfectam,ſanctam,pacificam,et abſq; peccato à domino poſtulemus. Pop. Da domine. Dia. Angelum pacis,fidelem ductorem,cuſtodem animarum & corporum noſtrorum, à domino poſtulemus. Pop. Da domine. Dia. Indulgentiam & remiſsionem peccatorum noſtrorum, & propiciationem delictorum noſtorum, bona & commoda animabus noſtris, et pacem mundi à domino poſtulemus. Pop. Da domine.

Diac. Reliquũ tempus uitæ noſtræ in pace proficere nos,à domino

poſtulemus

poſtulemus. Pop. Da domine. Dia. Chriſtianos fines in uita noſtra fideles, indolores, inconfuſos, inexpugnabiles & bonam reſponſionem, quæ eſt in terribili & horribili tribunali Chriſti, Chriſtum dominum poſtulemus. Pop. Da domine. Diac. Sanctæ & intemeratæ dominatricis noſtræ, Dei genetricis & ſemper uirginis Mariæ, cum omnibus ſanctis, memorantes, noſipſos & adinuicem atque omnem uitam noſtram Chriſto Deo commendemus. Pop. tibi Domine. Pont. uoce excelſa. Per miſerationes unigeniti filij tui, cum quo benedictus es, una cum ſancto & benigno uiuifico tuo ſpiritu, nunc & ſemper & in ſæcula ſæculorum,

Pop. Amen. Pontifex. Pax omnibus. Diaconus. Diligamus inuicem. Et dant omnes pacem. Diacon. Oſtia. Oſtia.

Et clauduntur Oſtia. Diac. Intendamus & canamus Symbolum. Et cantant omnes Symbolum, incipiente Archidiacono.

Poſt Symbolum leuatur tertio, & ſic tertio tollitur linteum deſuper muneribus. Et dicit Diaconus. Stemus bene, ſtemus cum timore, intendamus ſancta oblatione in pace Miſſa.
Pop. Miſericordiam, pacem, Sacrificium laudis. Pont. uoce excelſa. Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti, & Charitas Dei patris, & communicatio ſancti ſpiritus, ſit cum omnib. uobis. Pop. Et cum Spiritu tuo. Pont. Surſum corda. Pop. habemus ad dominum. Pont. Gratias agamus domino Deo noſtro. Pop. Dignum & iuſtum eſt. Pont. ſecrete. Qui es dominator domine Deus pater omnipotens, adorande: dignum uere et iuſtum ac decens eſt, magnitudine ſanctitatis tuæ te laudare, tibi hymnum dicere, te benedicere, te adorare, tibi gratias agere, te glorificare ſolum uerum Deum, & tibi offerre in corde contrito & ſpiritu humilitatis rationabile hoc miniſterium noſtrum: Quia tu es qui tribuiſti nobis agnitionem tuæ ueritatis. Et quis eſt idoneus loqui potentias tuas? auditas facere omnes laudatiões tuas, aut enarrare omnia mirabilia tua in omni tempore? Domine domine uniuerſorum, domine cœli & terræ, & omnis creaturæ uiſibilis & inuiſibilis, qui ſedes ſuper Thronum gloriæ, & reſpicis abyſſos: non habens initium, inuiſibilis, incomprehenſibilis, Incircunſcriptus, immutabilis, Pater domini noſtri Ieſu Chriſti, magni Dei & ſaluatoris ſpei noſtræ, qui eſt imago tuæ bonitatis, & obſignatio æqualis figuræ, in ipſo oſtendens te patrem, uerbum uitæ, deus uerus, qui eſt ante ſæcula ſapientia, uita, ſanctificatio, uirtus, lumen uerum: à quo ſpiritus ſanctus apparuit, ueritatis Spiritus, Adoptionis donũ, pignus futuræ hæreditatis, initium æternorum bonorum, uiuifica uirtus, fons ſanctificationis: A quo omnis creatura rationabilis & intelligibilis confortata, tibi ſeruit, & tibi æternam offert glorificationem, Quia omnia ſeruiunt tibi. Te enim laudãt Angeli, Archangeli, Throni, Dominationes, Prin

Oratio deuotiſsima ad deũ Patrem.

habitare mundo hoc: dans præcepta ſalutis, diſcedere nos ab errotibus Idolorum, induxit nos in agnitionem ueritatis tuæ uere Dei & patris: acquirens nos ſibi ipſi populum acquiſitionis, Regale ſacerdotium, gentem ſanctam, & purgans nos in aqua, & ſanctificans ſpiritu ſancto, dedit ſeipſum commutationem morti, in qua tenebamur uenditi ſub peccato, & deſcendens per crucem ad inferos repleuit in ſe ipſo omnia, abſoluit dolores mortis, & reſurgens ac iter faciens omni carni ex mortuis reſurrectionem, ſicut non erat poſsibile teneri ſub corruptione Principem uitæ, Factus eſt primiciæ dormientium, primitiuus ex mortuis, ut ſit ipſe omnia in omnibus primatum habens. Et aſcendens in cœlum, ſedet in dextera magnitudinis tuæ in excelſis, qui uenturus eſt reddere unicuique ſecundum opera ſua. Dimiſit autem nobis memorationis ſalubris ſuæ paſsionis iſta, quæ propoſuimus ſecundum ſua mandata. Debens enim exire in uoluntariam & beatiſsimam & uiuificam ſuam mortem, in nocte qua tradebat ſeipſum pro mundi uita, accipiens panem in ſanctis ſuis & immaculatis manibus, & oſtendens tibi Deo & patri, gratias agens, benedicens, ſanctificans, frangens. Et uoce altiori. dedit ſanctis ſuis diſcipulis & Apoſtolis: Accipite & manducate, hoc eſt corpus meum, quod pro uobis frangitur in remiſsionem peccatorum. Pop. reſpondet, Amen. Iterum Secrete. Similiter & calicem de genimine uitis accipiens, miſcens, gratias agens, benedicens, ſanctificans, dedit ſanctis ſuis diſcipulis & Apoſtolis, dicens. Et altiori uoce. Bibite ex hoc omnes, hic eſt Sanguis meus noui Teſtamenti, qui pro uobis & pro multis effundetur in remiſsionem peccatorum. Pop. Amen.

1. Petr. 2 Roma. 7 Col. 1 1. Cor. 15 Matth. 16 Luce 22 Verba conſecrationis.

Secrete iterum. Hoc facite in meam commemorationem. Quotiens enim comeditis panem hunc, & calicem iſtum bibetis, meam mortem annunciate, meam reſurrectionem confidite. Memorantes ergo domine & nos ſalutarium ſuarum paſsionum, uiuificæ crucis, triduanę ſepulturę, ex mortuis reſurrectionis, in cœlum aſcenſionis, in dextera tua Dei & patris ſeſsione, & glorioſæ ac terribilis ſecundæ eius præſentiæ. Et uoce excelſiori. Tua ex tuis tibi offerimus, per omnia in omnibus. Pop. Tibi hymnum dicimus, te laudamus, tibi gratias agimus domine et poſtulemus te deus noſter. Pont. ſecrete. Ideo domine ſanctiſsime et nos peccatores & indigni ſerui tui, qui conſtituti ſumus miniſtrare ſancto altari tuo, non propter iuſtitias noſtras, Non enim fecimus quid boni in terra, ſed propter miſericordias et miſerationes tuas, quas effudiſti uitaliter ſup nos, cõfidẽter appropinquamus ſancto altari tuo, et, ppenẽtes cõfiguralia ſancti corporis et ſanguinis Chriſti tui, te obſecramus, et te poſtulamus S. Sanctorũ, beneplacita tua benignitate uenire S. ſan

ctum tuum,ſuper nos & ſuper propoſita munera iſta,& benedicere ea & ſanctificare. Modo erigit ſe Pontifex & ſignat. Et oſtendere panem quidem iſtum,ipſum honorificum Corpus domini Dei & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti.Quod autem eſt in calice iſto ipſum ſanguinem domini Dei & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti, qui effuſus eſt pro mundi uita. Iterum inclinat ſe & dicit. Nos autem omnes de uno pane & calice participãtes,coadunati inuicem in unius ſpiritus ſancti communione, & nullum noſtrum ad iudiciũ aut condemnationem facias accipere ſanctum corpus & ſanguinem Chriſti tui,ſed ut inueniamus miſericordiam & gratiam cum omnibus ſanctis,qui a ſæculo tibi placuerunt, etiam patrum patriarcharum, Prophetarum, Apoſtolorum, Euangeliſtarum, Martyrum, Confeſſorum,Doctorum & omnis ſpiritus iuſtorum finem in fide habentium. Pontifex uoce excelſa. Præcipue ſanctæ & intemeratæ,benedictæ dominatricis & ſemper uirginis Mariæ. Iterum ſecrete. Sancti Ioannis præcurſoris & Baptiſtæ, Sancti illius, cuius memoriam facimus,& omnium Sanctorum tuorum, quorum poſtulationibus uiſita nos Deus:Et memento omnium dormientium in ſpe reſurrectionis uitæ æternę,& refrigera eos ubi uiſitat lux uultus tui. Adhuc te obſecramus. Memento S. Catholicæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ,quæ eſt a finibus uſq; ad fines orbis terrarum,& pacifica eam, quam fecisti honorifico ſanguine Chriſti tui, Et ſanctam domum iſtam confirma uſq; ad conſummationem ſæculi. Memento domine eorum, qui munera iſta tibi obtulerunt,et per quos & pro quibus ea obtulerunt. Memento domine frugiferorum et bene operantium in ſanctis Eccleſijs, et memorantium pauperum, Retribue illis diuitibus & cęleſtibus donis tuis. Da illis pro terrenis cæleſtia,pro temporalibus æterna, pro corruptibilibus incorruptibilia. Memẽto domine eorum,qui ſunt in deſertis,& montibus, & ſpeluncis, et in cauernis terræ. Memento domine eorum, qui ſunt in uirginitate & uiduitate & reuerentia et monachali habitu et uenerabili ciuilitate degentes. Memento domine pijſsimi & fideliſsimi noſtri Imperatoris,quem decreuiſti regnare ſuper terram: da ei arma ueritatis,arma bonæ uoluntatis,corona eum:Obumbra ſuper caput eius in die belli, conforta brachium eius, exalta dexteram eius,corrobora Imperium eius,Subditas illi fac omnes barbaras Nationes,quæ bella uolunt. Tribue illi profundam et inablatã pacem. Loquere in cor eius bona pro Eccleſia tua et omni populo tuo, ut in tranquillitate eius tranquillam et pacificam uitam peragamus, in omni pietate et uenerabilitate. Memento domine omnis principatus & poteſtatis,& qui ſunt in palatio fratrum noſtrorum & omnis exercitus. Bonos in bonitate conſerua, malos bonos fac in benignitate tua. Memento domini circunſtantis populi, & pro

Illius N. uidelicet,cuius feſtum nomina tim & ſpecialiter agitur.

uiſitur

Pro offerentibus.

Notabilis oratio pro Impe.

cura

certa cauſa remanentium,& miſerere eis & nobis ſecundum multitudinem miſericordiæ tuæ. Promptuaria eorum adimple omni bono,coniuges eorum in pace & concordia conſerua, paruulos enutri,iuuentutem baiula, ſenectutem contine, puſillanimes conſolare, diſperſos congrega,errantes reuoca & coadiuua ſanctæ tuæ Catholicæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ, Energumenos a ſpiritibus immundis libera,nauigantibus connauiga,iter agentibus coitra,uiduis patrocinare,orphanos protege, captiuos libera,infirmos ſana,qui in ergaſculis & in metallis atq; exilijs, ſeu amara ſeruitute uel in quacunq; tribulatione & anguſtia, ſiue anxitate ſunt releua. Memento domine et omniũ petentium magnam miſericordiam tuam,& omnium amantium nos & odientium,& poſtulantium nos indignos, orare pro illis, & omnis populi tui. Memento domine Deus noſter omnium,& ſuper omnes effunde diuitem miſericordiam tuam, omnibus tribuens, quæ ad ſalutem ſunt poſtulationes, & quorum nos memoriam non fecimus, aut per ignorantiam,aut per obliuionem,ſeu propter multitudinem nominum:Ipſe memento Deus,qui ſcis uniuſcuiuſq; ætatem et appellationem, qui ſcis unumquenq; de uentre matris ſuæ. Tu es enim domine auxilium inauxiliatorum, ſpes deſperatorum,laborantium ſalus,nauigantiũ portus, languentium medicus. Ipſe omnibus omnia ſis, qui ſcis unumquenq; & poſtulationem eius, donum & neceſſitatem eius. Et erue domine ciuitatem hanc & omnem ciuitatem & regionem a fame,peſtilentia,terræ motu,dimerſione, igne, gladio, incurſu alienigenarum & ciuili bello. Modo excelſiore uoce. In primis memento domine Archiepiſcopi illius,quem da Sanctis tuis Eccleſijs ad pacem, integrum, honorificum,ſanum,longæuum,recte tractantem uerbum ueritatis tuæ. Iterum Secrete. Memento domine omnium Epiſcoporum Orthodoxorum recte tractantium uerbum ueritatis tuæ. Memento domine ſecundum multitudinem miſerationum tuarum & meæ indignitatis, indulge mihi omne delictum uoluntarium, etiam non uoluntarium. Et non pro peccatis meis prohibeas gratiã ſancti tui Spiritus à propoſitis muneribus. Memento domine honorifici presbyteratus, qui eſt in Chriſti miniſterio, & omnis Sacerdotalis ordinis. Et neminẽ confundas circumſtantium ſancto altari tuo. Viſita nos in bonitate tua Domine, appare nobis in diuitibus tuis miſerationibus. Bene temperatos & utiles nobis + aëres tribue,pluuiam pacificam ad fructificationem terrę largire. Benedic coronam anni benignitatis tuę. Comprime ſchiſmata Eccleſiarum, extingue incurſiones Gentium, hæreſum inſurrectiones citò deſtrue uirtute ſancti tui Spiritus. Omnes nos ſuſcipe in regno tuo, filios lucis & filios diei, oſtendens tuam pacem & tuam charitatem. Da nobis domine Deus noſter. Omnia enim dediſti nobis. Et uoce excelſiori.

Pro Circumſtantibus & alijs diuerſis.

forte + coitera

Pro Archiepiſcopo nominatim. Illius N.

Pro Epiſcopis

Pro ſeipſo.

Pro Clero.

Pro fructibus terræ.

forte + auras.

excelſiori. Da nobis uno ore & uno corde glorificare & laudare honorificentiſsimum et magnificentiſsimum nomen tuum, patris et filij & ſpiritus ſancti, nunc & ſemper & in ſæcula ſæculorum.

Pop. Amen. Pont. Et ſint miſericordiæ magni Dei cum omnibus uobis. Pop. Et cum Spiritu tuo. Diac. in ambone. Aperiantur Oſtia. Et aperiuntur Oſtia.

Letania IIII.

Diac. Omnium ſanctorum memorantes, iterum iterumq; in pace dominum poſtulemus. Pop. kyrieeleyſon. Dia. Pro oblatis & ſanctificatis honorificentiſsimis muneribus domini Dei noſtri, et commoditate bonorum animarum noſtrarum, dominum poſtulemus, ut Clementiſsimus Deus, qui accepit ea in ſancto et ſuperceleſti ac intelligibili ſuo altari, in odorem ſuauitatis, emittat nobis gratiam & communionem Sancti ſui ſpiritus. Pop. kyrieeleyſon

Diac. Pro liberatione noſtra ab omni tribulatione, furore & anguſtia, dominũ poſtulemus. Pop kyrieeleyſon. Pont. Secrete

Ante communionem. Deus noſter, Deus ſaluans, tu nos doce digne gratias agere tibi pro benefactis, quæ feciſti & facies nobiſcum. Tu es Deus noſter, qui accepiſti munera iſta, munda nos ab omni iniquitate carnis & ſpiritus, & doce nos perficere ſanctificationem in timore tuo, ut in teſtimonio mundæ conſcientiæ ſuſcipientes portionem ſanctificationis tuæ coadunemur Sancti corpori & ſanguini Chriſti tui, & ſuſcipientes ea, habeamus Chriſtum habitantem in cordibus noſtris, & efficiamur templum tui ſancti ſpiritus, & neminem noſtrum Deus noſter reum facias horribilium tuorum, uidelicet iſtorum cœleſtium myſteriorum, neq; infirma anima & corpore de indignitate ea ſuſcipere. Et da nobis uſq; ad nouiſsimum anhelitum, digne ſuſcipere ſpem Sanctificationum tuarum in uiaticum uitæ æternæ: In excuſationem acceptabilem, quæ eſt in terribili tribunali Chriſti tui, ut & nos cum omnibus ſanctis, qui a ſæculo tibi placuerunt, fiamus participes ęternorum bonorum, quæ præparaſti diligentibus te domine.

Precatio VIII Diac. Suſcipe, ſalua, miſerere & cuſtodi nos Deus gratia tua. Pop. kyrieeleyſon. Dia. Diem omnem perfectam, pacificam & abſq; peccato a domino poſtulemus. Pop. kyrieeleyſon. Diac. Angelum pacis fidelem ductorem, cuſtodem animarum noſtarũ & corporum noſtrorum, a domino poſtulemus. Pop. kyrieeleyſon

Diac. Indulgentiam & remiſsionem peccatorum noſtrorum ac delictorum, bona & commoda animabus noſtris, & pacem orbi terrarum, a domino poſtulemus. Pop. kyrieeleyſon. Diac. Reliquum tempus uitæ noſtræ in pace ducere & finire nos a domino poſtulemus. Pop. kyrieeleyſon. Diac. Chriſtianos fines in uita noſtra fideles, indolores, inconfuſos, inexpugnabiles, et bonam excuſa-

excuſationem,quæ eſt in terribili & horribili tribunali Chriſti Dei, Chriſtum dominum poſtulemus. Pop.kyrieeleyſon. Diac. Coadunationem fidei, & communionem eius ſpiritus poſtulantes, nos ipſos & adinuicem atq; omnem uitam,Chriſto Deo commendamus. Pop.Tibi domine. Pont.uoce excelſiori. Dignare nos domine cum fiducia indamnabiliter audire,inuocare te patrem Deum cœleſtem,& dicere.Pater noſter. Clerus & populus ſimul cum illo leuatis manibus. Pont.Quoniã tuum eſt regnũ,uirtus & gloria,pater & fili & ſpiritus ſancte,nunc & ſemper & in ſæcula ſæculorũ. Pop.Amẽ. Pont.Pax omnib. Dia. Capita noſtra dño inclinemus. Pop. Tibi domine. Pont. Secrete orationẽ. Domine domine,pater miſerationum & Deus omnis conſolationis,inclinantes tibi ſua capita cuſtodi,muni, conforta, ab omni opere malo diſcedere fac, in omni autem opere bono coadiuua , & Idoneos fac indamnabiliter accipere intaminata & uiuifica myſteria in remiſsionem peccatorum,Et ſpiritus ſancti communione. Et uoce excelſiori. Gratia & miſerationibus atq; clementia unigeniti tui filij, cum quo benedictus es,una cum Sancto & benigno & uiuifico tuo Spiritu, nunc & ſemper & in ſæcula ſæculorum. Pop. Amen. Oſculũ pacis

Diac. Intendamus. Pontifex exaltans panem dicit. Reſpice domine Ieſu Chriſte Deus noſter,ex ſancto habitaculo tuo & ueni ad ſanctificandum nos,qui ſurſum patri conſides,& hic nobis inuſibiliter coes, dignare manu tua ſancta atq; intaminata dare nobis, & per nos peccatores populo tuo. Et uoce magna, Sancta ſcimus. Pop. reſpondet, unus ſanctus,unus dominus,unus Ieſus Chriſtus in gloria Dei patris cum ſpiritu ſancto.Amen.

Et cantant Cantores Communionem. Et ſic communicant omnes. Poſt communionem autem portantur munera in Sacrarium cantantibus omnibus hæc. Repleatur os noſtrum laude tua domine,ut hymnum dicamus gloriæ tuæ. Quia idoneos nos feciſti ſanctorum tuorum participare myſteriorum , ſalua nos in ſanctificatione tua,tota die meditantes iuſtitiam tuam. Alleluia. Cantus poſt communionẽ

Diac. Recte qui accepimus panem diuinorum intaminatorum, immortalium & cœleſtium atq; horribilium myſteriorum,& digne gratias agamus domino. Pop.kyrieeleyſon. Pont.Secrete. Gratias agimus tibi domine deus noſter in aſſumptione ſanctorum & intaminatorum,immortalium & cæleſtium Myſteriorum , quæ dediſti nobis in benefacto,& ſanctificatione atq; ſanitate animarum noſtrarum & corporum:Ipſe domine uniuerſorum da fieri in nobis cõmunionẽ corporis et ſanguinis Chriſti tui,in fide inconfuſa,in charitate non ficta,in multiplicatione ſapientiæ,in ſanitate animę & corporis,in auerſione omnis aduerſarij,in perfectione mandatorũ tuorũ,et excuſatione acceptabili,quę eſt in terribili tribunali Chriſti tui. Gratiarum actio.

Diac.

Diac. alta uoce. Suſcipe, ſalua, miſerere, & cuſtodi nos Deus gratia tua. Pop. kyrieeleyſon. Diac. Diem omnem perfe- ctam, ſanctam, pacificam, & abſq; peccato poſtulantes, nos ipſos & ad inuicem, atq; omnem uitam noſtram Chriſto Deo commende- mus. Pop. Tibi domine. Pont. uoce excelſiori. Quia tu es ſanctificatio noſtra, & tibi gloriam offerimus, patri & filio & ſpiri- tui ſancto, nunc & ſemper & in ſæcula ſæculorum. Pop. Amen.

Precatio IX.

Diac. In pace procedamus in nomine domini. Pontifex poſt hæc uadit retro Lectorium. Et dicit Diaconus. In pace dominum poſtulemus. Pontifex. Qui benedicis benedicentes te domine, & Sanctificas confidentes in te, ſalua populum tuum & benedic hæ- reditatem tuam. Plenitudinem Eccleſiæ tuæ cuſtodi, Sanctifica dili- gentes decorem domus tuæ, glorifica glorificantes te diuina uirtute tua, & non derelinquas nos ſperantes in te, pacem mundo tuo da Eccleſijs tuis, Sacerdotibus, Imperatori noſtro, & omni populo tuo Quia tu es Deus noſter, & tibi gloriam offerimus, patri & filio & ſpiritui ſancto, nunc & ſemper & in ſæcu- la ſæculorum Amen. Et reſpondent mi- niſtri Amen. Et pergunt in Sa- crarium, tollere ueſti- menta ſua.

Benedictio poſt finem Miſſæ.

FINIS MISSÆ S. Baſilij.

Ad Lectorem.

Memento Pie Lector ſemper & ubique uerborum horum ex ore Samuelis Prophetæ prolatorum, Melior eſt obedientia quam uictima, & auſcultare magis quam offerre &c, Noli igitur, relicto Ro. Eccleſiæ ritu conſueto, nouo more Græcorum ritus te mere amplecti, quantumuis pulchra ſint in ijs uerba: fidei enim noſtræ magiſtra Ro. eſt Eccleſia, non Græca. Caue igitur, ne propter uerba aut ſcientiam Græcorum con turbes Eccleſiæ pacem, ſed memor ſis, quia Paulus admonet non fruſtra, Scientia in- flat, Charitas autem ædificat.

REVERENDISSIMO
IN CHRISTO PATRI, PRINCIPIQVE AC DOMINO, D. IOANNI A MALTITZ, EPISCOPO MISNENSI,
ſacri Romani Imperij Principi, Io. Cochlæus S. P. D.

CVm eſſem Dreſdæ ad Cathedralis & ingenuæ Eccleſiæ Miſnenſis, gratia & collatione ultronea Illuſtriſsimi Principis GEORGII fœliciter in Domino mortui et in æternum cum eo uiuentis, Ducis Saxoniæ &c. (cui ſpeciali priuilegio ad omnes tam dictæ Eccleſiæ Prælaturas & Canonicatus erat ius Patronatus) Canonicatum promotus, & authoritate Ordinaria inueſtitus: repperi in Bibliotheca Stolpenſi (quam Pijſsimus Epiſcopus, Ioannes à Schleinitz, anteceſſor tuus: qui ætate laboribusq; confectus, Sedis Apoſtolicæ authoritate R. D. tuam in Coadiutorē elegit atq; adoptauit: multis locupletauit libris) Venerandæ uetuſtatis codicem, ſcriptum de antiquis Eccleſiæ in cultu diuino Cæremonijs, maxime de ſolenni celebratione Miſſarum, Ex quo breuem hunc excripſi libellū, cui titulus erat Expoſitio Miſſæ. Poſt aliquot deinde annos uidi apud R. Dominum et Patronum meū, D. MAVRITIVM ab Hutten, Epiſcopum Eyſtetenſem &c. conſimilis antiquitatis librum, ut mole maiorem, ita & picturis figurisq; & ſcripturis multo ſplendidiorem: In quo hic idem libellus continebatur. Vnde factum eſt, ut ex conſenſu tam longe inter ſe loco diſtantium librorum, charior mihi factus fuerit iſte libellus, Cumq; huc, percipue propter ædendos aliquot libros, conceſſerim, & quoſdam alios antiquos Authores publica luce dignos inuenerim: uiſum eſt mihi æquum & operæprecium, hunc eis adiungere libellum: eo quidem auidius, quod ex Vuormacienſi quoque Bibliotheca eundē libellum in conſimili codice pulchre ſcripto repperi. Boni precor conſulat R. D. tua, Pijſsime Præſul, id a me fieri in honorem & memoriam Chariſsimorum & perpetuo uenerandorum mihi patronorum, tuæq; Bibliothecæ Stolpenſis, quæ prima libellum hunc mihi oſtendit. Bene uale, Integerrime Patrone, & hoc qualecunque ueteris obſeruantiæ meæ memoriale benigne, oro, accipe.

EXPOSITIO MISSAE TRANSCRIPTA EX DVOBVS VENERANDÆ VETVSTATIS CODICIBVS, MISNENSI ET EYSTATENſI, *qui per omnia concordant.*

Cauſæ celebrādi Miſſas.

M*ISSA pro multis cauſis celebratur.* Prima, ut ſępe rogemus Deū. Secunda, ut ſuſcipiat Deus preces & oblationes. Tertia, pro offerēribus et defunctis. Quarta, pro oſculo pacis. Quinta, ut ſanctificata ſit oblatio. Sexta, ut confirmetur per ſpiritum ſanctum oblatio corporis et ſanguinis Chriſti. Septima, ut cantetur Pater noſter: In qua oratione continentur Septem petitiones, id eſt, Tres ſpirituales, & Quatuor temporales. Hanc orationem primitus docuit Dominus discipulos & Apoſtolos ſuos. De qua dicit Propheta. Quicunq; inuocauerit nomen domini, ſaluus erit. Septem ſunt igitur numero petitiones, pro ſeptem donis ſpiritus ſancti, uel pro ſeptem gradibus Eccleſiæ.

Matth. 6 Iohel. 2

Cur ſæpius celebratur Miſſa

Cur quotidie iteratur iſta oratio uel oblatio, Cum Chriſtus ſaluarit mundum per unam paſsionem ſuam, & mors illi ultra non dominetur? Reſponſio. Pro multis cauſis. Prima, quia peccamus quotidie. Secunda, eo quod corpus Chriſti pœnitentibus poſt peccata offerri iubeatur, ut ſalutem per corpus Chriſti inueniant, atq; exeant poſt pœnitentiam. Tertia, ut magnum beneficium paſsionis Domini obliuioni non tradatur. Quarta, ut ✝ ſimulet in Eccleſia diem iudicij, in quo iuſti ab iniuſtis ſeparabuntur.

✝ repræſentet.

Introitus Miſſæ reſpicit prophetias de Chriſto.

Introitus Miſſæ cui conuenit? R. Patriarcharum Prophetarumque pręconijs. Vnde exortus eſt? R. A choro Prophetarū, qui orantes annunciauerunt Chriſtum uenturum in mundū, & per quorum orationes prophetiasq; intrauit in eum. Exiens enim de ſecreto cœli, uelut Epiſcopus aut Presbyter de Secretario templi, uenit ad altare: orante & prophetante interim Choro Clericorum. Verſus, qui cantatur ad recipiendum Introitum, priorem Chriſti aduentum ſignificat prophetatum. Poſtquam enim Epiſcopus cum ſuis Diaconis ſeu presbyteris de ſecretario ueniens, ingreditur ad altare, poſt oſculum ſibi inuicem datum: Innuente Epiſcopo ſiue Diacono, Gloria, a cuncto Clero decantatur, patri & filio & ſpiritui ſancto. Quia pax a Chriſto in cœlo et in terra iam facta eſt, quā Chorus prophetarum,

id eſt,

id eſt, Clericorum, ante prophetabant. Quod autem dicente Clero, Sicut erat in principio & nunc & ſemper: Diaconi procedunt ad altare, & illud oſculantur ante Epiſcopum: ſignificat ſanctos, ante aduentum Chrſti, pro eius amore multas tribulationes perpeſſos. Quia corpus Chriſti unum eſt, a ſanctis uiris cõnexum, qui ante fuerunt in ueteri Teſtamento, & qui nunc ſunt in nouo Teſtamento.

Diaconi Septem procedunt; Propter eos, qui ante Natiuitatem Chriſti mortificationem in corpore ſuo portauerunt. Quinq; procedunt, ſi Septem non habentur, propter Quinq; libros Moyſi. Si Quinq; non aſſunt, Tres procedunt, propter fidem ſpem & charitatem. Vnus procedit, propter unitatem Eccleſiæ. Poſtea, oſculato altari, reuertuntur ad Epiſcopum, ſtantes erecti: Propter quod dicitur in Euangelio. Scio unde ueni, & quo uado. Diaconi retro ſtant, Quia Choro Martyrum aptantur. Ipſi enim Diaconi ad altare præceſſerunt, Quia in ueteri Teſtamento Martyres, ante Chriſti aduentum extiterunt: Et modo retro ſtant, Quia poſt Domini natiuitatem, multo plures martyrio coronantur. Ex ipſis autem Diaconis, ſtant quidam ad dexteram, ſed plures: alij quidam ad ſiniſtram, ueruntamẽ pauciores. Quia per contemplatiuam uitam, quæ in dextera intelligitur, plures inæterno coronantur regno, quam per actiuam, quæ accipitur in ſiniſtra. Et contemplatiuam uitam ducentes, maiore uirtute uigent, quam in actiua adhuc uita manentes. Sufficit enim tibi exemplum duarum ſororum, Marthæ ſcilicet et Marię: Quarum una, circa plurima miniſtrans, turbata agnoſcitur: Et altera, uerbis Domini ſolummodo intendens, & in ſpe cœleſti legitur requieſcens. Tunc ergo kyrieeleyſon celebratur, & de Acolytorum manibus candelę dimittuntur, Quia Chriſtus Epiſcopus, ſuper omnem fulgens lucem & illuminans aduenit. Quod ad eos Prophetas reſpicit, qui circa Domini aduentum fuerunt. Ex quibus eſt Zacharias, eiuſque filius Ioannes. Pertinet autem kyrieeleyſon ad diuinam patris excellentiam: Ad humanitatis uero formam Ieſu Chriſti pertinet Chriſteeleyſon. Et eſt ſenſus kyrieeleyſon, Commoda mihi Pater miſericordiſsimam aurem tuam, & miſerere mei: Interpretatur enim, Domine miſerere. Eſt autem intellectus Chriſteeleyſon: Chriſte ne permittas humanum genus terrena deſiderare, ſed ad cœleſtia anhelare. Vel pertinet ad eos kyrieeleyſon, qui ante natiuitatem fuerunt Chriſti: Chriſteeleyſon uero ad eos, qui poſt paſsionem Domini ſucceſſerunt.

Ratio & myſterium in numero Diaconorum.

Ioann. 8

Myſterium in ſtatione Diaconorum circa altare.

Canti. 2

Lucæ 10

Kyrieeleyſon Chriſteeleyſon.

Lucæ 1.

Poſtea Epiſcopus ſolus, Gloria in excelſis inchoat: Quia ſolus angelus paſtoribus annunciauit Domini natiuitatem, per quam gloria Domini declarata eſt. Deinde uero totus Chorus reſpondet: Quomodo cum angelo incipiente facta eſt ſubito cœleſtis multitudo militiæ angelorum, laudantium Deum et dicentiũ: Gloria in excelſis

Gloria in excelſis.

Lucæ 2

Deo: & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis. Prima Collecta reſpicit ad hoc, quod Dominus circa Duodecimum humanitatis ſuæ annum, quando aſcendit Hieroſolymam, ſedit in medio doctorum, audiens et interrogans illos. Hæc eadem, nunc oratio, nunc Collecta dicitur. Oratio autem ideo dicitur, quia bona orantur cœleſtia uenire populo. Collecta uero idcirco nuncupatur, quia incipit ſe populus in unum colligere.

Quatuor partes Miſſæ. Miſſæ autem officium totum in Quatuor diuiditur ſpecies, id eſt, in Precationes, Orationes, Poſtulationes & Gratiarum actiones. Quicquid enim agitur in officio Miſſæ, antequam oblatę ponantur ſuper altare, Precationes nominantur: Quia precantur bona populo. Et quicquid ab hora fit, qua Sanctus canitur, uſque ad Agnus dei, Oratio uocatur. Quæ poſt Agnus dicitur, Poſtulatio appellatur. Quod autem in fine Miſſæ à populo reſpondetur, Deo gratias, gratiarum actio nuncupatur. Inter deprecationem autem & precationem hoc intereſt: quod precatio fit, quãdo optantur cœleſtia animarum præmia populo: (1. Petri 3) Deprecatio autem eſt, quando Pontifex orat, ut declinet in hac uita populus à malo, & faciat bonum.

Epiſtola ad prædicationem Ioannis Baptiſtę pertinet. Quia ſicut Ioannes fuit præcurſor Chriſti: Ita nunc Epiſtola præconatur Euangelium, quod eſt Chriſtus. Epiſtola quippe Latine ſuper Miſſa dicitur, eo quod ſit miſſa ab Apoſtolis ſuper legem Moyſi, Pſalmos & Prophetas. Significat autem Ioannis prophetiam, qui Chriſtum prope nunciabat adeſſe. (Sedere Tribus horis ad altare) Poſt primam autem datam orationem, Pontifex ſedet Tribus horis, uerſus ad populum: Et presbyteri cum eo, ad nutum eius: Et Diaconi ſtant ante Pontificẽ: Subdiaconi autem aſcendunt ad altare, ſtatuentes ſe ad dexteram ſiue ſiniſtram. Sedet autem Tribus horis, quia Chriſtus, cum eſſet annorum xij. ſedit in templo in medio Doctorum tribus diebus. Sedens autem uertit faciem ad populum, Vt oſtendatur poteſtas ei data a Deo: ut poſſit ſuper intendere & ſuper ſpeculari, quis humiliter, quiſue ſuperbe ſtet in Eccleſia, quia Epiſcopo commiſſæ ſunt animæ, pro quibus rationem Deo redditurus eſt. Subdiaconus uero, qui lecturus eſt, mox ut uiderit poſt Pontificem presbyteros reſidentes, aſcendit in ambonem ut legat. Non tamen in ſuperiorem gradum, quem ſolus ſolet aſcendere qui Euangelium lecturus eſt. Poſtquam legerit, Cantor in Cantorio ſine aliqua neceſſitate aſcendit, non ſuperius, ſed ſtat in eodem loco ubi & lector, & ſolus inchoat Reſponſorium, Et cuncti in Choro reſpondent. Et idem ſolus uerſum Reſponſorij cantat. Si fuerit tempus, ut dicatur Alleluia, bene: Sin autem, Tractus: Sin minus, tantummodo Reſponſorium. Cantor uero, qui inchoat Alleluia, ipſe ſolus cantat uerſum de Alleluia. Ipſe iterum Alleluia dicit, ſtans in eodem gradu, id eſt, inferiore. Sequitur Iubilatio,

latio, quam Sequentiam uocant. Reſponſorium igitur ad Chriſti uocationem, qua Apoſtolos uocauit, pertinet. Et ideo ſolus in pulpito incipit Cantor, quia ſolus Chriſtus Apoſtolos uocauit. Et cuncti in Choro reſpondent, quia reſponderunt Apoſtoli, & obedierunt Chriſto clamanti. Et ipſe ſolus poſt inchoationem Reſponſorij uerſum decantat: quia ſolus Chriſtus pernoctans, poſtq́ uocauit diſcipulos, orabat. Alleluia quidem (quod eſt laus Dei) cantamus, ut Chriſtum imitemur: qui lxxij. diſcipulis per ciuitates miſsis, ad quas uenturus erat, ut laudem Chriſti annunciarent: Et ipſis reuerſis, Alleluia, id eſt, laudem, Deo patri decantauit, dicens. Confiteor tibi pater cœli & terræ, qui abſcondiſti hæc myſteria, ab his qui ſapientes ſunt & prudentes in terrenis actibus & deſiderijs carnalibus, & reuelaſti ea paruulis. Confiteor enim nihil aliud eſt in hoc loco, Niſi gratias et laudes ago tibi pater. Eius autem uerſum cantamus, ipſum æmulantes, qui ſolus dicebat. Nemo ſcit qui ſit filius, niſi pater: et qui pater, niſi filius, & cui uoluerit filius reuelare. Alleluia poſt uerſum iterum canimus, ipſum ſequentes: qui rurſus Alleluia dicit, dum ait. Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam uos. Et paulo poſt. Et inuenietis requiem animabus ueſtris. Vbi autem Euangelium legitur, ibi Epiſtola legi non debet, ſed in ſubteriori gradu: Quia Ioannis prædicatio, ad Euangelij Chriſti altitudinem aſcendere non potuit: Qui autem Epiſtolam legere uult, ubi pronunciatur Euangelium, Ioannis prædicationem coæquare temptat Euangelio Chriſti. Nec in eodem gradu Reſponſorium uel Alleluia cantari debet, quo recitatur Euangelium Chriſti: ne aſsimilari Apoſtolorum uocatio uel lxxij. miſsio † aut latio uideatur Euangelio Chriſti.

Heb. 13 *Luca 6* *Luca 9. & 10* *Matth. 11.* *Ibidem.* *Ibidem.* *forte, ↄ antelatio.*

Euangelium autem legitur, in quo Chriſtus ore ſuo loquitur populo, ut Matthæus ait, Et aperiens os ſuum, docebat eos dicens. Beati pauperes ſpiritu, & reliqua. Vt ſicut Chriſtus poſt legem pſalmos & prophetas, os ſuum aperiens locutus eſt populo: Ita poſt Epiſtolam Reſpōſorium & Alleluia, quæ nunc celebrantur in Miſſa, pro his tribus Euangelium in Eccleſia legatur, ac ſi populo Chriſtus ipſe loquatur. Hoc autem Diaconus lecturus, ab Epiſcopo aut presbytero benedictionem petit. At ille inquiens, ait Diacono, Dominus ſit in corde tuo & in labijs tuis. Euangelium nanq́ bonum nuncium dicitur, quod annunciat nobis in futuro: uitam poſt mortem, requiē poſt laborem, regnum poſt ſeruitium. Tunc demum pergens Diaconus ad altare, accipit Euangelium. Et non indifferenter, ſed eius partem ponens in dextero humero, uadit ad ambonē. Et duo Acolyti eum præcedentes, portant duo Coreoſtata, id eſt, duas candelas accenſas, qui uenientes ante ambonem, diuiduntur a ſe, & tranſeunt Subdiaconus & Diaconus cum Euangelio per mediū eorum.

Matth. 5

M iij Præ-

Præcedunt autem Euangeliū duæ candelæ,propter geminā dilectionem,Dei uidelicet et proximi:ſiue propter Duo Teſtamēta, quibus
Matth. 17 illuminatur genus humanū:Seu propter duos reſurrectionis teſtes, Moyſen uidelicet & Heliā,populum illuminantes. Candelę autem, Diacono Euangeliū prædicante,ideo in pauimento,de manibus Acolytorum iuxta ambonē deponuntur,Ne quis conetur prædicare ſuper id,quod in Propheticis,Euāgelicis et Apoſtolicis repperit do
Myſterium Thuribuli. ctrinis.Præterea Thuribulū ſeu Thymiamateriū aſcendēdo et deſcēdendo ſemper pręcedit Euangeliū per medium pulpitum,non tamē permanēs diu in ambone, Quia paſsio Chriſti per Thuribulū ſignata eſt,quod ſignificat corpus Chriſti paſſum.Fumus incēſi orationes ſanctorū.Carbones autem eius,ſancti ſpiritus illuminationem deſig
Quid baculi in manibus. nant,ſiue feruorem charitatis. Dum autē legitur Euangeliū, baculi deponuntur de manibus,ut a Iudæis diſſentiamus,qui caput Chriſti arundine percutiebant. Non enim eſt baculus neceſſarius,id eſt,humanum auxilium,dum ipſum Chriſtum præſto habentes,eius uocē audimus:Cum aūt humano utimur auxilio,ante uel poſt Euangeliū baculos in manibus tenemus. Accedente igitur ipſo Chriſto,id eſt, Euangelio,baculos dimittimus,quia humano auxilio non egemus.
Audire Euan. detecto capite Capita inſuper noſtra,dum Euangelium audimus,ab omni uelamine detegimus:a Iudæis diſſentiētes. Quia Chriſtus proprium caput
At alia nunc ratione legitur ad Aquilonē, ne ab eo pandatur omne malum. Hie. 1 ſuum pro nobis ſpinea corona uelatum habuit. Diaconus autem Euangelium legens,ad Meridiem uerſus,ſignificat Eccleſiam feruentem animo in amore dei,eleuatam eſſe in magno culmine uirtutum. Vnde dicitur in Cantico canticorum. Indica mihi quem diligit ani
Cant. 1 ma mea,ubi paſcas , ubi cubes in meridie . Poſtea uero deſcendente Diacono de ambone , affertur Euangelium primum Epiſcopo aut presbytero,ad oſculandum.Deinde uniuerſo Choro,necnon et populo.Deinde conditur in loco ſuo. Poſt lectum uero Euangelium,
2. Cor. 2 candelæ in loco ſuo extinguuntur,& ab Epiſcopo,Credo in unum Deum,cantatur. Thuribula per altaria portantur, & poſtea ad nares hominum feruntur, et per manū fumus ad os trahitur. Cātatur autem Symbolum, ut quia populus audiuit Chriſtum in Analogia prædicantem,oſtendat,qua credulitate eius ſuſceperit doctrinam.
Matth. 21 Quod autem Offertorij celebratur officium, nulli aptius conuenit quam his,qui obuiam Chriſto Hieroſolymam properanti, ſternentes ueſtimenta ſua in uia,ramoſque de arboribus frāgentes exierunt. Turbæ autem quæ præcedebant, & quæ ſequebantur , clamabant Oſanna filio Dauid &c.Illi enim ueſtimenta ramoſque offerebant: nos uero panem & uinum,Tunc nuncque cantu celebrato . Ideoq; illi hoc agebant tunc, noſq; modo: Vt oſtendamus ita nos paratos eſſe pro fratribus morti ſuccumbere , ſicut Chriſtus paſſus eſt pro nobis. Quod primum quidem maſculi offerunt,ſignificat, Primitiuam

tiuam Eccleſiam ſub Imperaroribus nondum Chriſtianis multas iniurias paſſam. Ex hinc uero offerunt Mulieres, Eccleſiam diſignantes nunc tranquilliorem uitam ducentem. Nouiſsime uero ſacerdotes & Diaconi offerunt, ſed ſolum panem: ſignificantes, nouiſsime plurima Eccleſiam paſſuram ſub Antichriſto tormenta. Ad ultimum uero Archidiaconus, aut quicunque uicis ſuæ ordine legerit Euangelium, complens orationem cunctorũ, infundenſque aquam in calicem ex Amula Pontificis offert: Quod ad † robuſtionem in Sacerdotes & Leuitas pertinet. Quia quo magis hic patimur, eo amplius in futuro coronabimur. Tunc demum his ita geſtis, ac rite ordinatis, Diaconi retro poſt Epiſcopum ſtant: Et Subdiaconi ante Epiſcopum, ſed poſt altare: Vt ſignificent idem Diaconi quod Apoſtoli, tempore paſsionis, fugientes ad horam, retro ſteterunt: Poſtmodum ſecuturi Dominum poſt paſsionem. Subdiaconi autem ante Epiſcopum ſtantes, deſignant eos, qui licet clam, diſcipuli tamen cum Chriſto perſtiterunt in paſsione. Ex quibus erat Ioſeph ab Arimathia, & Nicodemus, Necnon & Centurio confitẽs, & omnis turba eorum, qui percutientes pectora ſua, Chriſtum plangendo reuertebantur. Altare nanque crux Chriſti accipitur.

† roberationẽ

Statio Diaconorum & ſubdiaconorum.

Matth. 27

Quæritur quoque, Cur Euangelio lecto ueniens Subdiaconus, ferat in brachio ſiniſtro, & nõ in dextro, calicem & deſuper corporale? Quod facile patet, ſi Chriſti myſterium animaduertimus. Ipſe nanque Subdiaconus in ſiniſtro brachio calicem fert, ſignificans præſens breueque tempus eſſe Trium ſpacio dierum, quo tulit calicem Chriſtus in paſsione. Quia in ſiniſtra præſens intelligitur uita. Linum autem per multas exercitationes ad ſuum peruenit candorem. Sic nanque Chriſtus ipſe Subdiaconus factus portat Corporale ſuper ſuum calicem, Quia ſuorum paſsionem ſanctorum lineas habuerint mentes, id eſt, per multos labores candidas, ſuper propriam geſtat paſsionem.

Quid corporale ſignificat.

Patena nanque crux ſiue ſepulchrum accipitur. In dextera enim æterna intelligitur uita. Patena ergo geritur in dextera, quia per crucem, eam ſignificantem, Chriſtus ad æternam rediјt uitam. Amulæ autem, cum quibus offerimus noſtram deuotionem ſignificantes puram, in calice ſuſcipiuntur a Diacono: Quia idem Chriſtus, factus Diaconus ait: Non ueni miniſtrari a quoquam, ſed miniſtrare. Cum quis in ſuo calice, hoc eſt, paſsione, eandem deuotionis noſtræ ſuſcipit puritatem. Oblata denique corpus CHRISTI deſignans, non nudis manibus, ſed fauonibus, multo labore ſtudiorum candidis offertur: Quia Chriſtus non niſi a mente carnem cum uitiјs & concupiſcentiјs crucifixam habente, ſuſcipitur. Offerentibus autem hominibus Cantus celebratur, ut oſtendatur, Debere homines gratias & laudes Deo referre, dum manibus

Quid Patena

Amula genus uaſculi ad aquam geſtādam, quod re ligonis & ex prandoriũ malorum gratia geſtatur.

Matth. 20

Sal. 5

Cantus offertorij.

bona creas. Gentiliū Eccleſiā tangēs, quia Chriſti corpus ęmulantes, eius cruciatū perpeſsi ſunt. Sextus deniq; ordo ſequit̃, quãdo profertur: Per ipſum & cum ipſo et in ipſo: Propter plenitudinē in ſæculi fine gentiū, & omnis Iſrael ſalutē: Qui complētes ſimul Chriſti corpus, maxime Chriſti crucē, hoc eſt, cruciatū, patiuntur. Senarius eñ numerus, partibus ſuis cõputatus, primus perfectus eſt ſine altero. Quinq; igitur ordines Crucum, qui fiunt ante ſextū, quãdo cū oblata calix tangit̃. Quinq; ſunt ſæculi ætates, uſq; ad Chriſti aduentū. Sextus uero ordo, ſexta eſt ætas, a Chriſti aduētu uſq; in ſæculi finē. Rom. 11

Quod autem Diaconus calicem tenens exaltatum, coram Pontifice ponit in altare, ſignificat Ioſeph, Chriſti corpus de cruce deponentem, & in monumento ſuo recondentem. Cæterū, quod corpus Chriſti in altari permanet, donec Tres compleantur orationes, id eſt, Præceptis ſalutaribus moniti, & ipſa oratio Dominica, Pater noſter, & Libera nos quæſumus Domine: ſignificat corpus Tribus diebus in ſepulchro quieuiſſe. Poſt tres autem orationes, corpus Chriſti aufertur de altari, quod pro ſepulchro in hac ſignificatione accipitur, Quia poſt tres dies corpus Chriſti de ſepulchro ſurrexit. Ioan. 19

Quod autem Acolytus tenet patenam in Syndone paratam, Nicodemo conuenit, qui ferens mixturam Myrrhæ & Aloes, quaſi libras Centum, accepit cum Ioſeph corpus Chriſti, & unxit illud. Ideo autem paratam tenet Acolytus patenam, ut quacunq; hora, iuxta ordinem uoluerit Diaconus de altari domini corpus offerre, parata habeat uaſa. Quid eſt autem, quod Subdiaconus corpus ſuſcipiens Chriſti, a Diacono, & ab Angelo qui uerba Chriſti annunciat: diſcipulis primū, id eſt, presbyteris, defert ad frangendū, poſtea uero populo ad communicandum: Niſi quod mulieres, in Subdiacono ſignificatę, ab angelis ſuſcipientes reſurrectionem Chriſti, diſcipulis detulerunt? Quod autem Subdiaconus quieſcit, dum oratio dominica canitur, ſignificat mulieres, quæ ſabbato ſiluerunt. Sabbatum autem ſeptima dies eſt, & ſeptem petitiones in oratione Dominica complentur. Quarum prima eſt, Pater noſter qui es in cælis, ſanctificetur nomen tuum: In qua petimus ſapientiam cœleſtē. Secunda eſt, Adueniat regnum tuum: Vbi petimus intellectum credulitatis. Quia per credulitatem uenimus ad intellectum qui in regno plenius dabitur futuro, quando non iam per ſpeculum in ænigmate, ſed facie ad faciem uidebimus & intelligemus. Tertia petitio eſt. Fiat uoluntas tua, ſicut in cælo & in terra: Tertium quippe donū petimus, id eſt, conſilium: ut uelut Dei prouidentia in cœleſtibus omnia per conſilium reguntur, ita & noſtræ mentes ab eius conſilio in terra corporis degentes, mereantur dirigi. Quarta petitio eſt, Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie. In hac uero fortitudinē petimus, cui panis conuenit. Vnde canitur, Panis uiuus qui de cœlo deſcendit, Ibidem. Septem petitiones in oratione dominica ſecundum 7. dona ſpi. ſan. Eſaie. 7 1. Cor. 13 Ioan. 6 Pſalm. 103

deſcendit,cor hominis confirmat.Quinta eſt.Et dimitte nobis debita noſtra,ſicut et nos dimittimus debitoribus noſtris.In hac petimus ſcientiam:Quia quiſquis ſcientia perfruitur, ſcit, quod iuſtitia puniat, & miſericordia dimittat.Sexta eſt.Et ne nos inducas in temptationem:Sextum nanque petimus donum,id eſt,Pietatem: ut quando trahimur a noſtra fragilitate uſque ad immundam cogitationem, ne nos dimittat diuina pietas induci uſque ad peiorem uoluntatem & peſsimam operationem:ſiue a ſuggeſtione uſque ad delectationem & conſenſum.Septima demum petitio eſt:Sed libera nos a malo:Quæ uero Dei timori congruit.Timeamus ergo fratres dilectiſsimi dominum uelut ſerui, & diligamus ceu filij patrem: non præſumentes eius uoluntatem præterire, Et ipſe liberabit nos a timore nocturno & ab omni malo,ſcilicet carnis delicto,uel diabolico incurſu,ſeu ab homine prauo. Panis autem cum cruce in uinum mittitur, dicente ſacerdote. Pax Domini ſit uobiſcum: Vt oſtendatur, Chriſti animam ad eius corpus redeuntem, Et pacificata eſſe non ſolum

Oſculũ pacis quę in cælo ſunt ſed etiam quę in terra.Quare homines ſibi inuicem oſculum dant,quod eſt pacis ſignum, ut oſtendant, ſe coniunctos

Ephe.2 in corpore Chriſti,per quem pax facta eſt in cœlo & in terra.Quare autem panis frangitur in patena?ut rememoretur panis uiuus eſſe fractus nobis,qui de cœlo deſcendit per unitatem perſonæ. Agnus Dei quare cantatur? Vt oremus Chriſtum nunquam deſiſtere miſereri noſtri, qui nos miſeratus eſt in paſsione. Denique orantes poſt Communionem Cantores,ut oſtendant, Chriſtum in populo eius corpore & ſanguine corroborato,manere. Ex hinc a ſacerdote

Lucæ 24 poſtulatur populo æterna benedictio, Quia Chriſtus coram diſcipulis manducans & bibens, cum reſurrexiſſet a mortuis, Reliquias eis dedit,eleuatiſque manibus ipſis benedixit.His enim diſcipulis data benedictio intelligitur perennis. Epiſcopus autem his ita geſtis, ad

Ite Miſſa eſt. propria redit:Quia Chriſtus omnibus ex ordine cõpletis, ad cœlos aſcendit.Tunc demũ a Diacono dicitur.Ite Miſſa eſt, id eſt,Ite cum pace in domos ueſtras, quia tranſmiſſa eſt pro uobis oratio ad Dominum,Et per angelos,qui nuncij dicuntur:allata eſt in diuinæ conſpectum maieſtatis.Reſpondens autem populus,Deo gratias dicit:

Lucæ ultimo. Quia Apoſtoli poſt aſcenſionem adorantes Ieſum, regreſsi ſunt in Hieruſalem, cum magno gaudio, & erant ſemper in templo, laudantes Deum, & benedicentes Dominum.

F I N I S.

LIBER

LIBER PETRI DAMIANI, EPISCOPI QVONDAM OSTIENSIS, QVI APPELLATVR *Dominus uobiſcum.*

Vixit Author Libri. Anno Domini M. L.

PETRI DAMIANI VITA EX Tritemio.

PEtrus Damiani, ex Monacho diui patris Benedicti, Epiſcopus Oſtienſis, & ſacroſanctæ Rom. Eccleſiæ Cardinalis, uir in diuinis ſcripturis ſtudioſus & eruditus, & ſæcularium literarum non ignarus, ingenio mitis & acutus, eloquio placidus & compoſitus, & ad perſuadendum ſatis idoneus, non minus ſanctitate quam eruditione clarus & inſignis effulſit. Qui exemplo magni Gregorij antiſtitis, amore ſolitudinis & quietis, Epiſcopatum ſuum deſerens, poſtea quam illum annis aliquot ſtrenue gubernauerat, ad cœnobiū ſuum reuerſus eſt, & uitam deinceps cum fratribus in tranquillitate animi exegit. Cum autem a ſummo Pontifice charitatiua increpatione argueretur, cur Epiſcopatum, utpote uir utilis & idoneus, dimiſiſſet amore ſalutis priuatæ, ad tres ſibi inuicem ſuccedentes, Nicolaum ſecundum, Alexandrum ſecundum, & Gregorium ſeptimum, Rom. Pontifices, apologeticos ædidit, in quibus authoritate, ratione & exemplo, factū ſuum humiliter excuſans, animos eorum placauit. De cuius opuſculis ſubiecta feruntur: Ad Leonem Eremitam, Vtrum ſolitarius orans horas Canonicas, debeat etiam dicere, Dominus uobiſcū, quando nemo ſit qui reſpondeat: Opuſculum inſtructum, quod prænotatur, Dominus uobiſcum. &c.

REVE-

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI, ILLVSTRISS. PRINCIPI AC DOMINO, D. OTHONI, GENERE BARONI A VVALburg. S. Ro. Ecc. Cardinali Presbytero T T. S. Balbinæ, Epiſcopo Auguſtenſi &c. Io. Cochlæus S. P. D.

SVnt quidem, in proxime præterito mercatu Francfor-
diano, Quinq; elegantiſsimi libri de Legationibus, a
Doctiſſ. uiro D. Conrado Bruno, Celeberrimo nomini
tuo nuncupati: Quos tales equidẽ exiſtimo, ut nunquam
ſatis aut nimium laudari queant: nec quicq; habeo in
uniuerſis ſcriniolis meis, quod illis iuſte poſsit æquiparari aut ſaltem con
ferri. In qualencunq; tamen tuorum erga me beneficiorum memoriam,
uiſum eſt mihi, hunc paruum dedicare eidem Nomini tuo libellum, quem
ex antiquo minutiſsimæ ſcripturæ codice Bibliothecæ Monaſterij S. Ia-
cobi in monte Aureo Moguntiæ, ad petitionem meam tranſcripſit mihi
Venerabilis & Eruditus pater, Ioannes Chryſoſtomus, Monachus eiuſ
dem Monaſterij: Paruum, inquam, mole libellum, ſed talem uirtute ac
eruditione, ut de pietate ac ſcripturæ ſacræ cognitione, cũ quouis magno
ſuper brauio & palma uictoriæ, haud impudenter certare poſsit. Quo-
niã uero paruus eſt (ut dixi) mole, nolui eum ſeorſum ædere, ne forte pro-
pter paruitatem neglectus aut contemptus intercidat. Sicut filij Ieſſe, pa
tris Dauid Regis, fratrem ſuum Dauid contemnebant, cum eſſet par-
uulus, & ab alijs ſeparatus, cuſtodiebat oues patris ſui. Cum enim Da-
1. Reg. 16. 17. & 18. uid pio zelo ægre ferret improperia Goliath Spurij Philiſtæi, contra fi-
lios Iſrahel iactata, duriter et contemptim corripiebat eum Heliab, fra
ter eius natu maior, dicens ei iratus, Quare ueniſti, & quare dereliquiſti
pauculas oues illas in deſerto? Ego noui ſuperbiam tuam &c. De quo ſa
ne paruulo pater quoq; eius ad Samuelem reſponderat, Adhuc reliquus
eſt paruulus, & paſcit oues. Iſte tamen paruulus, uirtute maior fuit om
nibus fratribus ſuis: ipſo etiam Saul Rege, qui tamen ſtatura corporis
ab humero & ſurſum eminebat ſuper uniuerſum populum, Quare par-
uulo iſti poſt uictoriam, qua ſtrauit & occidit illum Philiſtæum mole
maximum, dixerunt. Choros ducentes & cantantes, mulieres. Percuſsit
Saul Mille, & Dauid Decem Milia. Ita & libellus iſte deſpici non de
bet, ob id quod mole paruulus eſt, uirtute enim multis amplis & prolixis
libris maior eſt, Id quod approbabit (ut ſpero) Celſitudo tua, Clementiſsi
me Princeps ac Domine, ſi quando præ multis et arduis occupationibus
ſuis,

ſuis, tantum ocij habere potuerit, ut libellum hunc uel ſemel totum perlegere queat. Spero enim hunc libellum oppido conſolatorium fore ijs Eccleſiaſticis, qui horas Canonicas priuatim, extra Chorum & congregationem fratrum (ut multi faciunt) dixerint: aut ſine populi conuentu & aſtantia, ſacratiſsimæ Miſſæ ſacrificium peregerint. Bene ualeat Amplitudo tua, Piiſſime Pater ac Princeps, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Ornamentum, & Eccleſiæ Auguſtanæ ſingulare ac perpetuum Decus.

ELENCHVS CAPITVLORVM Petri Damiani.

Prologus ipſius authoris.

1 Quod ſancta ſimplicitas, mundi Philoſophis iure præfertur.

2 Quare dicatur, Iube domine benedicere.

3 Vnde ortum ſit, dicere, Dominus uobiſcum.

4 Quod ſicut alia ſcriptura non ſubiacet mutabilitati, ita & Dominus uobiſcum.

5 Quòd ſancta Eccleſia, & una in multis, & tota uideatur in ſingulis.

6 De unitate uniuerſalis Eccleſiæ.

7 Quod ſi dominus uobiſcum pro ſingularitate non dicitur, multa alia neceſse eſt dimittantur.

8 Quod ſacrificium altaribus ſuperpoſitum, a uiris ſimul & mulieribus offeratur.

9 Quod officium membri cuiuslibet ſpeciale, toti corpori ſit commune.

10 Quod ſacerdos pars Eccleſiaſtici corporis, totius Eccleſiæ conuenienter utitur uerbis.

11 Quod populus Iſrael ad oſtēdendā ſocietatē altare conſtruxit.

12 Cur Bigamus a ſacerdotio omnino repellatur, cum in fornicationem ſæpe lapſus, in ordinem reuocetur.

13 Quod ſi dominus uobiſcum, inter duos recte profertur, a ſolo etiam iure dicatur.

14 Quod populus Iſrael Eccleſiaſticæ inter ſe unitatis regulam tenuit.

15 Quod quædam feſtiuitates, non ſuo tempore celebrantur.

16 Quod in Eccleſia recte alius ſupplet uerba alterius.

17 Quod quicquid pene in diuinis officijs agitur, ſub figuris myſticis diſponatur.

Leo, ſolitarius & ſpōte incluſus.

DOmino Leoni, amore ſupernæ libertatis incluſo: Petrus peccator Monachus, quicqd ſeruus et filius. Non ignorat ſanctitatis ueſtræ prudentia, dilectiſſime pater, quia te non qualemcunq; complicem uel amicum, ſed te patrem, te doctorem, te magiſtrum, & dominum electum mihi præ cunctis mortalibus habeo: meq; tuæ orationis inſtantia, apud diuinas aures misericordiæ locum inuenire confido. Et quid amplius dicam? Quandoquidem & meum te angelum eſſe conſtitui, ut dubijs rebus quodcunq; hæſitanti aut ſciſcitanti mihi conſilium ex tuo ore procederet: ita protinus indubitāter acciperem, ac ſi uox cæleſtis mihi oraculi angelitus intonaret: atq; ideo ſi quando ſcrupuloſe cuiuslibet rei mihi ſubrepit articulus, antequam te conſulturus accedam, hoc apud me diuinam imploro clementiam, ut te, quaſi ſuæ uoluntatis organum faciens, tuo mihi ore præcipiat, quid me facere in obiecta ambiguitate decernat. Quam & nunc quoq; conſuetudinem tenens, hoc a te docendus inquiro, quod a multis ſæpe quaſi reſponſurus inquirentibus exigor.

Quæſtio ſolitariorum in precibus horarum canonicarum.

Nonnulli autem fratres hæremiticæ uitæ ſectatores, frequenter interrogāt, cum ſingulares in cellula commorantur, utrū illis liceat dicere, Dominus uobiſcum, Iube domine benedicere, atq; ipſi, ut ſunt ſoli, iuxta morem Eccleſiaſticum ſibimet debeant reſpondere. Quidam autem inter ſe rationantes dicunt. Nunquid nam lapidibus aut tabulis cellę petenda benedictio eſt? aut illis dicendum eſt, ut dominus ſit cum eis? Quidam autem, ſi quo modo Eccleſiaſticæ traditionis ordinem deſerant, peccare ſe, tanquam qui penſum diuini ſeruitij minuant, pertimeſcunt. Vnde nobis, dum ſolutio quæritur, ad percunctationē potius mens eq; neſcia prouocatur. His itaq; quæſtionum uallatus anguſtijs, ad angelum meum iuxta conſuetudinem redeo: ad fontem non Tullianæ eloquentiæ, ſed diuinæ potius ſapientiæ trito calle recurro.

Liber

LIBER PETRI DAMIANI.

Quod ſancta ſimplicitas, mundi Philoſophis iure præfertur. Caput I.

P*Latonem igitur latentis naturæ ſecreta* rimantem reſpuo, planetarum circu- lis metas, aſtrorumq; meatibus calcu- los affigentem: cuncta etiam Sperici orbis Climata radio diſtinguentem Pythagoram paruipendo: Nicoma- chum quoq; tritum Ephemeridibus digito abdico: Eucliden perplexis Geometricalium figurarum ſtudijs in- uruum æq; declino. Cunctos ſane Rhetores cum ſuis coloribus, & en- thymematibus indiſcrete prætereo. Omnes Dialecticos cũ ſuis ſyl- logiſmis & ſophiſticis cauillationibus indignos hac quæſtione decer- no. Tremant Gymnici, ſuam iugiter amare ſapientiæ nuditatem. Quærant Peripatetici latentem in profundo putei ueritatem.

Contemptus mundanæ ſapientiæ.

Ego a te ſummam quæro ueritatem, illam uidelicet, quæ de terra or- ta eſt, non iam in puteo ignobiliter latitantẽ, ſed omni manifeſtatam mundo, perpetua in cœlis maieſtate regnantem. Quid enim mihi in- ſanientium Poetarum fabuloſa commenta? Quid mihi tumentium Tragicorum cothurnata diſcrimina? Deſinat iam Comicorum tur- ba, uenena libidinum crepantibus buccis effluere. Ceſſet Satyrico- rum uulgus, ſuos claros carptoriæ detractionis amaris dapibus o- nerare. Non mihi Tulliani oratores, accurata lepidæ urbanitatis trutinent uerba. Non Demoſthenici Rhetores captioſæ ſuadelæ ar- gumenta uerſuta componant. Cedant in ſuas tenebras omnes terre- næ ſapientię fecibus delibuti. Nihil mihi conferunt uel ſulphureo cali- ginoſæ doctrinæ ſplendore cæcati. Chriſti me ſimplicitas doceat, uera ſapientium ruſticitas, ambiguitatis meæ uinculum ſoluat. Quia enim iuxta Pauli uocẽ, non cognouit mundus per ſapientiã Deum, placuit Deo per ſtultitiam prædicationis ſaluos facere credentes. Litera igitur quæ occidit, abſcedat, ſpiritus uiuificator aſsiſtat. Pru- dentia enim carnis (ut idem Apoſtolus dicit) mors eſt: prudentia au- tem ſpiritus, uita & pax: quoniam prudentia carnis inimica eſt Deo, legi autem Dei non ſubijcitur: nec enim poteſt. Si ergo prudentia carnis nequit legi Dei colla ſubmittere: quo pacto ſuffuſa oculos fu- mo ſuperbiæ, legem Dei præualet penetrare? Age igitur pater, no- dum mihi propoſitæ quæſtionis ocyus ſolue. Nec patiaris humi-

Veritas de terra orta Chriſtus eſt.

1. Cor. 1

2. Cor. 1

Rom. 8

Prudentia carnis ſuperbiam ſapit.

Diſcipulus humilitatis.

litatis diſcipulum grandiloqua tumentium philoſophorum gymnaſia circuire. Dicat mihi angelus meus, quod Imperitum Dialecticorum uulgus ignorat. Dicat ſapiens imperitia, quod ſtulta ſapientia non appræhendit. Hæc ergo quæ propoſita ſunt, pater Chariſsime, prudenter ediſſere, ut poſtquam ad diuinam peruentum eſt ſapientiam, nulli ulterius in his quæſtionem expediat uentilare.

Quare dicatur Iube domine benedicere. Cap. II.

Modus docendi in ſcholis.

SEd huius quæſtionis nodum, qualitercunq; a me prius ſolui fortaſſe præcipies, & ſic poſtmodum pro prij intellectus ſententiam promes: Scholaſticorum more ſemel doctorum, qui ſciſcitãtur a pueris ex quacunq; propoſiti thematis difficultate, quid ſentiant, indocilitatis indolem ex eorum prius prolatione depræhendant. Ego itaq;, te iubente, non moror exprimere, ſuper hac dubietate, quod ſentio, ſalua ſcilicet fide: ut uel inepte prolata corrigere: uel gnauiter abſoluta, tua debeas authoritate probare. Sed non ab re uidetur, ſi, quo ſtudio hæc Eccleſijs in conſuetudinem uenerint, primo nitamur oſtendere. Deinde, quid nobis ſuper his quæ propoſita ſunt uideatur, prout ſupernæ gratiæ facultas tulerit expedire. Lecturus nanq; magnæ humilitatis gratia, non a ſacerdote, ſed ab eo, cui ſacerdos iuſſerit, ſi poſtulat benedici, dicens: Iube domine benedicere. Sacerdos autẽ, ut tantę humilitati uicem reddat, non ſubiecto cuiquam benedicendi delegat officium, non per ſemet ipſum, benedictionem dare præſumit: ſed potius, ut a Deo, qui eſt ſuper omnia benedictus, prærogetur, expoſcit.

Iube domine benedicere.

Vnde ortum ſit, Dominus uobiſcum. Cap. III.

Leuit. 26
Matth. ultimo

ID autem quod dicitur, Dominus uobiſcum, ſacerdotis ad populum eſt ſalutatio: Orat enim, ut dominus ſit cum eis, ſicut dignatur dicere per Prophetam Inhabitabo in illis: Et ſaluator diſcipulis ſuis, cunctiſq; fidelibus. Ecce, inquit, ego uobiſcum ſum. Qui nimirum ſalutationis ſermo, non moderno humanæ adinuentionis arbitrio conſtitutus: ſed ex antiqua ſacri eloquij autoritate probatur aſſumptus. Vbi ſi diligenter inquiritur, ſæpius ſingulariter, & pluraliter appoſitus inuenitur. Singulariter, ſicut ad Beatam Dei genitricem angelus dicit. Aue gratia plena, dominus tecum. Ad Gedeonẽ quoq; ait ſalutãdo. Dominus tecum uirorum fortiſsime. Pluraliter autem, ut in libro Ruth, Booz ſalutando meſſoribus ſuis ait. Dominus uobiſcum, Et ſicut in Paralipomenon; Propheta a Deo miſſus inuenitur, ſalutaſſe Aſa Regem Iuda cum

Salutatio fit & ſingulariter: & pluraliter.

Luce. 1
Iudith. 6
Ruth. 2
2. Paral. 15

cum exercitu tuo uictorem de prælio reuerentem, dixit: Dominus uobiſcum, quia fuiſtis cum eo. Eccleſia ergo ſalubri ſalutatione accepta ſacerdotis, & ipſa reſalutãdo orat, & orãdo reſalutat: poſtulans, ut ſicut ille dominum eſſe cum ipſis optauit, ita & cum eo eſſe dignetur, dicens, Et cum ſpiritu tuo, id eſt, cum anima tua ſit, ut eum digne pro noſtra ſalute poſsis orare. Et notandum, quod non dicit tecum, ſed cum ſpiritu tuo, ut totum, quod in Eccleſiaſticis officijs geritur, ſpiritualiter fieri perpendatur. Et bene cum ſpiritu hominis optatur Deus, quia in mente et ſpiritu ad imaginem et ſimilitudinem Dei, homo rationalis eſt conditus, atq; ibi diuinæ gratiæ & illuminationis eſt capax. Sed illa ſalutatio Epiſcopalis ad populum, qua dicitur, Pax uobiſcum, ſiue pax uobis, nõ ex humani ſenſus ſtudio prodijt, ſed de ſacræ ſcripturæ ſimiliter authoritate profluxit. Nam in ueteri Teſtamento dixiſſe Danieli Angelus inuenitur: Noli timere uir deſideriorũ: Pax tibi, & eſto robuſtus. Et in nouo, pene ſemper ita dominus ſalutaſſe diſcipulos inuenitur. Pax uobis. Quibus nimirum diſcipulis eandẽ ſalutationis formam commẽdauit, dicens. In quancunq; domum aut ciuitatem intraueritis, ſalutate eam dicentes, Pax huic domui. Merito ergo Apoſtolorum ſucceſſores, id eſt, Eccleſiarum præſules, huius forma ſalutationis utuntur: Domũ ſcilicet Dei ſalutãtes, ubi omnes oportet eſſe filios pacis, ut ſalutatio pacis ſuper eos requieſcens, & ſalutantibus & ſalutatis poſit eſſe fructuoſa.

Salutatio Epiſcopalis pax uobis.

Daniel. 10

Luca 24.

Ioann. 20

Matth. 10

Quod ſicut alia ſcriptura non ſubiacet mutabilitati, ita & dominus uobiſcum. Cap. IIII.

IAm ergo ex hijs, quæ præmiſſa ſunt, patet, Quia ſicut ſcriptura Prophetarum, Pſalmorumq; modulatio, uel etiam Euangelica gratia, diuinitus ad notitiam noſtrã prodijt: Sic etiã id quod dicitur, Dominus uobiſcum, non ex humani ſenſus arbitrio, ſed a ueteris, nouiq; Teſtamenti authoritate deſcendit. Sicut ergo diuinarum ſcripturarum authoritati, nil pro rerum uarietate ſubtrahitur, nil augetur, ſed prorſus in his Eccleſiaſtica conſuetudo ſeruatur: Ita nimirũ & hæc ſalutatio ſacerdotalis, nequaquam rerum caſibus eſt obnoxia, ut modo proferri, modo debeat ſilentio præteriri, Sed etiam ſi plures deſint, illicitum eſt, ut Eccleſiaſtica traditio permutetur.

Reſponſio ad quæſtionem

Quod ſancta Eccleſia, & una in multis, & tota uideatur in ſingulis. Cap V.

ECcleſia ſiquidem Ch .ſti tanta charitatis inuicem
inter ſe compage con ·ectitur, ut in pluribus una, et
in ſingulis ſit per m· ſ·eriũ tota, adeo ut et omnis uni-
uerſalis Eccleſia non immerito perhibeatur una
Chriſti ſingulariter ſponſa, & unaquæq; electa ani-
ma, per Sacramenti myſterium plena eſſe credatur
Eccleſia. Nam & propheticis Iſaac naribus tota præſens redole-
Geneſ. 27 bat Eccleſia, cum ſuper unius filij ſui perſonam dicebat. Ecce odor
4 Reg. 4 filij mei, ſicut odor agri pleni. Et debitrix illa mulier, quæ ex præ-
cepto Heliſei parum olei, quaſi ſemen ſparſit, & uberes mox fruges
eodem per uaſcula redundante permeſſuit: Eccleſiam utiq; figurauit
ſacræ ſcripturę. Quod ſi per campos diligenter inquiritur, iam unius
uiri, uel mulieris perſona, deſignari Eccleſia crebrius inuenitur.
Multiplex Eccleſia & una. Licet enim multiplex uideatur Eccleſia, propter numeroſitatē gen-
tium: Vna tamē & ſimplex eſt, unius fidei, & diuinæ regenerationis
Eſaie 4 confœderata myſterio. Et quanquam ſeptem mulieres acceperint
uirum unum, uirgo tamen & una, cœleſti illi uiro dicitur deſponſa-
2. Cor. 11 ta. De qua nimirũ Apoſtolus, Deſpondi, inquit, uos uni uiro uirgi-
nem caſtam exhibere Chriſto. Ex his ergo manifeſte colligitur,
ſicut ſuperius dictum eſt, quia cum una hominis perſona, tota deſig-
Eccleſia in omnibus una & in ſingulis tota. netur Eccleſia, & ipſa conſequenter Eccleſia una dicatur uirgo, ſan-
cta Eccleſia & in omnibus ſit una, et in ſingulis tota, nimirum in plu-
ribus per fidei unitatē ſimplex, et in ſingulis per charitatis glutinum,
diuerſaq; dona chariſmatum multiplex. Quia enim ex uno omnes,
& ex omnibus unus.

De unitate uniuerſalis Eccleſiæ Cap. VI.

SAncta Eccleſia nanq;, licet perſonarum ſit multipli-
tate diuerſa: in unum tamen eſt, ſancti ſpiritus igne
conflata. Atq; ideo ſi per corporalem ſitum parti-
bus uideatur diuidi, unitatis tamen intimę Sacramē-
tum nullatenus a ſua ualet integritate corrumpi.
Rom. 5 Charitas enim Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris,
Spiritus S. & unus & multiplex eſt per ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Itaq; iſte ſpiritus, qui eſt
proculdubio & unus & multiplex. Vnus in maieſtatis eſſentia:
Multiplex per diuerſa chariſmatũ dona: dat Eccleſiæ ſanctæ quam
replet, ut & in uniuerſitate ſit una, & in ſuis partibus ſit tota.
Quomodo cũ cũ fideles unũ ſunt Quod nimirum indiuiduæ diuinitatis archanum ueritas commen-
dabat, cum patri de ſuis diſcipulis diceret. Non, inquit, pro his ro-
Ioan. 17 go tantum, ſed & pro eis, qui credituri ſunt per uerbum illorum in
me, ut mundus credat, quia tu me miſiſti. Et ego claritatem, quam
dediſti mihi, dedi eis, ut ſint unum, ſicut & nos unum ſumus. Si ergo
credentes

credentes in Chriſto unum ſi:nt,ubicunq; uideatur eſſe per corpora Vnitas per Sa-
lem ſpeciem membrorum:ibi etiam per Sacramenti myſterium to- cramenti
tum eſt corpus. Et quicquid eſt, quod competit toti, quodãmodo myſterium
congruere uidetur etiam parti: Quatenus & quod conuentus Eccle
ſiæ communiter ſonat,ſit non abſurdum,ſi unus homo ſingulariter
dicat:Et quod ab uno recte depromitur, a pluribus etiam irrepræ-
henſibiliter proferatur. Hinc eſt enim,quod in conuentu poſiti, Vnus pro mul-
recte omnes dicimus: Inclina domine aurem tuam ad me, & ex- tis & multi
audi me: quoniam egenus & pauper ego ſum: Cuſtodi animam pro uno
meam,quoniam ſanctus ſum. Et ſingulariter conſtituti,non incon- Pſalm. 85
grue decantamus. Exultate Deo adiutori noſtro: iubilate Deo Ia- Pſalm. 80
cob.Nec ab re eſt,quod multi ſimul dicimus.Benedicam dominum Pſalmo.33
in omni tempore, ſemper laus eius in ore meo. Et ſoli ſæpe plurali
uoce proferimus:Magnificate dominum mecũ, & exaltemus nomẽ
eius in inuicẽ.Et multa id genus ſimilia.Quia nimirũ neq; hic plura- Solitudo plu-
libus uerbis,unius perſonę ſolitudo præiudicat:neq; illic multitudo ralis, & multi-
fidelium a ſingularitate diſcordat:quia per uirtutem ſancti ſpiritus, tudo ſingula-
qui & ſingulis ineſt, & omnes replet,& hic ſolitudo pluralis,& illic ris per ſpiritũ
multitudo intelligitur ſingularis. ſanctum

Quod ſi dominus uobiſcum pro ſingularitate non dicitur,
multa alia neceſſe eſt dimittantur.
Cap. VII.

IAm uero illi qui dicunt,nunquid lapidibus aut ta- Solutio obie-
bulis cellæ petenda eſt benedictio? aut illi dicen- ctio.
dum eſt,ut dominus ſit cum illis?Reſpondeant mihi
& dicant, Cur ſingulares in eiſdem cellulis poſiti di-
cunt:Venite exultemus domino?Dicite mihi fratres
dicite quæſo,pace ueſtra loquar, Cũ ſoli eſtis, quos
exhortamini?Quos ad diuinæ laudis excubias inuitatis cum dicitis.
Venite exultemus domino: uel illud, Regem magnum dominum
uenite adoremus?Inuitatorium nanque hoc dicitur,& ob id procul Solitarij poſ-
dubio,quod per hoc ad Dei laudes fidelium populus inuitatur. Si ſunt loqui &
autem uos a nullo tunc prorſus audimini, quos ad exultandum do- orare plurali-
mino exhortatorijs uocibus excitatis? Agite, inquam,fratres,di ter
dite adhuc mihi,ſi non ad Sacramentum reſpicitis Eccleſiaſticę unita In hymnis
tis,ſed ad numerum potius præſentię corporalis:quibus dicitis,No
cte ſurgentes?uel quibus illud, Surgamus omnes ocyus? Cur certe
non omnes hymnos, omnes deniq; orationes, quoniam nimirum
a doctoribus plurali ſunt ſtilo compoſitæ uel ſilentio prætereuntes,
omittitis,uel ad ſingularem numerum uiolenter reuocatis? Iam In lectionibus
uero cum ad lectiones uenitis, qui nephas ducitis nullis adſtantibus

benediƈtionem petere uel dare, Cur patrū homelias, & concionato-
rum ſermones, legitis, quibus nimirum cogente leƈtionis modo po-
pulum alloquimini, & uelut ad ſurdam perſonam, ſcilicet auditorū,
In homelijs uerba ueſtra dirigitis? Atq; ut ipſarum homeliarū uerba ponamus:
quibus, quæſo, dicitis. Audite fratres chariſsimi, & cætera quæ ſe-
quuntur: cum ibi fratres nulli ſint? Quæ uidelicet ſi uultis ad ueſtram
ſingularitatem, ſtilo reclamante, uiolenter infleƈtere, quia id prorſus
In orationibus colleƈtarū impoſsibile eſt: his omiſsis, neceſſe iam uobis erit, noua diƈtare. Cur
etiam cum ad orationes peruētum fuerit, dicitis, oremus: cum nemo
illic ſit, qui uobiſcum orare debeat? Quem ad communionem orati-
onis inuitatis, qui nullum adeſſe conſpicitis? Cur etiam in expleti offi-
cij clauſula, ex more ſubiungitis, Benedicamus domino, cum præſto
Concluſio, ut preces uniformiter dicantur, ſiue a multis ſiue a ſolitarijs peragantur. nullus ſit, uel adſiſtat, qui uobiſcum dominum benedicat? Hæc igi-
tur & alia multa, quæ longum eſt enumerare, perpendite, & Eccle-
ſiaſticæ traditionis regulam, ſiue ſoli, ſiue cum pluribus, unifor-
miter obſeruate. Si enim Doƈtores Eccleſiæ id expedire decerne-
rent, in Eccleſiaſticis officijs alium multis ordinem tradidiſſent.
Sed unum contenti remota diuerſitate compoſuere, unum nos
docuere ordinem, inuiolabili ſemper obſeruatione tenere. Proui-
derunt enim, quia quicquid in diuinis obſequijs a quolibet Eccle-
ſiæ membro reuerenter offertur, id etiam fide & deuotione cun-
ƈtorum uniuerſaliter exhibetur. Vnus enim Eccleſiæ ſpiritus,
Vnum corpus Eccleſiæ & unus ſpiritus quo uiuificatur unum corpus, quod a Chriſto, uidelicet ſuo capite,
præſidetur. Tota igitur Eccleſia diuerſorum quidem cōſtat compa-
ge membrorum, ſed unum eſt proculdubio corpus, unius fidei ſoli-
ditate fundatum, una uiuificantis ſpiritus uirtute perfuſum. Vnde &
Apoſtolus ait, Vnum corpus, unus ſpiritus, ſicut uocati eſtis in una
Epheſ. 4 ſpe uocationis ueſtræ. Dignum ergo eſt, ut quicquid in ſacris officijs
a quibuſcunq; fidelibus particulariter agitur, hoc ipſa Eccleſia, per
unitatem fidei & charitatis amorem, unanimiter agere uideatur.

Quod ſacrificium altaribus ſuperpoſitum, a uiris ſimul & mulieribus offeratur. Cap. VIII.

+ etiam Hinc eſt + enim, quod in ipſa celebratione Miſſarum,
cum dicitur. Memento domine famulorum, famu-
larumq; tuarum, paulo poſt ſubditur: Pro quibus
Sacrificium altaris a multis offertur tibi offerimus, uel qui tibi offerunt hoc ſacrificium
laudis. In quibus uerbis patenter oſtenditur, quod
a cunƈtis fidelibus, non ſolum uiris, ſed & mulieri-
bus, ſacrificium illud laudis offertur, licet ab uno ſpecialiter offerri
ſacerdote uideatur. Quia quæ ille Deo offerendo manibus traƈtat,
hæc multitudo fidelium intenta mentium deuotione commendat.
Quod

Quod illic quoq; declaratur ubi dicitur. Hanc igitur oblationem ſeruitutis noſtræ, ſed & cunctæ familiæ tuæ, ut placatus accipias. Quibus uerbis luce clarius conſtat, quia ſacrificium, quod a ſacerdote, ſacris altaribus ſuperponitur, a cuncta Dei familia generaliter offeratur. Hanc autem Eccleſiæ unitatem Apoſtolus manifeſte declarat, cum dicit. Vnum corpus, unus panis, multi ſumus. 1.Cor.10

Tanta enim eſt Eccleſiæ unitas in Chriſto, ut unus ubiq; in toto orbe terrarū ſit panis corporis Chriſti, & calix ſanguinis eius. Quoniam diuinitas uerbi Dei una eſt, quæ totum implet mundum: ita licet multis locis, multiſq; diebus illud corpus conſecretur: non ſunt tamen multa corpora, ſed unum corpus Chriſti. Et ſicut ille panis et ſanguis in corpus Chriſti ueraciter tranſierūt: ita omnes qui illud in Eccleſia digne percipiunt, unum abſq; dubio Chriſti corpus fiunt, ipſo teſtante cum ait, Qui manducat carnem meam, & bibit ſanguinem meum, in me manet, & ego in eo. Si ergo omnes unū Chriſti corpus ſumus, & licet per corporalē ſpeciem uideamur abiungi, ſpiritu tamen ab inuicem ſeparari non poſſumus, qui in eo manemus; Quid noceat ego non uideo, ſi communem Eccleſiæ conſuetudinem & ſinguli teneamus, qui per unitatis indiuiduæ Sacramentū ab ea nunquam receſsimus. Cum enim communia Eccleſiæ uerba ſolus profero, unum cum ea me eſſe, ac per præſentiam ſpiritus in ea me ueraciter manere demonſtro: Et ſi eius ueraciter ſum membrum, non inconuenienter adimpleo meæ uniuerſitatis officium.

Eccleſiæ unitas per Chriſtum in Euchariſtia

Ioann. 6

Vnum corpus Chriſti ſumus ſpiritu, non carne.

Quod officium membri cuiuslibet ſpeciale, toti corpori ſit commune. Cap. IX.

Porro in humano corpore, aliud oculi, aliud linguæ, aliud pes, aliud manus habent naturaliter officium proprium. Sed neq; manus ſolæ ſibimet tangunt, nec ſibi pedes incedūt, aut lingua loquitur, uel ſibimet oculi contemplantur: ſed quicquid poteſt unaquæq; pars corporis ſpecialiter agere: hoc probatur omnibus in commune conferre. Et quod unicuiq; membro, ſingulari iure conceditur, hoc ob ipſo corpore (quod eſt totum eius) fieri iudicatur: ut non incongrue & pars totius, & totum ſuæ partis exhibere dicatur officium. Hinc eſt enim, ut lingua Pauli ueraciter dicat, Laboro in Euangelio Chriſti uſq; ad uincula, cum lingua eius nō ſit alligata. Nam ut illic ſequitur, Verbum Dei nō eſt alligatum. Et Petrus ad ſepulchrum Chriſti cum Ioanne cucurrit, cum ſoli pedes currendi ſubeant miniſterium. Et Stephanus uidit cœlos apertos, cum uidere proprium ſit oculorum. Et Iſaac filium ſuum palpando tetigerit, cum tangendi uel palpandi facultas, manibus ſit ſpecialiter

Partes ſeruiūt toti

Opera partiū attribuuntur toti.

2. Tim. 2

Ioann. 20

Act. 7

Geneſ. 27

ter attributa. Quod ergo membrum quodlibet agere cernitur, hoc ab ipſo corpore fieri, irrepræhenſibiliter perhibetur. Et ediuerſo, quod corpus facit, multitudo partium cooperando conſentit.

Quod ſacerdos pars Eccleſiaſtici corporis, totius Eccleſiæ conuenienter utitur uerbis.
Cap. X.

Per unitatem fidei ſacerdos tota Eccleſia eſt, & eius uicem agit

QVid ergo mirum, ſi ſacerdos quilibet (qui ſine dubio pars Eccleſiaſtici eſt corporis) uicem ſalutantis, ac reſalutantis Eccleſiæ ſolus expleat dicens. Dominus uobiſcum, Subindecꝫ reſpondens, Et cum ſpiritu tuo. Rurſumcꝫ benedictionem ſolus petat & reddat, cum per unitatis intimæ Sacramentū, tota ſpiritaliter ſit Eccleſia, ubi eiuſdem fidei ac fraternę deuotionis fuerit una perſona? Vbi nimirum unitas fidei, nec in uno ſolitudinē recipit, nec in pluribus ſciſſuram diuerſitatis admittit. Enimuero quid præiudicat, ſi ex uno ore uocum diuerſitas prodeat, quas & ſi per plures linguas, una tamen fides alternat? Tota nancꝫ Eccleſia (ſicut iam dictū eſt) unum proculdubio corpus eſt. Nā teſte Apoſtolo, Sicut autem corpus unum, & membra habet multa, omnia autem membra corporis cū ſint multa, unū corpus ſunt: ita & Chriſtus. Etenim in uno ſpiritu omnes nos ✝ unū corpus baptizati ſumus. Et alibi, Cum corpore, inquit, ſuo, quod eſt Eccleſia. Si ergo tota Eccleſia unū corpus Chriſti eſt, & nos Eccleſiæ ſumus mēbra, quid obeſt ſi corporis noſtri. i. Eccleſiæ, ſinguli quicꝫ uerbis utamur, qui cum ea unum ueraciter ſumus? Nempe ſi multi unū ſumus in Chriſto, totum noſtrū ſinguli poſſidemus in ipſo. Atcꝫ ideo, licet remoti procul ab Eccleſia uideamur per ſolitudinem corporum, in ea tamen præſentiſſimi ſemper aſsiſtimus, per unitatis inuiolabiliter Sacramentū. Sicꝫ fit, ut quod eſt omnium, ſit etiam ſingulorum. Et quod quibuſdam ſingulariter ſpeciale, omnibus quocꝫ ſit in fidei & charitatis integritate cōmune: Vt & populus recte clamet, Miſerere mei Deus. Et. Deus in adiutorium meum intende: Domine ad adiuuandum me feſtina. Atcꝫ unus homo iure pronunciet, Deus miſereatur noſtri, & benedicat nos. Quia uidelicet, fidelium Chriſti neceſſitudinem & communionem, ſancti patres noſtri tantæ certitudinis eſſe debere decreuere, ut hanc Symbolo Catholicæ profeſſionis apponerent, & frequentandam nobis inter ipſa Chriſtianę fidei rudimenta mandarēt. Nam mox ut dicimus. Credo in ſpiritum ſanctum, ſanctam Eccleſiam Catholicam, protinus addimus: Sanctorum communionē, ut ubi Deo fidei noſtræ teſtimonium reddimus: ibi etiam communionem

Tota Eccleſia unum corpus eſt.

1. Cor. 12

✝ in unum

Col. 1

Verbis Eccleſiæ unuſquiſcꝫ uti poteſt

Quod eſt omnium, etiam ſingulorū eſt

Pſalm. 50

Pſalm. 69

Pſalm. 66.

Credo ſanctorum communionem

nem Eccleſiæ, quæ cum eo unum eſt, conſequenter adſtruamus. Sanctorū ſiquidem hæc eſt fidei in unitate communio, ut in unum Deū credentes, uno Baptiſmate ſint renati, uno ſpiritu ſancto confirmati: ad uitam æternam ſint per gratiam adoptionis aſciti. Sicut autem homo Græco eloquio dicitur Microcoſmus, hoc eſt, minor mundus. Quoniam per materialem eſſentiam eiſdem quatuor elementis homo conſtat, quibus & uniuerſalis hic mundus: Ita etiam unuſquiſque fidelium, quaſi quædam minor eſſe uideatur Eccleſia, dum ſaluo unitatis myſterio, etiam cuncta redemptionis humanæ, unus homo ſuſcipit Sacramenta, quæ ipſi uniuerſali Eccleſiæ ſunt diuinitus attributa. Si ergo unus homo non ambigitur communia totius Eccleſiæ ſacramenta ſuſcipere: cur prohibeatur communia Eccleſiæ uerba ſolus proferre? cum uidelicet multo maioris momenti ſint Sacramenta, quam uerba?

Homo Microcoſmus, & quaſi minor quædam Eccleſia

Quod populus Iſrael, ad oſtendendam ſocietatem, altare conſtruxit. Cap. XI.

Quod ſi quis adhuc his etiā noſtris diſputationibus calumniator extiterit, dicens. Vtiq; non debere a ſingulis uſurpari, quæ communi fidelium ſunt inſtituta conuentui: Vt non tam uerbis, quam rationibus adquieſcat. Exemplum damus, quod ex ſacri eloquij autoritate didicimus. Notum nanq; eſt, ſicut Ioſue libro teſtāte narratur, quod filij Rubē, et Gad, et dimidia tribus Manaſſe redeuntes a filijs Iſrahel de Silo, ut intrarent Galaad terram poſſeſsionis ſuæ, ædificauerunt altare infinitæ magnitudinis in terra Chanaan. Cunq; iratus grauiter populus Iſrael, aduerſus eos arma corriperet, interrogati, cur altare conſtruere præter altare domini temere præſumpſiſſent? Reſponderunt, non hoc præuaricationis cauſa, ſed pro futuri teſtimonij feciſſe cautela. Nequando (inquiunt) filij ueſtri dicerent filijs noſtris. Quid uobis, et domino Deo Iſrael? Terminū poſuit dominus inter nos et uos, Iordanen fluuium, et idcirco partem nō habetis in domino: Et per hanc occaſionē auerterent filij ueſtri filios noſtros a timore domini. Cur autem hiſtoriæ huius articulum ad medium deduxerimus: ſi cui forte non pateat, aperimus. Poterat nempe quorum ſimplicitas fratrum temptari, ut quodammodo ſegregatos ſe a ſocietate fidelium ducerent, ſi in ſolitudine poſiti etiam communia Eccleſiæ uerba depromere in ſuis orationibus non auderent. Vtantur igitur communibus uerbis Eccleſiæ, ut in Eccleſiaſtica ſe communione doceant permanere, atq; ipſa uerba animo ſatisfaciant fluctuanti, qui teſtimonium perhibent præſentiæ ſpiritali fidelium. Porro autem, iſti altare ædificauerunt,

Signum unitatis erectum altare a filijs Ruben, & Gad. Ioſue 22.

Similitudinis de illo altari declaratio

uerunt, non ad uſum libaminum: ſed ad uicariæ cum Iſrahelitica ple be ſocietatis indicium: ſicut & ipſi, quaſi iam ex perſona filiorum di cunt. Ecce altare quod fecerunt patres noſtri, non in holocauſta, neque in ſacrificium, ſed in teſtimonium noſtrum ac unitatem. Illi nimirum id fecerunt ad teſtimonium Iſraeliticę ſocietatis: nos iſta dicimus ob ſignum Eccleſiaſticæ ueraciter unitatis. Illi ne deſpicerentur a fratribus ſuis: nos ne remordeamur a cogitationibus noſtris. Illi terreni altaris extruxere ſimilitudinem: nos ſpiritalis concordiæ oſtendimus ueritatem. Illi ad oſtendendum ſui generis teſtimonium: nos ad tenendum nouæ regenerationis, & fraternæ communionis inuiolabile Sacramentum.

Teſtimonium Eccleſiaſticæ unitatis

Cur bigamus a ſacerdotio omnino repellatur, cum in fornicationē ſæpe lapſus, in ordinem reuocetur.
Capute XII.

QVædam nanque fiunt in Eccleſia, quæ ſuperflua quidem uidentur, quantum ad humani ingenij rationem: diuina autem ſunt, ſi ad uirtutis intimæ Sacramentum reſpicias. Quis enim non miretur, in Canonicis eſſe ſententijs, Bigamum quempiam nullatenus poſſe ad ſacerdotium promoueri: in fornicationem uero lapſum, etiam ſacerdotem, peracta pœnitentia, ad priſtini iuris officium reuocari? De fornicatione ſiquidem manifeſta eſt Apoſtolica ſententia, qua dicitur: Quia neque fornicarij, neque Idolis ſeruientes, neque adulteri, regnum Dei poſsidebunt. De his autem, qui ſecundas contrahunt nuptias, ita proſequitur. Mulier, inquit, alligata eſt legi, quanto tempore uir eius uiuit. Quod ſi dormierit uir eius, liberata eſt, cui uult nubat, tantum in domino. Quibus nimirum utriuſque ſententiæ uerbis, aperte monſtratur, quia & Bigami, diuinæ legis regulam non offendunt, & fornicatores a Regno Dei, pro ſuæ carnis intemperantia, damnabiliter præciduntur. Quid eſt ergo, quod hij, qui non peccāt, de ſpe ſacerdotij funditus corruunt: & illi, quos a Regno Dei reatus eliminat, Eccleſiaſtici gradus fiduciam, ſi digne pœnituerint, non amittunt: niſi quod in his, qui ſecundis nuptijs copulantur, non tam ad peccatum, quam ad Eccleſiæ reſpicitur Sacramentum? Sicut enim Chriſtus, qui eſt Pontifex futurorum bonorum, & ſacerdos iuxta ordinem Melchiſedech, qui uidelicet obtulit agnum proprij corporis, in ara crucis Deo patri, pro ſalute mundi, uir eſt unius ſponſæ, totius ſcilicet ſanctæ Eccleſiæ, quæ proculdubio uirgo eſt, quia fidei integritatem inuiolabiliter ſeruat: ita quilibet ſacerdos unius uxoris uir eſſe præcipitur, ut illius ſummi ſponſi præferre imaginem uideatur. In Bigamis

Mira traditio Eccleſiæ, de fornicarijs & de Bigamis

1. Cor. 6

1. Cor. 7.

Quæſtio.

Reſponſio

Heb. 9

Epheſ. 5

Vnus ſponſus Eccleſiæ uirginis.

gamis itaq;, non menſura peccati, ſed forma potius inquiritur Sacramenti: atq; in eorum damnatione non reatus aliquis ultione abſcidi tur, ſed myſtica ueri ſacerdotij regula cuſtoditur. Alioquin quomodo inter crimina nominetur, quod licenter fieri Apoſtolica doctrina permittitur? Sed ſacri Canones, eos qui ſecundas nuptias improbant, inter Nouatianorum hæreſim notant. Vt oſtendamus ergo nos Eccleſiaſticæ unitatis ſemper tenere myſterium, irrepræhenſibiliter utimur, & ſi non adeo neceſſaria, prolatione uerborum.

Bigamis deeſt typus Chriſti, quod non eſt unius uxoris uir.

Non improbantur tamē ſecundæ nuptiæ.

Quod ſi Dominus uobiſcum, inter duos recte profertur, a ſolo etiam iure dicatur. Cap. XIII.

IAm ſane et hoc a fratribus meis, ſeruata charitate, perquiro, ſi duo ſunt fratres, utrum alter alteri licenter dicat, Dominus uobiſcum? Nam ſi licet, quid eſt quod ad unam perſonam pluraliter loquitur, & poſtpoſita cenſura literatoriæ diſciplinæ, Eccleſiaſtica conſuetudo tenetur?

Quantum enim ad loquendi artem, tecum potius quam uobiſcum, ad ſingularem directus perſonam ſermo decurreret. Quod ſi non licet, ut ad unam perſonam uerbum plurale quis dirigat; Dominus tecum, ſingulariter neceſſe eſt dicat.

Cur non dicitur ad unum in Miſſa, Dominus tecum

Quod utiq; quantum a regula Eccleſiaſticæ inſtitutionis abhorreat; qui limen Eccleſiæ terit, nullus ignorat. Certum eſt enim, quod neq; Beatiſsimus Apoſtolicæ ſedis antiſtes, cum uidelicet obſequente miniſtro, priuata Deo reddit obſequia, nec quiſquam Pontificum, uel omnino Catholicorum aliquis ſacerdotum, his uerbis ad alterum ſingulariter utitur. Si uero uenerabilium ſacerdotum conſuetudo laudatur, ut ſolus ſoli recte dicat, Dominus uobiſcum, & neque abſonum ſit, neq; ab Eccleſiaſtici ordinis cenſura ſemotū, quid officit, ſi & ſingulariter quis poſitus idipſum dicat, dum quantum ad literas ſicut uni minime congruit: ita nec inter duos, pluralis ille ſermo procedit? Cum ergo Eccleſiaſtica conſuetudo tantæ authoritatis ſit, ut ſibi omnes artificioſæ eloquentiæ facultas humiliter cedat, nec illorum magnopere habeatur uerborum cura ſed ſenſuum: inter duos illa Grāmaticalis regula iure deſpicitur, conſequitur etiam ut ab uno irreprænhenſibiliter contemnatur. Sicut igitur Eccleſiaſticæ authoritatis eſt ut inter duos recte dicatur, Dominus uobiſcum: ſic eidem authoritati competit, nec eſt contrariū, ut ab eo, qui ſolus eſt, idipſum æque dicatur. Deniq; & de reſponſione eius, uidelicet quæ eſt, Et cū ſpiritu tuo: necnon & de lectoris benedictione ſingulariter petenda, idem eſt nihilominus ſciendum. Non enim hic digne numerus perſonarum, ſed Eccleſiaſticæ potius unitatis attenditur Sacramentum: ubi ſcilicet, nec unitas excludit multitudinem, nec multitu-

Ad ſolū quoq; recte dicitur, Dominus uobiſcum

Eccleſiæ locutiones nō ſubiaceat Grammaticæ regulis.

Ad unitatis Sacramentū reſpice Eccleſia.

do uiolat unitatem; quia & unum corpus per multa membra diuidi tur, & ex diuerſis membris, unum corpus impletur, Nec in unitate corporis, membrorum multitudo confunditur: Nec in pluralitate membrorum unius corporis integritas uiolatur.

Quod populus Iſrael Eccleſiaſticæ inter ſe unitatis regulam tenuit. Cap. XIIII.

VT quid mirum, ſi de ſancta Eccleſia dicitur, quod & multiplex in unitate, & unā credatur in multitudine: cum ille carnalis Iſrahel, quia ſocius erat genere, iam tunc huius unitatis uideatur inter ſe regulā tenuiſſe? Nam & Regi Edom, nuncios dirigit, qui dicunt. Hæc mandat frater tuus Iſrael. Et alibi, Cum Chananeus Rex Arath. pugnaret aduerſus Iſrael, atq; ſublata ex eo præda uictor exiſteret: teſtante ſcriptura, Iſrael ſe uoto obligans, domino ait: Si tradideris, inquit, populum iſtum in manu mea, delebo urbes eius. Quod nimirū & in libro Regum manifeſte declaratur, cum ab Iſraelitico populo ad uiros Iuda, redeunte in regnum Dauid, dicitur: Decem, inquit, partibus maior ego ſum apud Regem, & primo genitus ego ſum, magiſq; ad me pertinet Dauid, quam ad te: Cur mihi feciſti iniuriam, & non mihi priori nunciatum eſt, ut reducerem Regem meum? Si ergo populus ille, pro eo, quod ex una ſtirpe originem duceret, uel ob id potius, quod unius Dei cultum teneret, tanquam una perſona ſingulariter loquitur, ut in multis ſe unum eſſe teſtetur: Quid mirum, ſi ſancta Eccleſia, quæ uno Dei ſancto ſpiritu ſanctificatur & regitur, unius fidei & Baptiſmi Sacramentis imbuitur, ad eandem hæreditatem capeſſendā per adoptionis gratiam conuocatur, tantam inter ſe habeat communionē, ut & ſinguli uerbis omnium, & omnes uerbis uti ualeant ſingulorū? Hinc eſt enim quod diuinis officijs conſiſtentes, in unius ſæpe ſancti ueneratione cantamus, quod toti ſimul Eccleſiæ conuenire cognoſcimus. Quod uidelicet qui cantus Beatæ Dei genitricis, aliorumq; ſanctorum diligenter inſpicit, indubitanter agnoſcit.

Exempla ex uet. Teſtam.

Num. 20

Num. 21

2.Reg. 19

Filij Eccleſiæ maiorem habent inter ſe unitatem quā habuerunt filij Iſrael.

Quod quædam feſtiuitates, non ſuo tempore celebrantur. Caput XV.

ECcleſia ſiquidem Chriſti, quę eſt columna immobilis, quæ regni cœlorum claues accepit: nequaquam caſibus, numeriſue deſeruit, ſed omnium locutionū modos, intra legis ſuæ iura conſtringit. Nec aucupatur uerba, ſed animas. Non itaq; magnipendit præſentiam corporum, uel articulos temporum, ſed ad

ſed ad deuotionem potius & unitatem reſpicit animorum. Ipſa nan que dijudicat omnia, et ipſa a nemine iudicatur. Hinc eſt enim, quod in ſacroſancta ſolennitate Paſchali dicimus. Deus qui hodierna die per unigenitum tuum æternitatis nobis aditum deuicta morte reſeraſti: dum cuncti liquido nouimus, quia iuxta calculantium ſupputationes Hebræorum Paſcha præcedat: circa quod dominus paſſus eſt & reſurrexit. Deinde ubi quotuslibet dominicus dies occurrerit, paſchalis nobis feſtiuitas illuceſcit. Nam & in aſcenſione domini, & ſancto Pentecoſte ſub eodem ſenſu dicimus hodie: cum & iſtæ feſtiuitates conſequenter iuxta rationem paſchalis temporis diſponantur. Decollatio quoque Beati Ioannis Baptiſtæ, menſe Auguſto celebratur: cum tamen tempore Dominicæ paſsionis, trucidatus ab Herode fuiſſe minime dubitetur. Eadem quoque ratione & de feſtiuitate ſancti Iacobi, necnon et Beati Petri, quæ dicitur a uinculis. Cum enim Actus Apoſtolici ſcriptura dicat: Quia Herodes poſtquam occidit Iacobum, fratrem Ioannis gladio, uidens quia placeret Iudæis, appoſuit appræhendere & Petrum. Deinde ſubiungit. Erant autem dies Azymorum, atque protinus addit: Quem cum appræhendiſſet, miſit in carcerem, tradensque quatuor quaternionibus militum cuſtodiendum, uolens poſt Paſcha producere eum populo: Patet abſque dubio, quia alio anni tempore, hæc per executionem operum ſunt facta, atque alio poſtmodum colendis ſolennitatibus inſtituta. Feſtiuitates enim illæ (ut notum eſt) celebrantur circa meias Iulij menſis, quo uidelicet tempore, neque Paſcha celebraſſe, neque Azymorum dies ille Hebræorum populus inuenitur, ſi tota Teſtamenti ueteris ſeries recenſeatur. Sed quia in ſolennitate Paſchali uenerari digne non poterant, ad eorum cultum, aliud tempus eſt Eccleſiaſtica diſpoſitione prouiſum. Hæc autem idcirco de ſacris ſolennitatib. iuxta compendium dixerim, ut manifeſte clareſcat, quia ſancta Eccleſia non tam conſtringitur lege temporum, quam uices ad ſuum cohibet nutum. Neque enim ſub elementis ſeruit Eccleſia, ſed ipſi potius ſubiecta ſunt & obtemperant Elementa. Vnde & magiſter gentium dicit. Omnia enim ueſtra ſunt, Paulus, ſiue Apollo, ſiue Cephas, ſiue mundus, ſiue uita, ſiue mors, ſiue præſentia, ſiue futura. Omnia enim ueſtra ſunt, uos autem Chriſti. Chriſtus autem Dei. Atque ut oſtendat, quantæ authoritatis prærogatiua ſancta precellat Eccleſia, rurſus ad eoſdem Corinthios: An neſcitis, ait, quoniam ſancti de hoc mundo iudicabuut? Et ſi a uobis iudicabitur hic mundus, indigni eſtis, qui de minimis iudicetis? Neſcitis quia Angelos iudicabimus? Quanto magis ſecularia?

1. Cor. 2

Multæ feſtiuitates tempore non ſuo celebrātur ab Eccleſia

Decollatio Ioannis Bapt.

Vincula Petri feſtum Iacobi Act. 12

Nec temporũ lege conſtringitur Eccleſia

Nō ſeruit ſub Elementis Eccleſia.

1. Cor. 3

1. Cor. 6

Quod in Eccleſia recte alius ſupplet uerba alterius. *Caput XVI.*

IAm igitur, ut ad ſuperiora redeamus, quid mirum ſi ſancta Eccleſia, cui tanta poteſtas diuinitus conceſſa eſt, uerba ſibi famulãtia, ita ad ſuum conuertat arbitrium, ut uel ſinguli plurium, uel plures eloquia proferant ſingulorum? Aut quid obeſt, ſi ea quæ ſpecialiter alijs congruunt, ab alijs proferuntur?

In baptiſmo infantiũ alius pro eis reſpondet.

Certe non ignoramus, quia cum pueri cathezizantur, ſacerdos interrogat. Quid petis? Vbi non puer ſed alius uice eius reddit reſpõſum, dicens. Fidem, Et cætera, quæ proprie ad puerum pertinent: alius in eius perſona reſpondet.

Vnus pro alio ſupplere poteſt.

Si ergo in ipſo regenerationis noſtræ myſterio, ubi ſcilicet totius humanæ ſalutis conſtat origo, recte alius uerba reddit alterius: quid prohibet, ſi & in alijs Eccleſiaſticis ſalutationibus, uel petendis benedictionibus, alter reſpondendo ſuppleat locum illius qui uocatur? Nam ut alter pro altero reſpondere in Eccleſia ualeat, non moderna temeritas repperit, ſed ab Apoſtolica potius authoritate deſcẽdit.

1. Cor. 14

Vnde & Paulus ad Corinthios. Cęterum, inquit, ſi benedixeris ſpiritu, quis ſupplet locum Idiotę? Huc accedit, quod ſi propter abſentiam perſonarum timet dicere, Dominus uobiſcum, uel etiam reſpondere, Et cũ ſpiritu tuo: timeat quoq; neceſſe eſt, ne dicat, Oremus, ſed potius orem: ne uideatur illos ad orationẽ inuitare, qui deſunt.

Dominus uobiſcum.

Oremus.

Et qui ſacrilegium ducit, nullis adſtantibus, benedictionẽ petere uel dare, caueat in fine lectionis dicere. Tu autem domine miſerere noſtri, ſed potius dicat, Miſerere mihi.

Seruanda eſt ſolitario conſueta prolatio uerborum Eccleſiæ.

Quod ſi omnino præpoſterũ, omnino uideatur abſurdum, non uereatur Eccleſiæ uerba ſolus proferre, qui ab ea ſe mente et ſpiritu nunquam decernit abeſſe. Et cuius ſe profitetur ſpecialiter membrum, nõ ſe a ſuo corpore diuiſum aſſerat prolatione uerborum, ſed ſic cum Chriſti Eccleſia, ueraciter unum confidenter expleat ſuæ uniuerſitatis officium: magiſq; in his Eccleſiaſtici Sacramẽti uirtutem ſeruare ſtudeat, quam congruentiam domeſticæ confabulationis attendat.

Quod quicquid pene in diuinis officijs agitur, ſub figuris myſticis diſponatur. *Cap. XVII.*

SIcut enim ſuperius dictum eſt, nonnulla in Eccleſiaſticis obſeruationibus fiunt, quæ in ſuperficie quidẽ friuola uidentur et leuia: conſyderata uero ſubtilius magnæ uirtutis uidentur ueritate ſubnixa. Vt enim pauca perſtringamus e plurimis: quis, cum ſacerdotalia conſpicit indumenta, admiratione dignum in-

eſſe

eſſe illis credat, niſi quid in eis figuraliter innuatur intelligat? At ſi ſpi ritualis intuitus clareſcat, animaduertit, cur ſandalia Clericorũ, qui pedes a terra diuidũt, pedũ aũt ſuperiora, ex parte tegũt ſed ex parte non tegunt. Cõſyderat etiam cur Poderis uſq; ad Talos defluat, cur Humeralis ex lini materia ſemper fiat. Perpẽdit etiã, quid Cingulũ, quid deſignat orarium. Scrutatur quoq; nihilominus, cur in modũ crucis ſit quadrata Dalmatica, cur reliquis indumentis, ſit ſuperpo-nenda caſula: cur etiam Manipulus in ſiniſtra parte geſtetur: quia ni mirum ſpiritualium potius, quam carnalium oculorum uel narium pituita detergitur. Nec illud etiam ſine cauſa decernit fieri, cur Diaco nus, qui Dalmatica non eſt indutus, Caſula circumcinctus legat: cur etiam ipſa Dalmatica in ſiniſtra ſui parte Fimbrias habeat. Porro au tem, nec illa conſuetudo inaniter tenuit, quod Palliũ Pontificalibus indumentis apponitur, ut Lamina in fronte Pontificis, ad decorem & gloriam antiquitus ponebatur. In qua nimirum Lamina, nomen domini tetragrammaton ſcriptũ erat, quod Sanctum domini uoca-batur: paucis quidem literis conſtans, ſed magni intellectus uirtutem interius cõtinens. Sed quid nos infinita perſequimur, dum quicquid ſub ueteri, uel ſub nouo Teſtamento in diuinis agitur officijs, totum pene per figuras myſticas, & enigmata fieri uideatur? Quid enim tota illius tabernaculi compoſitio, quid numerus Leuitarum, quid cæremoniæ ſacerdotum, quid deniq; uel moderni ſanctæ Eccleſiæ ritus exigunt, niſi ut uirtus ſpiritualis intelligentiæ requiratur? Atq;, ut ita loquar, myſterium latet in myſterio, dum exterioris cultus ex-ercitio, archanũ allegoricæ Theoriæ comprehenditur ſacramẽtum.

Significatiões myſteriorum in ueſtibus ſacerdotum.

Exod. 28

Allegorica Theoria in ueſtibus.

Peracti opuſculi breuis Epilogus.

VErum his, quæ ab eruditis expoſitoribus expedita probantur, omiſsis: id quod tractãdum ſuſcepimus, ut enucleatius clareſcat: adhuc breuiter replicemus. Lectoribus nanq; nonnullis uitium arrogantiæ familiare eſt, præſertim ſi cui lepor eloquentiæ ſuppetit, dum patentes ſcripturæ campos effrenis lin gua percurrit, populari fauori cor deditum, ſpiritus elationis inua-dit. Et dum alios per recti itineris tramitem dirigit, ipſe diuerticulũ erroneæ confuſionis incurrit. Hinc eſt etiam, quod menſæ lectori-bus ex more dicitur. Auferat a te Deus ſpiritũ elationis. Vt ergo im minenti forſitan arrogantiæ, iam in ipſo lectionis exordio humilitas opponatur: recte tantæ ſubiectionis arte benedictio petitur, ut lectu ro non ſacerdos, ſed cui ipſe iuſſerit, benedicat. Sacerdotalis autem ſalutatio idcirco fit in Eccleſia, ut ſacerdos pacem ſe habere cum tota plebe fideliũ doceat. Præcipit enim in Euangelio Dominus, dicẽs.

Spiritus elationis in eloquentia.

Sacerdotalis ſalutatio, propter pacem.

Marci 11. Matth. 5

Cum ſtabitis ad orandũ, dimittite ſi quid habetis aduerſus aliquem, ut & pater ueſter, qui in cœlis eſt, dimittat uobis peccata ueſtra. Et iterum. Si offers, inquit, munus tuum ad altare, & reliqua. Sacerdos ergo, ut hoc dominicum præceptum non ſolum corde cuſtodiat, ſed etiam per exterioris ſpeciem ritus oſtendat, antequam Deo fundendæ orationis offerat ſacrificiũ, per mutuæ ſalutationis officium oſtendit ſe in fraterna charitate unanimiter fœderatum. Quapropter ſiue prę ſto ſint, ipſe ſpiritaliter oculis præſentes attendit, pro quibus orare diſponit: Nec abeſſe per ſpirituale contubernium credat, quos in oratione ſecum pariter compræhendit. Obtutus itaq; fidei, ſalutationis eius uerba intendit, & accipit, quod adeſſe cominus per ſpiritalem præſentiam cernit. Quiſquis ergo frater in cellula ſingulariter habitat, communia Eccleſiæ uerba proferre non timeat: Quem uidelicet a conuentu fidelium, & ſi locale ſpacium diuidit, cum omnibus tamen unitas fidei, in charitate coniungit.

Non corporalis ſed ſpiritalis attenditur in orationibus præſentia

Qui licet abſint per moles corporum,
præſto ſunt tamen per unitatis
Eccleſiaſticæ Sacra
mentum.

EXPLICIT LIBER PETRI DAMIANI,
qui appellatur Dominus uobiſcum.

Liber

☙ LIBER DE CVLTV DEI, DICTVS GEMMA ANIMÆ.

☙ REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI PRINCIPIQVE AC DOMINO, D. PHILIPPO, EPISCOPO SPIRENSI, ET

Præpoſito Vueiſſenburgenſi &c. Ioannes Cochlæus S. P. D.

REuerendiſſ. Pater, Ornatiſſime Princeps ac Domine. In Autumnali nuper Mercatu Francfordienſi, dedicaui nomini Celeberrimo Amplitudinis tuæ ſcripta quædam Piiſſimi ac Doctiſſimi uiri, Ambroſij Catharini: Qui cum fuiſſet clari nominis in ſæculo inter iuris utriuſq; Interpretes, Propter Chriſtum ſæculi uanitatibus abrenuncians, ac Mendicantium fratrum in approbato Prædicatorum ordine factus, mox poſt euulgatum in orbem Tragicum Martini Lutheri ludũ, ſumma cũ fide pietateq; et eruditiõe præmonuit nos Germanos, quid nouus ille noui Euangelij Author intenderet. Idq; ad oculum nobis, quinq; primũ, deinceps quatuor libris, quaſi digito demõſtrauit, Et in eadẽ ſententia ſua conſtantiſſime permanſit annis iam Vndetriginta. Quid uero illius uiri ſcripta apud ſectas noſtras profecerint aut profectura ſint, nondũ proloqui auſim. Bene quidẽ ſpero ſuper iiſce piis et eruditis libris, quod non ſine fructu uacui reuertentur ad Authorem ſuum, Iuxta illud apud Eſaiam uerbum Domini, Quomodo deſcendit imber et Eſaie 55 *nix de cœlo, & illuc ultra non reuertitur, ſed inebriat terram, & infundit eam, & germinare eam facit, & dat ſemen ſerenti, & panem comedenti: Sic erit uerbum meum, quod egredietur de ore meo: Non reuertetur ad me uacuum, ſed faciet quæcunq; uolui, & proſperabitur in his ad quæ miſi illud. Video tamen ex pleriſq; nouis Rebellium in Saxo-*

Libelli noui contra INTERIM. nia æditis contra Pacificam Cæſareæ Maieſtatis ordinationem libellis: quibus Teuthonice incitantur populorum animi cõtra ordinationem illã, qua mitiſsimus ſeditioſorum uictor pie ad unitatem & obedientiam (quam uti iure ac priuilegio Ampliſsimæ uictoriæ uictis imperare poterat) uictos admonet, ut relicto nouo multorum errorum Euangelio, ad

Exorciſtæ antiqui. antiquum & indubitatum Eccleſiæ & Maiorum noſtrorum Euangelium pacifice reuertantur: Exorcizatos Dæmones adhuc reclamare, & manſuetudine expelli nolle. Quare uiſum eſt mihi, pro pace & honore Patriæ noſtræ, ueteres quoſdam Exorciſtas in lucem reuocare, qui rebellibus iſtis iudicij ueritatem ex antiquis monumentis oſtendant, Ne opus ſit, eos uirga ferrea denuo compelli, ut obediant ac proteruire deſiſtant.

Mich.6 Cũ igitur Solitarij quondã ſtudioſiſsime circa cultũ dei ſoliciti fuerint,

1.Cor.7 Iuxta illud Micheæ Prophetæ uerbum, Solicitum ambulare cũ deo tuo. Et illud Apoſtoli, Qui ſine uxore eſt, ſolicitus eſt quæ Domini ſunt, quomodo placeat deo. Eos haud immerito fideles et Idoneos teſtes exiſtimare debemus, quibus iuſtius ac ſecurius credere poſsimus et debeamus, quã ſuperbis, auaris et libidinoſis Apoſtatis, qui quærũt quæ ſua ſunt, non quæ Ieſu Chriſti, qui eſt pax noſtra. Illi autem ſeditioſe, miſere deceptis ſuadent, ſuo rebellare Imperatori, et diuinæ reſiſtere ordinationi, Non attendentes neq; priorẽ rerum euentũ, nec propheticas minas: Qua

Pſal.2.67.et 108 les ſunt, Qui habitat in cœlis, irridebit eos. Diſsipa gentes quæ bella uolunt. Noluerunt benedictionem, & elongabitur ab eis &c.

Viſum eſt itaq; mihi, ſolitarijs noſtris præſidium quærere per gratiam et authoritatem Celeberrimi nominis tui, quod apud nos Germanos nulla eſt labe obſcuratum, nec de ulla infamia ſuſpectum, ſed ultra eruditionis eminentiam, uenerabili ſenecta & longa rerum experientia, honorificum & omni exceptione maius. Si te & illos audire noluerint, ſignum eſt (ut

1.Reg.2 uereor) certum & horrendum, ſicut de filijs Heli ſcriptum eſt, quod Deus uult eos occidere, & in æternum dare interitum: ubi

Eſaiæ ultimo. uermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur.

Fratres

Fratres Solitario.

AGmen in caſtris æterni Regis excubans,ſub impetu
uitiorum undiqꝫ irruẽtium deſudans,Idoneo inſtru- Petitio fratrũ
ctori armorum,laureari in triumpho uictorum.Di-
uinorum Sacramenta officiorum ſcire uolentibus,
ſed partim penuria librorum , partim multimodo-
rum occupatione negociorum,minime ualentibus:
Rogamus te,ut quemadmodum in aliĳs,ita & in hoc negocio nobis
uelis ſtylo prodeſſe, quatenus memoriam tui omnium orationibus
liceat iugiter intereſſe.

Solitarĳ Reſponſio.

Poſtquam,Chriſto fauente,pelagus ſcripturæ proſpero curſu
in ſumma totius tranſcucurri, atqꝫ naufragioſam Cymbã per Syrtes
& piratas multo ſudore euectam,uix ad optatum littus appuli:Rur
ſus habitatores Syon me in fluctus cogitationum retruditis, & nec
uires recolligere,nec nauis armamenta ſinitis.Dicitis enim,nunc eſſe Eccleſi.3
tempus laborandi, poſtea requieſcendi: Nunc tempus ſeminandi, Reſponſio ad
poſtmodum fructus percipiendi . Hac ſpe coactus ſum , onus uires petitionem
meas excedens ſubire, petens, uos me orationibus ad iter expedire, fratrum.
quatenus pondere peccatorum depoſito , ad deſideratum quietis
portum liceat fixa anchora peruenire . Veſtra itaque iuſsione, funes
uerborum a portu ocĳ ſoluo,quaſſatã nauiculam ſtyli,procellis,me-
ditationum impello ,uela ſententiarum diſtendens , uento ſpiritus
ſancti committo,Ipſe autem ſecundum curſum tribuat,qui nutu ma
re uentoſqꝫ tranquillat.

Præfatio Authoris.

PLeroſqꝫ ueſania captos piget me mente conſydera-
re,quos non pudet abominanda Poetarum figmen
ta,ac captioſa Philoſophorum argumenta , ſummo
conamine indagare : quæ mentẽ a Deò diſtractam,
uitiorum nexibus inſolubiliter ſolent innodare:
Religionem autem Chriſtianæ profeſsionis penitus Dementia in
ignorare, per quam animam liceat perhenniter cum Deo regnare. prophanis.
Cum ſit ſummæ dementiæ, uitam Tyranni uelle ſcire, & edicta Im-
peratoris neſcire: Atque ea, quæ quotidie neceſſario facias, non in-
telligere.Porro,quid confert animę pugna Hectoris,uel diſputatio
Platonis,aut carmina Maronis,uel Neniæ Naſonis,Qui nunc cum Sapientia in
ſuis conſimilibus ardent in carcere infernalis Babylonis , ſub truci ſacris literis.
Imperio Plutonis? Dei autem ſapientia maxima gloria hunc cumu-

lat, Qui Prophetarum & Apoſtolorum facta & ſcripta inueſtigan
do iugiter ruminat, quot nunc in cœleſtis Hieruſalem palatio cum
Rege gloriæ exultare nemo dubitat. Sapientum nanque iudicio, tan-
tum differt a non intelligente intelligens, quantum a cæco uidens.
Qui enim non intelligit quid agat, eſt ut cæcus, qui neſcit quo
uadit: & ut Tantalus in medijs undis ſiti deperit. Et licet ſimpli-
citas fidelium Deo noſtro placeat, tamen intelligentiam ſapien-
Gēma animę tium, quantum lucem præ tenebris, approbat. Ob hanc cauſam, ut
iuſsiſtis, libellum de diuinis officijs ædidi: cui nomen Gemma ani-
Prolixior eſt igitur liber iſte quam hic habetur. mæ indidi, quia uidelicet ueluti aurum gemma ornatur, ſic anima di
uino officio decoratur. In primis igitur de Miſſa, per quam nobis
uita redditur, & de Eccleſia, in qua agitur: & de miniſtris Eccleſiæ,
per quos celebratur, uideamus. Deinde de reliquis horis, quæ
ſunt debitum noſtræ ſeruitutis, ediſſeramus. Tertio
de ſolennitatibus totius anni dicamus. Quar
to de concordia officiorum rite
ſubiungamus.

De Miſſæ officio. Caput I.

MISSA a Quatuor cauſis nomen ac-
cepit, duabus a Legatione, & duabus
a miſsione. Miſſa quippe dicitur Le-
gatio, quia in eius officio, nobis lega
Miſſa legatio dicitur. tio Chriſti repręſentatur, quia pro hu
mano genere patris legatione funge-
batur. Itē, Miſſa legatio dicitur, quia
in ea ſacerdos pro Eccleſiæ ad Deum
legatione fungitur. A miſsione Miſſa
dicitur, quia populus, qui quaſi ad iu
dicium conuenit, peracta cauſa a iudi-
ce dimittitur. Item, a miſsione dicitur, quia populi conuentus, qui ad
ueſperam & ad matutinas quaſi iure tenetur, celebrato ſacrificio, di-
mittitur. Miſſa autem in ſeptem officia diſtinguitur. In quorum
Exod. 7 primo Chriſti legatio agitur: Quam Moyſes præfiguraſſe cognoſci
tur, qui Deus gentilium, Papa ſacerdotum, Rex populorum legi-
Moyſes typū Chriſti geſsit. tur. A Deo nanque, Deus Pharaonis, Propheta Aaron ſacerdotis,
dux populi conſtituitur. Hic legatione Dei in Ægyptum fungitur,
a ſenioribus & populo ſuſcipitur, populum diſperſum congregat,
Ægyptum ſignis perdomat, oppreſſos a Tyranno de dura ſeruitute
liberans

liberans, de Ægypto educit, in terram repromiſsionis inducit: Sic Chriſtus Deus Deorum, ſacerdos ſacerdotum, Rex regum, legatione patris in mundum fungitur, ab Angelis & paſtoribus paſtores Eccleſiæ typum exceperunt: Qui filios Dei, qui erãt diſperſi, in unam fidem congregat, mundum uarijs ſignis ſubiugat, oppreſſos a Diabolo liberans, de Inferno educit, in Patriam Paradiſi inducit. Hoc to tum repræſentat nobis proceſsio Epiſcopi, qui gerit figurã Chriſti.

De Campanis. Caput II.

Poſtquam Campanæ ſonuerint, Pontifex ornatus procedit, Quem ſeptem Acolyti cum luminibus præeunt, poſt quos ſeptem Subdiaconi cũ plenarijs incedunt. Item, poſt hos ſeptem Diaconi gradiuntur quos xij. priores ſequuntur, Item poſt hos, tres Acolyti cũ Thuribulis uadunt, qui incenſum gerũt. Poſt quos Euangelium ante Epiſcopum fertur, quod inter duos ambulans ſequitur, eumq; Principes cum populo comitantur. Qui dum chorum ingreditur, a cantoribus cum uerſu Gloria patri excipitur. Quibus ipſe pacẽ porrigit, deinde ad altare uadit, Finito cantu, orationem dicit, & tunc ſedere pergit. Quidam de miniſtris cum eo ſedent, quidam ei aſsiſtunt: hoc quaſi præſentiam Chriſti nobis exhibet. Campanæ ſunt Prophetæ, Campanæ ſonabant, quia Prophetæ Chriſti aduentum prænunciabant. Pontifex templum ingreditur, & Chriſtus in mundum ad Eccleſiam ingreditur, Epiſcopus de Secretario ornatus procedit, & Chriſtus de utero uirginis, decore indutus, tanquam ſponſus de thalamo proceſsit. Diaconi & Subdiaconi & Acolyti, qui Epiſcopum præcedunt, deſignant Prophetas & ſapientes & ſcribas, qui aduentum Chriſti in carne, mundo nunciauerunt. Diaconi Prophetas ſignificant, qui Chriſtum iam ueniſſe & adhuc uenturum populo prædicant, & ex Euangelio futuram uitam nunciant. Subdiaconi cum plenarijs, ſapientes præferunt, qui plenitudinem diuinitatis in Chriſto corporaliter retulerunt. Sapientia, id eſt, Subdiaconi uadũt in medio adoleſcentularum Tympaniſtriarum, ut doceant, quid Tympaniſtæ laudare debeant. Tympaniſtæ ſunt cantores, laudes reſonantes. Adoleſcentulæ ſunt nouæ Eccleſiæ, Deum laudantes edomita carne, Acolyti cum luminibus typum ſcribarum gerunt, qui lumen ſcientię, ſcripturas exponendo, fidelibus miniſtrauerunt, Qui ideo ſinguli diſcernuntur ſeptem, quia per ſeptem dona ſpiritus ſancti Sacramenta Miſſæ perficiuntur. Priores cum Capellanis, qui eos ſequuntur, xij Apoſtoli accipiuntur: Tres Acolyti, qui Thuribula cũ incenſu ferunt, ſunt tres Magi, qui munera nato Chriſto obtulerunt.

Proceſsio Epiſcopi cum Clero

Quid myſtice ſignificant Campanæ.

Procedens in ornatu Epiſcopus.

Tympaniſtæ. Adoleſcentulæ. Acolyti.

xij. Priores.

Tres Acolyti

runt. Euangelium ante Epiſcopum portatur, quia per doctrinam Chriſti nobis uia ad uitam paratur. Epiſcopus a duobus educitur, et Chriſtus a duobus teſtamentis per Prophetas & Apoſtolos mundo inuehitur. Turba populi interim Epiſcopum comitatur, quia Chriſtum populus fidelium ad cœleſtia ſequi conatur. Dum præſens officium agitur in Eccleſia, non ſedetur, quia labori Chriſti deputantur, qui ad cultum Dei uocantur.

De Curru Dei. Caput III.

Pſalm. 67

X. Ordines in Proceſsione

INterim dum chorus canit, Epiſcopus quaſi in curru uectus, ad ſolennitatem uadit. Quia currus Dei decem milibus multiplex legitur, & comitatus Epiſcopi decem ordinibus diſtinguitur. Scilicet primus ordo ſunt Oſtiarij, Secundus lectores, Tertius Exorciſtæ, Quartus Acolyti, Quintus Subdiaconi, Sextus Diaconi, Septimus Presbyteri, Octauus Cãtores, Nonus Laici, Decimus fœminæ: Ita Chriſtus hunc mundum intrauit, Dum Chorus Prophetarum cecinit, curru ſcripturæ uectus, ſanctorum ordinibus comitatus. Cantores ueniunt ē Epiſcopũ, cũ Gloria Patri excipiunt. Et Angeli Chriſtum aduenientem, cum Gloria in excelſis ſuſceperunt. Duo Chori laudes concinunt, quia duo populi, ſcilicet Iudæi & gentiles, Chriſto aduenienti cum laudibus occurrerunt. Per cantum Introitus accipitur laus Eccleſiæ de Iudæis: Per kyrieeleyſon uero laus Eccleſiæ de gentibus. Per Gloria in excelſis autem, utriuſq; Chori laudatio in fide Trinitatis, pro adipiſcenda æqualitate angelicæ dignitatis. Per Introitum quoq;, ordo Patriarcharum nobis repræſentatur, per quos Chriſtus uenturus præfigurabať. Per uerſum Propheticum, ordo Prophetarũ inſinuatur, per quos Chriſtus naſciturus prænunciabatur. Per Gloria patri, ordo Apoſtolorum commemoratur, per quos Chriſtus iam ueniſſe prædicatur, a quibus & Trinitas Eccleſiæ inſinuatur. Per Introitum ſecundo repetitum, ordo doctorum notatur, per quos Chriſtus adhuc uenturus ad iudicium narratur. Porro per kyrieeleyſon, diuerſarum linguarum populi declarantur: a quibus Chriſtus in gloria cum Angelis collaudatur.

Duo Chori Canentium

Myſteria Introitus

DE

De ingreſſu Epiſcopi.. Capit IIII.

EPiſcopus ingrediens pacem populo porrigit, quia Myſtica ratio
Chriſtus in mundum ingrediens, pacem humano Cæremonia-
generi attulit: quam in primo parente amiſit. Dein- rum Epiſcopi
de ſanctuarium intrat, inclinus coram altari orat: in Miſſa.
confeſsionem faciens, Indulgentiam implorat, quia
Chriſtus Hieruſalem paſſurus intrauit, pro nobis le
uandis ſe in mortem inclinauit, in cœna patrem pro Eccleſia orauit,
pœnitenti & confitenti Petro uel latroni, deinde omni populo pec-
cata donauit. Poſt hæc, duos ſacerdotes oſculatur. Quia per Chri-
ſtum lapidem angularem, duo parietes in una fide copulantur: De- Epheſ.2
inde cæteris miniſtris a dextera leuaq; pacem dabit, quia Chriſtus
pacem his qui longe, & his qui prope prædicauit. Et ab Oriente &
Occidente uenientes in uinculo pacis ſociauit. Altare et Euangelium
oſculatur, quia paſsione Chriſti homines Angelis in pace ſocian-
tur; Per altare nanq; Iudæi, per Euangelium gentes denotantur.
Poſt hæc Thuribulum accipientes, altare thurificant, in figuram An Thuribulum.
geli, qui in Apocalypſi cum aureo Thuribulo altari aſtiterat, De Apoca.8
quo fumus aromatum in conſpectu domini aſcendebat, quia Chri-
ſtus magni conſilij Angelus, in ara crucis ſe pro nobis obtulit, cuius
corpus Thuribulũ Eccleſię fuit, ex quo Deus pater ſuauitatẽ odoris
accepit, & propicius mundo extitit. Fumus aromatũ, orationes ſan-
ctorum ſunt, quæ ſuper auream aram Chriſtum, per charitatis ardo-
rem uel illuminationis ſpiritus ſancti carbones incenſæ, ad Deum aſ
cendunt. Deinde altare oſculantur, quia Chriſtus pro noſtra pace
in ara crucis immolabatur. Deinde Gloria in excelſis incipit, & Cho Gloria in ex-
rus concinit, quia Chriſtus per mortem ſuam gloriam angelorum celſis
hominibus reſtituit, in qua ſanctorum populus lætabundus laudes
perſtrepit. Dehinc ad populum ſe conuertens, Pax uobis, dicit, quia Pax uobis
Chriſtus a mortuis reſurgens, pacem Eccleſię reddidit, ſuiſq; Pax uo
bis dixit. Deinde in dextera parte orationẽ dicit, quia Chriſtus iam a Collecta in
morte ad uitam tranſijt, noſq; de exilio in patriam tranſtulit. Oratio dextera parte
autem illa benedictionem ſignificat, qua cælos aſcenſurus ſuos bene
dicebat. His peractis, Epiſcopus ſedere pergit, & Chriſtus omnibus Sedes
rite peractis cœlos aſcendit, & in dextera patris ſedens quieſ-
cit. Quidam cum Epiſcopo ſedent, Quidam ei aſsiſtunt,
quia quidam electi nunc cum Chriſto requi-
eſcunt, plurimi adhuc in labore ei hic
ſeruiunt.

De Cereoſtatis. Caput V.

EPiſcopo aſcendente ad ſedem, Cereoſtata mutantur de locis ſuis in ordine unius lineæ, excepto primo, uſq; ad altare. Per Cereoſtata uaria dona ſpiritus ſancti exprimuntur: Per lineam unam, unitas ſpiritus ſancti in ſingulis donis denotatur. A primo incipit, quia ſpiritus ſanctus a Chriſto procedit uſq; ad altare, id eſt, ad corda electorum peruenit.

De Miniſtris. Caput VI.

DIacones qui Epiſcopum præcedentes altare oſculantur, deſignant iuſtos, qui ante Chriſti aduẽtum pro ueritate patiebantur. Deinde poſt Epiſcopum erecti ſtabunt: quia plurimi Chriſti ueſtigia ſequentes, pro eo mortem ſubierunt. Quidam a dextris, quidam a ſiniſtris ſtant, quia dextera contemplatiuam,

Stare in dextera aut in ſiniſtra

ſiniſtra actiuam uitam ſignificat. In dextera ſtantes, ſunt in contemplatiua uita Chriſto miniſtrantes, In ſiniſtra conſiſtentes, ſunt in actiua uita Chriſto ſeruientes. Duo Diaconi uiciſsim uadunt altrinſecus

Lucæ. 10

oſculari latera altaris, quia Chriſtus miſit binos diſcipulos ante faciem ſuam, in omnem ciuitatem. Oſculum eorum ſignificat, ubi intrantes dicunt, Pax huic domui. Altare corda electorum. Poſtea reuertuntur ad Epiſcopum, & diſcipuli reuerſi ſunt ad Chriſtum, nunciantes opera ſignorum. Quot Diaconi ſunt, tot Subdiaconi, & Acolyti eſſe debent. Septẽ Diaconi ideo ſunt, quia Apoſtoli ſeptem

Si ſeptem Diaconi fuerint. Act. 6 Ioann. 21

Diacones in miniſterium elegerunt, Et quia ſeptem dona ſpiritus ſancti Sacramenta Miſſæ conficiunt. Ideo etiam ſeptem Diaconi miniſtrant, quia diſcipuli ſeptem poſt reſurrectionem in piſcando laborabant, quos dominus ad prædicandum inuitabat. Per ſeptem autẽ Subdiaconos, ſeptem columnæ domus ſapientiæ accipiuntur. Per

Prouerb. 9 Exodi 29

ſeptem Acolytos, ſeptem lucernæ tabernaculi, uel ſeptem candelabra in Apocalypſi intelliguntur. Si quinq; Diaconi miniſtrant, tunc

Si quinque Apoca. 1 Math. 9

hos quinq; deſignant, qui domino in reſurrectione puellæ affuerãt. Quinq; autem Diaconi ſeruiunt, quia hæc Sacramenta quinq; partes ſcripturæ docuerunt. Vetus em̃ Teſt. in legẽ et Prophetas diuiditur, Nouũ in actus Apoſtolorũ & Epiſtolas eorũ, & Prophetiam Apocaly. partitur. Quinq; aũt Acolyti ſunt, quia quinq; libri Moyſi hæc teſtificati ſunt. Tres Diaconi ſubminiſtrãt, ſignificat tres Apo

Si Tres Matth. 17 Lucæ 24

ſtolos qui dño in monte transfigurato aderant. Tres Subdiaconi ſunt, quia lex & Pſalmi, & Prophetæ hæc Sacramenta prædixerũt. Tres Acolyti ſunt, quia fides, ſpes & charitas hæc myſteria perficiunt.

Si unus

Vnus Diaconus ſi miniſtrat, illum adoleſcentem, qui domino in paſsione adhæſit, ſcilicet Iacobum ſignificat, quando reiecta Sindone

done nudus profugat. Per unum quoq; Diaconum deſignatur Ste-
phanus, qui ſolus ſua morte Chriſtum eſt ſecutus: Vnus Subdiaco-
nus ſeruum, quia uniuerſitas ſcripturę hoc ſacramentum docuit: Ab
uno Acolyto ſeruitur, quia in unitate tantum Eccleſiæ hoc Sacra-
mentum conficitur.

De Acolytis. Caput VII.

AColyti uſq; ad kyrieeleyſon lumina tenent, quia do-
ctores illuminatores Eccleſiæ, uerbo & exemplo lu-
men fidelibus præbere debent, quo aduſq; ipſum
Deum moribus inuocare incipiant, & Chriſtum ue-
ram lucem omnem animam illuminare cognoſcant.
Septem cerei, ſunt ſeptem dona ſpiritus ſancti. Ce-
reus in medio ſtans, eſt Chriſtus. Deinde lumina ordinatim uerſus
Epiſcopum diſponuntur, quia ſeptem dona ſpiritus ſancti per Chri- Cereus in me-dio Chriſtus
ſtum Eccleſiæ tribuuntur. Acolytus qui fert Thuribulum, deſignat
Ioſeph, qui undiq; circumtulit Chriſtum. Significat etiam Paulum Numerus non par, ſed impar eſſe debet.
Apoſtolum qui prædicando Chriſti odorem portauit per totum
mundum. Sex uel quatuor uel duobus miniſtrare nō licet, quia par
numerus diuidi poteſt, et Eccleſia ſcindi non debet, et ideo numero
Deus impare gaudet.

De Thuribulo. Caput VIII.

THuribulum nanq; ſignificat corpus dominicum. Incen- Myſteria thuribuli
ſum eius diuinitatē, ignis ſpiritum ſanctum. Si eſt aureū,
ſignificat eius diuinitatem omnia præcellentem: Si argen-
teum, demonſtrat ipſius humanitatem omni ſanctitate ni-
tentem. Ignis ſpiritum ſanctum, Si eſt aureum, ſignificat eius diuini-
tatem: Si cupreum, declarat eius carnem pro nobis fragilē: Si ferre-
um, inſinuat eius carnem mortuam, in reſurrectione mortem ſupe-
rantem: Si quatuor lineas habet thuribulum, ſignificat quatuor ✝ e- 4. elementis
lectis conſtare corpus dominicum, quatuor uirtutibus: Prudentia,
fortitudine, iuſtitia, temperantia fuit plenum. Quinta linea, quę Thu-
ribulum abinuicē ſeparat, deſignat animam Chriſti, quæ ſe in mor-
te a corpore ſequeſtrauerat. Si autem tribus lineis continetur, ſignifi-
cat quod humana caro & anima rationalis & uerbi diuinitas una
perſona Chriſti efficitur. Quarta, quæ partes diuidit, eſt poteſtas,
qua animam pro ouibus in morte poſuit. Si uero una linea tantum
ſuſtētatur, deſignat, quod ipſe ſolus abſq; ſorde a uirgine generatur,
et ſolus inter mortuos liber prędicat; Circulus cui hęc omnia innec- Pſalm 87.
tuntur, eſt Deitas, a qua hæc omnia continentur, cuius maieſtas nul-
lo termino clauditur. P ij DE

De Secundo Officio. Cap. IX.

Myſteria circa Epiſtolam & graduale.

IN ſuperiori officio de capite noſtro Chriſto agebatur. In ſequēti uero, de corpore eius Eccleſia agitur, Quia Maria ſoror Moyſi præfigurabat, quæ populo liberato præcinebat, & turba canticum reſpondebat: Sic Epiſcopo reſidenre, Lector Epiſtolam in Pulpito recitat, & chorus canticum reſonat: Quia Chriſto in cœlis reſidente, doctorum ordo ſcripturam mundo intonuit, et omnis ubiq; populus laudem Chriſto inſonuit. Altior locus ponitur Epiſcopo, ut ſuperintēdat et tanquam populum cuſtodiat, ut uinitori altior locus ſit, ut uineam cuſtodiat: Sic dominus in alto

† atrium cœlorum ſedens, cuſtodit† currum ſuum, id eſt, ciuitatem ſuam, uidelicet, Eccleſiam. Subdiacono legente, ſolēmus ſedere. Lectio, eſt precatio: Seſsio obauditio, reſpublica credentium confeſsio. Lectores et cantores ſunt Domini negociatores. Subdiacono Epiſtolam legente, cerei, uerſo ordine, ab Oriente in Occidentem rurſus ponuntur, quia lumē doctrinæ ab Oriente in Occidentem, id eſt, per totum orbem per Apoſtolos diffundebatur. Per gradale conciſio Eccleſiæ de Iudæis intelligitur. Per uerſum, conuerſio Eccleſiæ de gentibus accipitur. Per Alleluia utriuſq; in fide lætitia exprimitur. Sequentia cantum uictoriæ deſignat, qua uictorum animæ in Deo uiuo pro ſua liberatione exultant: Sicut filij Iſrael pro ſua ereptione canticum uictoriæ canebant. Vnde quidam longam Neumam cum Organis iubilant, quæ Iubilum uocatur, quia plauſum uictorum lætantium imitantur. Epiſcopus a dextris altaris ſedens, uerſa facie ad Chorum, laborantes intuetur, quia a dextris Dei ſedens, uerſa facie ad Eccleſiam, ſingulorum corda intuetur, & pro ſe laborantes remunerari pollicetur. Vnde dum Stephanus pro eo laborauit, ad adiuuandum eum † ſurrexit.

† ſuſpexit

De Cantoribus. Caput X.

CAntores, qui Choros regunt, ſunt Apoſtoli, qui Eccleſias laudes Dei inſtruxerunt. Hi, qui gradale cantant, ſignificant eos, qui in actiua uita Chriſto ſeruiunt. In gradibus cantores ſtabunt: quia iuſti de uirtute in uirtutem in ſcala charitatis ibunt. Qui Alleluia

Cantores in gradibus.

cantant, deſignant eos, qui in contemplatiua uita laudant. Hi cantantes altius conſiſtunt, quia tales in celſitudinem uirtutum cœleſtia contemplando ſcandunt. Sequentiam Chori alternatim iubilant: quia frequentiæ angelorum & hominū in domo Dei, Deum in ſæculum ſæculi laudabunt.

De ſeruo Arante. Caput XI.

Legitur in Euangelio de ſeruo arante, quod per acto opere de agro domum redeat, & poſt ſeruitium Domino ſuo impenſum, ad conuiuiũ recumbat. Ager Dei ſunt corda fidelium: Seruus arans, eſt ordo prædicantium. Per lectorem Epiſtolæ, doctores exprimuntur, Qui agrum Dei prædicando coluerunt. Per Reſponſoria fideles, qui per bonam operationem reſpondentes, fructum iuſtitiæ protulerunt. Aratrum eſt noſtrum ſeruitium: Boues hinc inde trahentes, ſunt utrinq; totis uiribus canentes. Præcentor, qui cantantes manu & uoce incitat, eſt ſeruus, qui boues ſtimulo minans, dulci uoce bubus iubilat. Lector legẽ dñi dat auditoribus, qui nuper uocati ſunt per officia cantorum in ſchola Dei ad nuptias: ſchola dicitͬ uacatio, in qua ſiquis adhuc ſurdis aurib. cordis torpeſcit, cantor cum excelſa uoce tuba ſonat in aurẽ eius dulcedinẽ melodię, ut excitetur. Cantores qui reſpondent primo canenti. Vox eſt auditorum quaſi euigilantium & Deum laudantium. Verſus eſt arans ſeruus: Per dulcedinem modulationis ſcinduntur corda carnalium, & ſe aperiunt more ſulci in confeſsionem uocis & lachrymarum. Arat qui aratro compunctionis corda ſcindit. In lectione paſcitur auditor quaſi quodammodo bos: Bos ad hoc paſcitur, ut in eo opus agriculturæ exerceatur. Bos eſt prædicator: Cantor bubulcus, qui iubilat bubus, ut hilarius aratrum trahant, ſcilicet inſtigat canentes, ut lætius canant. Terra ſcinditur, quando corda auditorum compunguntur. Tales operarij, cum de agro huius mundi redeunt, æternum conuiuium cum domino ſuo ineunt.

Lucæ. 17

Myſtica interpretatio.

utrinque

Arare ſpiritualiter.

Cur infra Miſſam ſedet Epiſcopus. Cap. XII.

Epiſcopus tribus horis Miſſę ſedet, ſcilicet dũ Epiſtola legitur, dum Graduale et Alleluia canitur: quia Chriſtus tribus diebus inter doctores ſediſſe legitur in tẽplo. Subdiaconus, qui lectionẽ legit, ſignificat Ioannem Baptiſtam, qui ante Chriſtum prædicauit. Per Epiſtolam quippe, Ioannis prædicatio accipitur: per Euãgelium Chriſti prædicatio innuitur, Ideo Epiſtola Euangelium pręcedit. Et ſicut Ioannes pręcurſor Chriſti memoratur, ita Epiſtola nunc Euangelium, quod eſt Chriſtus, præconatur. Euãgelium in altiori loco quam Epiſtola legitur: quia Chriſti prædicatio dignior, quam Ioannis cognoſcitur. Subdiaconus in eodem tamen Pulpito, quo & Diaconus legit, quia omnis populus Ioannem Chriſtum eſſe putauit. Graduale ſignificat uocationem Apoſtolorum

Lucæ 2

Epiſtola ante Euangelium, ſicut Ioannes ante Chriſtũ prædicauit.

rum, qua ſe ad Chriſtum conuerterunt: Alleluia uero lætitiam illo-
rum, quam de præſentia Chriſti & miraculis habuerunt. Sequen-
tia uero animæ eorum iubilationem, qua de miſſa ſpe exultauerunt.

Leuit. 8 Nota, hic Epiſcopus miniſtros Eccleſiæ ordinat, quia & Moyſes
Luce 10 & Aaron Leuitas in miniſterium tabernaculi ordinabant, & Chri-
ſtus lxxij. ordinauit, quos in prædicationem deſtinauit.

De tertio officio et Euangelio. Cap. XIII.

IN tertio officio ad capitulum reditur, & prædicatio Chriſti nobis ad memoriam reducitur. Hoc officiũ Moyſes præfigurauit, quando in montem ad dominũ aſcendit, & ab eo tabulas teſtamenti accepit. Do-

Exod. 10 minus, cuncto populo audiente, mandata propo-

Ritus legendi Euangelium ſuit, & Moyſes iuſtitias legis eis expoſuit, & popu-
lus ſe omnia obſeruaturum reſpondit. Diaconus ad Epiſcopum ua-
dit, librum ab altari accipit, Euangeliũ in quo diuina præcepta ſunt, coram omni populo legit, Epiſcopus ſermonem faciens populo, ea exponit, & populus per kyrieeleyſon, Clerus autem per Credo in unum, ſe ſpondet cuncta ſeruaturum. Qualiter hoc per Chriſtum & Apoſtolos ſit geſtum, breuiter eſt dicendum.

De Diacono. Caput XIIII.

PEr Epiſcopum repræſentatur nobis Chriſtus, per Diaconũ ordo Apoſtolicus: Diaconus qui legit eſt

Matth. 10 Petrus, qui pro omnibus reſpõdit. Epiſcopus lectu-
rum Diaconum benedicit, quia Chriſtus conuocatis Apoſtolis benedictione eos repleuit, dum eis poteſtatem ſuper omnia Dæmonia dedit, & eos Regnum Dei prædicare miſit. Diaconus Euangelium ab altari accipit, le-

Eſaie. 2 gere pergit, quia de Syon lex, & uerbum domini de Hieruſalem exi-
uit. In hoc quippe loco altare Hieruſalem deſignat: in qua Apoſtoli uerbum prędicationis a domino acceperunt, et exeuntes per totã ter-

Liber in ſiniſtro brachio ram prædicauerũt. Diaconus in ſiniſtro brachio librum portat, quia
ſiniſtra præſentem uitam ſignificat, & in hac uita tantũ prędicari Euãgeliũ debet, quia in futura uita nullus doctrina egebit, ubi oẽs a minimo uſq; ad maximum dominum cognoſcent. Ab Auſtrali parte in

Abacuc. 3 ambonem aſcẽdit, quia Chriſtus a Bethlehem, quæ eſt ad Auſtrum,
Hieruſalem uenit. Vnde dicitur, Deus ab Auſtro ueniet.

De Candelis Caput XV.

DVæ candelæ Euangelium præcedunt, quia lex & Prophetæ præceſſerunt, qui Euangelium prędicauerunt. Duo candelabra, quæ præferuntur, ſunt Duo præcepta charitatis,

quæ

quæ per Euangeliũ inſtruuntur. Duo Acolyti qui ea portant, ſunt Moyſes & Helias, inter quos Dominus ut ſol in monte fulgebat. Dum Euãgelium legitur, cerei in pauimento deponuntur, quia umbræ legis & ænigmata prophetarum, per lumen Euangelij ab humilibus intelliguntur. Perlecto Euangelio candelæ extinguũtur, quia prædicante Euangelio, lex & Prophetia in litera extinguuntur, dum per lucem Euangelij ſpiritaliter prolatę intelliguntur. Thuribulum ante Euangelium portatur, quia Chriſtus odor ſuauitatis in igne paſsionis pro nobis ſacrificatus prædicatur.

De Pulpito. Cap. XVI.

EVangelium in alto loco legitur, quia in monte prædicaſſe perhibetur, ideo etiam in ſublimi legitur, quia ſublimia ſunt Euangelica præcepta, per quæ altitudo cœlorum ſcanditur. Inter Euangelium lumen ardet, eo quod Euangelica Doctrina Eccleſiã illuminet: Et quia uerbum Dei nobis lumen ad uitam præbet. Diaconus ſecundum ordinem ſe cõuertit ad Auſtrum dum legit Euangelium, quia in hac parte uiri ſtare ſolent, quibus ſpiritualia prædicari debent: Per uiros quippe ſpirituales ſignificantur, et per Auſtrũ ſpiritus ſanctus deſignatur. Nunc aũt ſecundũ inolitũ morẽ ſe ad Aquilonẽ uertit, ubi fœminæ ſtãt, quę carnales ſignificãt, quia Euangeliũ carnales a ſpiritualibus uocat. Per Aquilonẽ quoq; diabolus deſignat̃, qui per Euangeliũ impugnat̃. Per Aquilonẽ etiã infidelis populus denotat̃, cui Euangeliũ prædicatur, ut ad Chriſtũ conuertatur.

Locus altior pro Euangelio

Olim ad Auſtrum nunc ad Aquilonẽ legitur Euan.

De Salutatione et ſignis. Cap. XVII.

DIaconus cum aſcendit Analogium, primum ſalutat populum per Dominus uobiſcum, Quia Apoſtoli quancunq; domum prædicaturi intrauerunt, primum, per pax huic domui, auditores ſalutauerunt. Cum Sequentia ſancti Euangelij dicit, ſignum ſanctæ crucis fronti ſuæ, in qua ſedes eſt uerecũdiæ imprimit, per hoc ſe de uerbo domini nõ erubeſcere innuit. Qui enim ſermones domini erubuerit, hunc filius coram patre & Angelis in iudicio erubeſcet. Crux quippe & Euangelium apud incredulos magnæ confuſionis fuit opprobrium. Deinde os ſignat, quia uerba dei ſe ore confiteri pronunciat, cum ore confeſsio ad ſalutem fiat. Exin cor ſignat, ut ſpiritum elationis a ſe excludat, et ea quæ ore confitetur, ſe corde credere ad iuſtitiam inſinuat. Igitur per cordis ſignationem fides uerbi accipitur: per oris ſignationem confeſsio Chriſti interlligitur: per frontis ſignationem Euangelij operatio accipitur. Deinde Clerus et populus ſe ſignat, et Gloria tibi domine

Luce 10

Signare frontem cruce.

Luce 9

Signare os et cor cruce.

conclamat quia Chriſtum crucifixum ſe adorare ſuis uerbis obedire ſe pronunciat: Ita dum Apoſtoli uerba Dei prædicauerunt, populi Deum laudauerunt.

De Baculis. Cap. XVIII

Baculi ſub Euangelio deponendi. Exod. 12

Cur portantur Baculi.

DVm Euangeliũ legitur, baculi de manibus deponũtur. Quia prędicante Euangelio, legales obſeruantię a populo deponebantur. Ex legis quippe pręcepto, baculos manibus tenebant, qui paſchalẽ agnum edentes ad patriam tendebant. Secundum hunc morem, cantores in officio Miſſę baculos tenere noſcuntur, dum uerus paſchalis agnus benedicitur, ſignificantes, quod hi qui ad ſupernam patriam et ad feſtum angelorum cupiunt feſtinare, eſu cæleſtis agni, et baculis contra hoſtes uel ſententijs ſcripturarum, contra dæmones ſe debent defenſare. Hos inter Euangelium deponunt, quia cum ad Chriſtum, quẽ Euangeliũ deſignat, peruenerint, nullis ſcripturarum ſuſtentaculis indigebunt. Per Baculos etiam ſacerdotes denotantur, per quorum doctrinam infirmi in fide ſuſtentantur: qui baculi in Euangelio deponuntur, Quia omnium ſacerdotum doctrinæ Chriſti Euangelio poſtponuntur. Tunc etiam uelamina capitis auferuntur: quia Chriſto Euangelizãte, uelamina legis tollebantur, Et nos capita denudamus, quia reuelata facie nunc in ænigmate Deum in Euangelio uidemus. Perlecto Euangelio, Diaconus reuertitur ad Epiſcopum, librum ei offert ad oſculãdum, quem mox repõnit in locum ſuum, quia Apoſtoli facta prædicatione reuerſi ſunt ad Chriſtum, ſibi etiam dęmonia in nomine eius ſubiecta retulerunt. Quaſi librum in locum ſuum repoſuerunt, dum non ſibi ſed domino cuncta adſcripſerunt.

Nudato capite audiendum

Luce. 10

De ſermone ad populum. Caput XIX.

Sermo Epiſcopi ad pupulum

DEinde Epiſcopus ſermonem ad populũ facit, Quia poſtquã Chriſtus populo per Apoſtolos innotuit, ipſe omnibus prædicare cœpit. Epiſcopus populum de pœnitentia et fide & confeſsione inſtruit, quia Chriſtus pœnitentiã et fidẽ in Deum, & remiſsionem peccatorũ per confeſsionem et baptiſma docuit. Poſt hæc populus kyrieeleyſon. Et Clerus Credo in unũ cantat, quia quod Diaconus legit, & quod Epiſcopus prędicauit, ſe credere affirmant: ita poſtq̃ Chriſtus & Apoſtoli populũ docuerũt, fide recepta, laudes Deo perſonuerunt. Interim Euangelium cum incenſu per Chorum defertur, & ſingulis ad oſculandum porrigitur, quia Apoſtoli Chriſtum odorem uitę per mundum portauerunt, & cunctis gentibus per uerbum eius pacem æternam præbuerunt.

Ad oſculandũ portatur liber Euangelij.

DE

De Quarto officio. Caput XX.

IN quarto officio, ad corpus Chriſti, id eſt, ad Eccleſiam ſignificatio recurrit, & eius actionem nobis exprimit, Cuius figuram olim populus Iſrael exprimebat, quando Moyſi de monte deſcendenti, diuerſa dona ad faciendum tabernaculum offerebat. In quo altare fiebat, ſuper quod ſacerdos ſacrificia populi immolabat: Sic & de Epiſcopo aſcendenti, populi oblationes diuerſas offerunt, pro quibus ſacerdos & miniſtri ſacrificia in altari cum cantu immolabunt: Ita Chriſto paſſuro, ad Hieruſalem de monte oliueti deſcendenti, turba occurrit, palmas floreſq; cū cantu laudis obtulit, pro quibus ipſe ſe ſacrificium in ara crucis obtulit. Pontifex repræſentat Chriſtum, miniſtri turbam diſcipulorum. Populi offerentes ſunt illi cum palmis occurrentes; Cantores cantantes ſunt illi Oſanna reſonantes.

Typus in oblationibus populi.
Exod. 35
Matth. 21

De ſacrificijs. Capue XXI.

QVidam de populo aurum, quidam argentum, quidam de alia ſubſtantia ſacrificant. Sacerdos & miniſtri panem & uinum cum aqua immolant. Qui aurum offerunt, ſignificant Magos, qui aurum domino obtulerunt. Qui argentum offerunt, deſignant eos, qui pecuniam in Gazophilatium miſerunt. Qui de alijs rebus ſacrificant, ſunt hi qui domino neceſſaria, quæ Iudas portabat, mittebāt, Et hos ſignificant, qui per Paulum et Barnaban Apoſtolis oblationes Hieroſolymam tranſmittebāt. Qui panem offerunt, ſunt hi, qui ſpiritum ſuum in ſacrificium laudis domino impendunt. Qui uinum offerunt ſunt hi, qui animas pro fratribus ponunt. Qui aquam offerunt ſunt hi, qui corpus ſuum pro Chriſto ad ſupplicia tradunt.

Quid repræſentant diuerſæ oblationū ſpecies
Matth. 2
Luce 21
Ioann. 12
Act. 11

De tribus ſacrificantibus. Cap. XXII.

PRimo uiri offerunt, qui fortes in Chriſto deſignant: quia in primitiua Eccleſia iuſti ſub perſecutoribus dura perpeſsi, uictima Chriſti occubuerant. Deinde fœminæ ſacrificant, quæ fragiliores ſignificant, quia tempore pacis fideles non ſeipſos, ſed hoſtiam laudis domino immolant. Ad ultimum ſacerdotes & miniſtri offerunt, qui doctores & ductores populi ſunt, quia ſub Antichriſto fideles per diuerſa tormenta ſacrificium uiuum ſe Chriſto offerant.

Triplices ſunt offerentes.

De Septem Sacrificijs legalibus. Cap. XXIII.

Septē ſpecies oblationum uet. Teſtam.

SEptem autem ſacrificia a b antiquis ſecūdum legem offerebantur, quæ adhuc Chriſtiani imitantur. Ritus nanq; Synagogæ tranſiuit in religionem Eccleſiæ, Et ſacrificia populi carnalis mutata ſunt in obſeruantiam ſpiritalis. Sunt autem hæc, legale ſacrificium, uoluntarium, pro peccato, pro gratiarum actione, dona, uota, holocauſta. Sacrificium legale obtulit, qui decimas uel primicias, uel ea quę lex præcipit, obtulit: Sacrificiū uoluntarium obtulit, quod aliquid de rebus ſuis Deo ſponte obtulit: Sacrificium pro peccato obtulit, qui pro transgreſſo legis mandato hircum obtulit: Sacrificium pro gratiarū actione obtulit, qui pro uictoria munus Deo obtulit: Dona obtulit, qui aliquid in ornatum templi contulit: Vota obtulit, qui in periculo belli conſtitutus, aliquid Deo uouit, quod poſtea ſoluit: Holocauſta obtulit, qui agnum offerens, totum in altari incendit, holocauſtum nanq; totum incenſum dicitur.

De Sacrificio Chriſtianorum. Cap. XXIIII.

Septem itidē obla. nou. Te.

ITa Chriſtiani legale ſacrificium offerunt, dum decimas rerum ſuarum Deo dant: Voluntarium offerunt, dum de rebus ſuis Deo ſeruientibus aliquid conferūt: Pro peccato dū offerunt pœnitētia iniuncta, ſacerdotibus uel religioſis, uel indigentibus aliquid impendunt: Pro gratiarum actione offerunt, dum pro dignitate, uel pro aliqua collata gratia, Deo quicquid offerunt: Dona offerunt, dum in ædificia Eccleſiarum, uel in ornatus earum aliquid conferunt: Vota offerunt, dum in bello uel naufragio, uel aliquo periculo poſiti, aliquid uouent, quod liberati Deo & ſanctis offerunt: Holocauſta offerunt, qui ſæculum relinquunt, & omnia ſua uel indigentibus tribuunt, uel Monachis conferunt. Hæc ſacrificia populi offerunt. Sacerdotes autem & miniſtri Chriſto inſtituente, panem & uinum offerunt.

4 Sacramento.

De Sacrificio Panis. Cap. XXV.

Panis Azymus typus Chriſti.

Pſalm, 77

Idem, 12

HOc Sacramentum ideo ex pane fit, quia Chriſtus ſe panem uiuum aſtruxit, quem ſcriptura panem angelorum prædixit, Qui panis fit abſq; fermento, quia Chriſtus fuit ſine peccato. Ideo autem panis ex frumento fit, quia Chriſtus ſe granum frumēti aſſeruit; Granum autem per trituram de theca ſua excutitur,

areſa-

arefactum duobus molæ lapidibus molitur. Farina cribrata, aqua conſperſa compaſtinatur, panis formatus in Clibano coctus, in candorem mutatur: Ita Chriſtus nobile granũ, cum gladijs & fuſtibus, de comitatu ſanctorum Apoſtolorum, per Iudæos, quaſi de theca ſua excutitur: contumelijs & opprobrijs arefactus, a Iudæis & gentibus, quaſi duobus lapidibus, flagellis atteritur, cribratus, conſperſus compaſtinatur, dum a ſuis ſeparatus, ſanguine proprio perfuſus, cruci compingebatur, n qua quaſi panis in igne paſsionis excoctus, in immortalitatem mutabatur.

Significatio de pane. Caput XXVI.

IDeo corpus Chriſti etiam de pane fit, qui ex multis granis conficitur, quia Eccleſia corpus Chriſti per illud reficitur, quæ ex multis electis colligitur. Quæ grana, ſcilicet electi, flagello prædicationis de theca ueteris uitæ excutiuntur, pœnitentia arefacti, quaſi duobus lapidibus moliuntur, dum duabus legibus in ſcrutinio minutatim imbuuntur, cribrati, conſperſi compaſtinantur, dum ab infidelibus ſegregãtur aqua Baptiſmatis renati, uinculo charitatis per ſpiritum ſanctum in fide copulantur, ut panis in Clibano excocti, in candorem mutantur, dum in Camino tribulationis examinantur, ad imaginem Dei reformantur. Tali modo panis effecti de pane Chriſti reficiuntur, & inde inæternum non moriuntur. Panis figura eſt corporis Eccleſiæ.

De ✝ ſacrificio uini. Cap. XXVII. 4 Sacramento.

IDeo uero hoc Sacramentum de uino fit, quia Chriſtus ſe uitem dixit, & ſcriptura eum uinum iocunditatis aſſeruit. Vua autem in prælo duobus lignis expreſſa, in uinum liquatur, & Chriſtus duobus lignis crucis preſſus, ſanguis eius in potum fidelibus fundebatur. Ideo etiam ſanguis Chriſti de uino conficitur, quod de multis acinis exprimitur, quia per illum corpus Chriſti Eccleſia recreatur, quæ de multis iuſtis congregatur. Hæc preſſuris mundi quaſi in torculari calcatur, & Chriſto per paſsiones incorporatur. Ioann. 15 Myſterium uini.

DE

4 Sacramento

De Sacrificio Aquæ. Caput XXVIII.

Ioann. 19
Apocal. 17
Cur aqua uino admiſcetur

IDeo autem hoc ſacramentum de aqua fit, quia aqua de latere Chriſti exiuit, & Ioannem angelus aquas populos eſſe retulit. Et ideo aqua uino admiſcetur, quia populus ſanguine Chriſti redemptus, per aquam baptiſmatis, & per paſtum huius cibi, & potum huius uini, Chriſto counitur. Panis autẽ hic in carnem conuertitur, quia Chriſtus paſchalis agnus pro nobis occiditur, & caro noſtra a morte redimitur. Vinum in ſanguinem tranſit, quia Chriſtus ſanguinem fundens, pro nobis animam ſuam poſuit, & animam noſtram (quæ in ſanguine habitat) a peccatis expiauit. Sine aqua autem hoc Sacramentum non conficitur, quia ſolius populi cauſa hoc myſterium agitur, qui & eo quotidie reficitur.

De forma panis in Euchariſtia. Cap. XXIX.

PAnis uero ideo in modum denarij formatur, quia panis uitæ Chriſtus pro denariorum numero tradebatur, qui uerus denarius in uinea laborantibus in præmio dabitur. Ideo imago domini cũ literis in hoc pane exprimitur, quia & in denario imago & nomen Imperatoris ſcribitur, & per hunc panem imago Dei in nobis reparatur, & nomen noſtrum in libro uitæ notatur.

Cur quotidie Miſſa celebratur. Cap. XXX.

Tres cauſæ huius quotidiani ſacrificij.

ET cum Chriſtus ſemel ſua morte credentes redemerit, hoc tamen Sacramentum quotidie ob tres cauſas Eccleſia neceſſario repetit. Vna eſt cauſa, ut in uinea laborantes quotidie eo reficiantur. Alia, ut hi, qui numero fidelium quotidie aſſociantur, per illud Chriſto incorporentur. Tertia, ut memoria paſsionis Chriſti quotidie mentibus fidelium ad imitationem inculcetur. Tali autem offertur ordine.

De Subdiaconis. Caput XXXI.

Subdiaconus typum Chriſti gerit

SVbdiaconus calicem in ſiniſtra, patenam in dextera deſuper corporale portat, quia Subdiaconus in hoc loco Chriſtum, calix paſsionem, ſiniſtra præſentem uitam, patena crucẽ, dextera æternam uitam, corporale Eccleſiam ſignificat: Et Chriſtus calicem in præſenti uita paſsionis bibit, quẽ prius a ſe tranſferri

ferri patrem petijt. Per crucem autem gloriam patris intrauit, cuius paſsionem Eccleſia imitari non deſinit. Corporale multo labore candidatur, & Eccleſia per multas tribulationes Chriſto conformatur. Subdiaconus noſter Chriſtus, quaſi patenam cum calice portauit quando crucem ad paſsionem baiulauit.

De Cantore. Cap. XXXII.

VNus Cantor uinum cum Ampulla offert, alter aquam uino admiſcendam. Qui uinum offert, *Duo cantores cum uino & aqua Enoch & Heliam referunt.* ſignificat Eccleſiam de Iudæis, quæ legis ritum in Chriſti ſacrificium commutauit. Qui aquam offert, Eccleſiam de gentibus, quæ populum gentilem Chri*Apoca. 11*ſto ſacrificauit. Hi etiam duo typum Enoch & Heliç præferunt: qui Iudaicum populum Chriſto in ſacrificium oblaturi ſunt. Oblata non nudis manibus, ſed fanonibus multo labore candidis offertur, qui Chriſti corpus ab his tantum, qui carnem ſuam uitijs & concupiſcentijs crucifigunt, digne ſuſcipit. Ampulla in qua uinum offertur, ſignificat noſtram deuotionem, quę in uaſculis cordis portatur. Archidiaconus ad ultimum aquam in calicem fundẽs Epiſcopo offert, quia Chriſtus, quem Diaconus hic ſignificat, Eccleſiam ſibi in paſsione miſcuit, Patri in cruce obtulit: & in ultimo corpus ca*1. Cor. 15.*piti conſociabit, cum regnum Deo et patri tradiderit.

De Oratione Sacerdotis.

Poſt acceptum ſacrificium, Epiſcopus ſe inclinans coram altari, *Verba minoris Canonis in Miſſa.* orationem, Suſcipe ſancta trinitas, dicit: quia Chriſtus ad pedes diſcipulorum ſe inclinãs, poſt traditum Sacramẽtum in cœna, ante menſam ſtans orationem ad patrem fecit. Deinde, orate, dicit: quia Chriſtus orare Apoſtolos monuit. Dehinc orationem ſuper oblatam ſecreto dicit, quia Chriſtus in monte olIueti ſecreto prolixius orauit, *Luce. 22.* cum ei Angelus confortans eum apparuit. Spacium ſilentij poſt offertorium, *Spacium ſilentij.* illud tempus ſignificat, quo Chriſtus ante paſsionem in Hieruſalem latebat, uelut paſchalis agnus, quem Iudæi recluſum luna xiiij. immo labant.

De Secreta. Cap. XXXIII.

COmpoſito ſacrificio, ſacerdos orationem ſub ſilẽtio recitat, quia idem ſacrificium in ſacrificio patrum obſconditum latebat. In agno quippe Abel deliteſcebat, in ariete Abrahæ pro Iſaac ſe occultauerat: In agno Paſchali, in uitula rufa, in hirco emiſſario ſe ce-

lauerat. Tunc Pontifex offert pro populo ſacrificium, quia Chriſtus pro Eccleſia obtulit ſemetipſum. Tunc ſacrificium thurificatur, quia Chriſtus odor ſuauitatis pro nobis oblatus, a Deo accepiatur.

De Præfatione. Cap. XXXIIII.

Sequitur in prępfatione ſacrificium angelorũ, qui huic ſacrificio intereſſe in tempore credũtur. Summo e-nim Imperatori ut milites aſsiſtunt, et laudes ſuo regi concinunt. Per ter autē tria diſtincti, Trinitatem ſacrificio laudis honorificant, & hoſtiam iubilationis iugiter imitati immolant: Ideo etiam hoc ſacerdos alta uoce cantat, quia ſacrificium Angelorum, quod eſt laus, repræſentat.

De Sacrificio Angelorum. Cap. XXXV.

Concentus angelorum.

Angeli itaq; & Archangeli maieſtatem Dei laudãt, dominationes adorant, poteſtates & Principatus admirando tremunt: Cœli, id eſt, Throni & uirtutes iubilant: Cherubin & Seraphin dulciter concelebrant. Hoc ſacrificium concentus angelorum, Dauid et Salomon ſunt imitati, qui inſtituerunt hymnos in ſacrificio domini organis & alijs muſicis inſtrumentis concrepari, & a populo laudes conclamari. Vnde ſolemus nos adhuc in officio ſacrificij organis cōcrepare. Clerus cantare, populus conclamare. Sacrificium itaq; laudis Angeli immolãt, dum Sanctus, Sanctus, Sanctus conſonãt. Ter ſanctus repetitur, quia Trinitas collaudatur. Dominus Deus, ſemel dicitur, quia unitas ueneratur. Sacrificio Angelorum coniungitur ſacrificium ſpirituum iuſtorum, qui Chriſti humanitatē adorant, & pro humani generis redemptione cantant: Benedictus, qui uenit in nomine domini. Hic hymnus partim ab angelis, partim ab hominibus concinitur, quod per Chriſtum immolatum humanum genus Angelis coniungitur. Laus quippe Angelorum eſt, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus Sabaoth: Pleni ſunt cœli & terra gloria tua Oſanna in excelſis. Laus uero hominum eſt: Benedictus qui uenit in nomine domini Oſanna in excelſis. In hoc cantu ſe ſignant, quia ſignum Chriſti, cui cōtradicitur, ſe recipere deſignant.

Sacrificium laudis, ab angelis & ſpiritibus iuſtorum

DE

De Quatuor ordinibus. Capue XXXVI.

NOtandum, quod primo loco maſculi offerũt, quia primo tempore Patriarchę ſuo ſacrificio hoc ſacrificium prętulerunt. Secundo loco fœminæ offerũt, quia ſecundo tempore Iudæi legalibus ſacrificijs hoc ſacrificium præmonſtrauerunt. Tertio loco ſacerdotes & miniſtri offerunt, quia tertio tempore Apoſtoli ipſum ſacrificium exceperunt, et hoc fideles docuerunt, qui quotidie ſeptem ſupraſcripta ſacrificia offerunt. Quarto loco angeli ſacrificium laudis offerunt, quia poſt hanc uitam angeli cum beatis hominibus in ſæculum ſæculi Deum laudabunt. Quid offerunt Angeli

De Quinto officio & Chriſti pugna. Cap. XXXVII.

QVintum officium alis Cherubin uelatur, in quo ſummi Pontificis hoſtia, & regis gloriæ pugna repræſentatur. Hoc Moyſes præfigurabat, quando in monte extenſis manibus orabat, dum Ioſue (qui & Ieſus) cum Amalech pugnabat, deuicti regnum uaſtabat, ac populum cum uictoriæ lætitia reducebat: Sic Chriſtus in monte crucis, extenſis manibus pro populo nõ credente & contradicente orauit, & uerus dux cum Amalech, id eſt, cum Diabolo, uexillo ſanctæ crucis pugnauit, deuicti regnum uaſtauit, dum Infernum, ſuperato maligno hoſte ſpoliauit, populum de tenebris ereptum cum gloria uictoriæ ad cœleſtia reuocauit. Hoc totum Epiſcopus imaginatur, & quaſi Tragicis geſtibus exprimere conatur. Chriſtum nanq; in cruce fixum repręſentat, dum expanſis manibus Canonẽ recitat. Quaſi cum Amalech pugnat, dum contra diabolum Chriſti paſsionem cum ſignis crucis ſimulat. Miniſtri autem quaſi acies pugnantium utrinq; ordinantur, dum Diaconi retro Epiſcopum, Subdiaconi retro altare locantur. Exercitus cum triumpho regreditur, quia populus percepta communione ad propria cum gaudio reuertitur. Orare extẽſis manibus. Exod. 17 Similitudo pugnæ.

De Paſsione Chriſti. Cap. XXXVIII.

IN hoc officio agitur Chriſti paſsio. Sanctuarium itaq;, eſt cœnaculum grande ſtratum in hoſpitio Ioſeph de Arimathia, quo duos homo cum lagena duxit, in quo Chriſtus ueſpere cum duodecim recumbens, corpus ſuum tradidit. Altare crux intelligitur, in quod Corporale, in forma corporis Chriſti, ſuper Cœnaculum ultimæ cœnæ

crucē Chriſmatis diſtenditur. Corporale de puro linō terræ conficitur, et cum multo labore in candorem uertitur, & Chriſti corpus de munda uirgine naſcitur, & per multas paſsiones in candorem reſurrectionis redditur. Corporale complicatur, nec initium nec finis eius apparet, quia Chriſti diuinitas initio caret & finem non habet, Super quod oblata ponit̄, quia caro a diuinitate ſuſcepta, in cruce affigitur. Calix cum uino & aqua in dextera locatur, quia ſanguis cum aqua de latere Chriſti manaſſe prędicatur. Cū ſacerdos, Hancigitur oblationē, dicit, ſe uſq; ad altare inclinet, q̄a ibi paſsio Chriſti inchoat̄, qui ſe uſq; ad aram crucis obediens patri pro nobis inclinauerat. Deinde oblata uel calix in manu ſacerdotis exaltatur, quia Chriſtus pro ſalute noſtra in cruce leuatur, et ſanguis eius in redemptionē noſtri immolatur. Interim Diaconi retro Epiſcopum ſtantes, figuram Apoſtolorū gerunt, qui in paſsione domini eo relicto fugerūt. Subdiaconi uero retro altare ſtantes, contra Epiſcopum aſpiciunt, mulieres & notas Ieſu præferunt, quę a longe ſtantes eius paſsionem uiderunt. Ante altare ſacerdos ſe inclinat, cum, Supplices rogamus, dicit, quia ibi paſsio Chriſti finit, & Chriſtus inclinato capite ſpiritum emiſit. Infra Canonem Diaconus manus lauat, quia Pilatus in paſsione domini manus lauabat, dum ſe ſic mundum a ſanguine eius, quā manus ab ſorde proclamabat. Sacerdos uocem leuat, dum, Nobis quoq; peccatoribus, dicit: deſignans, quod Eccleſia de latere Chriſti iam formata, in confeſsione redemptoris erupit, dum per uocē Centurionis ſic clamauit. Vere filius Dei erat iſte.

Quid Diaconi & ſubdiaconi repræſentant.

Matth. 27

De Ioſeph Caput XXXIX.

Dicente ſacerdote, Per omnia ſæcula ſæculorum, Diaconus uenit coram eo, calicem ſuſtollit, cum fanone partem eius cooperit, in altari reponit, & cum Corporali cooperit: præferens Ioſeph ab Arimathia, qui Chriſti corpus depoſuit, faciem eius ſudario cooperuit, in monumēto depoſuit, lapide cooperuit. Hic oblata & calix cum corporali cooperitur, quod Syndonem mundam ſignificat, in quam corpus Chriſti Ioſeph inuoluebat. Calix hic ſepulchrum, patena lapidem deſignat, qui ſepulchrum clauſerat. Tres articuli, ſcilicet, Oremus Præceptis, & Pater noſter, & Libera nos quæſumus, tres dies ſignificat, quibus Chriſtus in monumento quieſcebat.

De Nicodemo. Cap. XL.

ACOlytus infra Canonem patenam inuolutam tenet, quam hic Subdiacono defert, Subdiaconus Archi- diacono præbet, quam ipſe oſculatam uni de Dia- conibus ad tenendam & corpus domini in ea con- fringēdum porrigit. Acolytus, qui patenam tenuit, formam Nicodemi gerit, qui Mirrham & Aloen ad ſepulturam Domini attulit. Porro Subdiaconus & Archidiaco- nus cum alio Diacono patenam tenenti, tres Marias præferunt, quæ cū Aromatibus ad monumentum uenerunt. Dum ſeptem pe- titiones in oratione dominica dicuntur, Diaconi inclinati ſtant, com munione confirmari expectant, quia Apoſtoli ſeptem hebdomadas poſt mortem Chriſti firmari a ſpiritu ſancto expectabant. Subdiaco ni autem interim quieſcunt, quia mulieres in Sabbato, qui ſeptimus dies eſt, ſiluerunt.

Patena inuo luta.

Tres Mariæ circa ſepul- chrum.

De Cruce. Caput XLI.

HOc Sacramentum tantum per crucem fit, quia Chri ſtus ſacrificium patris in cruce pependit, & in cruce quadruplum mundum redemit. Sex autē ordines crucum fiunt, quia ſex diebus mundus perficitur. Senario numero corpus Chriſti conficitur. Per im- parem uero numerū (qui in duo paria non poteſt diuidi) benedicitur, quia corpus Chriſti unum permanens non ſin ditur. Aut enim tres cruces facimus & fidem Trinitatis exprimimus, aut per quinq; ſignamus & quinq; partitam Chriſti paſsionem de- notamus. Per ſex crucum ordines cuncta mundi tempora compræ hendimus, quæ per crucem Chriſto unita exprimimus.

Myſterium in numeris crucis

De primo ordine crucum Cap. XLII.

IN primo ordine tres cruces facimus, ubi hæc dona dici- mus, & primum tempus ante legem innuimus, quod tri bus interſticijs diſtinguimus, quia unum ab Adam uſq; ad Noe, aliud a Noe uſq; ad Abraham, tertiū ab Abra- ham uſq; ad Moyſen, diſtendimus. In quibus iuſti in fide Trinitatis Chriſtum a longe ſuis ſacrificijs ſalutauerunt, & multos cruciatus in hac uita pertulerunt. In prima quippe ætate Abel Chriſtum in ag no obtulit, & pro eo cruciatum mortis pertulit. In ſecunda, Melchi ſedech Chriſti carnem & ſanguinem in pane et uino obtulit, qui cru ciatus bellorum a regibus gentium, in fide Chriſti pertulit. In tertia Abraham, Chriſtum in Iſaac ſacrificauit, in ariete mactauit, quo ua- rios cruciatus in hac fide tolerauit.

Tria interſti- tia temporis ante legem

De Secundo. Caput XLIII.

Quinq; cruces tempus ſub lege deſignãt

DE ſecundo ordine quinq; cruces facimus, ubi, benedictam, aſſcriptam, dicimus, & tempus legis exprimimus, quo iuſti per quinq; librorum legis ſacrificia Chriſtum expreſſerũt, & multos cruciatus pro eius fide pertulerũt. Quinq; nanq; in duas partes, ſcilicet in ternarium numerum, & binariũ ſoluitur, & illud tempus in duo interſtitia diuiditur: Vnum a Moyſe uſq; ad Dauid fuit, Alterum a Dauid uſq; ad Chriſtum extitit. Per ternarium iudices, a Ioſue uſq; ad Dauid, & reges a Dauid uſq; ad captiuitatem Babylonis, & Principes a Zorobabel uſq; ad Chriſtũ notantur. Per binarium uero ſacerdotes et Prophetę ſignificantur. Ex quibus Moyſes Chriſtum in paſchali agno immolauit, qui a populo multa aduerſa pro fide Chriſti tolerauit, quem lege prædicauit. Samuel Chriſtum in Dauid unxit, qui uterque Chriſtum & ſacrificijs expreſsit, & in figuram Chriſti perſecutionem a perfido rege Saul pertulit. Helias & alij prophetæ Chriſtum ſacrificijs, ſcriptis, uocibus præmonſtrauerunt, & pro eius fide uaria ſupplicia perpeſsi ſunt.

De Tertio. Caput XLIIII.

Conſecratio panis & uini.

IN tertio ordine panẽ in manum ſuſcipimus & benedicimus, & tempus gratiæ innoteſcimus, quo Simeon iam Chriſtum natum panem uiuum in manus accepit, & gaudens benedixit. Deinde calicem leuamus & benedicimus, & tempus cœnæ exprimimus, quo Chriſtus panem & calicem manibus eleuauit & benedixit, & inde corpus & ſanguinem Apoſtolis tradidit. Vnde adhuc, cum uerba domini in hoc ordine recitantur, panis & uinum in corpus domini commutantur.

De Quarto Cap. XLV.

IN Quarto ordine quinque cruces facimus, ubi hoſtiam dicimus, & illud tempus ad memoriam reducimus, quo Chriſtus quinque uulnera in cruce accepit, & quinq; ſæcula redemit.

De Quinto Caput XLVI.

IN quinto ordine tres cruces facimus, ubi Omnia bona creas, ſanctificas, dicimus, & corpus Chriſti ſcilicet primitiuam Eccleſiam innuimus, quæ fidem Trinitatis excepit, & multos cruciatus pro Chriſto ſuſtinuit.

De Sexto. Cap. XLVII.

IN ſexto ordine quinq; cruces facimus, ubi, Per ipſum, dicimus, & item corpus Chriſti, uidelicet Eccleſiam de gentibus exprimimus, quæ Chriſti quinq; partitam paſsionem ueneranter excepit, & eam imitando patienter diuerſa tormenta pertulit.

De Quinque ordinibus crucum Cap. XLVIII.

ITem per quinque ordines crucum, quinq; ætates mundi deſignantur, quæ per crucem & Chriſti corpus ſaluantur. Vnde & in Canone quinquies per Chriſtum dominũ noſtrum dicitur, quia per quinq; uulnera Chriſti mundus redimitur. In ſexto ordine calix cum oblata tangitur, quia Chriſtus in ſexta ætate calicem paſsionis in cruce pro omnibus bibiſſe innuitur. Cum per ipſum, dicimus, quatuor cruces ſuper calicem cum oblata facimus, quintam lateri calicis imprimimus, Quia Chriſtum quatuor uulnera in manibus & in pedibus, & quintum in latere ſuſcepiſſe innoteſcimus. Confecto Chriſti corpore, labia calicis tangimus, ac per hoc, quod formato primi hominis corpore, Deus ſpiraculum uitæ in faciem eius ſpirauit, & mulierem ex eo uiuificauit, ſignificamus. Et ubi dicimus, Per quem, cum quo, & in quo omnia, in faciem mortui humani generis ſpiritum ſanctum ſpirauit, & ex eo Eccleſiam per corpus ſuum uiuificauit. Per quatuor autem partes calix tangitur, quia humanum genus in quatuor mundi diſperſum partes, per quatuor partes crucis uiuificatum, in fine mundi per Chriſtum ad uitam reſuſcitatur.

Cruces cum oblata ſuper Calicem

De numero ſignorum. Caput XLIX.

NOtandum, quod per totum Canonem xxiij. ſigna fiunt, quia in ueteri Teſtamento iuſti ſub decalogo legis, & in nouo Teſtamento iuſti per decalogum legis in fide Trinitatis, huius Sacramenti participes exiſtunt. Tribus autem digitis ſigna facimus, quia Trinitatem exprimimus. Quod ſi uiginti & tria triplicaueris, lxviiij. habebis. Profecto hoc ſignificat, quod lxx. duæ linguæ, per ſuperbiam diſperſæ, per Chriſti humilitatem ſunt in unum congregatæ: per crucem et paſſionem redemptæ, per corpus & ſanguinem eius counitæ.

xxiij. ſigna crucis in Canone fiunt.

De Septem Sacrificijs Caput L.

Canonis ſeptē partes, iuxta ſeptem Ordines hominum in Eccleſia.

IN Canone ſeptem ſacrificiorum actio commemora-
tur, quibus corpus Eccleſia capta, Chriſto copula-
tur. In primis ſacrificium Innocentum, ſecundo A-
poſtolorum & Martyrum, tertio Confeſſorum,
quarto religioſorum & continentium, quinto con-
iugatorum, ſexto in Chriſto defunctorum, ſeptimo
I. in anima mortuorum, ſcilicet pœnitentium. Te igirur uſq; commu-
nicantes, ſacrificium innocentum notatur, qui ſe in Chriſti ſacrificiū
II. obtulerunt, dum pro eo immolati ſunt. Communicātes uſq;, Hanc
igitur oblationem, ſacrificium Apoſtolorum & Martyrum repræ-
ſentant, ubi & nomina illorū recitantur, qui ſe hoſtiam uiuam Deo
III. obtulerunt, dum ſanguinem ſuum pro eo fuderunt. Hanc igitur uſ-
que, Quam oblationem, ſacrificium confeſſorum commemoratur,
qui ab hereticis multa pericula perpeſsi ſunt, et ſacrificiū laudis Chri
ſto iugiter obtulerūt. A quam oblationē, uſq; ad Supplices te roga
IIII. mus, ſacrificium religioſorū demōſtratur, qui carnem ſuam cū uitijs
& concupiſcentijs crucifixerunt, & ſic hoſtia Chriſti effecti ſunt. A
V. Supplices te rogamus, uſq; Memento domine, ſacrificium coniuga-
torum declaratur, qui fide & eleemoſynis Chriſti corporis partici-
VI. pes efficiuntur. A Memento domine, ſacrificium defunctorū oſten-
ditur, qui in confeſsione Chriſti migrauerunt, & fidelibus aſſociati
ſunt. Sacerdos Chriſti mortem repræſentat, cum ſe ad Supplices te
rogamus inclinat, & poſt eius mortem apte commemoratio defun-
VII. ctorum agitur, qui pro eis mortuus creditur. A Nobis quoq; pecca
toribus, uſq; in finem Canonis, ſacrificiū pœnitentium exprimitur:
qui ſe lachrymis & pœnitentiæ doloribus Chriſto in ſacrificium ma
ctant, cum ſe animas ſuas peccatis occidiſſe doleant, ut in eo uiuifi-
centur, qui pro impijs mortuus prædicatur. Vnde & ſacerdos ibi
uocem exaltat, quia pœnitentes a uocis & cordis gemitu ſæpius ru-
Ioann.11 gire conſtat, cum amaros ſingultus ædunt: Hos dominus expreſsit,
cum Lazarum magna uoce de monumento uocauit. In hoc etiam
capitulo nomina Martyrum recitantur, quia pœnitentes uarijs cru-
ciatibus macerantur. Per hæc ſeptem ſacrificia corpus Chriſti Ec-
cleſia conficitur, & capiti Chriſto coniungitur. Hoc per Domini
cam orationem exprimitur, quæ ſeptem petitionibus hæc ſa
crificia ſequitur, quia per orationem & hoc ſingulare
ſacrificium, Eccleſia Chriſto counitur.

De Quinque orationibus Capue LI.

QRatio autem Canonis ideo in quinq; diſtinguitur, quia oratio fidelium per quinq;partitã Chriſti paſsionẽ,tantũ exauditur.In tribus locis pro prælatis & ſubiectis oramus, quia Eccleſiam in doctores, continẽtes,& coniugatos diſcernimus. Quarto loco pro defunctis offerimus.Quinto,pro pœnitẽtibus petimus . Primo loco pro Prælatis offerimus , ubi dicimus , In primis quæ tibi pro Eccleſia tua offerimus, & tunc Papam & Epiſcopum & Regem nominamus . Pro ſubiectis oramus, ubi , Memento domine famulorum famularumque tuarum , recitamus,ubi & nominare poſsumus quos uolumus.Secundo loco pro prælatis petimus, cum,Hãc igitur oblationem noſtrę ſeruitutis,dicimus.Pro ſubiectis ſubiungimus,cum,Et cunctæ familiæ tuæ,dicimus.Tertio loco pro prælatis ſupplicamus,cum, Vnde memores nos tui ſerui,recitamus. Pro ſubiectis poſcimus,cum,Sed & plebs tua,ſubiungimus.Pro defunctis ſacrificamus,cum,Memento etiam domine,dicimus,ubi etiã nomina eorum recitare poſſumus,Pro pœnitentibus offerimus,ubi Nobis quoq; peccatoribus ,,dicimus , Hæc omnia ideo in Canone commemorantur, quia cuncta in morte redemptoris recõciliantur.

Quinq; orationes in Canone pro diuerſis

De ſexto officio & Benedictione Epiſcopi. Cap. LII.

Benedictio Epiſcopi ad populum.

SExtum officium,in quo Pontifex populum benedicit,Chriſti deſcenſionẽ ad Inferos exprimit. Huius Deut 33
rei figurã Moyſes geſsit, quãdo moriturus filijs Iſrael benedixit,eductoſq; de Ægypto in patriã introduci per Hieſum Naue,qui Ioſue, iuſsit. Hoc etiã Iacob moriẽs expreſsit,qui filios ſuos benedixit & eis Gene.49
de futura hæreditate multa prædixit.Has utraſq; benedictiões Chriſtus compleuit, cum moriẽs ad inferos deſcẽdit,populũ ſedentem in tenebris uiſitando benedixit , de carcere eductos cœleſti patrię induxit.Quod Epiſcopus oſtendit,dum populum benedicit,moxque eum ſpiritali cibo reficit. Notandum autem,quod ſemper ternis capitulis benedicit, & omnes,quarto ſcilicet,Quod ipſe præſtare dignetur,confirmabit. Quinto uero reliquas per Benedictio Dei patris concludit,quia nimirum Deus tribus uicibus huic mundo benedixit,quarta reliquas firmauit,quinta benedictione hæreditatis poſſeſsionem dabit.Primo,primis hominibus benedixit, dum eos creſcere & multiplicari præcepit.Secundo,hominibus benedixit,dum mundo diluuio deleto Noe & ſuos poſteros creſcere et multiplicari iuſsit.Tertio,per Abraham Deus mundo benedixit,cum ei in benedictione Chriſtum repromiſit.

Forma benedicendi.

Gene.1 Gene 9 Gene.15

Quarto

Lucæ ult. Quarto, mundo benedixit, dum filium ſuum nobis benedicentem miſit, qui cœlos aſcenſurus ſuis benedixit, per ſpiritum ſanctum reliquas firmauit. Quinto, mundo benedicet, dum patriam intraturus, *Matth. 25* ultimam benedictionem ſic complebit: Venite benedicti patris mei, poſsidete paratum uobis regnum.

De Septimo officio. Caput LIII.

Pacis annunciatio per mortem Christi allata.

SEptimum officium dominicam reſurrectionem inſinuat: quando, deuicta morte & ſpoliato inferno, pacem omni mundo dabat, quia iam omnia in cęlis & in terris pacificauerat. Et cum ſuis diſcipulis comedit eiſq; reliquias dedit: Sic Pontifex, diabolo per ſpirituale bellum ſuperato, Pax uobiſcum, dicit, pacem aſtantibus porrigit, panem cœleſtem diſtribuit. Hoc Ieſus (qui & Ioſue) figuraliter prætulit, cum introducto populo ac ſuperatis hoſtibus, terram ſorte diſtribuit. Pontifex partem oblatę in calicem mittit, deſignans, quod anima Chriſti ad corpus rediјt. Deinde, Pax domini uobiſcum, dicit.

De Pacis oſculo. Caput LIIII.

Oſculum pacis ex triplici cauſa.

QVia Chriſtus ſuis apparens, Pax uobis, dixit. Pacem porrigit, quia Chriſtus pacem amiſſam humano generi reſurgens reddidit. Propter tres cauſas pacis oſculum datur. *Epheſ. 2* Ob unam cauſam Clerus populuſq; ſe inuicem oſculantur, quia homines Domini ſui gratiam, angelorumque amicitiam per Chriſtum, qui eſt pax noſtra, ſe promeruiſſe gratulantur. Alia eſt cauſa, quod ſe per pacis oſculum fratres in Chriſto, Dei patris & Eccleſiæ matris filios per Chriſti reconciliationem demonſtrant, atque uno pane Chriſti (qui eſt Deus pacis, concordiæ et dilectionis) refici deſiderant. Tertia cauſa eſt, quod ſicut in oſculo caro carni, ſpiritus ſpiritui coniungitur: ita omnis homo in neceſsitate carnis, per *adde + ſpiritus* dilectionem proximi; in neceſsitate + per dilectionem Dei diligi præcipitur. Qui non tali pacis oſculo fœderati, corpus Chriſti comedunt, ut Iudas, iudicium ſibi per falſam pacem ſumunt.

De fractione + oblatæ. Cap. LV.

+ panis.

OBlata frangitur, quia panis Angelorum uerus in cruce frangitur, ut fractio peccatorum noſtrorum per comeſtionem ipſius reintegretur. Papa oblatam non frangit, ſed partem ex ea mordet, reliquam in calicem mittit; quia Chriſtus infernum momordit, & inde

inde ſumptos in Paradiſum miſit. Diaconus calicem tenet dum Pa-
pa ſanguinem ſumit, ſignificans angelum qui Chriſto ſurgente, la-
pidem de monumento tulit. Communicato ſacerdote, mox calix de
altari tollitur, quia Chriſtus reſurgens ultra non moritur, & corpus
eius in ſepulchro non inuenitur. Diaconus ſanguinem diſtribuit: *Diſtributio corporis et ſanguinis Chriſti*
quia angelus reſurrectionem domini innotuit. Subdiaconus cor-
pus domini accipit a Diacono, & fert presbyteris frangendum po-
pulo, deſignãs, quod mulieres uerba de reſurrectione Chriſti ab an
gelo perceperunt, & Apoſtolis detulerunt, ipſiq; omni populo
prædicando diſtribuerunt. Cum Apoſtolicus ab altari deſcendit,
populus communicat, quia cum Chriſtus ab ara crucis deſcendens, *Epiſcopus oblatam in 3 partes frangit.*
a morte reſurgit, populus æterna gloria participat. Epiſcopus obla-
tam frangit, quia Dominus panem in Emaus diſcipulis fregit: In tres *Lucæ 24.*
partes oblatam diuidit, ſibi una retenta, duas Diacono & Subdia-
cono tribuit, quia dominus fracto pane unam partẽ ſibi, duas Cleo
phæ & Lucæ diuiſit.

De tribus partibus oblatæ. Cap. LVI.

Oblata non integra ſumitur, ſed in tria diuiditur, unũ *Quid ſignificant tres partes oblatæ.*
in calicẽ mittitur, aliud a ſacerdote conſumitur, ter-
tium in pixidem morituris ad uiaticum reponitur,
quia corpus domini eſt triforme: illud quod de Ma
ria ſumptum, a morte reſurgens, cœlos penetrauit,
& illud quod adhuc in electis laborat in terra, &
illud quod in ſepulchris iam pauſat. Pars in calicem miſſa, eſt cor-
pus domini iam ſumptum in gloria. Pars a ſacerdote uel a populo
comeſta, eſt corpus Chriſti, id eſt, Eccleſia adhuc laborans in terra.
Pars in altari relicta, eſt corpus domini in ſepulchris quieſcens, id
eſt, Eccleſia in Chriſto mortua, per unionem corporis Chriſti re-
ſurrectura.

De tribus communicationibus. Caput LVII.

Primitus Epiſcopus communicat: quia Chriſtus co- *Lucæ 24.*
ram Apoſtolis partem piſcis aſſati, & fauum mellis
manducabat, reliquias eis dabat. Deinde miniſtri *Ioann. 21*
communicant, quia dominus cum diſcipulis ad
mare Tyberiadis procedebat. Poſt hoc populus *Marc. ult.*
communicat, quia dominus aſcenſurus, cum multi-
tudine diſcipulorũ comedebat. Corporale plicatur, quia ſudarium
inuolutum inuenitur. Agnus Dei & cantus in communione, ſignifi-
cant lætitiam fideliũ de reſurrectione Chriſti. Oratio, quam poſtea
Epiſcopus dicit, eſt benedictio, qua dominus aſcenſurus fideles be-
nedixit

nedixit. Diaconus ſe ad populum uertit, Ite miſſa eſt, dicit ſignificans angelos, qui Apoſtolos alloquentes, eos abire iuſſerunt, atque eis Chriſtum ad iudicium rediturum prædixerunt. Clerus Deo gratias reſpondet, & populus abit, quia credentes, uiſa aſcenſione Chriſti, gratias egerunt, In Hieruſalem redierunt, in templo quotidie Deum benedixerunt. Benedictio, quam Papa uel ſacerdos poſt Miſſam ſuper populum facit, eſt ſpiritualis benedictio, quam ſpiritus ſanctus in die Pentecoſtes fidelibus attulit, quando credentes omni benedictiõe ſpirituali repleuit. Et illam ultimam benedictionem exprimit, per quam Eccleſia thalamum ſponſi ſui intrabit. His peractis Epiſcopus, ad propria regreditur, quia & Chriſtus, legatione ſua peracta, in gloriam patris reuertitur: Sic Eccleſia omnibus adhuc agendis rite peractis, ab hoc exilio per Chriſtum eripitur, & in cœleſtem Hieruſalem inducetur. Corporale in altari remanet, quia mundicia caſtitatis in ſacerdotibus permanere debet. Per altare quoq; Chriſtus, per Corporale Eccleſia deſignatur, quæ hic & in futuro perenniter in Chriſto permanere affirmatur.

Act. 1 — *Vltima ſacrificantis Benedictio.* — *Corporale cur remanet in altari.*

De Dominico pane. Cap. LVIII.

FErtur, quod olim ſacerdotes de ſingulis domibus uel familijs farinam accipiebant, quod adhuc Græci ſeruant, & inde Dominicum panem faciebant, quem pro populo offerebant, et hunc conſecratum eis diſtribuebant. Nam ſinguli farinam offerẽtium, Miſsæ interfuerunt, & pro his in Canone dicebatur: Et omniũ circumſtantium, qui tibi hoc ſacrificiũ laudis offerunt. Poſtq̃ aũt Eccleſia numero quidem augebatur, ſed ſanctitate minuebat̃, propter carnales ſtatutum eſt, ut qui poſſent, ſingulis dominicis, uel in Dominica, uel ſummis feſtiuitatibus, uel ter in anno cõmunicarent, ne ante confeſsionem et pœnitentiã pro aliquo crimine iudiciũ ſibi ſumerẽt. Et quia populo non communicante, non erat neceſſe, panem tam magnum fieri, ſtatutum eſt, eum in modum denarij formari. Et ut populus pro oblatione farinę denarios offerret, pro quibus dominum traditum recognoſceret. Qui tamen denarij in uſum pauperum, qui membra ſunt Chriſti, cederent, uel in aliquid quod ad hoc ſacrificium pertinet.

Populus hodie non communicat ut olim. — *Panis in modum denarij formatus*

DE

De oratione ſuper populum. LIX.

STatutum quoqꝫ eſt, ut panis poſt Miſſam benediceretur, & populo pro benedictione communionis partiretur, hocqꝫ Eulogia dicebatur. Sed quia hoc in Quadrageſima fieri non licuit, orationem ſuper populum dici Eccleſia ſtatuit, ut per hanc particeps communionis ſit.

De proceſsione publica. Cap. LX.

NVnc ut legentium uel audientium mentibus quidam dulcedinis infundatur, aliquid de proceſsione dicamus. In Miſſa quidem agebatur Chriſti pro nobis in mundū legatio: In proceſsione agitur noſtra ad Patriam reuerſio. Per proceſsionis itaque ſolēnitatem, imitatur Eccleſia populi Dei de Ægypto egredientis iocunditatē, Qui ſignis et prodigijs liberatus, ad montē Sinai peruenit, ibi accepta lege & facto tabernaculo, quaſi quadam proceſsione ad terrā promiſsionis tetendit. Populus nanqꝫ armatus incedebat per Turmas, ſigna & uexilla anteferebant. Læuitæ tabernaculū gerebant, ſacerdotes tubis clangebant. Arca fœderis a ſacerdotibus portabatur, & Aaron ſummus ſacerdos decoratus, & Moyſes dux populi cum uirga ſequebatur. Ciuibus in uia Amalech cum exercitu occurrit, iter armis obſtruere uoluit, Cū quo Ieſus pugnans, uictor extitit, populo iter ad patriam aperuit: Qui Ieſus normam nobis proceſsionis dedit, qui cum Arca omniqꝫ populo Iericho circuiuit, ſacerdotalis ordo tubis cecinit, populus clamore perſonuit, Ierico corruit, & uictor populus regnum obtinuit. Populus a Pharaone per Moyſen ereptus eſt, Chriſtianus populus a Diabolo per Chriſtum redemptus. Tabulæ teſtamenti a monte accipiuntur, & libri Euangeliȷ ab altari ad portandum ſumuntur. Populus ibat armatus, quia populus Chriſtianus uadit fide & Baptiſmate ſignatus. Præ turmis illorū ſigna ferebantur, & ante nos cruces & uexilla portantur. Eos columna ignis præceſsit, & nos candelę lumē præcedit: Ille populus ſanguine aſpergebatur, Iſte aqua benedicta aſpergitur. Leuitæ tabernaculum fœderis portauerunt, & hic Diaconi & Subdiaconi plenaria & capſas gerunt. Arca teſtamenti a ſacerdotibus portabatur, hic ſcrinium uel feretrū cum reliquijs a preſbyteris portatur. Aaron ſummus ſacerdos ſequitur ornatus, et apud nos Epiſcopus, ſummus ſcilicet ſacerdos, ſequitē infulatus. Rex ſi adeſt cum ſceptro rector populi, ſignificat Moyſen cum uirga ductorem populi. Si Rex non aderit, tunc Pontifex utrunqꝫ exprimit: Moyſen, baculū portando: Aaron, mitra caput uelando. Clangor tubarum exprimitur per ſonum campanarum. Cum ad aliam Ec-

Exitus Iſrael de Aegypto

Declaratio huius Typi in facto.

Proceſsionis exempla ex uete. Teſta.

R cleſiam

cleſiam proceſsionem facimus,quaſi ad terram repromiſsionis tendimus.Cum Eccleſiã cantantes intramus,quaſi gaudentes ad patriam peruenimus. Cum circa Monaſterium, ſcrinium uel feretrum cum cantu & compulſatione ferimus, quaſi cum Arca Ierico, cum ſono tubarum & clamore populi circuimus. Ierico coram nobis corruit, cum mundi concupiſcentiæ in cordibus noſtris aruerint. Ideo quippe crucem præcedentem ſequimur,quia Chriſtum crucifixum in omnibus ſequi præcipimur. Et nullus ad eum peruenire poterit, niſi qui ſe mundo uitijs, & concupiſcentijs crucifixerit.

Dauid quoq; & Salomon ad proceſsionem nos informauerunt, qui Arcã Dei hymnis & canticis ꝓduxerunt: Et Dauid in tabernaculum:Salomon in templum ſub alas Cherubin repoſuerunt.Cum Eccleſiam cum ſcrinio intramus, quaſi Arcam in templum cum gaudio portamus, & cum Chriſto atq; Eccleſia,quod utrunq; Arca deſignat,cœleſtem aulam nos intraturos clamamus. Arca ſub alas Cherubin ponitur, & a populo laus concinitur: quia Chriſti humanitas inter ſummos ordines angelorum, Cherubin & Seraphin locabitur,& a turba angelorum & hominum perenni iubilo adorabitur.

Pugna ſpiritualis in Miſſa

Miſſa quoq; imitatur cuiuſdam pugnæ conflictum, & uictoriæ triumphum,qua hoſtis noſter Amalech proſternitur,& uia nobis ad patriam per Ieſum panditur.Ieſus quippe Imperator noſter, cum diabolo pugnauit,& cœleſtem Rempublicam ab hoſtibus deſtructam,hominibus reparauit.Qui cum poſſet producere xij.legiones angelorum,uelut lxxij.millia militum, inſtruxit tantum agmen xij. Apoſtolorum,& expugnauit lxxij.genera linguarum. Pontificis nanq; & Cleri populiq; proceſsio, eſt quaſi Imperatoris & cuiuſdam exercitus ad bellum progreſsio. Hi cum ſubtus albis deſuper cappis,uel alijs ſolẽnibus ueſtibus induuntur,quaſi milites pugnaturi ſubtus loricis, deſuper clipeis muniuntur. Cum de Choro exeunt,quaſi de regia curia cunei prodeunt:Quaſi Imperiale ſignum, et uexilla a ſigniferis anteferuntur:Cum ante nos crux & uexilla geruntur, quaſi duo exercitus ſequuntur, dum hinc inde ordinatim cantantes gradiuntur.Inter quos uadunt Magiſtri, et pręcentores,quaſi cohortium ductores, ac belli incitatores. Sequuntur Priores, quaſi exercitus duces atq; agminum ordinatores. Procedit Pontifex cum baculo, quaſi Imperator cum ſceptro.Ante Pontificem portantur ſancta, ſicut ante regem Imperialia.

FINIS.

MICRO-

MICROLOGVS DE MISSA RITE CELEBRANDA.

REVERENDO PATRI AC DOMINO, D. GEORGIO RVKERO, CATHEDRALIS ECCLESIÆ VVORMACIENSIS CANONICO Seniori, Bonarum Artium ac ſacræ Theologiæ Doctori, Ioannes Cochlæus S. P. D.

REuerende Pater, Integerrime in fide & uita, ueritatis Doctor. Cum non aliam ob cauſam huc me receperim, ac bonam mihiq; pergratam & commodam Præbendam in Eyſtet ultro reliquerim, niſi ut Eccleſiæ atque Catholicæ fidei religioniſque certam et antiquam confeſſionem, contra nouarum ſectarum impias adinuentiones et calumnias efficacius per Typographum fidelem mihiq; affinem tueri ac aſſerere queam: ſumpta potiſſimum occaſione ex eruditiſſimi & Clariſſimi uiri, D. Conradi Bruni, Conterranei tui, libris nondum æditis. Quos equidem contra nouas ſuperborum & rebellium Concionatorum præſumptiones, non ſolum utiles, uerumetiam his noſtris temporibus pernecesſarios exiſtimo, tanquam ualidiſſimos indubitatæ ueritatis atq; antiquæ fidei aſſertores: Vtpote qui non ſolum ex ſano & Catholico ſacrarum literarum intellectu, & probatiſſimorum Eccleſiæ Doctorum ac ſanctorum Patrum atteſtatione, Catholicam fidem adſtruunt ac declarant, uerum etiam ex certis et receptis utriuſq; iuris fundamentis, tum per Textus et Gloſas, tum per innumeros Doctores & Iuriſperitos, copioſiſſime illuſtrãt, ac inuictis rationibus defendunt. Et quod ego plurimi facio, Lectoris intellectũ, nõ ſolum commodiſsime adiuuant ſtylo facili, et ordina

Libri D. Conradi Bruni.

tiſsima Methodi ratione & proceſſu, ſed etiam exemplorum ex probatis hiſtorijs recitatorum copia delectant, ac rerum difficultate fatigatum, iucunde reficiunt, atq; laſſatum ſpeculatione, oculari demonſtratione ad laborem reparant. Cum uero tribus Typographi prælis non ſufficerent ea D. Bruni opera, quæ ego huc mecum aduexi, ne illa diſpendioſe uacarent, alia quædam ſcripta, tum antiqua, tum recentia, quæ contra ſectarum errores, huic tempori deſeruire poſsint, adieci. Et ne paruis antiquorum opuſculis noceret ſua breuitas aut paruitas, ſi ſeparatim æderentur, malui ea in unū coniungere, ut ſe inuicē firmius conſeruent, Quandoquidē & in naturalibus uidemus, quod uirtus unita fortior eſt (ut dici ſolet) ſe ipſa diſperſa. Cum igitur pius et eruditus uir, D. Michael Vueſtermannus, antiquitatum eximie ſtudioſus perſcrutator, fecerit mihi copiam uetuſtorum aliquot librorum uidendorum, ex Bibliotheca ueſtra, Inter quos duo Micrologi titulum habebant: uiſum eſt mihi, ſaltem partem aliquam ex ijs breuiter excerpere, & in qualecunq; gratitudinis teſtimonium, Nomini tuo dedicare, non ſolum ut ſeniori Eccleſiæ ueſtræ Canonico, familiariſsimo Vueſtermanni amico: ſed etiam ut benigniſsimo et humaniſsimo hoſpiti et Patrono meo ueteri, quo nunquam promptiorē ad benefaciendum, & in charitate non ficta ſeruiendum mihi hoſpitem habui: quando ante annos octo in Vuormacienſi illo cum ſectarum ducibus habito colloquio, me, licet ignotum & hoſpitio carentem, humaniſsime
Geneſ. 18 me uelut alter Abraham, in ædes tuas recepiſti, ac tanquam uerus Pau
1. Tim. 3 li in doctrina & opere diſcipulus, omne hoſpitalitatis officium benigniſsime impendiſti. Cuius ſane boni operis mercedem, te in altero ſæculo per
Mat. 10. et 25. dere ueritas Euangelij non permittet. Ita enim habet immutable uerbum Chriſti, Qui recipit iuſtum in nomine iuſti, mercedem iuſti accipiet. Item, Hoſpes fui & collegiſtis me &c.

Incipit

INCIPIT MICROLOGVS DE ECCLESIASTICIS OBSERVATIONIBVS: IN PRIMIS DE OFFICIO *Miſſæ.* Caput I.

PResbyter, cum ſe parat ad Miſſam, iuxta Romanam conſuetudinem decantet Pſalmos iſtos. Quam dilecta, Benedixiſti, Inclina domine, Credidi: Deinde kyrieeleyſon, Pater noſter, cum precibus: & oratione pro peccatis. Videlicet, ut intus & exterius ſummo ſacerdoti placere ualeat: quem cum ſacratiſsima oblatione ſibi, omnibusq; Chriſtianis placare deſiderat. Paratus autẽ, intrat ad altare, & facit confeſsionem: quia ſcriptum eſt, Sapiẽs accuſator eſt ſui a principio. Et antiquæ legis ſacerdotes, Primum pro ſe, deinde pro populo offerre ſolebant. Interim cantatur Antiphona ad Introitum, quæ ab Introitu ſacerdotis ad altare, hoc nomen meruit habere. Hanc ad Introitum Cœleſtinus Papa, in ordine quadrageſimus quintus, dici inſtituit: cum uſq; ad eius tempora, ante ſacrificium tantum Epiſtola Pauli legeretur & Euangelium. Letaniæ, quæ ſequuntur, propter ipſa Græca uerba, a Græcis aſsumptæ creduntur.

Acceſſus altaris.
Confeſsio
Prouerb. 18
Introitus
Cæleſtinus Papa. XLV

De Gloria in excelſis. Et Dominus uobiſcum. Cap. II.

IN omni feſto, quod plenum habet officium, excepto intra aduentum domini, & Septuageſimam: & Natale Innocẽtum: tam Presbyter quã Epiſcopus, Gloria in excelſis, dicunt. Quod etiã nunquam poſt Meridiem legitur dicendum, niſi in Cœna domini, ubi Chriſma conficitur, & in Sabbatis Paſchæ: & Pẽtecoſtes. Deinde uerſus ad populum, dicit: Dominus uobiſcum, Reſpondetur, Et cum ſpiritu tuo. Notandum ex his uerbis, plures eſſe debere reſpondentes, et unum ſalutantem: Sicut enim inepte reſponderetur, Et cum ſpiritu ueſtro: cum unus eſſet ſalutator: ſic incõgrue ſalutatur per Dominus uobiſcum, cum unus tantum aſsit uel nullus. Hoc utiq; beatiſsimi patres Apoſtolici: Anacletus, a Beato Petro quintus, & Soter, in ordine tertius decimus, Decretis ſuis firmauere, ut ſacerdos ſemper tertius eſſet, dum Miſſas celebraret.

Dominus uobiſcum.
Vide Damianũ ſupra de hac re
Anacletus Papa 5. a Petr

Zacharias Papa xcij.

Zacharias item,uti Apoſtolicus,in ordine nonageſimus tertius,conſtituit,ne ſacerdos ad celebranda Miſſarum ſolennia,cum baculo intraret , nec uelato capite altari aſtaret. Sancti quoq; patres in Aurelianenſi Concilio,Capitulo Tertio,conſtituerunt, ut ſalutationes ſacerdotis,non ſolum Clerici,& Deo dicati,ſed & omnis plebs conſona uoce reſpondeat.

De Prima oratione in Miſſa. *Caput III.*

Collecta unde dicitur.

2. Cor.5

SEquitur oratio , quam Collectam dicunt , eo quod ſacerdos,qui legatione fungitur, pro populo ad dominum,omnium petitiones ea oratione colligat,atque concludat. Illæ tamen orationes,ſpeciales Collectæ uocari poſſunt , quæ apud Romanos ſuper ✝Collectam populi fiunt,dum colligitur,ut procedat de una Eccleſia in aliam , ad ſtationem faciendam, Vt in capite Ieiuniani illa oratio.Concede quæſumus:apud ſanctam Anaſtaſiam ✝ſupra Collectam populi dicitur,qui ſtationem apud ſanctam✝ Sauinam celebraturus eſt.

✝collectum populum.

✝Sabinam

De numero orationum. *Caput IIII.*

Vna tantum Oratio olim, Amalarius.

IVxta Romanum ordinem non niſi unam orationem ante lectionẽ dicere deberemus, ut Amalarius in Prologo libri ſui de officijs , ſe ab ipſis Romanis didiciſſe fatetur. Hoc utiq; & inſtitutio officiorum exigere uidetur:ut ſicut ad unam Miſſam, unam Lectionem,et unum Euangelium legimus,item unum Introitum,immo unum officiũ cantamus:nihilominus & unam orationem dicamus. Sed hoc iam pauci obſeruant , immo plures in tantũ multiplicãt orationes, ut auditores ſuos ſibi ingratos efficiant, & populum Dei potius auertant,quam auditores ad ſanctificandũ illiciant.Hoc autem ſapientioribus multum diſplicet,quia etſi aliquã do antiquam traditionem alijs morigerãdo excedunt, in ipſa tamen ſua exceſsione modum tenere , & aliquã rationem attendere ſolent. Vnde & in Miſſa, & ſi non ſemper,una tantum oratione ſint contenti,ſeptenarium tamen numerum in orationibus raro excedunt. Quem utiq; numerum nec Dominica oratio excedit,quæ cum ſolis ſeptem petitionibus omnia corpori & animæ neceſſaria comprehẽdit.Hoc itaq; ſummopere ſolẽt obſeruare,ut in Miſſa aut unam,aut tres, aut quinq;,aut ſeptẽ,orationes dicant.Vnam,propter Romanam traditionem:Tres,quia dominus ante paſsionẽ ſuam ter oraſſe legitur:Quinq;,propter quinquepartitã eius paſsionẽ, in cuius commemoratione eadem celebramus officia: Septem, quia & Apoſtoli

Hodie multiplicantur orationes.

Numerus Orationum.

ſeptem

ſeptem petitiones Dominicæ orationis ad conſecrationem eorundem myſteriorum frequentaſſe leguntur. In natiuitate tamen domini, ad Miſſam in mane Romani orationem de ſancta Anaſtaſia adijciunt, quia ſtationem in Eccleſia eiuſdem Martyris ad eandem Miſſam agunt, Et nos quoq; illos in illa adiectione imitantes, licet non eandem adiectionis occaſionem habere uideamur. Rariſsime quidem diligentiores officiorum obſeruatores, alios in orationibus numeros admittunt, niſi quos & nos ſupra competenti myſterio inſignitos notauimus.

De Authenticis orationibus. *Caput V.*

ALias quoq; orationes, niſi antiquas, & Gregorianas difficillime admittunt, utpote, quas in antiquioribus, & emendatioribus Sacramentarijs maxime inueniunt. Nam Octauum Affricanæ prouinciæ Concilium (cui S. Auguſti. immo C C X V I I. ſancti patres interfuerunt) capitulo X V I. ita conſtituit. *Vt approbatæ ſint orationes* Nullæ preces, uel orationes, uel Miſſæ, uel præfationes, uel commendationes, uel manus impoſitiones, dicantur, niſi in Concilio fuerint probatæ. Item tertium Carthaginenſe Concilium (Cui idem S. Auguſtinus interfuit) Capitulo X X I I I: Nullus ad altare, patrem pro filio, uel filium pro patre, nominet, ſed ſemper orationem ad patrē dirigat, nec qualibet oratione utatur, niſi probata. *Vt ad patrem fiant.* Oratio quidem ad patrem dirigenda eſt, iuxta domini præceptū, qui diſcipulos ſuos ita inſtruxit, cum eum interrogarent, qualiter orare deberent. *Lucæ 11* Cum ſtabitis (inquit) ad orandum, dicite: Pater noſter, qui es in cœlis, & cæt.

De concluſione ſiue confirmatione orationum. *Cap. VI.*

COncludimus autem orationes, Per dominum noſtrum, patrem fideliter adorando per filium, iuxta eiuſdem filij præceptum, qui in Euangelio ita præcepit. *Per dominum noſtrum* Vſq; modo non petiſtis quicquam in nomine meo: Petite & accipietis, qui et effectū noſtris petitionibus, ſi per ipſum rogauerimus, promittit, dicēs. *Ioann. 16* Quodcunq; petieritis patrem in nomine meo, dabit uobis. Vnde & orationes plurimas uel pene omnes ſatis congrue ita concludimus: Per Dominū noſtrū. Paucissimę enim inueniunt, quæ pro cōpetentia ſenſus, alia concluſione finiantur. Vt illa: Pręſta quęſumus omnipotēs Deus ut natus ſaluator: Qui tecum uiuit & regnat. In qualibet aūt concluſione commemorationē S. Trinitatis obſeruare ſolemus, iuxta quod in emendatioribus Sacramētarijs expreſſum inuenimus. *Trinitatis eſt memoratio in omnibus Collectis.* Sciendum autem in illa uſitata concluſione, Per dominum noſtrum, *Hoc nomen, Deus, non debet omitti in concluſione.*

Vnde et congruentius ipſe ſibi officium Subdiaconi repræſen‑
tat, quam quemlibet inordinatum, necſacris ueſtibus indutum,
hoc explere permittat.

De Euangelio in qua parte ſit legendum. *Cap. IX.*

Diaconi quoq; officium in Miſſa, nihilominus & ipſe
conuenientius explebit, quam alius, qui ſanctis ueſti
bus non fuerit indutus. Nam etiam Diaconus tem‑
pore oblationis & lectionis Alba indutus eſſe de‑
bet, iuxta Quadrageſimum primum Carthaginen‑
ſis Concilij capitulum: Cui Sanctus Auguſtinus, im
mo ducenti, Septem & decem ſancti patres interfuerunt. Iuxta De
cretum Anaſtaſij Papæ, non ſedetur dum Euangeliũ legitur: Quæ
reuerentia (ut aiunt) & Apoſtolicæ lectioni apud Græcos exhibe‑ Verſus meri‑
tur. Diaconus, cum legit Euangelia, iuxta Romanum ordinem in diem olim le‑
ambone uertitur ad meridiem, ubi & maſculi conueniũt: non ad A‑ gebatur Euan
quilonem, ubi fœminæ conſiſtunt. Ad principalem enim ſexum gelium
merito uertitur, cui (ut Apoſtolus inſtituit) infirmior ſexus domi do 1. Tim. 2
cendus committitur. Quod autem presbyteri ad legẽdum Euange In altari legi‑
lium, non ſe ad meridiem uertunt, Hoc ideo inoleuiſſe credimus, tur Euangeliũ
quia nec ordo illis iniunxit, ut in ambonem ad legendum ſicut Dia in ſiniſtra par
cones aſcenderent, ubi neceſſario ad maſculos potius, quam ad fœ‑ te.
minas ſe uertere deberent. Nam iuxta Eccleſiaſticam conſuetudinem
ad altare legunt, ubi nulla aduerſitas auditorum approximat, quæ
legentes magis in hanc partem, quam in aliam conuerti exigat.
Nuſquam ibi fœminæ, ſed ſoli religioſi ad dexteram & ad ſini‑
ſtram permittuntur aſtare. Ad ſiniſtrum uero cornu altaris habent
librum, cum legunt Euangelium, cum ſacrificant, ut in dextera par‑
te ſint expeditiores ad ſuſcipiendas oblationes, ſiue ad conficienda
Altaris Sacramenta. Vnde ad Aquilonem magis quam ad meri‑
diem uerſi uidentur cum annunciant Euangelium.

Hinc utique illa uſurpatio emerſiſſe uidetur, ut etiam Diaco‑ Vſurpatio, q
nes in Ambone, contra Romanum ordinem ſe uertant ad Aquilo‑ in ambone le
nem, potiuſq; ad partem fœminarum, quam maſculorum uertere gitur Euange‑
non uereantur. Quæ uſurpatio iam adeo inoleuit, ut apud pleroſ‑ liũ in ſiniſtra
que quaſi per ordinem teneatur. Sed quia certiſsime contra or‑ parte.
dinem eſt & inhoneſta, a diligentioribus ordinis ſeruatoribus me‑
rito refutatur. Ordo quippe præcipit, ut qui lecturus eſt Euange‑ Signare cruce
lium, crucem ſibi faciat in fronte, uidelicet iuxta Auguſtinum in ſe‑ frontem.
de ipſius uerecundiæ, ut eliminata omni uerecundia, cum A‑ Roma. 1
poſtolo non erubeſcant de Euangelio Chriſti, qui ſe in fine de‑
illo

illo er‹u›biturū prædixit,quicunq; eum hic uel uerba eius coram hominibus erubuerit. Faciat etiam ſibi in pectore crucem, ne aliqua ſuggeſtio Diaboli eum impediat, quin puro corde Euangelium Dei annunciare ualeat. Presbyter cum legit Euangelium Romano more, planetam in dexterum leuat humerum, ut expeditum ſe terrenis affectibus eſſe demonſtret ad Euangelizandum. Eadem quoq; ratione Diaconi cum legunt,planetam in ſiniſtro tantum humero ponere uidentur. Item,Romanus ordo præcipit,ut incenſum ſemper præcedat Euangelium, cum ad altare ſiue in Ambonem portatur. Non autem concedit,ut oblatio in altari thurificetur, quod & Amalarius in prologo libri ſui de officijs,Romanos deuitare fatetur;quamuis modo a pluribus,immo pene ab omnibus uſurpetur.

De oblatione in altari componenda. *Cap. X.*

Finito Euangelio, ſtatim eſt offerendum, dum offerenda canitur,quæ nomen ab oblatione mutuauit. Nam ordine præpoſtero deinceps offertur, poſtquā,propoſita in altari oblatione, ſacerdos populum hortatur ad orandum. Sanctus Alexander, Quintus a Beato Petro, inſtituit, ut panis tantum & uinum aqua mixtum, in ſacrificio domini offeratur: Quia de latere domini ſanguis & aqua profluxit. Vnde ſanctus Cyprianus, in calice (inquit) dominico,aqua uino deeſſe non debet,ne populus qui per aquam iuxta Apocalypſim Ioannis ſignificatur, a Chriſto ſeparatus eſſe uideatur. Ita autem iuxta Romanum ordinem, in altari componēda ſunt,ut oblata in corporali poſita,calix in dextrum latus oblatæ ponatur,quaſi ſanguinē domini ſuſcepturus, quem de latere Dominico profluxiſſe credimus. Nam oblatam, ſiue panem in uerum Chriſti corpus, ſicut & uinum in ſanguinem domini conuerti non dubitamus. Solent autem presbyteri, dum ſine miniſtris offerunt,oblata depoſita in altari,abſcondere patenam ſub corporali. Et fortaſſe ideo, quia iuxta ordinem & Acolytus eam debet tenere inuolutam inter ſacrificandum. Cooperitur quoq; calix, non tam cauſa myſterij quā cautelæ,uſq; dum finito Canone dicitur: Oremus præceptis ſalutarib. moniti. Diſcooperitur,dum leuatur,ubi dicitur. Accepit & hunc præclarum calicem,& ibi,Per ipſum,& cum ipſo, & in ipſo. Et hoc fortaſſe ideo, quia cautius leuatur ſine operimento,quam coopertus.

Lib 2, epiſt. 3

Quomodo oblata & calix in altari locari debeant.

Cur calix cooperitur.

Quid

Quid ſuper oblationem ſit dicendum. Cap. XI.

COmpoſita autem oblatione in altari, dicit ſacerdos hanc orationem, iuxta Gallicanum ordinem. Veni ſanctificator omnipotens ſempiterne Deus, benedic hoc ſacrificium, tuo nomini præparatum: Per Chriſtum dominum noſtrum. Deinde ante altare inclinatus, dicat orationem, non ex aliquo ordine, ſed ex Eccleſiaſtica conſuetudine: Suſcipe ſancta Trinitas hanc oblationē, quā tibi offero, in memoriam paſsionis, reſurrectionis, aſcenſionis. Quæ utiq; oratio, a diligentioribus ordinis, & comprobatæ conſuetudinis obſeruatoribus, tam pro defunctis, quam pro uiuis ſola frequentatur, qui & ſi multotiens plurimorum conſuetudini cedant, tamen ſuperflua ſummopere deuitant. Romanus tamen ordo, nullam orationem inſtituit, poſt offerendam ante ſecretā. Erectus autem preſbyter populum hortatur ad orādum, et ipſe poſt finitam ſecretam, præfationem orditur in Canonem, in qua ſupernorum ciuium ordines merito connumerantur, quia eiſdem myſterijs, quæ ibi conficiuntur, iuxta atteſtationem ſanctorum patrum, intereſſe creduntur. Vnde & Angelicus hymnus, id eſt, Sanctus, Sanctus, Sanctus, ſubſequitur, quem Beatus Sixtus, in ordine octauus conſtituit, ut ante ſacrificium diceretur. Hunc autem hymnum & ipſe ſacerdos cum alijs neceſſario dicere debet, ne ſeipſum ſua prece uideatur priuaſſe, qui & ſuas & aliorum uoces admitti angelicis laudibus deprecatus eſt in præfatione. Iuxta Romanum ordinem nunquam Miſſam abſq; lumine celebramus, non utiq; ad expellendas tenebras, cum ſit clara dies, ſed potius in typum illius luminis, cuius Sacramenta ibi conficimus, ſine quo & in die palpabimus, ut in nocte.

Oratio ſuper oblationem dicenda

Supernorum ciuium ordines in præfatione.

Sixtus Papa.

Cur Miſſa nō abſq; lumine celebratur.

Quid actum ſit in Canone. Cap. XII.

ORationem, quam Canonē, ſiue actionem, propter regularem Sacramentorum confectionem, Romano more appellamus, quis compoſuerit aperte nō legimus, niſi quod Sanctus Gregorius quendam ſcholaſticum illam compoſuiſſe teſtatur. Multa tamen eidem Canoni a ſanctis Patribus inſerta legimus, ſicut a ſancto Alexandro, Papa in ordine quinto, ipſius Dominicæ paſsionis commemoratio interſeri iubetur. Item, ſanctus Gregorius Papa primus, Dieſqué noſtros in tua pace diſponas, uſque dum, Per Chriſtum dominum noſtrum. Et magnus Papa Leo, ſanctum ſacrificium immaculatum, Hæc in Canone addiderunt. Idem quoq; Gregorius Dominicam orationem Canoni ſe adiciſſe in regiſtro

Author Canonis.

Alexander

Gregorius

Leo

Oratio Dominica a Greg. addita in Canone.

giſtro ſuo aſſerit, ubi quibuſdam idem murmurantibus, humili reſponſione ſatis fecit, inconueniens eſſe aſſerens, ut oratio, quam ſcholaſticus compoſuit, ad oblationẽ diceretur, & illa prætermitteretur, quam ipſi Apoſtoli, ex inſtitutione Dominica, in confeſſione eorundem Sacramentorũ uſitaſſe crederentur. In ſummis quoq; feſtiuitatibus, quædam Canoni in illo loco, ubi dicitur, Communicãtes, uel, Hanc igitur oblationem, interponimus: Quæ ex antiquioribus & emendatioribus Sacramentarijs interponenda eſſe dicimus, uidelicet, In Natiuitate domini, in Epiphania, in Cœna, in Paſcha, in Aſcenſione, in Pentecoſte. Huiuſmodi interpoſitiones efficiunt, ut illud communicantes, apertius per ſe, quaſi in Catholica communione manentes, intelligamus, quod ad ſubſequẽtium ſanctorũ communionem ipſum referamus. Nimis autem temerarium uidetur, ut nos aliqua Canoni ad libitum noſtrum, adijciamus, niſi quæ a ſanctis patribus adiecta uel adijciẽda eſſe cognouimus, præcipue, cum inter ipſos patres nulli aliquid adieciſſe legantur, niſi qui & Apoſtolica autoritate præditi, hoc facere potuerunt. Optimum igitur uidetur, ut in hac cauſa terminos patrum noſtrorum non excedamus, nec nos Apoſtolicæ autoritatis reos efficiamus, ſi quod ſoli Apoſtolicæ poteſtati conuenit, Canonem noſtris interpoſitionibus augmentare præſumamus.

Quædam alia ſuperaddita

Ne quid addatur Canoni propria authoritate noſtra.

Prouerb. 22

Quid ſuperfluum ſit in Canone. Cap. XIII.

Nomina ſuperfluo adiecta.

INterponere ſolent quidam ibi ſuas orationes, ubi dicitur, Memento domine famulorum famularumque. Et ante commemorationem defunctorum, item poſt nomen domini Papæ ſiue proprij Epiſcopi, adijciunt, Et omnibus Orthodoxis, Catholicæ & Apoſtolicæ fidei cultoribus, ſed ſuperfluo: Nam ordo ſtatim in ſequenti uerſu, ubi dicitur, Memento domine famulorum famularumq;, nobis concedit, ut omnium uiuorũ commemoremus, quoſcunq; uoluerimus. Itẽ poſt pauca addit, Pro quibus tibi offerimus, cum in antiquioribus & ueracioribus Sacramentarijs, non niſi ſub perſona offerentis ibi reperiantur. Item ibi. Vnde & memores domine nos tui ſerui, Natiuitatem domini commemorantes, cum iuxta Apoſtolum in eiuſmodi ſacrificio, non Natiuitatem domini, ſed mortem eius annunciare debeamus. Vnde & ſanctus Ambroſius in libro Sacramentorum, Quotienſcunq; offerunt ſacrificiũ, mors dicitur, Reſurrectio Domini ſignificatur. Quod & ſanctus Auguſtinus ſua atteſtatione affirmat. Qua propter & nos ibi tantum paſsionis, reſurrectionis, & aſcenſionis commemoramus. Hæc igitur omnia, quę nos et adiectiua notauimus, ille procul dubio ſuperflua & eradẽda iudicabit, quicunq; antiquiores & emendatio-

Non Natiuitas, ſed mors Chriſti commemoratur ibi

Artem diſcamus, ſed uſum teneamus, ne ſcandalum excitetur aut cõtentio.

datiores Sacramentarios diligenter inſpexerit. Sciendũ autem quod Romana authoritas nomina uiuorum fidelium internumerare permittit, ubi dicitur. Memento domine famulorum famularumque. Similiter & defunctorum, ubi iterum dicitur, Memento domine & eorum nomina. Aliorum uero ſanctorũ nomina annumerare non debemus, niſi quos antiquitus in Canone deſcriptos inuenimus, excepto poſt Pater noſter, in illa oratione, ubi iuxta ordinem quantumlibet ſanctorum nomina internumerare poſſumus. Et hoc quoque notandum eſt, quod perſonæ prælatorum & ſubiectorum in Canone diſtinguuntur. Vbi enim domini Apoſtolici ſiue Epiſcopi noſtri nomen aſſumimus, de prælatis agere uidemur. De ſubiectis nobis ſtatim in ſequenti uerſu, ubi dicimus. Vnde & memores domine nos ſerui tui, de prælatis: & illud, Sed & plebs tua ſancta, de ſubiectis agere non dubitatur.

Internumerare nomina in Canone.

De ſignis quæ ſuper oblatam fiunt. Cap. XIIII.

DE ſignis autem, quæ ſuper oblationem a diuerſis diuerſæ fiunt, nos ab Apoſtolica ſede potiſsimum formam ſumere decreuimus, unde totius Chriſtianę religionis ordinem & originem ſuſcepimus. Nam & illi ſedi noſtrę temporalẽ Deus gubernatorem, reuerendæ, inquã, memoriæ Gregorinm Papam impoſuit, qui ſub decem ſuis anteceſſoribus, a puero Romæ nutritus & eruditus, omnes Apoſtolicas traditiones diligẽtiſsime inueſtigauit, inueſtigatas ſtudioſiſsime in actum referre curauit. Hunc ergo doctorem, religione & autoritate præcipuum, immo etiam Apoſtolicam traditionem per ipſum in conſecrandis myſterijs potiſsimum, imitari debemus✝uel decreuimus. Sicut nos per ipſum, et per Epiſcopos, qui eũ imitati ſunt, accepimus. Imparẽ numerũ ſemper in diſpenſatione ſignorũ ſuper oblationem obſeruamus, uidelicet, unam crucem, uel tres, uel quinq̃, faciẽdo, & hoc utiq; non ſine certi cauſa myſterij. N. ĩ in una et tribus, trinũ Deũ intimamus. In quinq; aũt quinquepartitam domini paſsionem ſignificamus. Merito autem impar numerus in Eccleſiaſticis officijs frequentatur, quia nunquam in duo ęqualia, unitate impediente, diuiditur: ſicut unitas ſanctæ Eccleſiæ nullatenus eam in duo ſecari patitur. In primis, ubi dixit; hæc dona, hæc munera, tres cruces tantum, ſuper panem & uinum communiter facimus, nec unquam panem a calice ſeparamus in conſignatione, niſi ubi ſeparatim nominantur in Canone. Ita autem illa communiter ſignamus, ut erecta pars crucis tantum ſuper panem: transuerſa autem ſuper calicem protendatur. Nam erecta pars crucis Dominicum corpus ſuſtinuit, transuerſa autem ipſius brachia ſuſtinuit,

A ſede Apoſtolica ſumi debet forma

Greg. VII. dicit hic

✝ ut

Impar ſemper numerus in crucibus ſeruandus eſt.

Cur impare numero utitur Eccleſia.

Tres cruces ſuper panem & calicem communiter

nuit,& extendit. Vnde & calix congrue ſub brachio eius colloca-tur, quaſi de latere Dominico ſanguinem Dominicum ſuſce-pturus. Cum dicimus, Hanc igitur oblationem, uſque ad altare inclinamur, ad exemplum Chriſti, qui ſe humiliauit uſque ad mortem crucis pro nobis. Erecti autem cum dicimus, Bene-dictam, Aſcriptam, Ratam, tres cruces ſuper utrunque ſimul faci-mus. Non enim hic ſola oblata ſignanda eſt, ut quidam faciunt, ſed utrunque, quia utrunque ſignificatur in oblatione. Nam ſequitur, Vt nobis fiat corpus & ſanguis, ſubauditur oblatio. Et hoc cum dicitur, quarta crux ſuper panem, & quinta ſuper calicem ſeparatim imponitur. Congrue autem prius tres tantum cruces ſuper utrunq; facimus, licet quinq; dictiones ad ſigna facienda æque pollentes ha-beremus, id eſt, Benedictam, Aſcriptam, Ratam, rationabilem, acce-ptabilem: uidelicet, ut quinarium numerum non excederemus, & quintam crucem ſuper calicem, quaſi quinti uulneris indicem, unde ſanguis profluxit, competenter faceremus.

Inclinatio uſque ad altare

Myſterium de quinque crucibus

De Acceptione oblationis in manus. Cap. XV.

Benedictio oblatæ & calicis

DEinde panis in manus accipitur, & antequam depo-natur in altare, benedicitur. Item & calix eleuatus, ante depoſitionem benedicitur. Nam & ipſe domi-nus in Euangelio utrunque benedixiſſe legitur, an-tequam dimitteret e manibus. Accepta enim in ma-nibus, benedixit, poſtea diſcipulis dedit. Item, ubi di-citur, hoſtiam puram, hoſtiam ſanctam, hoſtiam immaculatam, tres cruces ſuper utrunque ſimul facientes: quia & utrunq; ſimul eiſdem uerbis intelligimus. Quartam autem ſuper panem, et quintam ſuper calicem ſeparatim inſigimus: Iterum ſanguinem dominicum de late-re dominico profluentem deſignantes.

Quinque cruces poſt eleuationem factæ

De commemoratione dominicæ paſsionis. Cap. XVI.

Commemoratio paſsionis in Canone

NOtandum autem, per totum Canonem, Dominicæ paſsionis commemorationem potiſsimum actitari, iuxta domini præceptum in Euangelio. Hæc (in-quit) quotienscunq; feceritis, in mei memoriam fa-cietis. Et illud Apoſtoli. Quotienſcunq;, inquit, hoc ſumpſeritis, mortem domini annũciabitis. Vnde & ipſe ſacerdos per totum Canonem in expanſione manuum, non tam mentis deuotionem, quam Chriſti extenſionem in cruce præſignat, Iuxta illud. Expandi manus meas tota die. Non ergo digiti ſunt con-trahendi ſemper, ut quidam pro nimia cautela faciunt. Male enim

Matth. 26

1. Cor. 11

Expanſio manuum

Eſaie 65

Rom. 10

cauti

cauti ſumus, ſi Chriſtũ ſummo opere ſequi nõ ſtudeamus. Congruũ ergo eſt, ut manus expandamus infra Canonem: Hoc tamen obſeruato, ne quid digitis tangamus præter domini corpus. Notandum quoq;, in ipſo Canone quinquies, Per Chriſtũ dominum noſtrum, haberi, & in ipſa quinaria concluſione congrue quinariam domini uulnerationem intimari. Presbyter autem raro remittere manus ſolet, niſi cum neceſſario propoſitam oblationem benedicere ſolet. Presbyter etiam humiliationem domini uſq; ad crucem (ut prædiximus) indicat, cum ſe uſq; ad altare inclinat, dicendo: Hanc igitur oblationem. Statim enim in ſequentibus narrationem de dominica paſſione creditur, cuius Typus uſq;, ad Supplices te rogamus, obſeruatur: Ibi uidelicet ſe ſacerdos iuxta altare inclinans, Chriſtum in cruce inclinato capite ſpiritum tradidiſſe ſignificat.

Presbyter rurſus ſe inclinat.

De commemoratione mortuorum, & reliquis obſeruantijs, uſque ad finem Canonis. Cap. XVII.

POſt mortem Chriſti in cruce, commemoratio mortuorum aperte ſubiungitur, quia nec aliorum defunctorum commemoratio agenda eſt, niſi eorum qui in morte Chriſti redempti ſunt, & in Chriſto uitam hanc finierunt. Cum autem ſacerdos uocem exaltat, dicens, Nobis quoq; peccatoribus, Illum Centurionem deſignat, qui uiſa morte Chriſti uocem exaltauit dicẽdo, Vere filius Dei erat iſte. Tres uero cruces ſuper corpus & ſanguinem communiter facit, tum dicens, Sanctificas, Viuificas, Benedicis, in honorem ſanctæ Trinitatis. Poſtea cum corpore dominico Quatuor cruces ſuper calicem facimus, dicendo, Per ipſum, & cum ipſo, & in ipſo, & quintam in latere calicis, uidelicet iterum uulnus dominici lateris ſignificando. Vnde & calicem ex eodem latere cum oblata tangimus, iuxta Romanum ordinem. Multi tamen tres tantum cruces ſuper calicem, & duas in latere eius faciunt: ſed uidetur incongruum, cum Chriſtus nullum uulnus in latere habuit præter unum. Sed reuerendæ memoriæ Gregorius Papa, fecit (ut prædiximus) quod B. Anshelmus, Lucenſis Epiſcopus, ita ab eo ſe didiciſſe teſtatus eſt, & hoc ita obſeruauit ſemper, nobiſque itidem obſeruandum firmiſsime inculcauit. Cum dicimus: Per omnia ſæcula ſæculorum, corpus cum calice leuamus, & ſtatim in altari depoſita cooperimus, Quia & Ioſeph corpus dominicum de cruce leuauit, & in ſepulchrũ poſitum lapide operuit. Huc uſque calix pro cautela coopertus uidebatur, deinceps autem magis pro myſterio operitur, quia ſicut Chriſtus tres dies in ſepulchro fuit opertus, ita & nos corpus domini & calicem cooperimus, uſq; dum tres articulos orationis expleamus:

Matth. 27

Quinque cruces cum corpore Dominico.

Corpus domini cum calice modicum leuari.

Cur calix operitur.

mus: Quippe præfationē dominicæ orationis, & ipſam Dominicam orationem, & illam quæ ſequitur: Quæ Embolis Dominicæ orationis nuncupatur. (Patenę uſus) Iuxta Romanum ordinem cum dicitur, Et ab omni perturbatione ſecuri, accipit Archidiaconus a Subdiacono patenam nudam, quam Acolytus tenuit inuolutam, & oſculatam dat uni ex Subdiaconibus tenendam, ad confractionem in ea faciendam. Vnde & ſacerdos ſine miniſtro, ad eundem locum eam ſub corporali abſconditam reſumit. Et oſculatam in altari deponit, ut hoſtiam in ea confringat. Cum autem dicit Per dominum noſtrum, rumpit (Hoſtię diuiſio) hoſtiam ex dextro latere iuxta ordinem, ad deſignandam dominici lateris percuſsionem. Deinde maiorem partem in duo confringit, ut (Tres partes hoſtiæ.) tres portiones de corpore dominico efficere poſsit. Nam unam in calicem faciendo crucem mittere debet, cum dicit. Pax domini ſit ſemper uobiſcum, ad deſignandam corporis & animæ coniunctionem, in reſurrectione Chriſti. Alteram uero ipſe Presbyter neceſſario ſumit, ante calicis participationem, iuxta Dominicam inſtitutionem. Tertiam autem communicantibus, ſiue infirmis neceſſario dimittit, nec hoc utique ſine certi cauſa myſterij. (Corpus Chriſti tripliciter conſyderatur.) Tripliciter enim corpus domini intelligitur. Vnū quod reſurrexit a mortuis, quod ſignificat particula in ſanguinē miſſa: Aliud, quod adhuc uiuit in terra, ſignificatum per particulam a ſacerdote conſumptam. Tertiū, quod iam requieſcit in Chriſto, quod etiam a tertia particula in altari reſeruata apte figuratur, quam uiaticum morientium appellare ſolemus.

De pane & fractione, & communicatione. Cap. XVIII.

POſt immiſsionem autem panis in calicem, iuxta Romanum ordinem, ſacerdos dicit ſub ſilētio: Fiat commixtio & conſecratio corporis & ſanguinis domini noſtri Ieſu Chriſti. Beatus Innocentius Papa in ordine quadrageſimus ſecundus, conſtituit, pacem dari poſt confectionem Sacramentorum. Cum pacē damus, dicere ſolemus, Pax tecum, Et cum ſpiritu tuo. (Quare ante communionē datur Pax) Congrue autem pax datur ante communionem, quia iudicium ſibi manducat & bibit, quicunq; non prius fratri ſuo repacificatus, communicare præſumpſerit. Sergius Papa, in ordine octogeſimus ſextus, conſtituit, ut in tempore confractionis dominici corporis, Agnus dei, a Clero & populo decantetur, ut ille uidelicet nobis propicietur, cuius corpus ibi confringi uidemus & credimus. Facta autem confractione, omnes debent communicare interim, dum Antiphona cantatur, quæ de communione nomen mutuauit, cui & Pſalmus ſubiungendus eſt, cum Gloria patri, ſi neceſſe fuerit. Sciendum autem, eandem Antiphonam, ſemper eundē Pſalmum cum Introitu habere, ſi non habet

habet proprium, de quo ſumpta uideatur. Orationem, quam in- Oratio commu-
clinati dicimus, antequam communicemus, non ex ordine, ſed ex re- nicaturi
ligioſorum traditione habemus, ſcilicet hanc: Domine Ieſu Chriſte, qui ex uoluntate patris. Item illud, Corpus et ſanguis domini noſtri Ieſu Chriſti. Quod dicimus, cum alijs Euchariſtiam diſtribuimus. Sunt & aliæ multæ orationes, quas quidam ad pacem & communi- Aliæ oratio-
onem priuatim frequentant. Sed diligentiores antiquarum traditio- nes
num obſeruatores, nos in huiuſmodi priuatis orationibus, breuitati ſtudere docuerunt, potiuſq; publicis precibus in officio Miſſæ occupari uoluerunt. Nam Beatus Innocentius Papa, ſcribens ſancto Auguſtino & Aurelio Epiſcopis, aſſerit, quod nos plus communibus & publicis, quam ſingularibus & priuatis orationibus proficere poterimus.

De uitanda intinctione. Cap. XIX.

NOn eſt autem Authenticum, quod quidam intingunt corpus domini, & intinctum pro complemen- Communio
to communionis populo diſtribuunt. Nam ordo in paraſceue
Romanus contradicit, qui & in Paraſceue uinum non conſecratum, cum Dominica oratione & dominici corporis immiſſione iubet conſecrare, ut populus plene communicaret. Quod utiq; ſuperfluo præciperet, ſi intinctum dominicū corpus a priore die ſeruaretur, & ita intinctū populo ad communicandum ſufficere uideretur. Iulius quoque Papa, in ordine trigeſimus ſextus, Epiſcopis Ægypti ſcribens, huiuſmodi intinctionē penitus prohibet, & ſeorſum panē, & ſeorſum calicem, iuxta Dominicam inſtitutionem, ſumenda docet. Vnde & Beatus Gelaſius Papa, in ordine quinquageſimus primus, ſcribens quibuſdam Epiſcopis, excommunicari illos præcepit, quicunq; ſumpto cor- De conſ. diſt. 2.
pore dominico, a calicis participatione ſe abſtinerent. Nam (ut ipſe c. Comperimus
in eodem Decreto aſſerit) huiuſmodi Sacramentorum diuiſio, ſine grandi ſacrilegio prouenire non poterit. Poſtquam omnes communicauerint, dicit ſacerdos ſub ſilentio hanc orationem. Quod ore ſumpſimus, etc. Qua finita, ſequitur oratio ſiue orationes poſt com- Orationes poſt
munionem dicendæ, quæ eodē numero & ordine orationibus ante Cōmunionē.
lectionem, ſiue Secretis ante præfationem dictis debēt reſpondere. Quæ utique orationes, non pro his, qui communicaturi ſunt, ſed qui iam communicauerint, iuxta proprietatem ſui nominis agunt. Ergo & ante ipſas communicare nō negligant, quicunq; earundem orationum benedictione foueri deſiderant. His ita finitis, ſubſequitur, Benedicamus domino, uel, Ite Miſſa eſt: ſi tamen aliquod feſtum fuerit, quod Gloria in excelſis habere debuerit, Reſpondent omnes, Deo gratias, iuxta Apoſtolum, pro collatis officijs agentes.

Repetitio de ſuperioribus. *Cap. XX.*

ET autem de ſuperioribus aliquantulum repetamus, poſtquam reſurrectionem domini ſacerdos denotauerit, per communionem corporis & ſanguinis Chriſti, ſubſequenter etiam populo pacem offerre debebit: ſicut & Chriſtus poſt reſurrectionem diſcipulis ſuis pacem dedit, dicens, Pax uobis. Fractio oblationis, illam fractionem panis nobis inſinuat, quam dominus poſt reſurrectionem ſuam cum diſcipulis ſuis iniſſe legitur.

Lucæ 24.

Ite Miſſa eſt. Hos etiam, poſt ultimum conuiuium, ab eis diſceſſurus in cœlum, benedixit. Vnde & ſacerdos populo, iam cito diſceſſurus ab eo in ſacrarium, uoce Diaconi, per Ite miſſa eſt, denunciat ut diſcedat: Act. 1 In figura Angelorum, qui diſcipulis diſcedente domino ab eis, dixerunt. Viri Galilæi quid ſtatis: aſpicientes in cœlum & cæt. Quo audito, diſcipuli adorantes dominum, reuerſi ſunt in Hieruſalem cum gaudio magno: Sic & populus, relata Deo gratiarum actione, ad propria cum gaudio reuertitur.

De Benedictione poſt Miſſam. *Cap. XXI*

PRius tamen ab Epiſcopo benedicitur ſi adeſt. Sin autem, a Presbytero qui Miſſam celebrauit: Quamuis Beatus Damaſius Papa hoc presbyteris non licere dicat, ubi de uana Chorepiſcoporum ſuperſtitione tractat, ſi tamen nos mendoſitas exemplaris non fefellit. Sed magnus Leo Papa, & Beatus Gelaſius Papa, eius ſucceſſores, in Eccleſiaſticis officijs eruditi apprime, in Decretis, ubi diligentiſſime quid presbyteris liceat, uel non liceat, deſcribunt: nullatenus illis benedictionem ſuper populum, niſi Epiſcopo præſente, interdicunt. Beatus quoque Hieronymus, ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalis presbyter, qui ſub Beato Damaſo Papa, & poſt ipſum uſque ad Sextum ſucceſſorem ſuum, Eccleſiaſticis inſtitutis ſtudioſiſſime inuigilauit, Ipſe, inquam, Ruſtico Narbonenſi Epiſcopo de Eccleſiaſticis ordinibus ſcribens, Presbyteros, a benedictione ſuper populum non prohibendos eſſe aſſerit. Si (inquit) Presbyter Chriſtum conſecrat, cum in altario Dei Sacramenta benedicit, benedicere populum non debet, qui Chriſtum meruit conſecrare? Et poſt pauca. Hoc in Eccleſijs Preſbyteri tui faciant, quod Romæ ſui, quod in Oriente, quod in Affrica, quod in Hiſpania, quod in Britannia, quod in Gallia, quod in omnibus locis ubi humilitas perſeuerat. Ex his conijcere poſſumus,

Presbyteri ab ſete Epiſcopo benedicũt populo

Hieronymus ad Ruſticum.

ſumus, Beatum Damaſum Papam huiuſmodi benedictionem preſbyteris illicitam aut penitus non dixiſſe: Aut ſi dixit, Eccleſiaſticam tamen conſuetudinem in hoc præualuiſſe, præcipue, cum ipſius uerba ita poſsint intelligi, ut presbyteros doceret, quid eis ab Epiſcopali authoritate concedi poſſet, non ignorarent. Sic enim confirmatio Neophitorū, penitus ſeparata eſt ab officio presbyterorum, quam tamē ſanctus Gregorius Papa, primus huius nominis, quibuſdam Presbyteris conceſsiſſe legitur, ſcribens Ianuario Caranitano Epiſcopo. Item & ſuſceptionem pœnitentium, non ex ſua conſecratione, ſed ex Epiſcoporum conceſsione, presbyteri meruerunt habere. Quod illum non latebit, quicunque ordinem conſecrationis eorum, ſiue ſtatuta ſanctorum patrum, diligenter inſpexerit. Agathenſe quoque Concilium, capitulo XLIIII. benedictionem ſuper populum Presbyteris prohibere uidetur, ſed hanc prohibitionem de Epiſcopali tantum benedictione factam interpretantur, quæ utique benedictio iuxta XVIII. Toletani Concilij capitulum, & iuxta atteſtationem Sancti Auguſtini ad Paulinum Epiſcopum, ante communionem populo a ſolis Epiſcopis debet impendi. Si quis uero de ipſa benedictione, de qua agimus, dictum putauerit, ſententia tamen Prouincialis Concilij tam generali Eccleſiaſticæ conſuetudini præiudicare non poterit. Ideo autem huiuſmodi benedictio fortaſſe antiquitus presbyteris interdicta eſt, quia ad Epiſcopale officium pertinere uidebatur, & Eccleſiaſtico conuentui nondum adeo neceſſaria reputabatur. Nam ſoli communicantes confectioni Sacramentorum antiquitus intererant, quibus & oratio poſt communionē, quæ pro ſolis communicantibus inſtituta eſt, pro benedictione potuit ſatisfacere. Apud modernos autem, cum iam populus communicare ceſſaret, nec tamen diuinis myſterijs ſe ſubtraheret, neceſſario permiſſum eſt, ut a presbytero benediceretur, ne tam benedictione, quam communione priuatus diſcedere uideretur. Siue aūt ea occaſione, ſiue alia preſbyteris permitteretur ab Epiſcopis, Adeo tamen in uſum iam uſquequaque deuenit, ut nequaquam abſque graui ſcandalo a presbyteris in populo prætermitti poſsit, niſi forte Apoſtolica ſedes Synodaliter & generaliter prohibere uoluerit.

Quid Preſbyteris Epiſcopi concedere poſſunt.

Grego. I

De benedictione ſuper populum dicenda

Quid Sacerdos agat poſt Miſſam. Cap XXII.

Receſſus altaris.

FInitis omnibus, oſculatus Presbyter altare, dicens. Placeat tibi ſancta Trinitas hoc obſequium ſerui N. Deinde ſanctis ueſtibus ſe exuens, cantat hymnum trium puerorum, iuxta quod ſancti patres in quarto Toletano Concilio decreuerunt, capitulo xiiij. uidelicet, ut excommunicationi ſubiaceret, quicunque ſacerdos eundem hymnũ poſt Miſſam dicere negligeret. Pſalmum quoque: Laudate dominum in ſanctis eius, in gratiarum actione ſubiungens: Cum Pater noſter, & uerſibus ad hoc competentibus concludit eam cum oratione illa, Deus qui tribus pueris.

Humiliare debent ſe preſbyteri præſenti Epiſcopo

Sciendum iuxta Decreta Pontificum, quod presbytero non licet coram Epiſcopo, niſi eo iubente uel ſacrificare, uel populum benedicere, uel ſalutare, uel exhortari. Vnde cum legit Euangelium coram Epiſcopo, benedictionem petit ab eo. Item, cum uult ſacrificare, inclinat ſe Epiſcopo pro conceſsione, cui etiam cum populo inclinat, pro ultima benedictione.

FINIS.

NVCLEVS

NVCLEVS DE SACRIFICIO MISSÆ, EX ELVCVBRATIONE SOLIDA R.P. PETRI ABBATIS QVONDAM *Cluniacenſis.*

REVERENDO IN CHRISTO PATRI AC DOMINO, D. IOANNI, ABBATI PRÆCLARI ET ANTIQVI MONASTERII S. PETRI in monte Erfordiæ, Prælato Dig. Ioannes Cochlæus S. P. D.

NOn ignorat Reuerenda Paternitas tua, qualis et quantus fuerit multis (proh dolor) iam annis, per nouarum ſectarum Concionatores, apud nos paßim in tota fere Germania, & ulteriori ad Aquilonem Regnorum & prouinciarũ tractu, clamor & audax calumniandi licentia, contra ſacratiſsimum Miſſæ officium & ſacrificium, Neque adhuc hodie ceſſat ſuperbire, reclamare, contradicere ac blaſphemare in durata rebellandi temeritas eorum, qui generali et pacificæ ſacræ Cæſ. Maieſtatis Ordinationi, quam uulgo INTERIM uocant, famoſis, calumnioſiſq́; et manifeſte ſeditioſis libellis obſtrepere & ogganiure non uerentur. Ego igitur, qui Germanus ſum & in medio Germaniæ natus, uehementer ac ſolicite timẽs dilectiſsimæ patriæ noſtræ, ne quid extremi mali ſuperinducatur, per falſos clamores et impias cõtra Miſſam illorũ calumnias, in uniuerſam gentem noſtram, quæ hactenus per Octingentos annos & ultra, in religione & fide Catholica fœliciſsime profecit floruitque, & in omnibus bonis Dei benignitate, per diuini cultus pia ſtudia & incrementa, maiores indies per tot ſæcula, e cœlo ac terra benedictiones accepit, in omni rerum prouentu & ubertate: Quapropter, collegi non paruo ſtudio atq́; labore, ex uetuſtis quibuſdam Eccleſiarũ ac Monaſteriorum Bibliothecis, codices aliquot antiquos, manu ſcriptos, & eos plærunque difficulter legibiles ac mẽdoſos (ſicut probe ſciunt ij, qui conſimili ſtudio in huiuſmodi antiquitatibus labores & tædia ſunt experti)

Deum ſacrificijs ab initio mundi ſemper cultum fuiſſe. Caput I.

DIcite quæſo, cur ſacrificia Chriſtiana uobis Chriſtianis (ſi tamen hoc eſtis) non placent, cum ſigno ſacrificiorum ſemper ſuos Deus ab alienis ſecreuerit: cum diuinam ſeruitutem, ab humanis obſequijs, hoc ſigno diſcreuerit: Cum honorem Creatori ſingulariter debitum, ab eo honore, quo ſe inuicem rationalis creatura præuenire iuxta Apoſtolum debet, hoc maxime ſigno diſtinxerit. Recolite antiqua ſæcula, generationem ſanctorum, ab Adam uſque ad Chriſtum diſcutite: inuenietis aut nullos aut raros abſque ritu ſacrificiorum Deum coluiſſe: quia quicunque iuſtitia Deo placebant, ſtatim eum ſacrificiorum ueneratione colebant. Videbitis certe primum illum et iuſtum Abel Deo munera offerẽtem, Deum ſuper eius munera inflammantem. Noe poſt diluuium, noui ſæculi primordia, ſacrificijs dedicantem. Abraham poſt uaccam triennam, capram trimam, & arietem trium annorum, turturem quoq; & columbam quæ Deo obtulit, etiam filium colligatum in altare ſuper ſtruem lignorum, ad immolandum collocaſſe, ſed ne uota compleret, ab ipſo qui hoc præceperat, prohibitum fuiſſe. Poſt Abraham offerentem & Iſaac oblatum, uidebitis & Iacob motum uiſione Dei & Angelorum, in diuinitatis, quam uiderat, honorem erexiſſe lapidem, & fudiſſe oleũ deſuper: ac dixiſſe, Vere Dominus eſt in loco iſto: & hæc domus Dei eſt, & porta cœli. Cognoſcetis in terra Hus, hoc eſt, inter gentiles, cui non erat ſimilis ſuo tempore ſuper terram: ſimplicem & rectum Iob diluculo cõſurgentem, & pro ſingulis filijs holocauſta offerentem, dicentemq;, ne forte peccauerint filij mei.

Deo debeatur ſacrificia

Roma.12

Semper fuere ſacrificia.

Gene.4

Geneſ.8

Geneſ.15.et 22

Geneſ.28

Iob.1

Deum in lege uarijs cultum eſſe ſacrificijs. Capue II.

PRocedetis inde uſque ad magni Moyſi tempora, & totam Hebræorum ſtirpem (de qua ſaluator, cui repugnatis, ſecundum carnem naſciturus erat) inuenietis a Deo per Moyſen ſacrificiorum diuerſis ritibus & innumeris ſubſtratam, & pro peccato, & pro delicto, pro purgatione, pro emundatione, boum, ui-

tulo-

tulorum,agnorum,ouium,arietum,hircorum,turturum, columba-
rum,diuerſorum quadrupedum,& uolucrum, hoſtias pene aſsidue
offerentem,in tantum,ut(iuxta quod Apoſtolus ait) ſine ſacrificijs,
et ſanguinis effuſione,nõ fieret remiſsio peccatorũ. Legite Leuiticũ,
ſi tamen uel eius nomen uobis notũ eſt, immo legite totum Penta-
teuchum,qui lex proprie dicitur, totamque Veteris Teſtamenti ſe-
riem recenſete,quæ docebit quod ignoratis,ſanctis Regibus, Duci-
bus,Prophetis,ſacerdotibus,Deum per ſacrificia frequenter reſpon
ſa dediſſe,eiq; hoſtias eorum gratas,acceptaſq; fuiſſe, aut fumo quo
adumbrabat, aut nebula qua tegebat,aut igne quo abſumebat,aliiſ
2.Para.7 que indicijs declaraſſe.Hinc in Salomonis dedicatione & ſacrificio,
Salomon. quando ouium Centum millia,boum xx.millia oblata ſunt,per ne-
3.Reg.18 Helias. bulam gloria domini impleuit domum domini. Hinc ſuper Heliæ
Tabernaculũ Moſaicum holocauſtum cœleſtis flamma deſcendens, non ſolum bouem obla-
tum,ſed & ligna altaris & lapides uſq; ad cinerem conſumpſit,taliq;
ſigno acceptum Deo Heliȩ ſacrificium monſtrauit. Hinc in conſecra
tione Eremitici tabernaculi legitur.Poſtquam omnia perfecta ſunt,
Exod.40 operuit nubes tabernaculum teſtimonij, & gloria domini impleuit
illud , nec poterat Moyſes ingredi tectum fœderis, nube operiente
omnia,& maieſtate domini coruſcante, quia cuncta nubes operue-
rat.Quod profecto tabernaculum, non niſi ad adorandum Deum
et ſacrificandum ei,ab ipſo deo,per Moyſen conſtructum,erectum,
Eſaiæ 6 & ſanctificatum fuerat.Hinc Eſaias in uiſione quamuis ſpirituali,ſo-
lij excelſi & eleuati,poſt alata Seraphin & clamantia,Sanctus, San-
ctus,Sanctus:Commota ſunt(inquit) ſuperliminaria cardinũ a uo-
ce clamantis , & domus impleta eſt fumo.

Deo placere ſacrificia, tanquam ſeruitutem ſibi debitam. *Caput* III.

Deo placuiſſe antiquorũ ſacrificia. HAbetis ſi aduertitis , antiquorum ſacrificia in tan-
tum Deo placuiſſe, ut non ſolum ipſa, ſed & loca in
quibus fiebant,conſtrueret,benediceret, cõſecraret:
et cõſtructa, benedicta,conſecrata,fumo,nebula, ig
ne, aliiſq;(ut dixi)indicijs glorificaret.Neq; enim ſa
crificia propter templum uel altare celebrantur , ſed
templum & altare propter ſacrificia conſtruuntur,conſecrantur,or
nantur,glorificantur.Ipſa uero ſacrificia ad illum tantummodo refe-
Aug. ad Deo gratias epiſto. 49.Queſt.3 runtur,cui ſoli abſque alio comparticipe exhibentur. Hæc enim ſa-
crificiorum ſeruitus,hic ſoli deitati deferendus honor,hic diuino tan
tum nomine exhibendus cultus, omnem pro creatore reſpuit creatu
ram: quia ſicut incõmunicabilis eſt maieſtas cui offertur , ſic omnem
reſpuit communionem etiam quod offertur.

Signa-

Signatur hac ſeruitutis proprietate ſoli Deo ſubditus homo, ut nihil
ſupra ſe iuxta originis ſuæ conditionem, niſi Deum intueatur, a quo Quid deſignẽt ſacrificia.
ſolo ſe initium, & in quo indeficientem finem ſe habere cognoſcens,
ut authori, rectori, remuneratori ſubdatur, ſeruiat, obediat. Signat
hoc exteriori obſequio interior animi affectus: qui nullatenus agnoſ-
ceretur niſi ſignis extrinſecis indicaretur: Signatur hoc officio utraqꝫ
hominis ſubſtantia ſubiecta Deo, ut cum illa deuotione Deum am-
plectitur, iſta operatione Deo famulatur, totus homo ei ſubiectus
eſſe monſtretur, & ut ueraciter dicere poſsit. Nonne Deo ſubiecta Pſalm. 61
erit anima mea? & cor meũ & caro mea exultauerunt in Deum uiuũ. Pſalm. 83

Nulli creaturæ ſacrificandum eſſe: ſed Deo ſoli.
Caput IIII.

IDcirco nulli creaturæ non dico inanimatæ, non di- Nulli creaturæ ſacrificandum eſt.
co inſenſibili, non dico irrationali, ſed nec ipſi ratio-
nali, & beatę, ſacrificiȷs honorari cõceſſum eſt. Non
angelo, non homini, nec ipſi altiſsimo ordini Sera-
phin hoc datum eſt, quia ſignum, quod inter mor-
tales, conditorem a conditis ſecernit, merito ſemper
incommunicatum permanſit. Nouerant hoc beati Apoſtoli Barna- Act. 14
bas et Paulus, qui uolentes ſibi ſacrificare Lycaonios, cum deteſtatio-
ne prohibuerunt, & quia hoſtias iam parauerant, ueſtimenta ſci-
derunt. Sciebant hoc nulli conceſſum: ſciebant etiam minaciter ab
ipſo Deo prohibitum, qui tam de his, qui non Deo ſacrificãt, quam
de his, quibus ſacrificant, per ſcripturam ſuam ait. Sacrificans dȷs era-
dicabitur: Niſi domino ſoli. Et in dȷs Ægypti faciam ultionem. Et
de utriſqꝫ. Similes illis fiant qui faciunt ea: & omnes qui confidunt in
eis. Nam ſuperbi & a Deo refugæ ſpiritus, diuinitatem Deo inui- Pſalm. 134
dentes, ſibi uſurpantes, ut cæcos homines, & longe exilȷ ſui tempo- Dæmones quare ſacrificia ambiunt.
re Dei factos immemores, plene a Deo auerterent, quod ſolius crea-
toris (ut dictum eſt) erat, creaturæ exhiberi perſuaſerunt: & tam ſibi
quam mortuis hominibus, ſacrificia publica inſtituerunt. Et ut maio-
ribus contumelȷs, imaginem Dei ad eius dedecus deludendo, ſubȷ- Miſera hominum illuſio per dæmones
cerent: etiam creaturis irrationabilibus, miſeros homines ſeruire coe-
gerunt: itaqꝫ in rationali animante, rationem ſopierunt, ut canibus,
uolucribus, beſtȷs repentibus ſeruientes, & quibus prælati fuerant, Rom. 1
ſe ſponte ſubdentes, nec homines ſe eſſe recordarentur. Vnde Apo-
ſtolus. Mutauerunt (inquit) gloriam incorruptibilis Dei, in ſimilitu-
dinem corruptibilis hominis, & uolucrum, & quadrupedum, & ſer-
pentum. Nec his contenti, ad ignobiliora eos traxerunt, & ſeruos
eos etiam inſenſibilium effecerunt. Inde liber ſapientiæ. Etenim (ait) Sapien. 12
in erroris uia diutius errauerunt: Deos æſtimantes hæc quæ in ani-

malibus ſunt ſuperuacua, infantium inſenſatorum morte uiuen-
tes. Propter hoc tanquam pueris inſenſatis, iudiciũ in deriſum dedi-
Sap. 13 ſti. Et item. De his quæ uidentur bona non potuerunt intelligere eũ
qui eſt, neque operibus attendentes, agnouerunt quis eſſet artifex,
ſed aut ignem, aut ſpiritum, aut citatum aerem, aut gyrum ſtellarum,
aut nimiam aquam, aut ſolem, aut lunam, rectores orbis terrarum,
Deos putauerunt. His omnibus decepti homines, Dei gloriam tri-
Eſaie 42 buebãt, eaq́ cultu diuino ac ſacrificijs honorabant, contra eũ qui di-
cit. Gloriam meam alteri nõ dabo, neq́ laudem meam ſculptilibus.

Hæreticos impie prohibere Chriſtianis, ſacrificare Deo. Capue V.

Reprehenſio hæreticorũ ſacrificare prohibentium.

QVorſum iſta? ut uidentes patres antiquos, & omnes
priorum temporum iuſtos, Deo per iuſtitiam & ſa-
crificia placuiſſe: ut attendentes, Deum ſibi ſoli ea fi-
eri præcepiſſe, ut audiẽtes eum dijs alienis ſacrifican-
tes eradicaſſe: Agnoſcẽtes, inquam, per ſacrificia ma-
xime, Deo deitatis honorem, a ſanctis omnibus, ſæ-
culis omnibus exhibitum, concedatis, quod hactenus prohibuiſtis,
& debitum Deo ſacrificiorum munus offerre, noſtri ſæculi homines
permittatis. Vt quid enim prohibentur filij ſequi patres ſuos? Cur
quos fide imitantur, præcipuo fidei ſigno imitari non ſinuntur? An
forte Iudæorum ſacrificia Deus approbat, & Chriſtianorum repro-
Eſaie 1 bat? Nonne magis circa eorum Sacra nauſeat, dicens per Eſaiam. Ple
Pſalm. 49 nus ſum, holocauſta arietum, & adipem pinguium, & ſanguinem ui
tulorum; & agnorum, & hircorum nolui? Nonne & per alium Pro
phetam ait. Non accipiam de domo tua uitulos, neq́ de gregibus
Malach. 1 tuis hircos? Nonne et per Malachiam loquitur. Non eſt mihi uolun
tas in uobis, & munus non ſuſcipiam de manu ueſtra. Quod dicens,
non ſacrificia illi tempori data reſpuit: ſed prauam uitam ea offeren-
Eſaie 11 tium arguit. Vnde & per Eſaiam ſubdit, Manus enim ueſtræ ſangui
ne plenæ ſunt. Mirum ualde ſi præcipuus (ut iam dictum eſt) dei
Mirandum de hac contra ſacrificia temeritate hæreticorum. tatis cultus, Deo, noſtro tempore non defertur, qui omni, ante no-
ſtra tempora, tempore ſummo ſtudio, ſolicita deuotione frequenta-
batur. Mirum ſi Chriſtiani a ſacrificijs uni, & Deo offerendis arcen-
tur, cum Patriarchæ, Prophetæ, Iudæi, Gẽtiles, Fideles: ab ipſo Deo,
ipſi Deo ſacrificare cogantur. Mirum nunc primum de mundo diui
na auferri ſacrificia, cum nunquam mundus in retroactis generatio-
nibus ſuis, abſque ſacrificiorum ſacris fuerit. Nam nec in profundis
ignorantię & nequitiæ ſuæ tenebris, ita a Deo perijt, ut non haberet
aliquos, & ſi paucos, qui & per iuſtitiam Deum colerent, & per ſacri
ficia eum ſe colere demonſtrarent.

Solos

Solos Chriſtianos rite ſacrificare Deo. Cap. VI.

Quanta mala ex hac hæreſi.

AT nunc, ſi nouam ueſtram doctrinam mundus exaudiat, faciet, quod nunquam fecerat, & more captiuati illius populi ſedebit abſque lege, abſque rege, abſque ſacerdotio, abſque Ephoth, & Teraphin. Cunctꝗ Deo ſacrificare ceſſauerit: & ipſe Dei eſſe ceſſabit. Erit his temporibus gratiæ quod nunquam fuit nec tempore iræ, ut Chriſtianis Deo ſacrificare ceſſantibus, cultus qui ſemper in mundo fuerat, omnino de mundo pereat: & qui Deum ritu ſuo colens, Deo eſſe ſubditus probatur, cultum eius abijciens, abſque aliquo Deo prorſus eſſe uideatur. Nam cum ſint his noſtris diebus, quatuor in mundo præcipuæ diuerſitates ſectarum, hoc eſt, Chriſtianorum, Iudæorum, Saracenorum, & Paganorum. Si Chriſtiani non ſacrificant, iam nullus in mundo ſacrificat. Iudæi enim, more ſuo, bouinis oculis omnia intuentes, et more aſinino legis Dei onera ferentes, nō fructum capientes: nuſquam ſacrificant. Quia Hieroſolymis tantum dicunt eſſe locum, ubi per ſacrificia Deum honorare & adorare oportet. Quam quia Deo eius contrario, per mille & centum annos, inhabitare prohibiti ſunt, ſacrificare deſierunt.

Nota quod ſoli Chriſtiani ſacrificant Iudæi.

Saracæni ab omnium ſeductorum ſublimiſsimo ſeductore ſeducti, & inter Iudaicam & Chriſtianam legem ſubmergendi fluctuantes, circumciſionem ſuſcipiunt, lauacris frequentibus utuntur, certis horis die, certis nocte, orationi maxime poſt cibum & potum, ut fertur, incumbūt: luxui omnino frena relaxāt. Cunctꝗ his & innumeris ſuperſtitionibus tota pene Orientalis & Aphricana regio, ab illo nequam Mahumet decepta, per quingentos & fere quinquaginta annos inſeruiat, & Chriſtum flatu (ut aiunt) diuino, natum de uirgine ſancte uixiſſe, uera docuiſſe, mira feciſſe fateantur: de ſacrificijs apud eos, nec præcepta aliqua habentur, nec aliqua, licet parua, ab eis pro ſacrificio offeruntur. Omnipotentem tamen Deum rerum omnium conditorem ſe adorare dicunt: cui tamen (ut dixi) nullos ſacrificiorū ritus exhibent.

Saracenorum religio

Pagani.

Pagani licet pauci & orbi terrarum incogniti, cū in Aquilonis extremis finibus, atꝗ ſub gelido axe lateant & loca (ut fertur) Mæotidis paludibus uicina inhabitent, quoniam ignorant ipſos Idolorum errores, et nomina ritus, ſacrificia incognita habent, equos, aſinos, porcos, gallos, uel quodcunꝗ mane de lectulo ſurgenti occurrerit, toto illo die pro deo adorant: ſicꝗ non perpetuos, nec ſaltem annuos, ſed (ut ita dicam) deos diarios uel horarios colunt. Et cum flendi homines ignominioſius alijs a diabolo his & multis modis nobis ignotis deludantur, ſacrificia tamen nec creatori nec creaturæ exhibent: ſed quod innatus error docuit, abſꝗ omnium ſacrificiorum notitia cuſtodiunt.

Dij horarij & diarij.

Summa in Deum ingratitudo hæreticorum ſacrificare uolentiū.

Cum ergo nec apud Iudæos,nec apud Saracænos, nec apud Paga-
nos ſacrificia obſeruentur:Si nec Chriſtianis cōceduntur,ſignū illud
ſingulare deitatis, quo ab initio(ut iam dixi) diuina ſeruitus ab hu-
mana ſecernitur, periit:Cū in nulla gente, in nulla parte orbis terra-
rum inueniri iam poſsit.Sed forſitan minus Deo obnoxia ſunt mo-
derna tempora quam priora:ut honorem,quem antiqua ſęcula Deo
Ironia. exhibuerunt , ſoluere iſti contemnant. Et iuſte, iuſte inquam, iuſte,
qui maiora acceperunt, minora reddere debent : qui numeroſiore
ſumma debiti conſtringuntur, minimam quantitatē ſoluere compel-
Luce 7 luntur,& contra Ieſu Chriſti uocem, quæ dicit, Cui minus dimitti-
tur, minus diligit:& contra opinionem Simonis Phariſæi dicentis:
quia is donatorem debiti plus diligit, cui plus donauit, unde dictū
eſt,recte iudicaſti.Contra has domini & Phariſæi ſententias, minus
Deo debet Chriſtianus quam Iudęus:minus tempus Apoſtolicum,
quam Propheticum:minus totus orbis ſubſtratus uoci Euangelicę,
quā unus populus ſubiectus legi Moſaicę.Et ubi eſt ſaluator gentiū,
illis promiſſus , nobis exhibitus:illis oblatus,nobis natus:illis obla-
tus,nobis datus? Vbi eſt ſanguis teſtamenti ęterni,qui ab illis ad nos
defluxit,qui per illorum fiſtulam ad nos decurrit, qui limoſam per
quam currebat derelinquens canalem, nos de limo factos & canali
ſuppoſitos,ab omni limo & ſorde purgauit? Vbi eſt ſecundum A-
poſtolum:Miniſterium quod abſconditum fuit a ſæculis et generati
Coloſſ. 1 onibus, nunc autem manifeſtū eſt ſanctis eius, quibus uoluit Deus
notas facere diuitias gloriæ Sacramenti huius in gentibus, quod eſt
Chriſtus,ſpes gloriæ? Vbi eſt iuxta eundem, uirtus ſacramenti Dei
temporibus æternis taciti , ubi uelum templi ſciſſum eſt,& quæ diu
uelata fuerant reuelata ? ubi regnum cœlorum , de quo Rex
Ephes 1 cœlorum . Pœnitentiam , inquit , agite : appropinquabit reg-
Matth. 4 num cœlorum.

Deo maxime deberi a Chriſtianis ſacrificium. Cap. VII.

Aureum ſæculum nobis a Chriſto datū.

NVnquid hæc tam fœlicia tempora,&(ut uerbo po-
etico utar)aurea ſæcula, quibus pater mundi miſer-
tus,quibus filius pro mundo oblatus, quibus ſpiri-
tus Altiſsimi mundo infuſus:quibus mors ex-
tincta , quibus uita reddita , quibus iuſtitia re-
parata , quibus reſurrectio præparata , minus ali-
quid prioribus ſæculis Deo debent? Non, plane, non toto mundo
conclamante,non minus ei debent, cui non ſolum ex cōditione, ſed
(quod charius eſt)ex redemptione,& ſe & quę iure poſſunt,omnia
debent. Quod ſi omnia:tunc & ſacrificia . Ratione igitur neceſſa-
ria cogente,quæ auferre Catholicis uolebatis, neceſſario hæretici ſa-
crificia

crificia reddetis. Reddetis ea ratione, reddetis ea (quod apud no-
ſtros robuſtius eſt) authoritate non ficta, ſed ueraci: non terrena, ſed
cœleſti: non humana, ſed diuina. Iritatus Deus diuturnis malis Iudai
ci populi, quibus & in Deum impij, & in homines erant iniqui: nec
ferens ultra, promiſsiones ſpirituales ac cœleſtes a terrenis & carnali
bus conculcari, elegit eis ſucceſſores, qui quod illi reſpuebant, ſuſci-
perent: qui quod illi nolebant, uellent: qui uineæ fructū redderent
temporibus ſuis. Elegit pro uno populo omnes gentes, pro particu
la Syriæ uniuerſum orbem terrarum, atq; per filium ſuum, huius ma
gni conſilij angelum, Legem ſuam, cultum ſuum, ſacrificia ei tradi-
dit, & eo mediante, mundum a morte eripiens, immortali uitæ reſti-
tuit. Hæc ut abſq; ſcrupulo aliquo, uera eſſe crederentur, & ſuo
tempore ſuſciperentur, per nuncios ſuos multipharie multiſq; mo-
dis prædixit. Et quis uniuerſa enumeret? Sed quod ad cultum, de
quo agitur pertinet, audite Dauid in ſpiritu Dei loquētem. Omnes
(ait) gentes quaſcunq; feciſti, uenient, & adorabunt coram te domi-
ne. Et adorabunt eum omnes reges, omnes gētes ſeruient ei. Et, Om
nes gentes plaudite manibus, &, Regnabit Deus ſuper gentes, Et, di
cite in nationibus, quia dominus regnauit: & centū ſimilia. Sed hoc
de adorando Deo. Item de ſacrificando. Afferte domino patriæ
gentium, afferte domino gloriam & honorem, afferte domino glo-
riam nomini eius: tollite hoſtias, & introite atria eius. Et Eſaias. Ve-
niet omnis caro, ut adoret coram facie mea, dicit dominus. Et Mala
chias. Ab ortu ſolis uſque ad occaſum, magnum eſt nomen meum in
gētibus: & in omni loco offertur nomini meo oblatio munda, quia
magnum nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum. Et
quid ultra uobis, o bruti homines, reſtat quærendum? Nonne uide-
tis ſicut legem, ſic ſacra, ſic ſacrificia, ſic cultum omnem diuinum, a Iu
dæis ablatum, & ad gentes translatū? Et ſi non eodem ritu celebran-
tur apud nos ſacra, ſunt tamē ſacra: Si nō in eodē ordine conſtant ſa
cerdotia, ſunt tamen ſacerdotia: Si non de eiſdē rebus fiunt ſacrificia,
ſunt tñ ſacrificia. Quia alio quidē modo, ſed nō alij deo ſacra celebrā
tur, ſacerdotia ordinantur, ſacrificia exhibentur. Ceſſate ergo, ceſſate
iam inſanire, quia nulla authoritas, nulla ratio patitur, ut minus deo
honoris deferant Chriſtiana tempora, quam Iudaica: qm̄ quæ plus
munerum acceperunt, non minus ſed magis obſequi debent eorun-
dem munerum largitori. Vnde uere dignum & iuſtum eſt, ut qui
ei, gratiæ hoc tempore, alijs ſed non inferioribus ritibus famulan
tur, eum hoc ſupremo & diuino ſacrificiorum cultu de-
uotius uenerentur.

Reiectis Iudæis Christiani aſſumpti ſunt in toto mūdo

Pſalm. 85
Pſalm. 71
Pſalm. 46
Pſalm. eodem
Pſalm. 95
Pſalm. 28
Eſaie 66
Malach. 1

Cultus Dei a Iudæis ad Chriſtianos ex gētibus tranſlatus.

Sacrificium Chriſtianorum eſſe unicum & ſimplex. Capue VIII.

Qualia Chriſtianorum Sacrificia eſſe debeant.

IAm quia per Dei gratiam conſtat Chriſtiana ſacrificia non tollenda: utrum talia eſſe debeant qualia offeruntur, nihilominus eſt uidendum. Sacrificium Chriſtiani orbis non multiplex eſt, ſed ſimplex: non plura, ſed unum: quia ſicut in toto mundo, unus eſt populus Chriſtianus qui illud offert, & unus Deus cui offert & una fides per quam offert: ita & ipſum unum eſt quod offertur. Ceſsit pluralitas Iudaicarũ hoſtiarum unitati uictimæ Chriſtianæ, quę quia non poterat perfectum facere ſeruientẽ multiplicitate ſua, prouiſa eſt a Deo hoſtia, quæ offerentes mundaret, ſanctificaret, perfectos faceret ſimplicitate ſua. Bos, uitulus, aries, agnus, capra, hircus, carnibus & cruore implent altaria Iudæorum: Solus Agnus Dei, qui tollit peccata mundi, altari ſuperponitur Chriſtianorum.

Sacrificium Chriſtianorũ unicum quod eſt Chriſtus.

Audite non me, ſed Apoſtolum Dei. Paſcha (inquit) noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Hoc eſt. Paſcha Iudæorum immolatus eſt agnus: Paſcha uero noſtrum, hoc eſt, Chriſtianorum, eſt immolatus
1. Cor. 5 Chriſtus. Hoc ergo unicum Chriſtianorũ ſacrificium, Chriſtus eſt. Hoc ſacrificium, Chriſtiano tempori ſeruabatur. Hoc, inquam, ſeruabatur tempori gratiæ, quod congruum non fuerat dari in tempore iracundiæ. Habuit bouem Iudæus, Habet Chriſtum Chriſtianus. Cuius ſacrificiũ, tanto Iudaicis uictimis excellentius eſt: quanto Chriſtus boue maior eſt. Congrua tunc fuit ſeruilis hoſtia ſeruis: ſeruata eſt noſtris diebus liberatrix uictima iam filijs & amicis, quibus in E-
Ioann. 15 uangelio dicitur. Filioli, adhuc modicum uobiſcum ſum. Et iam nõ
Ioann. 13 dicam uos ſeruos, ſed amicos. Reſperſus eſt Textus diuinæ legis innumeris teſtimonijs, quod multiplicitas antiquarum hoſtiarum, hanc unam Euangelij hoſtiam deſignabat. Et quia impoſsibile erat, ſanguine agnorum & hircorum auferri peccata: ipſa lex, quæ multa

Sacrificiũ noſtrum unicum ſacrificijs antiquis ſignabatur.

Heb. 10 illa mandauerat, omnes ad hanc unam uictimam tranſmittebat. De
Pſalm. 140 hac Dauid. Eleuatio manuum mearum, ſacrificium ueſpertinum. Et
Eſaiæ 53 / 1. Pet. 1 Eſaias. Oblatus eſt, quia ipſe uoluit. Et Petrus. Non auro uel argen-
Heb. 8 to empti eſtis, ſed precioſo ſanguine, quaſi agni incontaminati, & immaculati Ieſu Chriſti. Et Paulus. Hoc fecit ſemel, ſe offerendo dominus Ieſus Chriſtus. Sed ſcio nomine oblationis, ſacrificij, uictimæ, holocauſti, & ſimilium, paſsionem ac mortem domini deſignari: nec uos hoc unquam negaſſe audiui. Et ideo his nominibus mors eius ſignatur: quia ſicut morte animalium oblatorum, peccata purgari dicebantur: ſic morte ipſius, peccata totius mundi tolluntur.

Sacri-

Sacrificio Chriſti, iuſtitiæ Dei ſatisfactum eſſe pro peccatis. Cap. IX.

ET quia dicit Apoſtolus, Semetipſum obtulit immaculatum Deo: dicitur ipſe offerre ſeipſum: Quoniam non coactus, ſed ſponte tradidit in mortem animam ſuam Deo uero ſeipſum hoc modo obtulit, quia mors æterna hominis, non niſi temporali morte Dei, & hominis, diſſolui poterat. Benignus enim Deus, cuius uniuerſæ uiæ miſericordia & ueritas: ſic exiſtens iuſtus, ut non deſinat eſſe miſericors: ſic miſericors, ut iuſtus ſemper permaneat, in rebus quas creauit.

Heb. 9
Chriſtus ſeipſum obtulit

Pſalm. 25

Nec etiam mala quæ non creauit, inordinata eſſe permiſit. Vnde peccatum hominis, quod uelut aliunde, in regnum eius ſe non iuſte immiſerat, iuſte ordinans: peccatorem damnauit, ac ſempiternæ fœlicitatis profugũ, miſeriæ ac morti æternæ contradidit. In tantum quippe reus factus fuerat, ut omnino culpa eius in regno eius ordinatiſsimo, inordinata remaneret, ſi minore quam æterno ſupplicio, Dei iuſtitia peccatorem puniret. Nec iam iuſtitia dici poſſet, quæ meritis condigna non redderet.

Mala Deus ordinat per pœnam

Ea de cauſa propago humani generis in radice corrupta, ſicut uitium, ſic & eius damnationem ab origine traxit, & tota ſimul per longa ſæcula lege iuſtitiæ morti æternæ ſubiacuit. Miſertus eandem Deus eſſentiali bonitate ſua, perdito homini, & eum ſaluare uolens, ſed niſi iuſte nec uolens, nec ualens, dum in æterno conſilio ſuo quæreret, qualiter miſero ſalua iuſtitia miſereri ualeret, hoc potiſsimum occurrit, quo & iuſtitia ſeruaretur, & homo liberaretur, & gratia augeretur, & Deus glorificaretur.

Originale peccatum.

Miſit itaque Deum filium, ad filios hominum, ut humanam naturam induens, & humanis uitijs medens, in carne aſſumpta, non peccatum, ſed pœnam peccati, mortem ſcilicet corporalem ſuſciperet, & ita ſimplici ſua, illius duplam, horaria ſua, illius ſempiternam excluderet. In qua diſpenſatione, miſericordia misereretur, iuſtitiæ nihil detraheretur, dum pro æterno ſupplicio hominis, temporale ſupplicium Dei & hominis: pro æterna morte hominis, temporalis mors Dei & hominis, ei offerretur.

Quomodo ſeruata eſt iuſtitia in redemptione hominum.

Quæ tanti ponderis, in ipſa ipſius iuſtitiæ lance, eſſe cognoſcitur, ut ad iuſte ordinanda mundi peccata, longe magis præponderet mors tranſitoria filij Dei, quam æterna filiorũ hominum. Plus plane redditum eſt iuſtitiæ, quando Chriſtus mortuus eſt: quã ſit recompenſatum, quando homo damnatus eſt. Habet ergo iuſtitia quicquid ſuum eſt, quia Dei filius, pro peccatis hominũ mortuus eſt.

Mors Chriſti quantum fuerit ſatisfactoria.

Ita iuſtitia quæ diu humanæ ſaluti obſtiterat, tandem miſericor-
Iuſtitia ceſsit miſericordiæ. diæ ceſsit: & quæ per aliquot millia annorum, diuerſo itinere inceſſe-
Pſalm. 84 rant, miſericordia & ueritas in uia (quæ Chriſtus eſt) obuiauerunt
ſibi: & quæ uelut ſibi aduerſæ fuerant, homine condemnato, eo
iam ſaluato, iuſtitia & pax ſe oſculatæ ſunt. Sic iuxta Ioannem Ba-
ptiſtam, Agnus Dei tulit peccata mundi: Sic iuxta Petrum Apoſto-
Ioann. 1 lum, Peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo, ſuper lignum: ut pec
1. Pet. 2 catis mortui, iuſtitiæ uiuamus: cuius, iuxta Prophetam Eſaiam, liuo-
Eſaie 53 re ſanati ſumus. Hoc eſt noſtrum ſacrificium, hoc legis Euangeli-
Sacrificium Chriſti & Eccleſiæ, unicum eſt ſacrificium cæ, hoc noui Teſtamenti, hoc noui populi holocauſtum: quod tunc
ſemel in cruce a Dei & hominis filio Deo oblatum eſt, & quod ſem
per in altari ab ipſius populo offerendum, ab eodem præceptum &
inſtitutum eſt. Non enim aliud tunc oblatum, aliud nunc offertur,
ſed quod, ut dictum eſt, ſemel Chriſtus obtulit, hoc ſemper Eccleſiæ
ſuæ offerendum reliquit.

Impijſsimum eſſe hæreticorum errorem contra Miſſæ ſacrificium. Cap. X.

Error ſtultiſsimus hoſtium Miſſæ.
Deut. 18

ET quia iam expeditior uia ſe præbuit, per quã liberi or ſermo ad oſtendendum & confutandum ſtultiſsi mum errorem decurrat. Audite non me, ſed Domi-num: non Chriſtianum, ſed Chriſtũ: non hominem tantum, ſed Deum. Audite eum, quem qui non au-dierit, exterminabitur de populo ſuo. Dic domine Ieſu, Deus noſter, ſaluator noſter, ſacerdos noſter, hoſtia noſtra. Dic, reſponde aduerſarijs teſtamenti tui, qui uolunt reſcindere quod ſtatuiſti: eradicare quod plantaſti: deſtruere quod conſtituiſti. Dic, forſitan acquieſcẽt tibi, qui Eccleſiæ tuæ reſiſtunt: uerebũtur faciem tuam, qui tuis irreuerenter obuiant: & ſi oues tuæ ſunt, uocem tuam audient. Ignoſce, & mihi præſumptuoſe interroganti, ſed tamen pro Eccleſia tua, columba tua, ſponſa tua, quam iſti uiolare conantur, ze-
Ioann. 10 lanti. Plane iſti redemptorem te negant, qui precium redemptionis humanæ, quod nobis, & pro nobis dediſti (corpus dico tuum) re-demptis auferre contendunt. Volunt rurſum uincire, a te olim ſolu tum nodum captiuitatis, dum largitorem reſpuunt libertatis.

Dic ergo Domine, teſtator noui & æterni teſtamenti, utrum teſta-
Teſtamentũ Chriſti nõ unius diei, ſed æternum & iugæ habet ſacrificium. mentum hoc unius diei, ſicut iſti dicunt, eſſe uolueris, an potius æter num eſſe decreueris. Audiant iſti, non me ſed te: ut conuertantur, nõ ad me, ſed ad te. Quid ergo? In cœna ultima, quam cum diſcipulis tuis, uetus paſcha nouo commutans, celebraſti, accepiſti panem, gra tias egiſti, fregiſti, dediſti diſcipulis tuis: Sed quid dixiſti? Accipite: Hoc eſt corpus meum, quod pro uobis tradetur. Et quid addidiſti?

Hoc

Hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem, poſt-
quam cœnaſti, dicens. Hic eſt ſanguis meus Noui Teſtamenti, qui
pro uobis & pro multis effundetur in remiſsionem peccatorum.
Audiſtis? Nolite fieri ſimulacra, quæ oculos habent & non uident: Pſal. 113. & 134.
aures habent & non audiunt. Auditis hoc non a quolibet doctore, Matth. 17
ſed ab illo, de quo Pater clamans præcipit: ipſum audite.

Corpus & ſanguinem Chriſti uere offerri in Miſſa. *Caput XI.*

AVditis eum dantē corpus. Sed quod corpus? Sunt Hoc eſt corp9 meum.
enim corpora cœleſtia & terreſtria: & quicquid ui-
ſui, auditui, olfactui, guſtui, tactui, hic ſubiacet, cor-
pus eſt. Vnde ne quis putaret, animalis cuiuslibet,
aut hominis cuiuslibet hoc eſſe corpus: ad excluden-
dum omne aliud ſenſibile uel inſenſibile corpus:
poſtquā dixit: accipite, hoc eſt corpus, adiunxit, meum. Suum ergo,
non alterius, corpus diſcipulis dedit. Rurſus ne forte alicui cogitatio
occulta ſubreperet: potuiſſe creare in manibus ſuis corpus, quod ſuū
quidem eſſet, ſed tamen quod ipſe erat non eſſet: addidit, quod pro
uobis tradetur. Ac ſi diceret. Nolite dubitare, nolite hoc uel illud uo
bis fingere, nolite aliud & aliud cogitare: quia hoc eſt corpus, non al
terum, aut alterius, ſed meum, nō permutatum, uel nouiter creatum:
ſed quod pro uobis tradetur, pro uobis crucifigetur, pro uobis mo-
rietur. Sic & de calice. Hic eſt (ait) ſanguis. Non bouis aut arietis,
non agni aut cuiuslibet hominis: ſed meus, non alius uel noua crea-
tione productus, ſed qui pro uobis fundetur, flagellis prouocatus,
clauis extortus, lancea excuſſus. Quid ad demonſtrandam ueritatem At ſacra-
corporis & ſanguinis domini, dici potuit clarius, lucidius, manife- mentarij ha-
ſtius? Nonne & longe ante paſsionem commendans magnifi- ctenus nihil ta
cum & ſalutare ſacramentum, diſcipulis & Iudæis ſępe dicebat. Niſi le uident.
manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, nō Ioann. 6
habebitis uitam in uobis, & Panis quem ego dabo caro mea eſt, &
caro mea uere eſt cibus, & ſanguis meus uere eſt potus? Hoc quare?
ut dum nomine corporis, circa diuerſa corpora cogitando uagaris:
audito carnis nomine, ab innumera corporum multiplicitate reuoce
ris. Rurſus audito nomine filij hominis, non alterius alicuius carnem
exiſtimes: niſi illius, qui cum eſſet dei filius, ſingulari gratia, ſolicita
operatione, factus eſt hominis filius. Vnde quia tenaciſsime recolen
dū, quia unice amplectendum eſt, tantum tantæ miſericordiæ opus,
tacito ſæpe nomine filij Dei, quod pro ſe eſt: nomen filij hominis fre
quētat, quod pro nobis eſt. Idcirco uocat carnem, ne quodlibet cor-
pus putetur, idcirco filij hominis, ne alterius quam ſua æſtimetur.

Panem

Panem & uinum uere tranſſubſtantiari in corpus & ſanguinem Chriſti. Cap. XII.

Tranſubſtantiatio.

SEd forte impoſsibile putatur, ut uel panis in carnē, uel uinum commutetur in ſanguinem. Fortaſsis & hoc cogitatur, illius unius corporis Chriſti finitam ſatiſq; modicam quantitatem, morſibus totius mundi, per tanta ſęcula non poſſe ſufficere. Hoc enim eſt, quod quondam Berengarium dixiſſe audiui. Nam forte Andegauis conſtitutus, & de hoc corporis Chriſti ſacramento cum quibuſdam agens; ſi (inquit) corpus Chriſti tantæ fuiſſet magnitudinis, quantæ Turris hæc, quæ in conſpectu noſtro immenſa mole attollitur, a tot totius orbis populis comeſtum, ante multa iam annorum ſpacia defeciſſet: Quantum peruerſus, tantum peruerſa locutus. Sed quid reſpondēdum eſt eis qui nihil uolunt Deum poſſe, niſi quod poſſunt, nihil ſcire, niſi quod ſciunt, nihil agere, niſi quod agunt? Quid reſpondebitur eis, qui æternæ ſapientiæ altitudinem, qui diuinæ uirtutis omnipotentiam ſic coartare nituntur, ut ſi eis a ſenſus præbeatur, ſapientia Dei et omnipotentia pereunte, Deus iam Deus eſſe non poſsit? Quid dicetur ſurdis, & audire nolentibus per

Berengarij obiectio & blaſphemia.

Demus Deum aliquid poſſe, & nos inueſtigare nō poſſe, ait D. Auguſt.

Eſaie. 40. Prophetam clamantem: Quis cognouit ſenſum domini, aut quis cō
Iob 28 ſiliarius eius fuit? & in alio loco. Quę eſt uia ſapientiæ, aut quis locus
Baruch 3 intelligentiæ? abſcondita eſt ab oculis omnium uiuentium: Et alius. Quis transfretauit mare, & adduxit eam, & attulit ſuper aurum electum? Nonne a mari uſq; ad mare, ab ortu ſolis, uſq; ad occaſum,
Pſalm. 134 totus mundus inſonat. Omnia quæcunq; uoluit dominus, fecit in cœlo, & in terra, in mari & in omnibus abyſsis? Et quis uniuerſa enumeret? Sed aſpice teipſum quicunq; ſupernis miraculis non credis, o homo, attende prius ſapientiam & uirtutem tuam, & demum incipe pēnſare diuinam. Certe gradus faciens in creaturis ſuis Deus, & alias alijs præferens, alias alijs ſubdens, omnem tibi corpoream creaturā ſubdidit, & ratione, quod nulli corporeæ ſubſtantiæ pręſtiterat, inſigniuit. Vnde uirtute plurimas, ſapientia uniuerſas exuperas. Quantis enim repentibus, uolucribus, quadrupedibus, potentia ſuperior ſis agnoſcis. Quod terrenis omnibus ſcientia antecellas, non dubitas. Prælatus es ergo mundo, ſed pręlatus eſt tibi conditor
Sapien. 9 mundi. Prælatus eſt tibi ſapientia, Prælatus eſt tibi potentia. Sapientia: quia tua maximis anguſtijs coartatur: illius uero, attingit a fine uſq; ad finem fortiter, et diſponit omnia ſuauiter. Potentia, quia tua quotidie, & multiformiter ſuccumbit; illius (ut dictum eſt) quæcunque uoluit fecit.

Homo cæteris præſtat, homini Deus

Hære-

Hæreticos impie ſcrutari, quomodo hæc fiant. Cap. XIII.

ESTo ergo Deo tuo, quod eſt iumentum tuum tibi. Non nititur illud perſcrutari ſecreta tua: non coneris temerare arcana Dei tui. Neſcit illud quomodo diſponas iter, qualiter ordines bellũ, quos primos, quos medios, quos ultimos in certamine cõſtituas, quo conſilio poſt multum ſanguinem paci adquieſcas, quomodo rei familiari, domui, coniugi, natis, familiæ, ne egeant prouideas. Et ut maiora (qa ſic res poſtulat) aggrediar, ignorat quo tẽpore ſemina ſeri, quo ſata et aucta meti debeãt: quo uites plantari, quo putari, & purgari debeant: qd uer, æſtas, autumnus, & hyems, inuicem commune, quid proprium habeant. Non aduertit, qualiter mentis uiuacitate, non tantũ terrena, ſed et cœleſtia compræhendas. Lunæ, Solis, Mercurij, Veneris, Martis, Iouis, Saturni, quæ ſunt antiquæ ſuperſtitionis uocabula, aliorumq́ ſyderum curſus, loca, tempora diſtinguas: annorum menſium, dierum, horarum, particularũ, punctorum quantitates, & ſpacia dijudices: qualiter calore, frigore, humore, ſiccitate, uel dilatent, uel contrahant, uel humectent, uel deſiccent: res humanas, rationis ſubtilitate diſcernas. Non diſputat de cogitationibus tuis, non de uerbis tuis, non de operibus tuis. Iudicat non intellectu ſed natura, aliquid tibi conceſſum eſſe, quod ipſi penetrare non liceat. Et idcirco quamuis nihil horum intelligat, non murmurat, non recalcitrat, non ſibi uniuerſa pandi ratione expoſtulat: ſed tibi domino obediens imperanti, abſq́ quæſtione his quæ iubentur obtemperat. Docet (ut de uilioribus loquar animalibus) Aſinus tuus quid te uelit facere dominus Deus tuus: cuius ſi ſecreta penetrare uolueris, eius iumentum eſſe non poteris, de quo Pſalmus. Vt iumentum factus ſum apud te. Serua ergo Deo tuo, quod tibi uis ſeruari ab Aſino tuo: neq́ altiora te quæſieris, uel fortiora te perſcrutatus fueris: ſed ea cogita ſemper, quæ Deus præcipit, & in multis operibus eius ne fueris curioſus. Et ſicut idem Salomon ait. Comede mel quod ſufficit: ne forte ſatiatus euomas illud: quia ſecundum eundem. Qui ſcrutator eſt maieſtatis, opprimetur a gloria. Itemq́. Auerte oculos tuos a me, quia ipſi me auolare fecerunt. Et iuxta Dauid. Accedet homo ad cor altum & exaltabitur Deus. Hæc omnia maieſtati Dei ſuperbiam tuam, ſapientiæ Dei ſtultitiam tuam, uirtuti Dei infirmitatem tuam (ut dignum eſt) ſubijciunt: neque aliquid contra ipſum ſtultum loqui, uel non audendum audere permittunt.

Nota contra curioſos ſcrutatores.

Fac deo quod tibi facere uis aſinum tuũ.

Pſalm. 72

Eccle. 3

Proue. 25

Cant. 5

Pſalm. 61

Trans

Tranſſubſtantiationem uarijs probari exemplis ſcripturæ & naturæ. Cap. XIIII.

SEd licet autoritatibus, & ratione obſtructum iam debeat eſſe os loquentium iniqua, ne inſipientiam uel imbecillitatem creaturæ, creatoris ſapientiæ uel uirtuti audeant comparare: ſubijciantur tamē exempla, quibus (ſi omnino beſtiæ aut impij non ſunt) eorum non ſolum auribus, ſed & oculis ſatisfiat. Vide

Ratio inuicta pro tranſſubſtantiatione.

igitur quiſquis in Sacramento Eccleſiæ panem in Chriſti carnem, uinum in eius mutari ſanguinem, aut non credis, aut dubitas: quia uel de uoluntate eius, uel de potentia, uel de utroque diffidis. Nulla enim res alia te, uel ad non credendum uel dubitandum impellit. Aut enim uoluit & non potuit, aut potuit & non uoluit, aut neq; uoluit, neque potuit. Sed quod uoluerit, ſi Euangelio credis, dubitare non potes. Nam in ſui memoriam hoc fieri non præciperet, ſi hoc fieri noluiſſet. Quod uero potuerit, ſi Prophetę credis, certum tenebis. Nam ſi omnia quæcunque uoluit fecit: utique & hoc quia uoluit, fecit. Voluit ergo, & potuit, ut panis in carnem ſuam: & uinum conuertatur in ſanguinem ſuum. Et quia uoluit, & potuit: idcirco & fecit. Si enim Deus omnipotens eſt, & Chriſtus Deus eſt, ſequitur, quia ad conuertendum panem in corpus ſuum, & uinum in ſanguinem ſuum, omnimode, ſicut & ad uniuerſa, potens eſt. Et, quamuis omnipotentia Dei cuncta hoſtilia munimenta diſſoluat: ſequantur tamen (ut dictum eſt) exempla, quibus etiam brutę pecudes adquieſcere cogantur. Quid inquam dicis, qui ueritati tam lucidæ contradicis? Non credo, ait ille: dubito, dicit iſte: quod panis altaris in carnem, uinum conuertatur in Chriſti ſanguinem, quia alterius generis

Exemplis ſcripturæ ueteris probatur poſsibilitas tranſſubſtantionis panis in corpus Chriſti.

ſubſtātiam, in alterius ſubſtantiæ genus conuerti, mihi nouum atque inſolitum eſt. Nouum, quia nunquam factum eſt: Inſolitum, quia nunquam uiſum eſt. Si recolere, inquam, uolueris præcedentia tempora, quod dixiſti nouum, uetus eſſe, reperies, & quod dixiſti inſolitum, uſitatum eſſe cognoſces. Relege

Ambr. de ſacramentis li. 4. c. 4. Et de myſterijs initiandis c. 9

(ut ait Ambroſius) uirgam Moyſi mutatam in ſerpentem: Recole aquas Ægyptiacas mutatas in ſanguinem, & ſi cognoueris diuerſas ſubſtantias ſerpentis & uirgæ, aquarum & ſanguinis, ab opinione male concepta reſipiſce. Nec poteris dicere magica illa fuiſſe figmenta, quia nec Deus erat, ut magiſter magicarum artium Satanas: nec Moyſes, ut Iamnes & Mambres: Licet enim illi Dracones fecerint, aquas mutauerint, muſcas maiores produxerint, ad minores tamen muſcas, hoc eſt Ciniphes, deficientes dixerunt, Digitus Dei eſt hic. Non enim quæ faciebant, uera erant, ſed phantaſtica, quia non res ueras, ſed earum imagines humanis oculis potentia magica ingerentes,

2. Tim. 3
Exod. 8

Magi phantaſtica, Moyſes uera ſigna fecit.

rentes,hominibus imperitis, et infidelibus illudebãt.Quæ uero per
Moyſen a Deo fiebant,non falſa erant,ſed uera:non imaginaria,ſed
realia:quoniam,& ab autore ueritatis ueracia , & a patre mendacij
mendacia ſigna fieri oportebat.Idcirco,& falſus anguis,& falſus ſan
guis magorum fuit:& uerus ſerpens, & uerus cruor a Moyſe de uir
ga,& flumine mutatus extitit.Recole & ſaluatoris illud primum, & *Secundo exẽplo & miraculo Chriſti.*
ſingulare,totiq; mundo notiſsimum miraculum, quo aquas in uinũ
non phantaſticum,ſed uerum & bonum mutauit, teſte Architricli- *Ioann. 2*
no,qui dixit ſponſo.Seruaſti uinum bonum uſq; adhuc. Huius ge-
neris miraculis,ueteris ac noui teſtamenti initia, omnipotentis proui
dentia ideo inſigniuit,ut contra utriuſq; legis maieſtatem ſe agere co
gnoſceret,quiſquis res in res,hoc eſt,ſubſtantias in ſubſtantias,uirtu
te diuina poſſe mutari,negaret. Poſt Moyſi et Chriſti tã ſolennia, *Tertio exemplo mutatione medij interſtitij aeris.*
& nota miracula,perhibeat mundus ipſe teſtimonium ueritati,et ad
hoc oſtendendum,niues & grandines,nubes et elementa producat.
Arguat incredulos,& iam eos non auribus credere,ſed oculis cerne
re dubitata compellat. Oſtendat alia atq; alia ex alijs multimode, &
multiformiter aſſidue creari: immo ex creatis in alias,& alias creatu-
ras mutari . Doceat aeriam puritatẽ quotidie in nubium craſsitudi
nem denſari,nubes ipſas pene aſsidue defluere in imbres,molle ſcere
in niues, durari in grandines,flammari in ignes, & in his omnibus,
diuerſas,ex ſubſtantijs ſubſtantias, uarias ex ſpeciebus ſpecies, non
tantum uidentibus ad cernendum , ſed etiam cæcis ad palpandum
creari.Deſcẽdat hinc de cœlis ad terram curioſus oculus,& miracula
quotidiana quę non miratur,obſtupeſcat.Videat quam ſit ſtulta in-
credulitas, quam cæca dubitatio:uel nõ credere,uel dubitare panem
in Chriſti carnem , uinum mutari in eius ſanguinem uirtute diuina:
cum per eandem multa ſæpe commutentur in aliud , in rerum natu-
ra.Nonne Coralius lapis de ligno fit lapis : cum diuerſa ſit ſubſtan-
tia ligni & lapidis? Nonne Reguli puluere æs in aurum mutatur,
quæ duo licet in metalli nomine conueniant,in natura tamen ualde
diſparia ſunt?Nonne phœnix quingentorum annorum (ut dicitur) *Quarto exemplo terreſtrium multiplici.*
auis,inter aromata ſuccenſa moriens, de ſolo puluere reuiuiſcit,cum
alia pulueris,alia iam ſit ſubſtantia auis? Et ne forte iſta inuſitata uel *Ambr. Hexam. lib. 5, cap. 23*
incognita ſibi eſſe cauſetur,attendat uſitatiſsima & quotidiana,& ſic
etiam ſi negligenter attenderit, dubitare ceſſabit. Et ut melius ſuis *Quinto per exemplum uitri & cryſtalli.*
manibus,quã alienis operibus adquieſcat de fœno uel filice arte no-
tiſsima diuerſiſsimæ naturę uitrum conficiat: ſicq;(ut ſic dicam)non
diuina ſed ſua miracula admiretur:Cernat liquidiſsimum et fluidum *Aug. in Pſalm. 174.*
aquæ elementum,brumali apud nos: omni autẽ tempore apud No
ricos & Scythas, in glacialem teſtam tenaciſsime congelari: in Alpi-
bus etiam,et multis terrarũ partibus uſq; adeo obdurari,ut de aqua
lapis fiat , & Cryſtallus dicatur : quæ eſt glacies multos durata per

annos. Conſyderet de eodem Cryſtallo uel uaſe uitreo, & perſpicuo, aqua repleto, cum ſolis radio apponitur, contra complexiones elementorum, ignem exire. Cum Cryſtallus frigidus & ſiccus, aqua (quod plus eſt) frigida & humida: ignis calidus & ſiccus eſſe probetur. Intueatur ipſum ſimul orbem terrarum: qualiter de hoc informi & infimo terræ elemento tam diuerſa in ſubſtantijs, uaria in qualitatibus, in coloribus multiformia, in uirtutibus multiplicia, iuſſu conditoris aſsidue procreentur, quæ ſi per ſingula conſyderentur, uictus rerum infinitate, ante conſyderator quam conſyderanda deficient.

Sexto per exẽplum quotidianũ in homine In quo panis. in carnem mutatur.

Sed quid ad comprobandam ueritatem de pane mutatæ carnis, & de uino mutati ſanguinis Chriſti, exemplis immoror: cum quotidie ipſum de quo agitur, panẽ in humanam carnẽ cõuerti, uinum in humanũ ſanguinẽ mutari uideã: itaq; hoc manifeſtum ſit, ut ad hoc aſſerendũ non fidẽ conſulere, ſed oculos aperire neceſſe ſit? Teſtis eſt mũdus, teſtis eſt omnis homo: maxime, cum ſine hac mutatione panis in carnẽ, & uini in ſanguinẽ, nec unus poſsit ſubſiſtere homo. Sunt qui dẽ multi, qui abſq; pane, ſunt item plures qui abſq; uino, uitam mortalem tranſigũt: ſed longe pauciores illis, qui ſemper pane, interdum uero & uino utuntur. Idcirco propter maiorem partem, totum ſignificare uolui, cum dixi abſque mutatione panis in carnem, & uini in ſanguinem, nec unum poſſe ſubſtare hominem.

EPIS,

FINIS.

EPISTOLA NVNCVPATORIA SEQVENTIS LIBELLI.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI AC DOMINO, D. IOANNI BERNARDO DE LVCO, EPISCOPO CALAGVRRITANO *in Hiſpania, Io. Cochlæus S. P. D.*

Reuerendiſſimæ Dominationis tuæ literas, Tridēti nu per Septimo Idus Decembris ad paruitatem meā ſcriptas, procuratione Doctiſſ. uiri, D. Eraſmi Strenbergij, Canonici Tridentini, ſatis tempeſtiue hic recepi die XXVIII. eiuſdem menſis. In quibus ſane petit a me R. D. tua, ut de quibus ualeam Epiſcoporum Germaniæ Sedibus relationem habere: qui uidelicet ſint in earum ſingulis celebrati Pontifices: eorumq́ nomina, titulos, ac natalitios dies, ad R. D. tuam tranſmittam. Addis etiam, ut non omittam, ſi quid in eorum uita memoria dignum circumferri cognouero: Quia R. D. tua, iſtic apud Tridentinos ſaltus a grege ſuo procul conſtituta, cupiat omnium ſanctorum Epiſcoporum nomina colligere, & eorum geſta præclara euoluere, ac ſumme deſideret Germanorum omnium ſanctorum Præſulum habere notitiā &c. Petitio Epiſcopi Calagurritani

R. D. Pijſſime ac Doctiſſime Præſul, ſi noſſet R. D. tua, uel Germaniæ latitudinem, uel anguſtam qualiſcunq́ eruditionis & experientiæ meæ facultatem, uel occupationum mearūm (quibus me nunc urget hic Typographi officina quotidie) multitudinem, et librorum paucitatem, Cum hoſpes hic ſim, et a Bibliotheca mihi nota longe ſeiunctus: facile daret mihi ueniam, quod iniunctum a R. D. tua officium atq́; laborem præſtare non poſſum, etiamſi arbitretur ipſa (quæ modicitatem meam ſua forſitan metitur amplitudine) id mihi difficile nō fore. Quod ſi forte obijciat mihi R. D. tua commenſurationem illam, qua magni illi prophetæ, Helias et Heliſæus, mortuos reſuſcitaturi pueros, incubuerunt ſuper eos, & paruulis eorum corpuſculis, multo maiora corpora ſua adæquarunt, ut os ori, manus manibus, pedes pedibus æqua menſura Excuſatio Cochlæi 3.Reg.17 4.Reg.4

 cor-

correſponderent: Meminerit R.D.tua, id non natura, ſed miraculo contigiſſe. Quare ſuppliciter oro, ne me tuo pede aut ulna (ut ſic dicam) metiaris. Arbitror enim hanc petitionem tuã, non ſolum præſtatu diffi cilem, ſed prorſus impoßibilem fore mihi, hoc præſertim tempore: Non ſo lum propter cauſas ſupra iam dictas, ſed etiam propter lamentabilem, ac nunquam ſatis deplorandam Germaniæ cladem, quam paſſa eſt mul tis iam annis, nouarum furore ſectarum, quæ ad abolendum omnẽ ſancto rum cultum & laudem, male ſedula impietate, ex antiquis Eccleſijs & Monaſterijs magnos & precioſos libros, in quibus laudes & res geſtæ ſanctorum in membranis diligentiſſime conſcriptæ continebantur, abri puerunt, ac ſceleratiſſima nundinatione uiliſſime uendiderunt artificibus quibuſdã, qui ſcriptas membranas mechanicis ſuis operibus, etiam Trio bolaribus adaptarunt, e libris uiliter exciſas. Ne quis uero parua putet hæc damna, compertum habemus, ſacrilegis huiuſmodi mercibus magna frequenter onuſta ac repleta fuiſſe plauſtra, quæ ex deſolatis Monaſte rijs, etiam in longinquum, ad magnas impiorum ciuitates tranſuectæ fue runt, ac uiliſſime diſtractæ. Et ego ipſe, dum Miſnæ Canonicus eſſem, ex uetuſto Monaſterio S. Petri in mõte Sereno, prope Hallis urbẽ Sax oniæ, duo grandia uolumina mẽbranacea, in quibus antiquæ deſcriptæ erant ſanctorum hiſtoriæ, religioſe commodato accepi, ut illis contra ſe ctarũ errores & blaſphemias uterer, cum iacerent illic contẽptim abſque omni uſu: Quæ certe ita ponderoſa erant, ut neutrum abſq; multo conatu leuare aut portare poſſem. Vbi uero morte pij & Orthodoxi Principis, GEORGII, Saxoniæ Ducis &c. omnes illæ terræ in poteſtatem uene runt Lutheranorum (qui me perſequebantur) ſubitanea fuga eos libros re linquere domi coactus fui, nec deinceps reſcire potui, quid illis acciderit. Quod dolenter hic refero, ut ſi forte adhuc ſuperſint uſpiam, illi Mona ſterio aliquando (reddita Eccleſijs & Monaſterijs pace) reſtitui poſ ſint ac debeant. Cæterum, ut intelligat R.D.tua, mihi pium ac laborio ſum hoc ſtudium tuum non diſplicere, ſed uehementer probari, ne uidear ex negligentia aut contemptu (quod abſit) hanc piã petitionem Amplitu dinis tuæ poſthabere ac recuſare: uiſum eſt mihi, paruo ſaltem libello tuæ morẽ gerere uoluntati: Quem uetuſtis aliquot Epiſcoporũ ſcriptis (quæ hactenus per Typographos in publicum euulgata non uidi) in honorem et reuerentiam Nominis ac Dignitatis tuæ, adiungam, Excerptũ e duobus libris de uita S. BONIFACII, Primi Moguntinæ Sedis Archie piſcopi, quos ante xxx. annos, ex Italia reuerſus, Nurenbergæ excribi mi hi curaui, ex uetuſto quodã codice cuiuſdam ibi Monaſterij. Eos autẽ li bros ex integro euulgare modo non poſſum, propter breuitatem temporis,

Clades Germaniæ per ſectas nouas, in perdẽdis libris de ſanctis.

Duo magna uolumina mẽbranacea de legendis ſanctorum.

Libellus de uita S. Bonifacij Archiepiſcopi & Martyris.

quod

quod Typographo ſupereſt ad proximũ Quadrageſimæ mercatũ Francfordienſem. Adijciã tamen breuẽ omniũ Epiſcoporũ et Archiepiſcoporũ Moguntinæ ciuitatis Catalogũ, quo petitioni tuæ propius accedã & inſeruiam. Adijcerẽ & alterum lubens Catalogũ Epiſcoporũ omnium, qui Eyſtetenſi præfuerunt Eccleſiæ, quos ex Authentico illius Eccleſiæ libro breui ſerie deſcripſi, numero LIIII. ſed ſchedam illam hic inter chartas meas diligenter quæſitam, nuſquam inuenio. Ne uero exiſtimet R. D. T. paruum aut facilem mihi fore laborem, ad præſtanda ea, quæ a me fieri petis, rogo conſyderare dignetur R. D. tua, in una Germania Sex amplos contineri Archiepiſcopatus, Mogũtinũ, Coloniẽſem, Treuerenſem, Salisburgenſem, Magdaburgenſem, & Bremenſem: E quibus Tres primi, Electoriæ quoq; ſunt in ſacro Ro. Imperio Dignitatis & eminentiæ. Moguntinus præterea tantæ amplitudinis eſt, ut totius Germaniæ maximam partem ſub Eccleſiaſtica iuriſdictione ſua contineat: habens ſub ſe Epiſcopatus xij, eosq; amplos, antiquos & populoſos. Monaſterijs & Conuentibus innumeris adauctos, ad cultum Dei deſtinatos totiam ſæculis a pijs Maioribus noſtris. Vita autem antiquorum Germaniæ Epiſcoporum, tam copioſis plærunq; extenſa eſt uirtutũ præconijs, & ueræ pietatis exemplis atq; hiſtorijs, ut unaquæq; ex iis pro iuſto computari queat libro. Qualem certe uidi iam olim de S. Gothardo, Hildeſheimenſi Epiſcopo prouinciæ huius Moguntinæ in Saxonia, qui ſub Diœceſi ſua multas habet amplas & præpotentes urbes. Conſecrauit autem Gothardum iſtum Aribo Archiepiſcopus Moguntinus, qui ordine in Catalogo Viceſimus conſpicitur. Non miretur igitur, nec ægre ferat, precor R. D. tua, quod eius petitioni ſatisfacere non poſſum. Quandoquidem & alia, præter Epiſcoporum antiqua ſcripta' quibus libellus iſte adiungitur) ad æditionem multo nunc præparantur labore. Vtpote VI. libri de Hæreticis bene prolixi, quos doctiſſime ſcripſit Clariſſ. Iureconſultus, D. Conradus Brunus, quibus & alios ſex adiungere cupio OPTATI Mileuitani Epiſcopi. Præterea XII. libros Hiſtoriæ Huſſitarum. Quæ ſane omnia hac hyeme non paruo, & laborum & Impenſarum onere, a me ad proximas Frãcfordiæ nundinas præparãtur. Bene ualeat R. D. tua, Clariſſ. Præſul, cuius pietatem & eruditionem ex una iſta Epiſtola tua mihi ſatis perſpectam habere uideor.

Catalogus Epiſcoporum Mogunt.

Amplitudo Archiepiſcopatus Mog.

S. Gothardus Epiſcopus Hildeſheimenſis in Saxonia.

Deus Opt. Max. hæc ſua in te dona multo cum incremento iuſtitiæ, in bonum Eccleſiæ ſuæ adaugeat, & in largam æternæ retributionis mercedem tibi reponat, Antiſtes Ampliſſime.

neos ad Monaſteriũ,quod priſco nũcupatur uocabulo ad Eſcanra ſtre, dirigeret, Commẽdans eum Vuolfhardo, uenerabili eiuſdem Monaſterij Abbati. A quo protinus, ſicut monaſticæ ordo poſce-bat, benigne receptus, fratribus commendatus, uniuerſa religionis munia, quæ huiuſmodi ætas permiſit,bene cœpit: meliuſque de die in diem compleuit. Poſtquam uero pueritiæ annos tranſcen-dit,in tantum ſe uenerabilium inſtitutis, primum & ſacræ lectionis ſubdidit exercitio,ut quibuslibet monaſticis augerẽtur in eo multa-rum inſignia uirtutũ,Implereturque in illo,quod Pſalmiſta de quo-rundam profectu teſtatur,dicens.Ibunt de uirtute in uirtutem. De-niq;, cum inceſsabili ſanctarum ſcripturarum meditationi deditus, omnem regularis uitæ diſciplinam, ſub præfati Abbatis gubernatio ne,per annos plures cuſtodiret,ibiq; tam pro deſiderij ſui quantita-te, quam doctorum penuria in lectione diuina ſaciari nequiret: Cum conſenſu Abbatis fratrumq; ſuorum ad Monaſterium, quod uſq; hodie dicitur Nuthcelle,peruenit, & Beatæ memoriæ Vuim-berti Abbatis,qui uenerabiliter eidem Monaſterio præfuit,magiſte rium elegit,Vbi tandem tam grammaticæ artis metricæq; ſubtilita-tis,quam ſpiritualis intelligentiæ deſiderata eruditione potitus,adeo in hac pollere cœpit, ut eius ſcientiæ undiq; fama diuulgata, ad ip-ſum etiam alij cauſa diſcendi confluerent. Veruntamen ex tantæ ſci-entiæ dono ſeſe nullatenus extollebat: nullum minoris ingenij ſper-nebat, Sed quanto maiori uel literatoriæ intelligentiæ, uel aliarum uirtutum excellentia a deo quam cæteris promouebatur,tanto hu-milior,ac tanto deuotior,ad totius compaſsionis & ſubiectionis ſtu dium ſentiebatur:recolens iugiter illud Sapientis. Quanto magnus es,humilia te in omnibus. Cum igitur eo quo diximus iuſſu, & ipſe alios humilitate ac ſubiectione prǫueniret:& illum alij,ſapientiæ eius rumore incitati,uel ipſius ſaluberrima doctrina inſtructi,mutuo ho-nore præuenirent ut patrem:Vniuerſis in eius laudem conclamanti-bus, atq; ad ſingulos Eccleſiaſtici ordinis gradus eum promouenti-bus:Tandem ad ſacerdotalis officij dignitatem, triginta aut eo am-plius annos habens,eligitur.Suſcepta uero ſacerdotij dignitate,qua-lem ſe exhibuerit in hominis contritione, ut ſacramenti cœleſtis di-gnus fieret participatione,melius colligitur ex operum ſuorum teſti-monio, quam ullo uerborum indicio. Eodem uero tempore, Regnante in Vueſt Saxonum Rege, noua quędam ſeditio in parti-bus illis exorta eſt,pro qua compeſcenda,ſtatim prædicti Regis prę cepto,primatumq; ſuorum conſilio,ſynodale ſeruorum Dei ſtatui-tur Concilium.Quo dum omnes conuenirent,et diſſenſionis exortę cauſam definirent,Sapientibus quibuſdam placuit, ut uniuerſa ibi definita ad Archiepiſcopi uenerabilis Cantuarię ciuitatis,qui dictus eſt Betthunaldus, notitiam deferrent. Cui rei Rex una cum omni

Monaſtica eius uita.

Pſalm. 83

Profectus eius in literis.

Eccle. 3

V iiij Cle-

Clericorum multitudine conſentiens,ſciſcitatus eſt:quis potiſsimum huius Legationis delator eſſe potuiſſet. Tum præcipuus inter eos Archimandrita Vuinbertus, cuius ſuperius mentionem fecimus, & Vintra,qui Monaſterio Beſsesburg dicto, præſidebat, & Beoguuart:qui cœnobium,quod Gleſtinburga nuncupatur,regebat:necnon & alij multi uenerabiles uiri, ſanctum Bonifacium accerſitum adduxerunt ad regem,dicentes, eum Legationi tantæ idoneum. Moxq; commiſſa a rege Legationis eiuſmodi cauſa, adhibitiſq; ſecũ ſocijs,profectus eſt ✝ad Cent.Et Archiepiſcopo prænominato,ſapienter,quemadmodum edoctus erat, omnia per ordinem intimauit,& poſt non multos dies reuerſus,præfato Regi,ac prædictis ſeruis Dei,ex Legationis commiſsæ reſponſo ſtrenue peracto, magnũ diuerſis contulit gaudium. Qua de re nomẽ eius, tam apud ſæculares,quã apud Eccleſiaſtici ordinis uiros, celebre habebatur: Adeo, ut poſtmodũ in eorum Synodali ſæpiſsime peteretur intereſſe conuentu. Sed quia mens eius Deo iam dedita,& ab omni humano fauore fuerat ſequeſtrata:cœpit omnino tractare,qualiter parẽtum affinium que ſuorum conſortia relinquere,& ad aliqua procul poſita loca,pro Chriſti nomine poſſet transmigrare.Cumq; hæc diutius ſecum tractaret,ſelectiſsimeque deliberaret, tandem ad prędicti Abbatis notitiam detulit, & eum ad uoluntatis ſuæ conſenſum, magna precum inſtantia declinare ſtuduit. Qui licet talia admirans, diu poſcenti obſtiterit, ac licentiã huiuſmodi negauerit:poſtremo tamen,prouidentia diuina prædeſtinãte, conualuit ſermo petentis: & tanta Abbatis fratrumque ſuorum deuotione ſimul & cura adoptata habere meruit, ut ei neceſſaria quocp pro uiatico impenderẽt,uariaſq; ſupplicationes, cum lachrymis prolatas pro eo agerent: poſtulantes,ut Angelus domini bonus,comes eius ubiq; eſſet,eumque ad cuncta proſpera dirigeret. Ad hæc etiam duos fratres, quorum corporali ſpiritualiq; iuuamine ſuſtentaretur, ſecum abire permiſerunt.Sicq; unius hominis ſupplemento ſuffultus,proſpero curſu profectus eſt.Peruenitq; ad locũ,qui antiquo Anglorũ & Saxonũ uocabulo appellatur Lundenuuiæ. Ac nõ multo transacto poſt tempore, tranſijt ad Dorſtet:ibiq; aliquandiu commoratus,debitas Deo perſoluit die noctuq; laudes. Sed quia per idem tempus hoſtilis diſſenſio exorta inter Carolum Principem, glorioſumq; Ducem Francorum, & Ratbordum Regem Freſonum: populos utrinque perturbabat,maximaq; pars Eccleſiarum Chriſti, quæ Francorum prius in Freſia ſubiectæ erant Imperio, Ratbordi perſecutione incumbẽte,Idolorum culturæ lugubriter reddebatur.Ideoq; uir Dei, perſpecta tantæ peruerſitatis mole ex illis partibus diſceſsit:& peruenit ad Treht, ibiq; etiam aliquantis commoratus diebus, aduenientem regem Ratbordum allocutus eſt, obſecrans,ut a tanta iam prauitate

[Marginal notes: Legatio eius ad Archiepiſcopum. ✝ lego Cantuariam. — Propoſitum peregrinandi. — Tobiæ 5 — Profectio eius ex Anglia in Freſiam. — Carolus Marcellus. — Traiectum.]

uitate quieſceret. Poſt hæc uero peragratis illius terræ partibus, ſolicite explorauit, ſi alicubi in ea prouincia prędicationis pateret locus. Cunq; diuturna inquiſitione intelligeret, ſe fruſtra ibidem prædicando laboraturum, arida ſpirituali fertilitate arua reliquit, & ad natale ſolum tranſmigrauit. Interea accidit, ut Monaſterij ſui pater, depoſito carnis ergaſtulo, uitam præſentem finiret. Cuius obitu fratres nimiũ contriſtati, ſed a beato uiro ſpiritualibus colloquijs lętificati, & ut Regularis uitæ normam conſeruantes, patrem quemlibet ſpiritualem eligerent, omnimodo inſtructi: Omnes ipſum ſanctum, qui eo tempore Vuinfrid dicebatur, unice precabantur, ut paſtoralem ſuper eos ſuſcipere curam dignaretur. At ille altiora quæq; in animo gerens, nec eorum preces ullo ſuperbiæ faſtu deſpexit: Sed quę intentio ſua eſſet, humiliter pandens, quod ſcilicet deſpectis cunctis patris facultatibus atq; honoribus, pro Chriſti amore, proque aliorum ſalute peregrinari uellet, cum omnium charitate & licentia fratrũ, uota ſua obtinuit. Et ut eiuſmodi uotis maior autoritas eueniret, adijt etiam ipſius loci Epiſcopũ uenerandum, nomine Danielẽ, petẽs, quatenus eius benedictione & literis cõmendaticijs munitus, Romam proficiſci mereretur: Quam petitionem Epiſcopus idem nutu diuino inſtinctus, benigne ſuſcepit: efficaciter compleuit. Nam paſtoris prouidi mentionem gerẽs, & bonæ indolis uirum, nomine Stephanum, orbatæ congregationi præeſſe fecit. Et hunc Dei famulum per longas peregrinationis uias ire cupientem, ad loca deſiderata cum literis dimiſit. Tali ergo benedictione ſuſcepta, protinus ualedicens fratribus, proficiſcitur per longa terrę ſpacia, perq; ignotas maris uias, donec collecta undique non modica multitudo ſeruorum Dei, eodem ſpiritu feruentium, ad eum conueniret. Hij ergo omnes unanimiter ſingulis diebus multas ſanctorũ Eccleſias adierunt: Obſecrantes, ut opitulãte Deo, tutius Alpium iuga tranſcenderent, Longobardorumq; ferocitatẽ erga ſe leniorem ſentire mererentur. Cunq; uniuerſa ferociſsimæ gentis diſcrimina illæſi pertranſirent, atq; limina beati Petri Apoſtoli proſpere adirent, ſtatim debitas Chriſto grates perſoluunt: ibique abolitionem peccaminum, atque itineris ſui fœlicem exitum deprecantes, ſuffragia ſperata inuenerunt. Nam poſtquam ſanctus uir, uenerabilem ſedis Apoſtolicæ præſulem, nomine Gregorium, qui eiuſdem nominis ſecundus tum habebatur, allocutus, Et aduentus ſui cauſam manifeſtauit, & quali deſiderio diutius deſudaſſet, aperuit: mox idem præſul hilari uultu intuitus in eum, inquiſiuit: an literas ab Epiſcopo ſuo commendaticias detuliſset. At ille concitus chartam ex more inuolutam proferens, dedit Apoſtolico. Apoſtolicus uero acceptis lectiſq; literis, & comperto ſancti uiri deſiderio, ſedulum deinceps cum eo colloquium habuit, reuerenterq; eum ibi commorantem retinens, pro

Electio eius in Abbatem

Profectio eius in Italiam

Acceſſus eius ad Gregoriũ Papã II.

quibuſ

Cũq; per aliquot dies in Turingia cõmoraretur, interim omnes illius prouinciæ principes uerbis ſpiritualibus alloquens, ad ſacræ fidei agnitionem, totiuſq; religionis tramitẽ incitauit. Sed & ſacerdotes, quos ſceleribus uarijs deditos comperit, ſermonibus Angelicis admonens, ad inſtitutionis Canonicæ normam correxit. Interea uero, Rathbordi audita Freſonum regis morte, qui perſecutionẽ magnam per illud tempus in Chriſtianos exercuit, magno repletus gaudio, in Freſiam nauigando deuenit: Ibique uerbi diuini ſemina ſpargens, plurimos ab errore Idolatriæ retraxit. Sub eodem quoq; tempore per uenerabilem Vuillibrordum ✝Ciſtertienſis Eccleſiæ præſulem, Buccina cœleſtis doctrinæ in Freſia inſonuit. Cuius ſtudio ſanctus Dei famulus Bonifacius, omnino congaudens & adhærens, per tres continuos annos laborauit cum illo, tam in deſtruendis Fanis, quam in conſtruendis Eccleſiæ omnibus negocijs diuinis. Vnde factum eſt, ut quia prædictus Pontifex, ætate iam decrepita grauatus, ſuggerentibus diſcipulis, ſolatium ſuæ ſenectuti prouidere cupiebat: Hunc Dei famulum, ad Epiſcopalis regiminis ſuſcipiendum gradum, regendumq; ſibi commiſſum populum unice obſecraret, ſed ille talia humilitate reſpuens, minime ſe dignum eſſe Epiſcopali gradu referebat: & ne ſibi in annis adoleſcentiæ adhuc conſtituto, tantæ dignitatis faſtigium imponerent, precibus omnimodis inſtabat. Atteſtans etiam, quod iuxta Canonicæ inſtitutionis præcepta, necdum quinquageſimi anni ætatem: quæ huius gradus culmini cõueniret: pleniter receperit. Prędicto uero Pontifice blandis illum uerbis increpante, & ad ſuſcipiẽdum Epiſcopatus ordinẽ inſtigante, diuerſiſq; pro hac ſpirituali contentione uerbis inuicẽ probatis: hic ſanctus uir in tanto agone poſitus, placitũ tandem ſermonẽ protulit excuſationis dicens. Oĩs regiminis, quod mihi indigno imponere cupis ſanctę præſul, ſuſcipere non audeo, quia a B. Greg. Papa in Germaniã ob Euãgelizandi cauſam directus ſum, ipſius legationis gratia in has barbaras nationes adueniens, ſponte me tuæ gubernationis Imperio ſubieci, Tantum ergo mandatũ præterire, & aliud quodlibet negocium ſubire, nullatenus præſumo. Vnde pater uenerande obſecro, ut in illas regiones, ad quas a præſule Apoſtolico miſſus ſum, cum tua gratia ſimul & licentia tranſire merear. Hæc audiens ſanctus Vuillibrordus, data benedictione, permiſit eum abire. Ille uero exinde proficiſcens, peruenit ad locum, cui nomen eſt Amanaburg, domini ubiq; habens amorem: cuius etiam uirtute atq; protectione ſuffultus, quocunque perrexit, ubiq; ſacræ doctrinę notitiam dilatauit. Cunq; ingentem domino populum in Freſia prædicando acquireret, multiq; ab eius ſpirituali doctrina educati, ad agnitionem ueritatis peruenirent: adeo, ut ſupradictum locum, cui gemini præerant Germani, Dietiht & fidelis dierolf, dño Deo auxiliante obtinens, colle-

Vuilibrordus in Freſia.

✝Traiectenſis

Excuſatio Bonifacij ne fieret Epiſcopus.

Prędicatio eius in Freſia.

collecta nõ pauca fratrum congregatione, monaſteriũ conſtrueret, & etiam alias Germaniæ partes prædicandi cauſa adijt, Heſſones ui-
In Haſsia. delicet in Saxonum confinio poſitos. Quos cum ſimiliter a Paganicæ ſuperſtitionis cultu, magna ex parte conuertiſſet, multaq; millia hominum Baptiſmatis Sacramento abluiſſet, miſit quẽdam ex ſuis fidelem, nomine Binnam, ad Romam cum literis: denuncians uene-
Binna eius Legatus. rando præſuli Apoſtolico uniuerſa, quæ circa illum diuina pietas egerit, quantaq; multitudo hominum, ſancti ſpiritus gratia illuſtrata, regenerationis lauacrum ab eo ſuſceperit. Sed et de rebus uarijs, quę ad quotidianã regulæ Eccleſiaſticæ neceſsitatem, populiq; nouiter conuerſi curam pertinebant, prudenti interrogatione conſcripſit.

Prædictus uero Legatus, cuncta ſibi commiſſa fideliter complens, Apoſtolico præſuli miſſas detulit literas, aliaſq; ab illo, ſuper uniuerſis quæſtionibus propoſitis continentes reſponſa, magiſtro ſuo deferens quantocyus redijt. Cum autẽ ſanctus uir delatas legiſſet literas, ſeque inter cætera inuitatum ad Romam intellexiſſet, Mox ad ſummum obedientiæ gradum contendens, clientum fratrumq; circum-
Reditus eius in urbem. ſeptus agmine, Italiæ fines adijt. Ac Romanæ urbis mœnibus inſpectis, omnipotenti Deo condignas gratiarum laudes retulit: ſeſeq; beatorum Apoſtolorum patrocinio commẽdauit. Deinde comperto ſancti uiri aduentu, ſtatim uenerabilis Papa Gregorius, illum ad ſe
.i. hoſpitio inuitauit, & uerbis familiaribus ſalutatum, honorifico Xenodochio deputauit. Adueniente uero opportuno collocutionis eorũ die, ad Eccleſiam Beati Petri Apoſtoli hic Dei famulus inuitabatur. Vbi cum ſe mutuis ac pacificis ſatiaſſent colloquijs, præſul Apoſtolicus, illum de ſymbolo, fideiq; Catholicæ traditione, inquiſiuit. Ad hæc uir Dei reſpondit dicens. Quia domine Apoſtolice, inquiſitioni tantæ in communi ſermone idoneus nõ ſum reſpondere, quęſo ut fide, quam a me exigis, conſcribendæ tempus mihi concedas: ſicq; miſsis tandem literis denudatam agnoſcere ualeas. Quam petitionẽ cum Papa benigne ſuſciperet atq; concederet, paruo dehinc tempore
Literę eius fidei ad Papam tranſacto: uir Dei, Sanctæ atq; Catholicæ, ſententiã omni conuenientia & eloquentia prolatam, literis præfato principi obtulit: Vt ille lectis eiuſdem literis, eum iuxta ſe ſedere fecit: & ut huiuſmodi fidem conſtanter retineret: diligẽter edoceret, admonuit. Multa quoq; de religione ſpiritualis uitæ cum illo conferens, ita, ut interdũ integrum pene diem colloquẽdo ducerent. Ad extremũ, quod populi per deuia Idolatriæ uel facinorum prius aberrantes, fidei documenta ſua prædicatione perciperent, ſciſcitatus eſt. Cunq; Apoſtolico de his omnibus ſatisfeciſſet reſpondẽdo: Et ille intimauit ſancto uiro, quia Epiſcopatus gradũ imponere ſibi uellet, ut eo conſtantius errantes quoslibet corrigere: & ad uiã ueritatis conuertere poſset: quo maiori autoritate Apoſtolicæ dignitatis fulciretur: eſſetq; cunctis tanto ac-

ceptior

ceptior in prædicandi officio, quanto plus clareſceret, quia ad hoc a præſule ordinata eſſet Apoſtolico. Quæ omnia uir Dei ſagaciter perpendens: Simulq́ cauens quod ſcriptum eſt. Qui noluit benedictionem, elongabitur ab eo: Benedictionis tantæ gratiam non recuſauit. Adueniente ergo ordinationis eius die (quæ erat pridie Calendarum Decembrium, hoc eſt, in natali ſancti Andreę Apoſtoli) impoſuit ei uenerabilis Papa & Epiſcopatus ordinem, Et alterius nominis, quod eſt Bonifacius, dignitatē. Nam antea Vuinfrid dicebatur. Deinde, ut eum ad obedientiam ſibi & ſucceſſoribus ſuis exhibendam, necnon ad omnium ſacræ diſciplinæ traditionem obſeruandam arctius conſtringeret, exegit & accepit ab eo iuramentum, Quod ſcilicet antiquis exemplaribus inuenitur ita ſcriptum. *Pſalm. 108* Ordinatio eius in Epiſcopum

In nomine Domini Dei, ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti. Imperante domino Leone, Magno Imperatore: Anno ſeptimo poſt Conſulatum eius, ſed & Conſtantini magni Imperatoris eius filij, anno quarto, indictione ſexta: Promitto ego Bonifacius, dei gratia Epiſcopus, tibi Patri, Beato Petro Apoſtolorum principi, Vicarioque tuo Beato Gregorio Papæ & ſucceſſoribus eius, per patrem & filium & ſpiritum ſanctū, Trinitatem inſeparabilem, & per hoc ſacratiſsimū corpus tuum: me omnem fidem & puritatem ſanctæ fidei Catholicæ exhibere, & in unitate eiuſdem fidei, Deo operante, perſiſtere: In quo omnis Chriſtianorum ſalus eſſe ſine dubio comprobatur: Nullo modo me contra unitatem communis & uniuerſalis Eccleſię ſuadente quopiam conſentire, ſed, ut dixi, fidem & puritatem meam, atque concurſum tibi & utilitatibus tuæ Eccleſiæ; cui a domino Deo poteſtas ligandi ſoluendiq́ data eſt: & prædicto Vicario tuo atq́ ſucceſſoribus eius, per omnia exhibere. Sed & ſi cognouero, Antiſtites contra inſtituta antiqua ſanctorum patrum conuerſari: cum eis nullam habere communionem aut coniunctionē, ſed magis ſi ualuero prohibere, prohibeā; Sin minus, hoc fideliter ſtatim domino meo Apoſtolico renunciabo. Quod ſi (quod abſit) contra huius promiſſionis meæ ſeriem aliquid facere quolibet modo, ſeu ingenio, uel occaſione temptauero, reus inueniar in extremo iudicio, ultionem Ananiæ & Sapphirę incurrā: quæ uobis etiam de proprijs rebus fraudem facere præſumpſerunt. Hoc autem indiculum Sacramenti, Ego Bonifacius exiguus Epiſcopus, manu propria ſcripſi, atq́ ponens ſupra ſacratiſsimum corpus ſancti Petri, ita ut ſcriptum eſt, domino teſte & iudice, feci ſacramentum: Quod etiam ſeruare promitto. Iuramentum eius corā Papa *Act. 5*

Poſtquam ergo huiuſmodi promiſsionem iurando coram Gregorio Papa peregit: Et ipſe eum in omnibus præferre, adiurare, & uenerari ſtuduit. Nam libellum, in quo ſacratiſsima Eccleſiaſticæ inſtitutionis iura, Pontificalibus digeſta conuentibus habebantur, ei donauit: pręcipiens, ut tam Clerus quam cęteri populi, ſuo regimini Fauor Papæ erga eum.

ſubijciendi, inſtitutis talibus erudirentur: ſed & familiariter ſedis Apoſtolicæ ſibi, ac omnibus ſibi ſubiectis perenniter obſeruandam, priuilegio cõfirmauit. Sicq; eum literis transmiſsis, non ſolum Carolo duci glorioſo, qui per illud tempus Francorum regnum gubernabat, ſed etiam uniuerſis Eccleſiaſticis uiris, Principibusq; in Germania conſtitutis, muniendũ commẽdauit: Literarum autem miſſarum Exemplaria: quia locus præſens exigit ut inſerantur, hic iam inſerere cupimus. Primo quidem, quæ ad Carolum ducem, Deinde uero, quæ ad cæteros principes directæ ſunt, ponentes.

Dux Carolus Martellus.

Gregorij II. Epiſtola II.

Literæ Papæ ad Carolum Martellum.

Domino glorioſo filio, Carolo Duci: Gregorius Papa. Comperientes te, in Chriſto dilectiſsime, religioſæ mentis affectum gerere, in multis opportunitatibus debito ſalutis præmiſſo: Notũ facimus, Deo dilecte, dignitati tuæ, præſentem fratrem Bonifaciũ, fide & moribus approbatum, a nobis Epiſcopum conſecratum: atq; inſtitutionibus ſanctæ ſedis Apoſtolicæ, cui Deo autore præſidemus, Eccleſiæ generali ſollicitudine informatum, ad prædicandum plebibus Germaniæ gentis, Ac diuerſis in Orientali Rheni fluminis parte conſiſtentib. gentilitatis errore detentis, uel ad huc ignorantiæ obſcuritatibus præpeditis, neceſſario deſtinare. Pro quibus eũ glorioſæ beneuolentiæ tuæ omnino commendamus, ut in omnibus neceſſitatibus adiuuetis & contra quoslibet aduerſarios, quibus in domino præualetis, inſtantiſsime defendatis, certiſsime retinẽtes, deo uos exhibere, quæcunq; huic prõptiſsimo impenderitis fauore: qui ſanctis Apoſtolis ſuis, ad lucem gentium deſtinatis, ſuſcipientibus eos ſe ſuſcipiendum prædixit: quorum inſtitutionibus, per nos informatus, præmiſſus Antiſtes, in ſorte prædicationis procedit.

Lucæ 10

Gregorius Epiſcopus, ſeruus ſeruorum Dei. Vniuerſis Reuerendiſsimis et ſanctiſsimis fratribus Coepiſcopis, Religioſis presbyteris, ſeu Diaconibus: glorioſis Ducibus: magnificis Caſtaldis: Comitibus & cæteris cunctis Chriſtianis Deum timentibus.

Gregorij II. Epiſtola III.

Solicitudinem nimiam gerentes pro ſpeculatione credita. Quia in umbra mortis aliquas gẽtes in Germaniæ partibus, uel plaga Orientali Rheni fluminis, antiquo hoſte ſuadẽte, errore quaſi ſub religione Chriſtiana, Idolorum culturæ eos ſeruire cognouimus: aliquos uero, qui necdum cognitionem Dei habentes, nec baptiſmatis ſacri unda ſunt loti, ſed comparatione brutorum animalium Pagani, factorem non recognoſcunt: neceſſario pro utrorũq; illuminatione, ad prædicandum rectæ fidei uerbum, harum literarum portatorem Bonifa-

Bonifacium, Reuerendiſsimum fratrem noſtrum, in Epiſcopum in eaſdem partes dirigere ſtuduimus: ut illis prædicando uerbum ſalutis uitam prouideat ſempiternam. Si quos forte uel ubicunq; a rectæ fidei tramite, deuiaſſe cognouerit, aut aſtutia diabolica ſuaſos erroneos repperit, corrigat, atque ſua educatione ad portum reſtituat ſalutis, Eoſq; ex Apoſtolicæ ſedis huius doctrina informet, & in eadem Catholica fide permanere inſtituat. Cui hortamur, ob amorem domini noſtri Ieſu Chriſti, & Apoſtolorum eius reuerentiam, ut in omnib. ſolatia exhibetis, eumq; in nomine Ieſu Chriſti recipiatis: ut ſcriptum eſt de ſuis diſcipulis. Qui uos recipit, me recipit. Lucæ 10
Prouidentes inſuper neceſſaria itineris eius: comiteſq; tribuentes, cibum atq; potum, uel ſiquibus eguerit largientes, ut uno labore & ſocia uoluntate opus ſibi creditum pietatis, & negocium ſalutis, annuente Deo, perficiatur, atque præmium laboris percipere mereamur, deq; conuerſione errantium merces uobis aſcribatur in cœlis. Si quis itaque huic Dei famulo, ad illuminationem gentium ab hac Apoſtolica & Catholica Dei Eccleſia deſtinato, aſſenſum uel concurſum præbuerit: exorantibus Apoſtolorum principibus, conſortium mereatur ſanctorum martyrū Ieſu Chriſti. Si quis uero (quod nō optamus) aduerſari eius labori conatus fuerit, aut contrarius extiterit miniſterio ſibi credito, ſucceſſorumque eius in laborem intrantiū, ex ſententia diuina Anathematis uinculo ligatus, perpetuæ damnationi ſubiaceat. Data Calendas Decembris, Imperante Domino pijſsimo Auguſto Leone, Imperij eius anno ſeptimo, ſed & Conſtantini Imperatoris eius filij, Anno quarto Indictione ſexta.

Gregorius Epiſcopus, ſeruus ſeruorum Dei. Clero & plebi conſiſtenti Turingi, dilectiſsimis filijs in domino Salutem.

Probabilibus deſiderijs nihil tarditatis præſtantes, fratrem iam et Coepiſcopum noſtrum Bonifacium, uobis ordinamus ſacerdotem. Gregor. II. Epiſtola IIII
Cui dedimus in mandatis, ne unquam ordinationes præſumat illicitas: ne Bigamum, aut qui uirginem non eſt ſortitus uxorem, neq; in literatum; uel in qualibet corporis parte uitiatum, aut ex pœnitente, uel curiæ aut cuilibet officio Reipub. obnoxium, uocatumque ad ſacros ordines permittat accedere. Sed ſi quos huiuſmodi repperit, non audeat promouere: quia aliqui eorum Manichæi, aliqui rebaptizati, ſæpius ſunt probati. Miniſteria atq; ornatum Eccleſiæ, uel quicquid illud eſt in patrimonio eiuſdem, non minuere audeat, ſed augere. Regulæ Eccleſiaſticæ.
De redditibus uero Eccleſię uel oblatione fidelium, quatuor faciat portiones: Quarum unam ſibi ipſi retineat, Alteram Clericis, pro officiorum ſedulitate diſtribuat, Tertiam pauperibus & peregrinis, Quartā Eccleſiaſticis fabricis nouerit reſeruandam. De

qbus diuino erit redditurus iudicio rationẽ. Ordinatiões uero preſbyterorum ſeu Diaconorum, in quarti & ſeptimi ac decimi menſis ieiunijs: ſed & in ingreſſu Quadrageſimali, atq; medio & ueſpere ſacro, nouerit celebrandas. Sancti autem Baptiſmi Sacramentum, nõ niſi in Paſchali feſtiuitate & Pentecoſte, nouerit eſſe præbendũ: Exceptis his, quibus mortis urgente periculo, ne inæternum pereant, talibus oportet remedijs ſubuenire. Huic ergo ſedis noſtræ præcepta ſeruanti, deuotis animis obſequi uos oportet: ut irrepræhenſibile placidumq; fiat corpus Eccleſiæ, per Chriſtum dominũ noſtrum. Dominus incolumes uos cuſtodiat, dilectiſsimi filij. Has quidem duas ſupraſcriptas epiſtolas, communiter omnibus principibus in Germania conſtitutis: Duas uero ſequẽtes, ſpecialiter Turingis Principibus, miſit prædictus Papa.

Viris magnificis Aſolpho, Godalao, Vuilario, Cunthau Alberto, & omnibus Deo dilectis Turingis fidelibus Chriſti.

Gregorij II. Epiſtola V. Inſinuatã nobis magnificæ fidei conſtantiam agnoſcentes, quod Paganis compellẽtibus uos ad Idola colenda, fide plena reſponderitis: magis uelle fœliciter mori, quam fidem ſemel in Chriſto acceptam, aliquatenus uiolare. Repleti nimia exultatione, grates debitas perſoluimus Deo noſtro & Redemptori, bonorum omnium largitori: cuius gratia comitante, uos ad meliora & potiora optamus proficere; et ad confirmandum fidei ueſtræ propoſitum, Sanctæ ſedi Apoſtolicæ religioſis mentibus adhęrere: & pro ut opus popoſcerit, ſacræ religionis a memorata ſancta ſede Apoſtolica, ſpirituali omnium fidelium matre, ſolatium quærere: ſicut decet filios cohæredes regni. Miniſterio quoq; præſentis fratris Chariſsimi Bonifacij, quem ad uos Epiſcopum conſecratum, in ſorte prædicationis deſtinauimus, Apoſtolicis inſtitutionibus informatum, ad inſtruendam fidem ueſtram, in omnibus uolumus et hortamur uos obedientes ei conſentire, ad complementum in domino ueſtræ ſaluationis.

Gregorius ſeruus ſeruorum Dei, uniuerſo populo Turingorum.

Gregorij II. Epiſtola VI. Dominus Ieſus Chriſtus filius Dei, Deus uerus, qui de cœlo deſcendit: homo factus eſt, pro nobis pati & crucifigi dignatus eſt, & ſepultus tertia die reſurrexit a mortuis, & aſcendit in cœlum: diſcipulis etiam ſanctis ſuis ait. Euntes docete omnes gentes: Baptizantes eos in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti. Ipſe in ſe credẽtibus uitam æternã promiſit. Cupiẽtes ergo uos imperpetuũ gaudere nobiſcũ, ubi finis nullus eſt, nec tribulatio, nec aliqua amaritudo, ſed gloria ſempiterna. Ideo fratrẽ noſtrũ ſanctiſsimum Bonifaciũ Epiſcopũ ad uos direximus, ut debeat baptizare & fidem Chriſti docere, & ab er-

Math. 28 Ioann. 3 Apoc. 21

ab errore ad uiam ſalutis deduceret:ut ſalutem habeatis et uitam ſempiternam.Sed uos ei in omnibus obedite, & ſicut patrem ueſtrum illum honorate, & ad eius doctrinam corda ueſtra inclinate: quia illum pro lucro aliquo temporali acquirendo non direximus, ſed pro lucro animarum ueſtrarum ad uos eum miſimus. Diligite ergo eum, & in nomine eius baptiſmũ ſuſcipite. Quia dominus Deus noſter,quod oculus hominis nunquã uidit,nec in cor hominis aſcendit,præparauit diligentibus ſe.Iam recedite a malis operibus, & agite bonum,non adoretis Idola,nec immoletis carnes, quia dominus nõ recipit iſta,ſed in omnibus ſecundum quod uos frater noſter Bonifacius docuerit, obſeruate, & agite:& ſalui eritis uos & filij ueſtri in ſempiternum. Facite ergo domum, ubi pater ueſter habitare, & Eccleſias ubi debetis orare: ut Deus uobis indulgeat peccata ueſtra, & donet uobis uitã perpetuã.Et infra. At S.Præſul Bonifacius,inter cætera correctionis colloquia, hæc pariter in conuentu Synodali protulit:atteſtans nullum homicidij reatu pollutum,debere Apoſtolico ſacerdotio fungi. Ad hæc etiam ei obiecit,proprijs ſe oculis perſpexiſſe, illum cum auibus canibuſq; iocantem, quod Epiſcopo nullatenus liceret. Audiens autem hæc Geuuilieb, ſentienſq; ſe nullo modo contra ſtimulum,uel ſæcularis potentiæ ſeu autoritatis Canonicæ (quæ mediãte ſancto Bonifacio,in omnes coram poſitos deferebatur) calcitrare poſſe,iudicio conſenſit cõmuni,depoſituſq; eſt ab ordine Epiſcopali. Quo depoſito,ſtatim Sanctus Bonifacius a ſupradictis Principibus Karlmãno fideli, & Pipino fratre eius Eccleſiæ Mogunciacenſi præficitur.Et ut eius dignitas eminentior foret, decreuerunt ijdem Principes,Eccleſiam Mogonciacenſem, quæ prius alteri ſubiecta erat, Metropolim omnium in Germania poſitarum Eccleſiarum efficere:moxq; legatione facta, illud a præſule Apoſtolico impetrauere. Tali igitur autoritate ſuffultus Sanctus Bonifacius,cœpit undiq; quaſi nouus Archimandrita, quæ diuina ſunt plantare:diabolica uero extirpare,cœnobia Eccleſiaſq; ædificare:paſtores cautiſsimos Eccleſijs eiſdem præponere. Nam præter multos, quos cõſtituit antea Epiſcopos: In quibus erãt uenerabiles uiri, Vuillibaldus & Burckardus. Quorum priorẽ in loco Eichſtat nuncupato,Epiſcopum: Alium uero in urbe,quę Vuirtzpurck + dicitur, Epiſcopum conſtituit. Tandem uero Gregorium ad Triecht Epiſcopali ordine conſecratum direxit + Lullum etiam in Moguntia ipſe adhuc uiuens ſibi ſubrogauit Epiſcopum. Multa quidem & alia tum ab eo geſta ſunt in Germania, quæ in epiſtolis tantummodo inueniuntur ſcripta. Vnde libet inſerere epiſtolas, uel ab eo ad Zachariam Papam, qui per id tempus ſedem Apoſtolicam gubernabat:uel ab eodem Zacharia ad illum,ſeu pro illo ad quoslibet Germaniæ Principes tranſmiſſas: quas undecunq; colligere poſſumus.

In nomine eius .i. in uerbo uel exhortatione eius.

Eſaie 64

1.Cor.2

Acta in Concilio S. Bonifacij.

Bonifacius fit Archiepiſcopus Moguntiacenſis

Epiſcopi ab eo ordinati.

alias + Herbipolis.

alias + Traiectum.

mus. Nam illas, quas ad gentis ſuæ populos, id eſt, Anglos tranſmiſi, prætermittere uolumus: ne legentibus aliquod tædium conferre uideamur, maxime, cum nobis ſufficiant noſtra. Noſtra autem dico, quæ pro patribus noſtris, Germanis ſcilicet, ſaluandis ſcripſit: uel ab ullo ſcripta recepit. In quibus nimirum epiſtolis maxime poteſt agnoſci, quantam curam & diſciplinam, quantam paternitatem & pietatem habuerit circa omnes Eccleſiæ ſanctæ filios, quos ipſe per Euangelium genuit: Quodque, iuxta Apoſtolum, omnibus omnia factus ſit, ut omnes lucrifaceret. Vnde & confidenter dico, quia quicunque filiorum eius Germanorũ fidelis, agnito tanti patris labore, uel ex ſcriptis uel uulgaribus dictis, cum quantumcunque præualet ueneratione non amplectitur, in honore, quem parẽtibus exhibere iubemur, negligens inuenitur. Quod ſi negligentia peccatum eſt: & peccatum omne punitur, negligentia ergo ſimul punienda creditur. Adhæc etiam, ſi iuxta Apoſtolũ patres carnis noſtræ habuimus eruditores et reuerebamur: nonne multo magis obtemperabimus patri ſpirituum? Pater nanque ſpiritalis non ſolum Deus omnipotens dicitur: ſed etiam quorum doctrina et exemplis ad agnitionem ueritatis inſtruimur: & ſtabilitatẽ religionis incitamur: ſicut & Abraham ob fidei obedientiæque ſuæ meritum: cunctis imitandus pater omnium dictus eſt Chriſto credentium. Haud aliter ſanctus præſul Bonifacius, omnium Germaniæ incolarum pater dici poteſt: pro eo quod illos uerbo ſanctæ prædicationis primitus Chriſto genuit, exemplis confirmauit, Poſtremo animam quoque ſuam pro ipſis poſuit: qua charitate nemo maiorem ualet exhibere. Quæ cum ſit bonorum omnium origo & finis: nos quoque in hac terminum ponamus libelli præſentis: quatenus ad tempus ceſſante labore legendi, lector & auditor uires poſsint reparare.

Quam ueneradus debet eſſe Germanis. *Heb. 12* *1. Cor. 4* *Ioann. 15*

.CATA-

Ad Lectorem.

Memineris Pie Lector ſcriptum eſſe: Si quis in uerbo non offendit, hic perfectus eſt uir. Nos autem nequaquã perfecti ſumus. Si ergo offenſus fueris uſpiam in tot ac tã diuerſis Antiquorum opuſculis, quæ antea in lucem ædita non uidimus, humanæ imbecillitati noſtræ pie ac benigne condonare digneris. Nos certe fideli ſtudio & intentione omnes hos labores noſtros non ad ullius offenſionem aut deſtructionẽ, ſed ad ædificationem Catholicorum, & in confutationem errorum et balſphemiarum, atque in gratiam & memoriam horum Authorum ſuſcepimus, & charitatis officio tibi communicandos eſſe duximus. Vale ac boni conſule.

CATALOGVS EPISCOPORVM CIVITATIS MOGVNTINÆ.

I	✝Creſcens, Quem ferunt Pauli Apoſtoli fuiſſe diſcipulum	IX	✝Sigmundus
II	✝Martinus	X	✝Lentgaſius
III	✝Godeardus	XI	✝Rotclinus
IIII	Suffronius	XII	Lantuualdus
V	Rudharius	XIII	Lobaldus
VI	Auræus, frater Iuſtinæ Virg.	XIIII	✝Sigebertus
VII	Maximus	XV	Geroldus
VIII	Sidonius	XVI	Geuuiliebus

✝ Creſentinus
✝ Marinus
✝ B. thardus
✝ Sigiſmundus
✝ Benegaſius
✝ Petzlinus
✝ Rigebertus

Hi Sedecim Epiſcopi præceſſerũt S. Bonifacium Martyrem, qui primus fuit Moguntiæ Archiepiſcopus. Quot autem annis unusquiſque eorum ſederit, & qui eorum actus fuerint, nõ inuenitur deſcriptum, Niſi quantum de Auræo legitur, quod ſub perſecutione Attilæ Hunorum Regis, paſsus ſit martyrium. Anno domini 454. De qua ſic habet S. Hierony. (ut ex antiquo recitatur codice) in Epiſtola quadam ad Agerutiam uiduam ſcripta. Moguncíacus, nobilis quondam ciuitas, capta atq; ſubuerſa eſt, & in Eccleſia multa Millia millium trucidata ſunt. Recitantur & Carmina quædam, de hac re uelut Epitaphium Auræi & Iuſtinæ ſororis eius, In Monaſterio S. Albani extra muros Moguntiæ.

Epitaphium Auræi et Iuſtinæ

Curam ſeruorum Deus ipſe gerendo ſuorũm
Deputat, ecce locum pie ſanctis hic uenerandum.
Sunt ubi quam plura pie condita corpora ſancta,
Vt ſint propicij dantur uelut eſſe propinqui.
Iſtis proſtratus Auræus erat ſociatus,
Moguntinenſis præſul, quem perculit enſis
Hunorum, propria celebrans dum ſtaret in ara,
Virgine Iuſtina poſt ſtante ſorore beata:
Quæ mox occiditur, ac fratri conſepelitur.

Et de Rigeberto legitur, quod fuerit Auunculus S. Vuilhildis uirginis, quę fundauit Monaſteriũ ueteris Cellę in Mogũtia ſacrarũ uirginũ, quod hodie Albarũ nomẽ habet Dominarũ. De ultimis uero duobus legiť, quod Geroldus in bello, quod in defenſionẽ Turingię contra Saxones geſſerũt Karolomãnus et Pipinus, occubuerit: filius uero eius Geuuilieb. in altera cõtra eoſdẽ Saxones expeditiõe, occiderit patris ſui interfectorẽ, & de hoc accuſatus in concilio Epiſcoporũ, ſub iã dicto Karolomãno depoſitus fuerit: Bonifacius uero, q Legatus erat ſedis Apoſtolicæ, factus inde eſt primus Moguntinę ſedis Archiepiſcopus, uſu Pallij a Papa Greg. III. iã antea donatus.

CATALOGVS ARCHIEPISCOPORVM S. SEDIS MOGVNTINÆ.

			Sedit annis.	Obijt Anno dñi
	I	Bonifacius Martyr	36	755
	II	Lullus	22	777
	III	Richolfus	26	803
	IIII	Hayſtolphus	12	815
	V	Otgarius	22	837
	VI	Rabanus	9	846
	VII	Carolus	8	854
	VIII	+ Lutbertus	26	880
+ Limbertus	IX	Gunderolfus	2	882
+ Suderoldus	X	Hatto primus	22	905
	XI	+ Beringerus	15	920
+ Herigerus	XII	Rupertus Primus	4	925
	XIII	Hildebertus	10	934
	XIIII	Fridericus	18	958
	XV	Vuilhelmus	14	966
	XVI	Hatto ſecundus	2	968
	XVII	Rupertus ſecundus	27	975
	XVIII	VVILLIGISVS	35	1011
	XIX	Erkenboldus Primus	10	1020
	XX	Aribo	11	1031
	XXI	Bardo	20	1050
	XXII	Linboldus	8	1058
	XXIII	Sifridus primus	25	1084
	XXIIII	Erkēboldus ſecundus	1	1085
+ Vuetzelo	XXV	+ Vuenzelinus	3	1086
+ Rutherdus	XXVI	+ Richardus	22	1110
	XXVII	Adelbertus primus	26	1137
	XXVIII	Adelbertus ſecundus	4	1141
	XXIX	Marcholfus	1	1142
	XXX	Henricus Primus	11	1153
	XXXI	Arnoldus	15	1168
	XXXII	Chriſtianus primus	15	1183
	XXXIII	Conradus Primus	17	1200
	XXXIIII	Sifridus ſecundus	52	1225
	XXXV	Sifridus Tertius	23	1248
	XXXVI	Chriſtianus ſecundus	3	1251
	XXXVII	Gerhardus primus	9	160

XXXVIII

XXXVIII	Vuernherus	24	1284
XXXIX	Henricus ſecundus	3	1288
XL	Gerhardus ſecundus	17	1305
XLI	Petrus de Treueri.	14	1320
XLII	Mathias de Buſeck	7	1328
XLIII	Henricus de Virnberg	15	1343
XLIIII	Gerlacus de Naſſau	17	1371
XLV	Ioannes Gallicus	2	1373
XLVI	Adolphus de Naſſau	15	1389
XLVII	Conradus de Vinsberg	7	1397
XLVIII	Ioannes de Naſſau	22	1419
XLIX	Conradus Tertius. Comes	15	1434
L	Theodericus de Erbach	25	1459
LI	Adolfus de Naſſau ſecundus	15	1475
LII	Dietherus de Iſenberg	7	1482
LIII	Albertus Primus Dux Saxoniæ	2	1484
LIIII	Bertholdus Comes de Henneberg	20	1504
LV	Iacobus de Lebenſtein	4	1508
LVI	Vricl de Gemmingen	6	1514
LVII	Albertus Marchio Brandeburgenſis	31	1545
LVIII	Sebaſtianus de Heuſſeſtein		

In hoc Archiepiſcoporum Catalogo multi ſunt Monaſteriorum fundatores & bonis operibus inſignes.

Bonifacius Martyr non ſolum extruxit clariſsimum Monaſterium Fuldenſe,& multas in Turingia & in Haſsia Eccleſias, ſed etiã nouas in Germania ſedes Epiſcopales erexit. Quare merito dici poteſt Germanorum Apoſtolus, qui Catholicam & Apoſtolicam fidem tam ſtrenue lateq; diſseminauit, ac uerum atq; incorruptum Chriſti Euãgelium docuit,pro quo & Martyrium glorioſe ſubiuit.

Lullus fideliſsimus Bonifacij miniſter & ſucceſſor, Pipino Regi Francorum acceptiſsimus, Duo fundauit Monaſteria: Vnum in Bleidenſtat,alterum in Hersfeld,In quo & ſepultus eſt.

RICHOLFVS inſigne Monaſterium S.Albani renouauit, ſub Carolo Magno, amplifiq; ſtructuris & precioſis donis exornauit: Sicut iſte muro inſculptus teſtatur uerſiculus.

Martyris Albani renouauit culmina Richolf.

HAISTVLFVS, e Roma ad Monaſterium Seligenſtat tranſtulit corpora ſanctorum Marcellini & Petri.

Otgarius e Rauenna tranſtulit corpora ſanctorum,Seueri Epiſcopi,eiuſq; uxoris & filiç:Vincentiæ uidelicet ac Innocentiæ,ad Eccleſiam Sancti Albani, Poſtea corpus Seueri tranſtulit Erfordiam, ubi

Stephani Monaſterium in monte intra muros. Extra uero muros Monaſterium S. Victoris, egregie dotatum, Item ad gradus templi & duas ualuas, præclarum opus. In memoriam itaqꝫ tantorum eius meritorũ, ſucceſſores Archiepiſcopi in armorum inſignijs, utuntur ſigno duarum rotarum. Inter donaria eius cõmemoratur Crux aurea, de tributo Longobardorum Ottoni III. facta. De qua iſte recitatur uerſiculus. Auri ſexcentas habet hæc Crux aurea libras. Fuit & hoc memorabile opus eius, quod S. Henricus, Eccleſiæ Babenbergenſis fundator, primus inter Imperatores ab Electoribus Principibus electus, a Vuiligiſo in Regem Ro. unctus fuit.

Ne uero tædium afferat lectori prolixitas, aliorum Moguntiæ Archiepiſcoporum fundationes pias (de quot & quantis mihi conſtat) breuiſsime perſtringam. Etenim Erckenboldus primus fundauit Monaſterium B. Virginis in Campis extra muros. Aribo, Monaſterium in Haſungen, Bardo Monaſterium S. Martini, a Vuiligiſo ædificatum, conſummauit, & in honore S. Martini conſecrauit, cum antea fuerit ibi Patronus S. Stephanus. Linboldus conſtruxit Monaſteriũ S. Iacobi in monte, qui dicebatur ſpecioſus. Sifridus, I. conſtruxit clauſtrum S. Mariæ ad Gradus. Adalbertus, I. Cancellarius Henrici V. Imp. conſtruxit clauſtrum Erbach Ciſtercienſis Ordinis in Ringauia. Adalbertus II. prioris nepos, conſtruxit clauſtrũ montis S. Ioannis ibidem Ordinis S. Benedicti. Petrus de Treueri, fundauit atqꝫ dotauit clauſtrum Carthuſiæ extra muros Moguntiæ, & Collegium Canonicorum. S. Katherinæ in Oppenheim: Fuit antea Præpoſitus Baſilieñs. Theodoricus uero Archiepiſcopus Treuereñs, qui antea fuit Præpoſitus Moguntineñs, conſtruxit & dotauit Moguntiæ Eccleſiam S. Gingolphi pro xij. fratribus Canonicis, in qua & ſepultus eſt. Duo denicꝫ ex Archiepiſcopis iſtis, a prædicandi excellentia ſpeciali laude pꝛæ cæteris decorantur. Quippe Bardo, qui fuerat Abbas Fuldeñs & Hersfeldeñs: uir ſimplex & iuſtus, propter dulciſonã pꝛædicandi melodiã cognominatus eſt Bardo Chryſoſtomus. Vuezelinus uero ſeu Vuetzelo, breuiſsime dictus eſt Egregius Prædicator. Hæc breuiter dicta ſint de inſignibus ſanctæ Sedis Moguntinæ Archiepiſcopis.

Speculum Antiquæ deuotionis, circa Miſſam & omnem alium Dei cultum, ex antiquis codicibus collectum per Io. Cochlæũ, & antea non excuſum: Excudebat Franciſcus Behem Typographus. Anno Domini M. D. XLIX. *Menſe Februario.*

Exemplum ueri Pelicanum cernis amoris
Qui reficit pullos ipſe cruore ſuos.
Sic amor eſt Chriſti, qui nobis ſanguine fuſo
Reſtituit uitam, ac in cruce regna dedit.

RESTAURO DEL LIBRO
DI LELLI MARIO